

Szelestei N. László

Magyar bencések prédikációi a 17–18. század fordulójáról

Pázmány Irodalmi Műhely

Lelkiségtörténeti források

Az MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport
sorozata

Sorozatszerkesztő
Szelestei N. László

A sorozatban megjelent:

1. Szent Bernát világosvölgyi apátúrnak *Az jó életnek módjáról* való könyve
2. Loyolai Szent Ignác, *Lelkiyakorlatok* (Magyar fordítás 1663-ból)
3. Magyar bencések prédikációi a 17–18. század fordulójáról

SZELESTEI N. LÁSZLÓ

Magyar bencések prédikációi a 17–18. század fordulójáról

MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport
Budapest, 2014

Lektorálta
Maczák Ibolya

Készült
az MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoportban,
a szerző a Kutatócsoport vezetője.

A borítón elől:
Csernátoni Miklós kézírása
(Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, A 163, f. 86v.)

Hátul:
Részlet Tarnóczy István *Mennybe vezető kalauz* című művének címlapjáról
(Nagyszombat, 1675)

ISBN 978-963-308-213-3
ISSN 2064-0250

© Szelestei N. László
© MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

Felelős kiadó: Nagy László
Tördelte a Szerző
A sorozat címlapterve: Szentés Éva
Nyomdai munkák: Séd Nyomda Kft.
Ügyvezető igazgató: Katona Szilvia
www.sednyomda.hu

Tartalom

Bevezetés	7
A Budapesti Egyetemi Könyvtár <i>A 163.</i> jelzetű kötetének prédikációi	23
A szövegközlésről	33
Prédikációk	35
I. Advent második vasárnapjára	37
II. [Földes Rupert], Advent harmadik vasárnapjára	43
III. Vízkereszt utáni vasárnapra	50
IV. [Gencsi Egyed], Vízkereszt utáni első vasárnapra	58
V. Vízkereszt utáni harmadik vasárnapra	66
VI. Fábri Kolumbán, Hetvenedvasárnapra, 1706	74
VII. Csernátóni Miklós, Hatvanadvasárnapra, 1704	81
VIII. [Gencsi Egyed], Fehérvasárnapra	90
IX. [Földes Rupert], Húsvét utáni második vasárnapra	99
X. Húsvét után negyedik vasárnapra	108
XI. [Posgai Adalbert], Húsvét után negyedik vasárnapra	116
XII. Pünkösd ünnepén	124
XIII. Pünkösd utáni második vasárnapra	134
XIV. Pünkösd utáni hetedik vasárnapra	142
XV. [Földes Rupert], Jeruzsálem veszedelméről, Pünkösd utáni kilencedik vasárnapra	150
XVI. A halálról, Pünkösd utáni tizenötödik vasárnapra	157
XVII. Laurencsics Anzelm, Pünkösd utáni tizenhetedik vasárnapra, 1699	167
XVIII. Laurencsics Anzelm, Pünkösd utáni tizenkilencedik vasárnapra, 1702	180
XIX. [Földes Rupert], Pünkösd utáni huszadik vasárnapra	192
XX. [Keller Gergely], Pünkösd utáni huszonkettedik vasárnapra ...	197
Névmutató	203

Bevezetés

„Okos bölcs kardinál Pázmány Péter írásiban olvasom...”

Az utóbbi negyed században örvendetesen megszorodott és jelentőssé vált magyar prédikációtörténeti kutatás izgalmas területe, hogyan viszonyulnak a szónoklás elméletéhez és a ránk maradt prédikációszövegekhez az elmondott beszédek. A témával foglalkozó tanulmányok érintik a prédikációkészítést és a prédikálási gyakorlat mikéntjét. Lukácsy Sándor már negyed századdal ezelőtt tényként közölte, hogy az elmondott szentbeszéd „gondos felkészülés után is rögtönzés volt, a sajtó alá adott változat többnyire bővebb, tudománnyal és retorikával bővített olvasmány, mely mintául szolgál »a pásztori hivatalban lévő papi uraknak könynyebbségekre«”.¹ Kecskeméti Gábor 1998-ban azt hangsúlyozta, hogy a felkészülési folyamatban variálás, mintakövetés és nem imitálás történik.² A kinyomtatott prédikációk összefüggéseiről 2010-ben Maczák Ibolya rendszerező összegzést tett közzé.³ Megfontolandó Tasi Réka megfigyelése a képes beszéd használatáról, a metaforikus hagyományba ágyazódásról, a prédikáló pap prófétai szereplehetőségéről, de különösen arról, hogy mindezek nemcsak a műveltebbek előtti igehirdetésnek lehettek sajátjai.⁴ A szakirodalom a prédikációk kutatásakor folyamatosan figyel a funkcionalitásra és az irodalmi műfajok közötti átjárhatóságra, ennek ellenére a vizsgált szövegek és elhangzott prédikációk viszonyának adatolására csak ritkán kerül sor. Különösen érdekes volna, ha a prédikálás tanításának a folyamatába betekintheznénk.

Régóta gyűjtögetem a prédikáló papok által készített beszédvázlatok, kéziratosszentbeszédek adatait, mert fontosnak tartom, hogy ne csak az elméleti irodalom,

¹ LUKÁCSY Sándor, *A szőlőfák gyümölkése: A prédikáció mint irodalmi műfaj* = L. S., *A végtelen jövő*, Budapest, Balassi, 1998, 10.

² KECSKEMÉTI Gábor, *Teológia és retorika a régi magyar prédikációirodalomban* = *A magyar művelődés és a kereszténység*, szerk. JANKOVICS József, Szeged, 1998, 743–753., 744: „... a prédikálást nem teoretikus művekből, homiletikákból tanulták meg a leendő lelkészek, hanem a prédikátori gyakorlat megfigyeléséből...”; 744–745: „... kevés önállóságra volt szükség ehhez.”; 749: Könyvből prédikál = mások műveit követi és felhasználja, nem imitál, hanem variál. 753: „... a prédikátor a homiletikai tanítás mindennapos kifejtése közben a variációban vált gyakorlottá.”

³ MACZÁK Ibolya, *Elorzott szavak: Szövegalkotás 17–18. századi prédikációkban*, Budapest, WZ Könyvek, [2010] (A források tükrében).

⁴ TASI Réka, *Az isteni szó barokk sáfárai*, Debrecen, Egyetemi Kiadó, 2009 (Csokonai könyvtár, 45), 86–90, 103, 118, 173, 216, stb.

retorikaoktatási segédkönyvek, valamint kinyomtatott, „kész” prédikációk szolgálnak vizsgálódásaink alapanyagául. Egy évtizede ezek egy részét közzétettem.⁵ A kéziratos vázlatok és fogalmazványok közelebb állnak a ténylegesen elmondott beszédekhez, mint nyomtatott változataik.

Az irodalomtörténeti kánonban már elhelyezett kora újkori alkotók kéziratban maradt prédikációinak tanulmányozása elodázhatatlan feladat. Példaként említhetjük Enyedi György unitárius püspök jó stílusban írt, nyomtatásban meg nem jelent prédikációgyűjteményét, amelynek 17. századi kéziratait Káldos János ismertette összegzően,⁶ textológiai jellegzetességeikről Lovas Borbála készített témánk szempontjából fontos PhD-dolgozatot.⁷ Tóthné Radó Cecília a magyarországi középkor végi prédikáció-készítés újonnan előkerült fontos kéziratos emlékééről (*Pécsi prédikációvázlatok*, 1495–1496) és a Karthauzi Névtelen három, Roberto Caracciolo prédikációiból kompilált beszédéről értekezik.⁸ Mások „ismeretlen” szerzőket mutatnak be a szakmai közvéleménynek kéziratban maradt prédikációik elemzésével. Gábor Csilla Káldi Márton (1568–1632, Káldi György testvére) és Csete István jezsuita szerzetesek kéziratban maradt műveire hívta fel a kutatók figyelmét.⁹ Csorba Dávid a 17. század végén alkotó *Szentpéteri István látens forrásai* között Soós Kristóf postilláinak formuláira és exemplumaira figyelt fel.¹⁰

⁵ SZELESTEI N. László, *Magyar ferencesek prédikációs gyakorlata a 17. században: Csíksomlyói kéziratos prédikációk*, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, 2003, 198 (Pázmány Irodalmi Műhely, Források, 4).

⁶ KÁLDOS János, *Enyedi György prédikációinak szöveggyűjteménye = Érték és értelmezés*, szerk. BOKA László, SIRATÓ Ildikó, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2010 (Bibliotheca scientiae et artis, 1), 188–207.

⁷ LOVAS Borbála, *Textológiai és értelmezésbeli kérdések Enyedi György magyar nyelvű munkáiban: A prédikációgyűjtemény*, Budapest, ELTE, 2014 (kézirat). Enyedi kényszerből kinyomtatatlan beszédeivel az elmúlt időszakban Gellérd Imre és Balázs Mihály szintén foglalkozott.

⁸ *Robertus Caracciolus OFM prédikációs segédkönyveinek magyarországi felhasználása*, Budapest, PPKE, 2014.

⁹ GÁBOR Csilla, „Nem úgy vagyone dolgozunk mint a Sidoknak?": *Nemzettörténet egy kéziratos prédikációgyűjteményben = Prózai és kegyességi műfajok a kora újkorban: Prédikáció, meditáció és imádság*, szerk. FAZAKAS Gergely Tamás, IMRE Mihály, SZÁRAZ Orsolya, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2014 (Studia litteraria, 2013/3–4), 95–107; UÓ, *Jezsuita családtagok: nagyszombati Káldi Márton és György = Eruditio, virtus és constantia: Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére*, szerk. IMRE Mihály és mások, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011, 95–102; UÓ, *Vázlatok a sorsértelmezésre: Csete István prédikációi Mária országáról és annak történetéről = Humanizmus, religio, identitástudat: Tanulmányok a kora újkori Magyarország művelődéstörténetéről*, szerk. BITSKEY István, FAZAKAS Gergely Tamás, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2007 (Studia litteraria, 2007), 227–241.

¹⁰ http://videotorium.hu/hu/recordings/details/8597_ Szemeimmel_lattam_Egy_predikator_Szentpeteri_Istvan_latens_forrasai

A Budapesti Egyetemi Könyvtár Ms. A 163. jelzetű, negyedréti alakú, magyar nyelvű prédikációkat tartalmazó kötetéről nem emlékezett meg eddig szakirodalmunk. Most bőszeges szövegközléssel azt mutatom be, hogy egy prédikálásra felkészítő bölcséleti és teológiai képzésben és a tényleges prédikációs gyakorlatban hogyan használták fel tekintélyes szerzők nyomtatott prédikációit bencés szerzetesek. A kéziratos kötet néhány, nem véglegesnek szánt fogalmazványt és „készre” formált beszédeket egyaránt tartalmaz. Szinte minden esetben mintapredikációk felhasználásával készültek, különféle variációs eljárásokat alkalmazva, itt-ott az imitálásra is akad példa. A közölt szövegek további tanulmányozása újabb szövegösszefüggéseket tárhat fel, memóriában rögzült részletek felhasználására mutathat rá. Érdeemes figyelemmel kísérni, hogyan szervesülnek a mintául használt beszédek gondolatai, stíluselemei a nem mintaszöveg(ek)ből származó változtatásokkal. Egy számítógépes adatbankban megfelelő módon rögzített nagymennyiségű szöveghalmaz sokat segíthet majd a kutatásban.

A bencés provenienciájú kéziratos kötetben található beszédek nagy része abban a formában maradt ránk, ahogy elkészítették és elmondhatták (általában memoriter) a bölcséleti és teológiai képzésben résztvevők és/vagy a már fölszentelt szerzetesek. A prédikációk leírói legfeljebb az elmondás helyét és évét tüntették fel, ritkán nevezték meg magukat. Az ebédlő pulpitusára vagy a templom szószékére (esetleg) magukkal vitt füzeteket később egybekötötték, bizonyára a kolligátum létrejöttekor jegyezte fel egy kéz többször egy-egy beszéd készítőjének a nevét. E feljegyzések, a különböző írásképek egymással való összevetése, a füzetek külső elrendezése, paleográfiai és helyesírási sajátosságai alapján eddig a következőket sikerült megállapítanom:

A kötet 72 prédikációt tartalmaz (ebből néhány töredék). Jelölt elmondási helyek: Szentmárton (gyakran a noviciátusban), Csepreg, Deáki, Nagyölbő, Dömölk; jelzett elmondási évek: 1662–1717. Néha egy-egy prédikációszerző megnevezi forrását. Például Landovics Istvánból építkező beszéd (kötetünkben 8. számmal kiadott) végén olvashatjuk: „Aus dem Landovitsch dicta in Novitiato”, f. 134v.). Gencsi Egyed (kötetünkben nem közölt) beszédének elején (f. 12.) árulja el, hogy Alexander Calamatus beszéde a mintája (ex Calamato). Az „ex Schönleben” lapszéli jegyzetként szerepel (f. 32.), kétszer is, egyik esetben Johannes Ludovicus

Schönleben beszédének azonosítható lapszámával.¹¹ Ugyancsak visszakereshetően javasolja prédikációjának bővítéséhez Laurencics Anzelm 1697-ben Telegdi Miklós azonos evangéliumi szakaszról közzétett beszédét.¹² Későbbi kéz megjegyzései vonatkoznak Telegdi Miklósról és Pázmány Péterre.¹³ Egyszer az egyik beszédíró (Posgai Adalbert) prédikációjában ezt olvashatjuk: „Okos, bölcs kardinál Pázmány Péter írásiban olvasom...” (f. 149v.).¹⁴ A kötet beszédeinek alapos tanulmányozása azonban egyértelműsíti, hogy Pázmány mintaprédikációul kiadott kötete a prédikációkat összeállító bencések esetében is folyton kéznél lehetett.¹⁵

Azt gondoltam, hogy a munka nehezén túljutottam a szövegek nem mindig könnyű elolvasásával. Mint volt bencés diák mindig tisztelettel néztem a *Pannonhalmi Rendtörténet* vaskos köteteire.¹⁶ Reméltem, hogy az előkerült nevekről, a rendtagok képzéséről, sőt esetleg a kötet létrejöttéről a kiadványból jó áttekintést kapok. A korabeli bencés irodalomról szóló fejezetben bőven esik szó írásos emlékekről, de a II. József kori felozlatáskor az egyetem könyvtárába került kötetről nem találtam említést.

Az Egyetemi Könyvtár A 163. jelzetű prédikációgyűjteményében eddig hét szerző személyét sikerült megállapítanom, róluk viszonylag kevés adatot találtam a *Rendtörténet*-ben. A prédikációkat összeállítók száma kötetünkben hétnél jóval több,¹⁷ de nem mindig sikerült egyértelműen elkülöníteni írásuk alapján a beszéd-

¹¹ A prédikációknak a két 17. század közepe utáni szerző műveivel való összehasonlítása további elvégzendő feladat.

¹² f. 246: „Concionum dominicalium parte secunda fol. 701. super hoc Evangelium”. (TELEGDI Miklós, *Az evangéliumoknak, melyeket vasárnapokon és egyén innepéken esztendő által az Anyaszentegyházba olvasni és prédikálni szoktanak, második része*, Nagyszombat, 1578.)

¹³ Későbbi kézzel általában a prédikáció végén találunk utalásokat arra, hogy a témában kihez lehet fordulni. Például: f. 169: Pünkösdi beszéd végén ez olvasható megjegyzésként: „Vide Pázmány in hoc festo vel alibi.” A „vel alibi” jól tanúsítja azt is, hogy azonos téma különböző perikopákhoz írt beszédekben is előfordul.

¹⁴ A beszéd forrásának megtalálása után az derült ki, hogy ez az említés Pázmány prédikációjának átvételével úgy került a szövegbe, hogy Pázmány „Platónak Timaeus nevű könyvében olvasom” bevezetését a prédikációszerző (Posgai Adalbert) az „Okos, bölcs kardinál Pázmány Péter írásiban olvasom”-ra változtatta..

¹⁵ Pázmány prédikációinak első kiadásából (Nagyszombat, 1636), viszonylag sok példányt őriznek könyvtáraink. Az általunk tárgyalt korszakban közzétett új kiadásból (Nagyszombat, 1695) a Rend újabb tagjainak igényét is ki lehetett elégíteni.

¹⁶ *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története, I–XII*, szerk. ERDÉLYI László, SÖRÖS Pongrác, Budapest, Stephaneum, 1902–1916. (A továbbiakban: *Rendtörténet*.)

¹⁷ A bevezetés további részében számot adok nemcsak a hét azonosított szerzőről, hanem felsorolom egyéb megállapításaimat is.

írókat, az elkülönített kezeket pedig nem mindig tudtam nevesíteni.¹⁸ A kötet utólagos bejegyzéseinek nagy része a *Boldogasszony Anyánk* kezdetű népénkünk szerzőjének tekinthető Lancsics Bonifáctól származik, akinek ismert naplójegyzetei, gyűjtőkötetei a korabeli Pannonhalma fontos történeti forrását jelentik.¹⁹

A kötet eddig azonosított szerzői:

Csernátoni Miklós (1635/38–Telki, 1706)

MAMÚL II,²⁰ 2004, 134; *Thesaurus Hungaricus* (1710) című kéziratáról: RMKT XVII/10,²¹ nr. 42., életrajzi jegyzet: 664–667; Rumer Márton főapát tiszteletére mondott autográf beszéde Lancsics Bonifác gyűjtőkötetében a pannonhalmi Főapátsági Könyvtárban található.²²

Fábri Kolombán (1680–1709)

Fogadalom: 1704; pestisben hunyt el Szentmártonban. Ránk maradt kéziratkötetete fordítás: *Az emberi gyarlóságnak segítése avagy Betegek könyvecskéje* (anonymus barát).²³

Földes Rupert (Komárom, ?–Pannonhalma, 171?)

Fogadalom: 1701; szentelés: 1708; 1710–1711 Szentmártonban; 1711-ben Deákiba küldték plébánosnak; *Auxiliare Marianum* (1710) című imakönyvét Pannonhalmán őrzik.²⁴ *Rendtörténet*, V, 377: házfőnök Modorban 1716-ban – V, 731: 1713. febr. 23-án halt meg.

Gencsi Egged főapát (1667–1684)

Főapátsága idején: a rend vállalásai: Modor, kisgimnázium 1674-től; Nagyszombati plébánia.²⁵

¹⁸ A kötet most még csak kikövetkeztetett szerzőinek írását autográfjukkal kell összevetni. Legfeltűnőbb, hogy egyetlen Lancsics Bonifác által készített beszédet sem tudtam egyértelműen azonosítani, holott ő tekinthető a gyűjtőkötet összeállítójának. A pannonhalmi Lancsics-kötetek és a budapesti prédikációs kötet együttes tanulmányozására nem volt módom.

¹⁹ Lancsics pannonhalmi hat kéziratosa kötetének pannonhalmi jelzete: BK.* 13. Vö. SZABÓ Flóris, *A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár kéziratkatalógusa, 1850 előtti kéziratok*, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1978 (Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai, 2), nr. 9–14. – *A Boldogasszony Anyánk szerzőségéről*: GACS Emilián Béla, *Szosszina Demeter kéziratosa énekeskönyve, 1714–1715*, Pannonhalma, 1938 (Pannonhalmi füzetek).

²⁰ *Magyar művelődéstörténeti lexikon: középkor és kora újkor, II. kötet*, főszerk. KŐSZEGHY Péter, Budapest, Balassi, 2004.

²¹ *Régi magyar költők tára: XVII. század, 10, Az 1660-as évek költészete 1661–1671*, kiad. VARGA Imre, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1981.

²² BK.* 13/1. I. pp. 259–272.

²³ Jelzete: BK.* 27; *Rendtörténet*, V, 731; Fábri fordításáról: *Rendtörténet*, V, 569.

²⁴ Jelzete: BK. 2064/1; *Rendtörténet*, V, 731.

²⁵ *Rendtörténet*, IV, 200; V, 531–537.

Keller Gergely (1652–1698)

Kiváló hitszónok, ezért a főapát 1696-ban Kaposvárra küldte.²⁶

Laurencsics Anzelm (†Deáki, 1712)

Győri magyar, novícius: 1692, filozófiát Szentmártonban tanult; 1695-ben a magyarok honfoglalásáról szóló iskolai színjátékban Árpád vezér követét játszotta. Pappá szentelése: 1700-ban. 1704-ben összeütközött a főapáttal, külföldre ment, Karner főapát halála után hazatért.²⁷

Posgai Adalbert (Szombathelyen született, †1676)

Novíciusmester, majd perjel Szentmártonban és dömölki apát.²⁸

Mielőtt a prédikációk szövegéről szólok, röviden felidézem, mit tudunk a bencések korabeli pasztorációs tevékenységéről. A 17. század második felében a Dunántúlon sokat vártak a bencés rend megerősödésétől. A rendtagok száma a 17. század második felében tízről húsz fölé emelkedett.²⁹ Gencsi Egyedet 1667-ben 22 tagból álló konvent választotta főapáttá.³⁰ Az erőszakos ellenreformációs évtized (1670-es évek) során több alkalommal próbálták helyzetbe hozni a rendet, amely 1674-től a modori plébánia és kisgimnázium vezetését vállalta. Sopronba és Kőszegre jezsuiták kerültek, előtte azonban bencések látták el az 1665-ig a jelentős csepregi plébánia teendőit (az 1643-ban katolizált Nádasdy Ferenc hívásának eleget téve). Ennek bizonyítéka kötetünkben egy 1662-ben datált, Csepregen elmondott beszéd (f. 107.). Gencsi Egyed főapát (1667–1684) elődjéhez, Magger Placidhoz (1647–1667) hasonlóan arra törekedett, „hogy a lelkipásztorkodásban új működési teret nyerjenek a rendtagok”.³¹ Rövid ideig Nagyszombatban is vezettek plébániát.

A rendbe lépett fiatalokat Szent Márton hegyén a század végéig csak a hároméves filozófiai tagozaton képezték, aztán nagyobb rész a nagyszombati jezsuita egyetemre küldték, ahol előbb a bencés rezidencián, majd annak leégése után a pálosoknál laktak. Lancsics Bonifác feljegyzéseiből tudjuk, hogy a hivatásukra

²⁶ *Uo.*, IV, 202, 556.

²⁷ *Uo.*, IV, 531, 680.; V, 396, 730.

²⁸ *Uo.*, IV, 677.; IV, 103: Keller Gergely és Posgai Adalbert: „dignus ab insigni doctrina”. (Pannonhalma, Levéltár, *Antiquarium*, 9.)

²⁹ *Uo.*, IV, 663: 1646-ban 10 felszentelt pap; 1660-ban 15 pap, 4 növendék; 1680-ban 28 pap, 3 növendék; 1701-ben 20 pap, 7 teológus, 4 novícius.

³⁰ *Uo.*, IV, 102.

³¹ *Uo.*

készülő ifjak már a filozófiai oktatás keretében gyakorolták a prédikálást.³² A rendi négyéves teológiai képzés csak 1702-ben indult meg. Prédikációkat rendszeresen készítettek a novíciusok is, nyilvánosság elé azonban nem léptek. Az ebédlő pulpitusa gyakorlási színtér volt számukra a szokásos iskolai felolvasások mellett. 1694-ben együtt kezdte el bölcseleten a tanulást Laurencsics Anzelm és Lancsics Bonifác. Lancsics 1695-ben prédikált először a templomban, mint növendék, (tunc logices auditor). Laurencsicsról azt jegyezte fel Lancsics, hogy eddigre már háromszor szószerke lépett.³³ A növendékek már felszentelésük előtt is prédikáltak, ami nem ritkán tanulásukban hátráltatta őket.³⁴

Azért idéztem a fenti adatsort, mert prédikációs kötetünkben Lancsics Bonifác kikövetkeztetve, Laurencsics Anzelm nevesítve szerepel. Az 1700-ban felszentelt Laurencsics 1702-ben a filozófiai tagozaton dialektikát tanított és ekkor tanítványa volt gyűjteményünk prédikációszerzői közül Földes Rupert. Fábri Kolumbánnak és Laurencsics Anzelmnek egy-egy növendékként elmondott beszéde olvasható a jelen kötetben. Fábri 1709-ben, felszentelése előtt hunyt el pestisben. Kéziratunkban névalakja: Frater Galambos Fábri, beszédének elmondási ideje: 1706. Laurencsics két beszédét aláírta, 1697-ben mint Fr. Anselmus, 1702-ben monogramjában már a felszenteltségét jelző patert szerepeltette (P. L. A.).

Az eddig vizsgált (és most köreadott) húsz prédikációból tizenkettőnek a szerzőjét tudtam megállapítani. A húsból kettőnek a forrása Landovics István

³² A Budapesti Egyetemi Könyvtár F 30. jelzetű kéziratában (*Notata et Rhetorices pro faciliiori intellectu composita per Reverendum Magistrum Otho MAINSBERG dictata anno 1699. Possessor vero horum Adamus Földes.* – Részletező leírása: *Rendtörténet, IV*, 597–599.), található üdvözlő versek és köszöntési formulák a korabeli retorikai oktatás tanulmányozásához nyújtanak adalékokat. – Ugyancsak bencésekhez köthető az 1704-ben fogadalmat tett bajor-frank Schleicher Eleknek Rucker Ildefonz előadásai alapján a bécsi skót bencéseknél írt tanulmányi jegyzete, melynek utolsó fejezete (*Disputatio ultima de arte rhetorica*, 585–649. pp.) a szónoklás szabályaival is foglalkozik. Eszerint az inventio forrásai az eruditio, historia, apolligi et parabola, symbola, aenigmata, hierographica, emblemata, adagia, testimonia veterum, leges civiles et canonicae, sacrae litterae. Szó van még az érzelmek fölgerjesztéséről, a beszéd elrendezéséről, a kidolgozásról (elocutio sit propria, plana, ornata, apta). Forrása Cyprianus Soarius. – Pannonhalma, I. F. 15. Leírása: *Rendtörténet, IV*, 600–604.

³³ ZOLTVÁNYI Irén, *A magyarországi bencés irodalom = Rendtörténet, IV*, 522–605, i. h.: 530–533. Az adat forrása: Lancsics, Misc. I. 448, 250.

³⁴ *Rendtörténet, IV*, 651. A növendékek tiltakozásairól ugyanitt olvashatóak Lancsics Bonifáctól származó adatok. Például 1699. évi vakációjuk alatt háromszor rákerült mindkettőjükre [Lancsics Bonifácra, Laurencsics Anzelmre] a sor, „ami a lelkiismeretes készülés mellett sok idejüket vette igénybe”.

Novus succursusa,³⁵ háromét nem találtam meg, a többi részben vagy egészében Pázmány Péter prédikációiból³⁶ kompilált, néha több helyről. További kutatással bizonyára újabb forrásszövegek létre derül fény.

Szövegösszefüggéseket vizsgálva Maczák Ibolya az átvételek rendszerezésének két alapvető akadályát említi: 1) az átvételek tipizálásához nem rendelkezünk még elég adattal, 2) az egyes beszédek kompiláltságának mértékét sem biztos, hogy teljesen és pontosan mértük fel.³⁷ A kéziratos prédikációvázlatok átnézése alaposabb ismereteket tesz lehetővé, ám a kompiláltság mértékét egyértelműen csak a szó szerinti szövegátvételek esetében rögzíthetjük, azonban még ott sem biztos, hogy közvetlen az átvétel. Mindenképpen számolnunk kell azokkal a fordulatokkal, panelekkel, amelyek a szöveg összeállítása (majd elmondása) közben a gondolatot, másolása közben a tollat téríthetik el. A jövőben segítik majd e kutatásokat adatbankjainkban rögzített szövegek: a nyomtatott és kéziratos prédikációkéi, sőt a többi lelkeségi műfajéi is.

A közlésre kiválasztott húsz prédikáció kijelölése esetleges volt. A beszédek mintáinak megállapítását nem könnyíti ma még interneten olvasható Pázmány-prédikációkban való kereshetőség. A kereshetőségnek itt hatékony alapul szolgálhat a mai helyesírással történő szövegfelvitel, a nyelvjárási és egyéb fordulatok hangzásbeli megőrzése. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy egy másik, 17. század közepi, a bencések általi prédikációkhoz hasonló, de egy személy által készített kötetben szintén egyértelmű, hogy a prédikáló pap mintája – legfőbb forrása – Pázmány Péter volt,³⁸ de ugyanez gyakori más prédikációvázlatok esetében is.) Az összefüggések felismeréséhez a minta, esetünkben Pázmány stílusának és a prédikálás gyakorlatának alapos ismerete szükséges. Elemzett kötetünk írói közül csak egy hivatkozik Pázmányra;³⁹ a másik említett 17. század közepéről származó kéziratkötet pedig egyszer sem. Ennek ellenére gyakoriak mindkét kötetben a Pázmánytól megfogalmazott szövegrészletek.

³⁵ LANDOVICS István, *Novus succursus az az új segítség... I–II*, Nagyszombat, 1689. (RMK I 1380, 1381.)

³⁶ PÁZMÁNY Péter, *A római anyaszentegyház szokásából minden vasárnapokra ... prédikációk*, Pozsony, 1636. (RMK I 663); Nagyszombat 1695². (RMK I 1482).

³⁷ MACZÁK, *Elorzott szavak*, (3. j.), 14.

³⁸ Budapesti Egyetemi Könyvtár, A 162. 4r, 93 levél. A magyar és latin nyelvű kötet a 17. század közepén keletkezett, ezt a kötet elejének possessorbejegyzése tanúsítja (Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quinquagesimo emi Posonii).

³⁹ A *Bevezetés* mottójaként szerepeltetett hivatkozásról lásd a 10. sz. jegyzetet.

A kötetben a különböző szerzőktől származó kéziratok nem mutatnak egységes képet a margóra írt megjegyzésekben, hivatkozásokban. Ezek néhol teljesen hiányoznak, másutt gondosan elkészítettek. Leggyakoribb a tekintélyekre hivatkozás, ritkább a szerkezetre utaló retorikai műszó és tartalmi kiemelés.

Mi lehetett a megtanulásra/elmondásra megírt prédikációkészítés menete abban az esetben, ha megállapítható a mintaprédikáció léte? Hogyan támaszkodtak nyomtatott kiadásokra a papok prédikációikban? A nyomtatott prédikációk szerzői előszavaikban utódaik figyelmébe ajánlották beszédjeiket. Mindegyik felekezetenél. A katolikus Pázmány Péter és a református Geleji Katona István előszavait egyaránt idézhetnénk.⁴⁰ Felhasználásukat a gyakorlati útmutatók is megengedték, de a jól prédikálás legfontosabb feltételének egybehangzóan a papi lelkiület „karbantartását” jelölték meg. A felkészülés során legfontosabb a soros evangéliumi szakasz előzetes és nagyon figyelmes elolvasása, arról való elmélkedés, majd a várható közönség igényeihez alkalmazkodó témaválasztás. Korszakunk prédikációs útmutatóiban a felkészülési folyamatban a segédkönyvek kézbevitelének sorrendje: Biblia-kommentátorok, szövegmagyarázatok (különösen az evangéliumokról szóló meditációk), bibliai konkordancia, mindezekből florilégium, de ha ezek nem állnak rendelkezésre, vagy nem adnak elegendő támpontot, ötletért lehet fordulni az azonos témáról írt nyomtatott prédikációkhoz. A szó szerinti elmondást nem ajánlják, mert azok a megjelent formában olvasásra, és nem elmondásra készültek, másrészt ilyen esetben a prédikáló pap nem méri fel saját közönsége szükségleteit.⁴¹

Néha „köztes” állapot emlékeiről is olvashatunk a szakirodalomban, olyan nyomtatott prédikációs kötetekről, amelyből ismert és/vagy ismeretlen utódok prédikációikra készültek. Például Kulcsár György 16. században kétszer kiadott postilláskötetének példányaiban sok margóra írt kiegészítés, vázlat évszázadokon átnyúló használatot tesz vizsgálhatóvá. A használók között található a 18. század

⁴⁰ Pázmány Péter előszóbeli felhívása a kora újkori prédikációkkal foglalkozók számára közhely, Geleji Katona Istváné sem egyedülálló, legutóbb egy tanulmány címében annak egy részletét olvashatjuk: RESTÁS Attila, „*Inter idiotas et rusticanos*”: *Szövegalkatás és tanítás egy bölöni unitárius kézirat predikációs-kötetben = Prózai és kegyességi műfajok*, (9. j.), 189–203.

⁴¹ Vö. Georgius WÖRPITZ, *Rhetorica ecclesiastica* [1679-től Cyprianus Soarez *Methodus parandae eloquentiae*jéhez csatolva, Magyarországon első kiadása: Nagyszombat, 1728]; Tobias LOHNER, *Instructio practica septima de munere concionandi*, Dilingen, 1682². Vö.: SZELESTEI, *Magyar ferencesek*, (5. jegyzet), 11–14.

egyik szép imakönyvnek szerzőjét, Hegyfalusi György lelkészt.⁴² Enyedi György unitárius püspök prédikációinak 17. századi másolataiból ugyancsak jól tanulmányozható, hogy az elődök prédikációinak használata mikor mozdul el a szó szerinti szövegfelhasználástól a variálás felé. Sajnos nem sikerült Pázmány prédikációinak olyan nyomtatott példányát fellelnem, amelyet most közzétett kéziratos beszédsszövegekkel legalább munkamenet szempontjából összefüggésbe hozhatnánk. De ezek a kéziratok immár sokadik bizonyítékai Pázmány szentbeszédeinek a szerző szándéka szerinti használatához, egyúttal a prédikációtanítás gyakorlatának fogható emlékei.⁴³

Pázmány Péter beszédeit nemcsak olvasták, hanem a katolikus templomainkban elhangzó prédikációk jelentős része belőlük építkezett. Ennélfogva fordulatai, kifejezései beleivódtak a hallgatóságba, közkinccsé váltak. A figyelmes hallgatók egy részéből később prédikáló pap lett. Nem zárhatjuk ki az olyan eseteket sem, ahol latin, német, (esetleg más nyelvű) közös forrás lehet a szövegegyezés alapja. Pázmány szavai néhol közbeékelődő szövegből is eljuthattak vizsgált szövegünkbe, mi pedig a pázmányi fordulatokat felismerve azt gondoljuk, hogy változtatás, esetleg átfogalmazás tanúi vagyunk. A variálás, különösen pedig az imitálás kimondásához alapos körüljárásra van szükségünk. A közvetett használat beékelődésére bizonyítékok a prédikációvázlatok, későbbi használójuk gyakran megjegyzésekkel látta el azokat. A latin nyelv közvetítő szerepére másutt már hoztam fel példát,⁴⁴ a Pázmány-prédikációkból építkező szlovák szöveges emlékekről Hajtman Kornél készít PhD dolgozatot a beszercebányai Bél Mátyás Egyetemen.

A papnak hétről hétre prédikálnia kellett, több tényező befolyásolhatta felkészülését: egészségi állapota, a felkészülésre álló idő, a téma iránti érdeklődése, az aktuális események, egy-egy időközben kezébe került új könyv, az egyházi és világi rendelkezésekre közvetett reagálási szándék, a hívek kérése, stb. A gyakorlati útmutatók állandóan figyelmeztettek az adaptálás fontosságára, a lelkiismeretes

⁴² HUBERT Ildikó, „*Az mit Istennek mivelbetek, örömet kéasz vagyok hozzája*”: Kulcsár György és művei, Budapest, Luther Kiadó, 2011, 84–102. (Hegyfalusi György említett imakönyve: *Centifolia, azaz Szász levelő rózsza*, [Győr], 1729 [valójában: 1733].)

⁴³ Az egy prédikációból több készítését, vagy a beszéd más alkalommal elmondását nemcsak kézirataink igazolják. Az unitárius Enyedi György 17. századi kéziratos „predikációmásolatai” között is akad olyan (Székelykeresztúri Kódex), amely 44 mintapredikációból a gyakorlott szöveghasználó formulák és egyéb betoldásokkal 68 beszédet „másolt”. LOVAS Borbála, *Textológiai...* (7. j.), 131.

⁴⁴ SZELESTEI, *Magyar ferencesek*, (5. j.), 28–29.

felkészülésre. Természetesen a prédikáló pap tehetsége, problémaérzékenysége és stílusérzéke is fontos volt. A Pannonhalmáról az Egyetemi Könyvtárba került kötet beszédeiben a hallgatósággal való kapcsolat hangsúlyosabb, mint ezek leggyakoribb forrásában, Pázmány nyomtatott prédikációiban. A visszatérő megszólításon kívül az eltervezett ismétlések is feltűnőek.

A Pázmány-beszédek felhasználásának jellemzéséhez a szakirodalom által alkalmazott kategóriákkal nehéz a kompiláló szerzőket jellemezni, mert egy prédikáción belül is váltakozhatnak az átvétel, a variálás eltérő módjai, esetleg önálló gondolatmenet is előfordul. Néha az átvételek alakításában mégis rábukkanhatunk az alapszövegtől eltérő retorikai vagy stilisztikai fogásokra. Az például nem sokat jelent, hogy a kéziratban olyan betoldás olvasható, amely a Pázmánynál hiányzó latin idézet pótolja, vagy közhelyet ír le nagyjából azonos formában. A hivatkozás alapján, akár fejből is tudhatta egy pap, vagy papnak készülő ifjú a perikopát idézni, latinul és anyanyelven, ugyanígy közismert példákat is leírhatott. Az már érdekesebb, ha valaki következetesen alakítja át háromtagúra a felsorolásokat, hasonlatokat. Vagy például Pázmány bekezdéseinek egy-egy mondatából centőszerűen épít folyamatos szöveget. A hallgatóság gyakori megszólítása, annak jelenlétere utaló fordulatok is jellemzőek. Ritka, hogy a prédikálás menete lineáris rendben eltér Pázmány beszédétől.

Nem mindig egyértelmű, hogy önállónak tekinthető, vagy átvétel, memóriabeli panel-e egy-egy szófordulat, mondat vagy megjegyzés. Például a prédikációk időtartamára vonatkozóan az „egy óra”, „egy órácska” a proпозиciókban. Nem tudjuk megítélni, hogy amikor Posgai Adalbert 11. szám alatt olvasható beszédében a „jelen való fél órában” kifejezést használja, mennyire fedi ez az idő a valós prédikációk idejét. Szalézi Szent Ferenc *Epistolája* és annak közkezen forgása alapján⁴⁵ a 17. század végére már ez a kifejezés is általános lehetett. A prédikációkból annyit megállapíthatunk, hogy az utóbbi, a fél óra lehetett közelebb a valósághoz.

Azt sem tudom biztosan állítani, hogy Pázmány Péter szó szerinti átvétele nyomtatványból származik-e, vagy esetleg kézirat, vagy valamiféle tanítási gyakorlat ékelődik közbe. Nem feledhetjük, hogy a kezünkbe került kötet beszédeinek egy részét jövőjükre készülő, a prédikálást tanuló ifjak gyakorlatként írták. Mindössze néhány akad köztük, amely a fogalmazvány jelleget magán viseli. A beszé-

⁴⁵ Könnyen hozzáférhető 18. századi hazai kiadása: *Epistola S. FRANCISCI SALESII ... ad quendam ecclesiae praesulem, in qua modum praedicandi ei describat*, Tyrnaviae, 1754.

dek többsége egyértelműen tisztázat. A kötet borítójára került fényképen olvasható a nagy gyakorlattal rendelkező Csernátoni Miklós egyik prédikációja végére írt feljegyzése, melyben az itt-ott javítással, betoldással ellátott kéziratát újra leírandónak tartja. A tisztázatban is elkészült beszédek, beszédváltozatokat érdemes volt megtartaniuk a prédikáló papoknak, a külön vagy kötetben ránkmaradt kéziratokat a rájegyzések tanúsága szerint az utódok is használták.⁴⁶ Fontos észben tartanunk, hogy nemcsak Pázmány Péter és néhány más jeles prédikációszerző csiszolgathatta sokáig beszédeit, hanem a lelkiismeretesen készülő papok többsége is. A stilisztikai alakítgatásokra már csak azért is szükség volt, mert (miként az útmutatók ezt hangsúlyozzák), a beszédnek alkalmazkodnia kellett az adott helyzethez és közönséghez. A saját beszédekkel való folytonos, ismételt foglalkozás a sokat prédikáló papoknak nagy könnyebbséget jelenthetett. A többszöri használat lehetőségére utalnak azok a megjegyzések, ami szerint egy prédikáció elmondható más alkalommal is. Például Földes Rupert a Szenvedés vasárnapi prédikációjánál megjegyzi, hogy az Húsvét utáni hetedik vasárnapon is felhasználható.⁴⁷ Előfordul, hogy egy beszéd szerzője feljegyzi, hogy beszédét felolvasta, elmondta, néha azt is, hogy hol; vagy csak megírta, de nem mondta el vagy olvasta fel. A *lecta* és *dicta* megjegyzések valószínűleg a szavak eredeti jelentése szerint a felolvasást és elmondást jelentik. A prédikáló papok a *dicta* bejegyzést szokták használni, a még tanulóknál a *lecta* a szöveg kézben tartását jelentheti. Kötetünkben Fábri Kolumbán feljegyezte, hogy felolvasta/elmondta beszédét (*Lecta*, f. 73.), az egyik Pünkösd után 11. vasárnapra írt beszéd végén pedig a *non lecta* áll (f. 262.). A *dicta* szó nyolc esetben fordul elő.

Kézírtos kötetünk csak egy esetben őrizte meg együtt a szerző prédikációvázlatát (f. 30.) és annak feltételezhetően elmondott változatát. Bizonyára általános gyakorlatról van szó: a vázlat latinul készült, annak fordulatai a magyar szövegben visszaköszönnek. De nem volna meglepő, ha a latin nyelvű vázlat kifejezései magyar forrásból származnának.

Gyakori a beszédekben a mintából való szószerinti átvétel. A rövidítések és stilisztikai változtatások átgondoltak, a beszédek bizonyára tisztázatból tanulták meg (esetleg olvasták fel) a szerzetesek. A kötet több beszédében, például Keller

⁴⁶ Az elmondás helyére, idejére vonatkozó feljegyzésekre, továbbá az ismételt elmondást strigulákkal jelzésre adatok: SZELESTEI, *Magyar ferencesek*, (5. j.), 28.

⁴⁷ Etiam pro Dominica 7. post Pascha potest aplicari. (f. 122.)

Gergelynél és Csernátoni Miklósnál tetten érhetőek a fogalmazás nyomai. Az utóbbi győri kanonokból idős korában lett bencés szerzetes. A tudatos átfogalmazás tetten érhető Gencsi Egyed közölt beszédeiben is (4. és 8. sz., a forrás az előbbinél Pázmány Péter, az utóbbinál Landovics István prédikációja).

A beszédek arról tanúskodnak, hogy a Pázmány szavaival prédikálók kényszerhelyzetbe kerültek, rövidíteniük kellett. Csak néhány esetben fordul elő az, hogy a mintaként használt szövegek lineárisan rendjén változtatnak szerzőink. Amikor szorosabban kötődik az átvétel a mintához, akkor feltételezhető, hogy az általam most álló betűkkel közölt részletek is átvételek: Pázmány vagy más szerző prédikációjából, esetleg a *Kalauz*-ból származnak. Ha megfigyeljük Földes Rupert négy kiadott beszédét, jelentős bennük a szorosabb szövegekötetés, de nem hiányoznak átfogalmazott részletek sem. Egyik beszédében (2. sz.) mintapredikációjának szavaival zár, másik esetben eltér attól (9. sz.), a harmadik esetben az átvételek ismétlése áll beszéde végén (15. sz.). Negyedik beszédében (19. sz.) is maradt a lineáris követés mellett. Pázmány záróimádságát mindenütt elhagyta. Kevés önállóan beépített gondolat fordul elő nála, ilyen például a 19. sz. beszédben Szent Benedek említése. Mind a négy beszéd egységes, Földes fiatal korában írhatta őket.

A már gyakorlattal rendelkező Csernátoni Miklós közeledett hetvenedik évéhez, mikor most közölt prédikációját leírta. (7. sz.) Több Pázmány-beszédből állította azt össze, meglehetősen sok szó szerinti átvétellel, gyakori szó- és szintagma-, néhol idézetbetoldásokkal. Mintaszövegének sorrendjéhez is hozzányúlt, például Pázmánynál a magvető által elszórt magok sorsa és értelmezése együtt szerepel, Csernátoni ezt felbontja, előbb felsorol, aztán értelmez. A kezdeti részben Pázmány *propositio* előtti mondatainak átcsoportosítását figyelhetjük meg. A *propositio* már nem Pázmány beszédéből való, bár annak első mondatát leírta (aztán áthúzta). A témakifejtésben az Isten Igéjének hallgatásáról szóló beszédéből vett át részleteket, azt logikailag követi, de kihagyott korábbi részleteket is beépít szövegébe. A végén ezt a beszédet is mellőzi, vagy önálló, vagy ismét más forrásból veszi mondatait.

A 16. számú, jól megkomponált, halálról szóló beszédben is felsejlenek Pázmány mondatai, gyakran kétségtelen a szövegazonosság. A *propositio* előtti rész a temetési beszédeknek (a *Halotti Beszéd*től nyomon követhető) tematikai és szövegfordulataiból állt össze. Aztán a kompilátor a mintapredikációból bátran ki-

hagy, annak szövegét megváltoztatja, néha a linearitástól is eltér. Talán önállóan. Például a „Noha ugyan minden félelemmel” kezdetű rész beépített tekintélyei (Lukács evangéliuma, Seneca, Horatius) Pázmánynál is azonos hellyel szerepelnek, mint a kéziratot prédikációban, Horatius megnevezése azonban elmarad. Felmerül a gyanú, hogy itt nem Pázmány szövegéből építkezett. Gyanúnkat növeli néhány példa eltérő megfogalmazása. Talán másik forrás, vagy a hagyomány, a példák általános használata vezette szerzőnk tollát. (Két esetben a szövegközléshez lap alatt teljes terjedelemben közlöm a Pázmány által leírt változatot is.) A Pázmány prédikációjával való összefüggés nem egyértelmű: közbekeelő, vagy közös források, netán sokat hallott és fejben lévő panelek szerepével kell számolnunk.

Teljesen egyéni, a mindennapokhoz témájában és stílusában is közelálló a még felszenteletlen Fábri Kolombán beszéde (6. sz., 1706).

Gondosságával, mintaszövegének alapos átalakításával készítette prédikációit Laurencsics Anzelm (17. sz., 1699; de különösen a 18. sz., 1702). Az első írásakor még nem szentelték pappá. A 17. számú beszéd forrása egyértelműen Pázmány azonos alkalomra kiadott, azonos című prédikációja (a felebaráti szeretetről). Kezdeté eltér mintájától, aztán sok benne a szószerinti átvétel, átalakításokkal. Például Krisztus szerelméről szólva Pázmány öt tulajdonsága Laurencsicsnál négyre csökken. A beszéd fele után a mintakövetés lineáris rendje megszűnik, bizonyára más prédikáció(k)ból beépített részletekkel, végezetül Pázmány soraival záródik, ám Pázmánynál e sorok prédikációja első részében található.

Laurencsics Anzelm másik közölt beszéde (18. sz., Pázmány azonos alkalomra és azonos témáról kiadott prédikációja alapján) a pokolról szól. Kéziratunk ott veszi fel a fonalat, ahol forrása a pokol kínjairól kezd szólni, a propositio előtti rész itt sem a mintabeszédet (azaz Pázmányt) követi, sőt, ahol az összefüggés megállapítható, ott is sok a változtatás. Például Pázmány többes szám első személyű szövegét következetesen teszi át egyes szám első személybe. A Pázmánynál még aktuális utalásokat elhagyja. 1702-ben, a török uralom megszűnte után a török rabság kifejezésből pogányok rabsága, a budai csonka torony tömlöcéből pedig pokol tömlőce lett. Az örökkévalóság magyarázásában felhozott négy példa ugyan megtalálható Pázmánynál, de nem egyezik a sorrend (egyébként lineárisan a mintapredikációt követi a kézirat), a megfogalmazásban is különbségek vannak. Laurencsics néhol tudatosan erősíti Pázmány szavait. Így lesz az ezer esztendőből

százezer esztendő. Felsorolásnál nem ritka az etc. beírása. Érdekes latin bejegyzések állnak néhány bekezdés végén. Az egyikben („Hic applico...” lásd a prédikációhoz írt 131. sz. jegyzetet) Pázmány prédikációjából kihagyott részletnek egy-egy emlékeztető mondatát olvashatjuk – latinul. A beszéd végén folytatásra, vagy formulával történő befejezésére utaló bejegyzés: „Adde si vis plus vel ad quam perducatur nos pater, filius etc.”⁴⁸ Laurencsics egyébként ezt a beszédet imával fejezi be. Pázmány követése szó szerinti átvételek ellenére annyira bonyolult, az átalakítás néha olyan mértékű, hogy a szövegközlésben e beszédnél egyedi jelölést kellett alkalmaznom (a bal margó jobbra tolását).

Az eddigiektől, és Pázmány azonos témájú beszédétől is eltér Keller Gergely, akinek kéziratában (20. sz.) sorjáznak a tekintélyekre hivatkozások (Biblia, Arany-szájú Szent János, Cornelius a Lapide, Rupertus apátúr, Philo, Niszai Szent Gergely, Cajetanus, Szent Leó pápa, Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás...).

A szakirodalom említi, hogy Laurencsics rendbe lépése után (felszentelése előtt) prédikálhatott. Közölt beszédei szónoki tehetségéről tanúskodnak. Érdeklődő természetét mutatja, hogy egyik prédikációja után berajzolta a Pannonhalmi Alapítólevélből Szent István kézjegyét (f. 262.). Ugyancsak jó képességekre utal, hogy a felszentelése előtt elhunyt Fábri Kolumbán imakönyvet fordított magyarrá. Hatásos beszéde az ő tehetségét is igazolja. (Lásd e kötetben is, 7. sz.)

A nyelvi, helyesírási elemzésekhez a kutatónak a kéziratot eredetiben (vagy másolatban) kell olvasnia, néhány jellemző példa azonban e kötetet olvasva is feltűnhet. Például Földes Rupert a Pázmánytól átvett szövegének -nök, -nök raggal ellátott igéket átírja -nánk, -nénk formára, Laurencsics megtartja azokat. Az ő-zés az egész kötetben gyakoribb, mint Pázmánynál, de előfordulnak i-zőbb beszédek is. Laurencsicsra például az erős ő-zés jellemző. Érdekesek az a–o váltakozások, különösen szóvégi helyzetben (reájo, orcájáro, stb.).

További fontos feladat Lancsics Bonifác (1674–1737) szerepének tisztázása a kötet összeállításában, és annak egyértelmű tisztázása, hogy vannak-e, és melyek az általa írt prédikációk a kötetben. Pannonhalmán őrzött köteteinek és a most vizsgált prédikációgyűjteménynek együttes tanulmányozása bizonyára sok érdekes adattal gazdagítja majd a fentebb leírtakat. Lancsics a főmonostor hitszónoka címet is viselte. Hat Pannonhalmán őrzött kötetében akadnak latin nyelvű prédi-

⁴⁸ Ezt a latin mondatot ugyanígy írta Pázmányt követő prédikációjának végére Gencsi Egyed (4. sz.).

kációk, prédikációvázlatok, kötetünk szerzőinek kézírásában is. Például az első kötet prédikációinak egyike (Csete Istvánnak a győri székesegyházban 1704-ben mondott Szent István-napi beszédének latin változata) részben Földes Rupert kézírásában olvasható.

Bizonyára felkelti e kiadvány a kutatók érdeklődését, ami a beszédek készítőinek, leíróinak alapos tanulmányozásához vezet és a mostani kezek szerinti csoportosítás alapján (is) újabb szerzők nevesítését eredményezi. Eddigi „szerzőségi” megállapítások (kiemelve a kötetben közöltek):

Csernátóni Miklós: ff. 57, 79 (Szentmárton, 1696), **91** (1704);

Fábri Kolumbán: f. **73** (Szentmárton, 1706, Frater Galambos);

Földes Rupert: ff. **8**, 38, 101, 111, 115, 122 (dicta in Martino, 1714), **138**, 142, 196 (Szentmárton, 1717), **212b**, 220, 234, 253, **268**, 270 (Deáki), 281 (Deáki);

Gencsi Egyed: ff. 12 (ex Calamato), 20, **40**, 107 (Csepreg, 1662);

Keller Gergely: f. **273b** (Nagyölbő, 1683);

Laurencics Anzelm: ff. 243 (1697), **256** (1696), **264** (1702);

Posgai Adalbert: ff. **149**, 165, 170b, 174, 190, 215, 247, 277;

Ismeretlen kéz: ff. 1 (1701), 16 (1701), 28 (ex Schönleben, 1702);

Ismeretlen kéz, a többiekénél is erősebben ő-ző szöveg: **37 és 118, 51, 159**, 204;

Valószínűleg azonos, ismeretlen kéz: 182 (Szentmárton, 1710), 229c;

Meghatározatlan, elkülönítetlen kezek: **4**, 21, 24 (1702), 33 (1676), 44, 47, 55, 87, 97, 102 (1701), 122 (Szentmárton, 1704), 126 (in Noviciatu), 130, **134** (in Noviciatu), **145**, 153, 156, 163, 165, 178, 180, **182** (Szentmárton, 1710), 186 (Deáki), 196 (dicta in S. Martino, 1717),⁴⁹ **200**, 208, 209, 223 (non lecta), 227 (Dömölk, 1711), 229, 236, **239**.

⁴⁹ A 199. levél verzóján tollpróbák, köztük: O Maria Szép Virag, téged Csudal ez Világ, / mert fénylesz, Tündöklesz, mint az egen nap világ

A Budapesti Egyetemi Könyvtár A 163. jelzetű kötetének prédikációi

(Kerek zárójelk között állnak a 18. században a kéziratra írt megjegyzések,
szögletes zárójelben a leírás nem a kötetből vett adatai.)

levélszámok

A prédikáció adatai és kezdősorai

- 1–3v. † Contio pro Dominica 1ma Adventus. 1701.
Hora est jam nos de somno surgere. Órája vagy az álombul fölkelünk. Rom.
13. v. 11. – Mivelhog ma kezdjük várni édes Údvözítőnknek testben...
[ff.1-2., három lap áthúzva.]
- 4–6. Pro Dominica 2. Adventus.
Quid exiistis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? Matth. 11. Mit
mentetek ki a pusztában látni? A széltül hanyattatott nádat-e? – Ha jól meggon-
dolom és elmémme megfontolom e mostani világnak folyását...
Kötetünkben: nr. I.
- 8–10v. [FÖLDES Rupert]
† Dominica 3. Adventus.
Tu quis es? Te ki vagy? Joan. 1. – Jóllehet minden emberben a természettül belé
oltatott tulajdonsága...
Kötetünkben: nr. II.
- 12–14. (GENCSI Egyed)
(Aegidii GENCSI Abbatis S. Mart. ex Gencs supra Savariam)
Contio pro Dominica 3. Adventus ex Calamato.
Thema: Miserunt Judaei ab Jerosolimis sacerdotēs et levitas, ut inter. etc. Küldének
a zsidók papokat és levitákat őhozzá, hogy megkérdeznék, te vagy. Joan. 5. – Mely
utálatos vétek legyen a hálaadatalanság, nemcsak a Szent írásból, nemcsak a szent
atyáknak tanításából, hanem még a régi pogány bölcseknek és filozófusoknak...
- 16–18v. † Contio pro Dominica 4ta Adventus. 1701. De poenitentia
Venit in omnem regionem Jordanis praedicans baptismum poenitentiae. Jöve a
Jordánnak minden tartományába, prédikálván a penitenciának keresztségét. Luc. 3.
– Világ teremésétől fogva minden idők folyásában oly szükséges volt a peniten-
ciatartás...
[f. 19. Valószínűleg prédikációkezdet.] † Krisztus Jézus nekünk adaték, / Né-
künk születék mennyei király tiszta Szűztül.
- 20–20v, 23–23v. [GENCSI Egyed]
Thema pro Dominica 4ta Adventus.
Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Készítsetek utat az Úrnak, meg-
egyengessétek az ő ösvénit. Luc. 3. – Ha a mastani időnek állapotját meggondo-
lom, és ezeknek a szent napoknak röndölését...
- 21–22v. [Az eleje hiányzik.]
[A búza közti konkolyról, az Úristen könyörületességéről]

- 24–27v. † Dominica 4ta Adventus.
Factum est verbum Domini super Joannem Zachariae filium in deserto. Et venit in omnem regionem Jordanis, praedicans baptismum poenitentiae, in remissionem peccatorum. Lett az Isten szava Jánoson, Zakariás fián a pusztában. És jöve a Jordánnak minden tartományában, prédikálván a penitencia keresztségét, bűnöknek bocsánatjára. Szent Lukácsnak 3. részében 3. – Világ teremtésétől fogva minden idők folyásában oly szükséges volt a penitenciatartás...
- 28–32v. † Dominica 4. Adventus. 1702. Proponitur leve medicamentum contra morbos animae
Praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum. Prédikálván a penitenciának keresztségét a bűnök bocsánatjára. Luc. 3. v. 3.– Csaknem mindnyájan az embereknek fiai a gonoszságok által annyira elnyomattatunk...
[f. 32: a margón kétszer:] Ex Schönleben (egyik helyen: „fol. 42. in Dom.”)
[f. 30: A beszéd latin tervezete.] (Pars 1, Pars 2.)
- 33–36v. Pro Domi [...] Epiphaniam. 1676.
Surge et accipe puerum et matrem eius et vade in terram Israel. Mat. 2. Kelj fel és vedd a gyermeket és az anyját, és menj Izrael földébe. – Izaiás próféta könyvének 11. részében megjövendölte...
- 37–37v,
118–120. † A. M. D. G. V. M. et S. B. H.
Pro Dominica infra Oct. Nativitatis <Epiphaniae>
Puer autem crescebat et confortabatur, plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo. Luc. 2. A gyermek pedig nevededik és erősödik vala, teljes bölcsességgel, és az Isten malasztja vala őbenne. – A füllel hallott tanításnak nincs annyi ereje értelmünk tanítására és akaratunk izgatására...
Kötetünkben: nr. III.
- 38–39v. [FÖLDES Rupert]
† Pro Dominica 1a post Epiphaniae.
Fili quid fecisti nobis sic, ego et pater tuus dolentes quaerebamus te. Luc. 2. Fiam, miért cselekedtél így? Íme én és az atyád bánkódva keresünk vala téged. Luc. 2. c. – Mídőn elmélném és ide s tova vetném elmémet, mit köllenék mondanom ez máj szent evangeliomról...
[A beszéd írását abbahagyta készítője. Leírt szövege egyezik a következő beszédével.]
- 40–43. [GENCSI Egyed]
† Concio pro Dominica 1. post Epiphaniam.
Fili quid fecisti nobis sic, ego et pater dolentes quaerebamus te. Luc. 2. Fiam, miért cselekedtél így? Íme én és az atyád bánkódva keresünk vala téged. – Mídőn elmélném és ide s tova hánnám-vetném elmémet, mit köllenék mondanom ez máj szent evangeliomról...
[A beszédet az előző beszédkezdet mintaként használta. A beszéd végére egy másik, későbbi kéz az alábbi megjegyzést írta:] (Triplex est haec concio, de vita hominis misera, de festis observandis et de prolium cura et educatione.)
[A f. 42-től más kéz írása?]
Kötetünkben: nr. IV.
- 44–46v. † Dominica 2da post Epiphaniam. Cur multi egeant?
Vinum non habent. Joan. 2. Nincsen borok. Joan. 2. – Tudom, nagyon csudálkoznak némelyek, miképpen lehessen az, hogy e világon sokszor a gonoszoknak előmenetelek... [Nincs befejezve.]

- 47–50. Pro Dominica 3. Epiphaniae. Misericordia exercenda.
Domine, puer meus jacet in domo paraclyticus. Uram, az én gyermekem házomban fekszik inaszakadva. Mat. 8. – Igaz és valóságos dolog az, hogy mielőtt az ember vétekben esett...
- 51–54v. † A. M. D. G. V. M. et S. B. H.
Et ego homo sum sub potestate constitutus. Én is birodalom alatt való ember vagyok. Mat. 8. – Az Istennek bölcs gondviselése és kegyessége azt rendelte...
Kötetünkben: nr. V.
- 55–56v. † Dominica 4ta post Epiphaniam.
Domine, salva nos, perimus. Uram, szabadíts meg, mert elveszünk. Mat. 8. – A pokolbéli kígyónak mérges fullánkjával megsebesített és gyalótságban meggyökerezett szegény emberi állat...
- 57–72v. (CSERNÁTONI Miklós)
† Dominica Sexta post Epiphaniam. (Első prédikáció. Reverendissimi Domini Nicolai Csernatony Siculi quondam Canonici Jauriensis qui in Mon.[?] B. V. sepultus)
Simile est regnum coelorum grano sinapis. Mat. 13. v. 31. Hasonló a mennyeknek országa a mustármaghoz. – Az Istennek örökké való bölcsessége, az emberi nemzetségnek kegyes megváltója...
- 73–78. FÁBRI Kolumbán
† Concio pro Dominica <6> 7gesimae. 1706.
Quid hic statis tota die otiosi? Math. 20. – Egymagát még csak gondolat az, hogy az evangéliumi hasonlatosság...
[A első lapon a jobb alsó margón:] Lecta.
[A beszéd végén:] Facta [5ta?] Fabri Galambos Frater in S. Martino.
Kötetünkben: nr. VI.
- 79–86v. CSERNÁTONI Miklós
† In festo Purificationis B. Mariae V. 1696. Die 2. Feb.
Lumen ad revelationem gentium. Luc. 2. v. 32. Világosság a pogányoknak megvilágosítására. – Gondolkodva, miről legyen együgyű beszédem és tanításom...
[Az első lapon a jobb alsó margón:] (Nicolai Csernátoni condam Canonici Jauriensis.)
[A beszéd végén:] Dicta in S. Martino S. Montis Pannoniae die 2. Febr. 1696. /
Corrigenda in quibusdam locis et descibenda.
- 87–90. † Contio pro Dominica Sexagesimae. Praeceptus 2. de juramento.
Semen est verbum Dei. A mag az Isten ígéje. Luc. 8. – Hieron király egykor mély gondolkodásban esvén, azon elmélkedék, mi légyen az Isten...
- 91–96. (CSERNÁTONI Miklós)
† In Deo, cum Deo, per Deum et propter Deum nominisque ejus gloria. Concio pro Dominica Sexagesimae. 1704.
Et fructum afferunt in patientia. Lucae c. 8. v. 15. És gyümölcsöt hoznak békeséges tűrésben. Így írta meg etc. – Közöséges szokása volt a prófétáknak, hogy mikor bűnösöket dorgáltak...
[Az első lapon a felső jobb margón:] (Frater Nicolaus)
Kötetünkben: nr. VII.
- 97–100v. † Contio pro Dominica Quinquagesimae. Qui inferunt Christo passionem Filius hominis tradetur gentibus et illudetur et conspuetur. Luc. 18. Az embernek

- fia a pogányok kezébe adatik és megcsúfoltatik és megpökdöstitik. – Nagy istentelenség vala régenten az zsidók cselekedete, midőn...
- 101– [FÖLDES Rupert]
101v. † Dominica 1a Quadragesimae
Accedens tentator. Hozzá járulván a késértő. Matt. 4. – Ha megtekéntem a Krisztus szerelmes tanítványinak a mennyi titkokról írt könyvét...
A beszéd írása a 101v-n abbamaradt.
- 102– † Contio pro Dominica 2da Quadragesimae. 1701.
106v. Discipuli ceciderunt in faciem suam et timuerunt valde. A tanítványok orcájokra esének és igen megfélemlének. Mat. 17. v. 6. – Argumentum. Si apostoli amici Christi et dilecti discipuli ... – Emlékeztem vala a minapi prédikációmban amaz röttenetes és félelmes utolsó ítélet napon leendő...
- 107–110. [GENCSI Egyed]
Anno 1662. Dominica 2. Quadragesimae. In Csepreg.
Assumpsit Jesus Petrum et Jacobum, et Joannem, fratrem eius, et duxit eos in montem excelsum seorsum et transfiguratus est ante eos. Melléje véve Jézus Péter és Jakobot és Jánost, az ő atyjafiát, és vív é őket egy magas hegyre külön: és elváltozik színében előttök. Mat. 17. – Amaz hív és Istennek kedves embere, Moyses, midőn fölment volna a Sínai hegy teteire...
- 111– [FÖLDES Rupert]
114v. † Dominica 2da Quadragesimae. Oratio cur non semper exaudiata.
Domine, bonum est nos hic esse. Uram, jó nekünk itt lennünk. Matt. 15. – Igen igazán és helyesen mondotta az Istennek anyala Tóbiásnak és azzal együtt mindnyájunknak...
- 115– [FÖLDES Rupert]
117v. † Pro Dominica 4ta Quadragesimae
Accipit Jesus panes et dirtribuit discumbentibus. Vevé Jézus a kenyereket és elosztá a letelepedteknek. Joan. 6. – Noha az mennyei boldogságnak állapotját és nagyságának mivoltát meg nem foghatja s el nem érheti az emberi elme...
- 122–125. [FÖLDES Rupert]
† Contio pro Dominica Passionis. De temerario iudicio
[A jobb felső margón:] Etiam pro Dominica 7. post Pascha potest aplicari.
Nunc cognovimus quia daemonium habes. Most megismértük, hogy ördögöd vagy. Joan. c. 8. – Az emberi okosságának természet szerint való igazsága az, hogy az atyafiúi szeretet kötelezése...
[A beszéd végén a jobb alsó margón:] 1714. dicta in Mart.
- 126–129. Pro Dominica Palmarum. Per modum cetheceseos. De confessio[ne]
Plurima autem turba straverunt vestimenta sua. A sok sereg pedig leteríté az ő ruháját az úton. Matth. 21. c. – Íme jelen vagy, k[eresztény] h[allgatóm] a szent és szívbeli töredelmességre indító hét...
- 130– Contio pro Pascha. Quomodo nobis cum Christo resurgendum
133v. Jesum quaeritis Nazarenum? Surrexit, non est hic. Marci 16. A megfeszített Názáreti Jézust keresitek? Feltámadott, nincs itt. – Két jeles férfiat olvasok Szent János evangéliomában, 19. r., kik a megfeszített Krisztust halálának idein...
[f. 133v., a bal margó alján:] Cser etc.[?]

- 134–
137v. † Pro Dominica in Albis
Cum sero esset die illo una Sabbatorum et fores essent clausae <ubi erant discipuli congregati propter metum Judaeorum> venit Jesus, Joan. 20. Mikor estve volna azon a napon, a szombatnak első napján, és az ajtók bétéve volnának, ahol a tanítvánok egybegyűltek vala a zsidóktól való félelmek miatt, eljőve Jézus. 20. [!] – <Minekutána> Midőn Jákob pátriárka nagy bánati, szomorúsági és könnyhullatási után hallotta volna...
[A végén az alsó margón:] Aus dem Landovitsch dicta in Noviciatu
Kötetünkben: nr. VIII.
- 138–141. [FÖLDES Rupert]
† Dominica 2. post Pascha.
Ego sum pastor bonus. Én vagyok a jó pásztor. Joan. 10. – Jóllehet ugyan a mi mennyei, szerelmetes szent Atyántul a teremptés által...
Kötetünkben: nr. IX.
- 142–145. [FÖLDES Rupert]
† Dominica 3. post Pascha
Modicum non videbitis me. Egy kevésbé és nem láttok engem. Joan. 16. – Mely nagy lelki hasznunkra légyen a mi megváltó Krisztusunknak szent malasztja által szüntelen való jelenléte...
Kötetünkben: nr. X.
- 145b–
148v. Dominica 4. post Pascha.
Quo vadis? Hová mégy? Joan. 16. c. – Megcsalhatatlan igazmondás az, amelyet Szent Ágoston doktor...
Kötetünkben: nr. X.
- 149–
152v. [POSGAI Adalbert]
† Concio pro Dominica quarta post Pascha.
[A felső jobboldali margón:] Propter te Domine. (P. Adalbertus O. S. B. ad S. Mart. <...> Sabariensis nativitate)
Cum venerit ille arguet mundum de peccato. Mikor ő eljövend, megfeddi a világot a bűnrül. Joan. 10. – Gyakran történik, hogy valamely jámbor úr hív szolgájától...
Kötetünkben: nr. XI.
- 153–155. † Dominica 5. post Pascha
Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Ha mit kértek az Atyától az én nevemben, megadja néktek. Joan. 16. – Ha ez máj evangeliombul soha senki nem halotta volna is Krisztus Urunk ígíretit...
[A végén:] (Vide plura in Landovics.) [Másik kéz:] (Landovicsot nálad nélkül is feltaláni.)
- 156–158. † Aparuerunt illis dispertitae linguae sicut ignis. Jelenének nékik elosztott nyelvek, mint a tűz. Apost. Cselek. írt k. 2. r. – Mely csudálatos ereje és fogantatos gyümölcse légyen a Szentléleknek...
Kötetünkben: nr. XII.
- 159–
162v. † A. M. D. G. V. M. et S. P. B. H.
Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittit Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. A vigasztaló Szentlélek, kit az Atya az én nevemben küld, az titeket megtanít mindenekre. Joan. 14. – Mikor tüzes szekérbe felragadtaték a levegő égbe a nagy Istennek hív szolgája, Illyés próféta...
Kötetünkben: nr. XII.

- 163–
164v. † Pro Pentecoste
Apparuerunt illis dispersitae linguae sicut ignis. Actor. c. 2. Jelenének nékik elosztatott nyelvek, mint a tűz. – Mivel a Szentlélek csudálatosképpen munkálkodik az embereknek szívében... [A vége hiányzik.]
- 165–169. [POSGAI Adalbert]
† Concio pro festo Pentecostes. Propter te Domine.
Apparuerunt eis dispersitae linguae tanquam ignis. Actor. 2. v. 3. Jelenének nékik elosztatott nyelvek, mint a tűz. – Nem elégedik meg a felséges Úristen, hogy az Atya megmutatná mindenható erejét...
[A végén:] (Vide Pázmány in hoc festo vel alibi. – Quid tibi dicam Jesu mi amoris vis mei cordis incendium etc.)
- 170b–
173v. [POSGAI Adalbert]
† Feria 2da Pentecostes. Propter te Domine.
Sic Deus dilexit mundum, út filium suum unigenitum daret. Joan. 3. Úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyetlen egyszülött fiát adná. – Sok villangással és hosszú beszéddel akarják vala amaz perzsiái három nemes ifjak a hatalmas Darius király előtt...
- 174–
177v. [POSGAI Adalbert]
† Feria tertia Pentecostes. Propter te Domine.
Oves meae vocem meam audiunt. Az én juhaim az én szómat hallgatják. Joan. 10. – Közönséges szokásba ment tudomány, hogy némely dolgoknak a természet...
tét...
- 178–181. Dominica 1. Pentec. Pro festo Sanctissimae Trinitatis. Deus in creaturis cognoscitur.
A magnitudine speciei et creaturae cognoscibiliter poterit Deus videri. Sap. 13. A teremptett állatoknak szép és nagy voltából nyilván ismírtethetik meg a teremptő Isten. Bölcsesség k. 13. r. – Az okos lélekkel felnemesített emberi elme, jöllehet sok szép mélséges dolgoknak megismérésével...
[A végén:] (Vis tibi dicam Jesu mi amoris incendium...)
- 182–
185v. † Dominica 2da post Pentecosten. De gloria coelesti
Homo quidam fecit coenam magnam. Luc. 14. Egy ember nagy vacsorát szerze. L. 14. – Elmélkedésre és fontolásra méltó két dolog adatik ez mái evangéliomban előnkben...
[f. 185v, bal alsó margón:] Propter te Domine. Anno 1710. dicta in S. Martino.
Kötetünkben: nr. XIII.
- 186–
189v. † Dominica 3. post Pentecosten. Detractores quam mali et quomodo vitandi
Hic peccatores recipit et manducat cum illis. Ez a bűnösöket befogadja és velek eszik. Luc. 15. – Valóban tudta Isten ő szent fölsége, hogy a fölöttébb való barátság tisztelenséget szerez...
[f. 189, bal margón, alul:] dicta in Deáki 1713.
- 190–195. [POSGAI Adalbert]
† Dominica tertia post Pentecosten. Propter te Domine.
Hic peccatores recipit et manducat cum illis. Ez a bűnösöket befogadja és velek eszik. Lucae 15. v. 2. – Igazán nevezi Szent Dávid a mindenható Istent könyörülő és irgalmas Úrnak...
- 195v. † Harmadik. Surií[?] 26. Ha ha parancsolatimban jártok...
[Töredék]

- 196–199. [FÖLDES Rupert]
† Dominica 4. post Pentecosten. 1717. dicta in S. Martino. De gravitate peccati
Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu dicens: Exi a me Domi-
ne, quia peccator sum. Luc. 5. Melyet midőn látná Simon Péter, a Jézus térdéhez
borula mondván: Uram, menj ki értülem, mert bűnös ember vagyok. – Valaki
elmésben megfontolja és egybenveti világ alkotásátul fogva...
[f. 199., tollpróbák közt:] Ó Mária szép virág, téged csudál ez világ, / Mert
fénylesz, tündöklesz, mint az égen nap világ
- 200–
203v. Dominica 7. post Pentecosten.
Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum coelorum.
Matth. 7. Nem minden, aki mondja: Uram, Uram, mégyen bé mennyeknek or-
szágában. – Mely nagy áron és drága kincsen vette légyen megváltó Krisztus
Urunk a mi lelkünket...
Kötetünkben: nr. XIV.
- 204–
207v. † A. M. D. G. V. M. et S. P. B. H.
Dominica 8. post Pentecosten.
Quid faciam quia Dominus meus aufert a me villicationem. Luc. 16. Mit mível-
jek, hogy ím az Uram elvész tőlem a sáfárságot? – Egyiptusnak Amasis névű ha-
talmos királya törvént szabott...
- 208–
208v. † Dominica 8. post Pentecosten.
Quid faciam quia Dominus meus aufert a me villicatzionem. Luc. 16. Mit mível-
jek, hogy ím az Uram elvész tőlem a sáfárságot? – Egyiptusnak Amasis névű
hatalmas királya törvént szabott...
[A beszédből csak egy levél van meg, az teljesen egyezik az előző beszéd elejével,
arról másolta egy másik kéz.]
- 209–211. † Dominica 9. post Pentecosten. Cur et nos flere debemus
Videns civitatem flevit super illam. Látván az várast, síra azon. Luc. 19. – Szokat-
lan pompáját mutatta ez máj napon Krisztus Urunk e világnak...
- 212b–
214v. [FÖLDES Rupert]
† Dominica 9. post Pentecosten. De ruina Jerosolimi
Videns civitatem flevit super illam. Látván a várast, síra azon. Luc. 19. – Midőn a
világi fejedelmek valamely várast meg akarnak szállani...
Kötetünkben: nr. XV.
- 215–
219v. [POSGAI Adalbert]
† Dominica nona post Pentecosten. Propter te Domine
Videns civitatem flevit super eam. Látván a várast, síra azon. Luc. 19. – Mely iga-
zán mondotta légyen régenten Izaiás próféta által Isten...
- 220–
222v. [FÖLDES Rupert]
† Pro Dominica 10. post Pentecosten. De remissione peccatorum
Descendit hic justificatus in domum suam. Aláméne ez a házához megigazulván.
Luc. 18. – Tudta az mennyei orvos, Krisztus Urunk, hogy az ember hajlandó lé-
vén a bűnre...
- 223b–
226v. Pro Dominica 11. post Pentecosten. Qui surdescunt ad Dei munita etc.
Adducunt ei surdum et mutum. Hozának néki egy siketet és némát. – Minekutá-
na a paradicsomnak gyönyörűsége kertében helyeztetett első atyánk...
[f. 226v, bal margón, alul:] Non lecta.

- 227–
228v. † Contio pro Dominica 11ma post Pentecosten, 1711.
Loquebatur recte. Marci 7. Igazán szól vala. – Édes megváltónk a Krisztus Jézus,
midőn egy tekintetével kétféle nyavalyáját látná...
[A beszéd végén:] Dicta in Dömölk 1711.
- 229c–
233v. † Dominica 12. post Pentecosten. De dilectione proximi
Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Szeressed a te felebarátodat, mint tennen
magadot. Így vagyon megírva Sz. Luc. 10. – Mely igen szerette Isten ő szent
fölsége e világot, nem hozom elő ama szeretetnek tükörét...
[f. 233v, bal margón, alul:] Romanisch[?]
- 234–
235v. [FÖLDES Rupert]
† Pro Dominica 1. post Pentecosten. Coelum quaerendum
Quaerite primum regnum Dei et justitiam eius, et haec omnia adjicientur vobis.
Keressétek elsőben az Isten országát és annak igazságát, és mindezek hozzá-
adatnak néktek. Matt. 16. [Mt, 6, 33.] – Hogy ez máz szent evangeliombul vett
igéket helyesen érthessük, midőn azt mondja...
- 236–
238v. † Dominica 15. post Pentecosten.
Ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suae. Íme halott vitetik vala, ki
egyetlen egy vala az anyjának. Luc. 7. – Plinius a természetnek vizsgálója emléke-
zik a sasoknak mesterséges cselekedetéről...
- 239b–
242. † Pro Dominica 15. post Pentecosten. De morte
Ecce defunctus. Íme egy halott. Luc. 7. c. – Rettenetes dolog! Ó szomorú hír!
Úgye tehát, oly bosszúállók-e az egek...
Kötetünkben: nr. XVI.
- 243–246. LAURENCICS Anzelm
† Contio pro Dominica 16. post Pentecosten.
[A jobb felső margón:] Fr. Anselmus 1697. die 15. 7bris
Si licet sabbato curare. Ha szabad szombaton gyógyítani. Luc. 14. – A felséges,
mindenható Úristen, ki minden teremtettt állatok méltóságát véghetetlenül...
[f. 246:] NB. Si velit aliquis istam contionem prolongare loco invectivae, quare
Telegdium fol. 700. etc. ad particularia magis potuit detundere /Quod Telegdi fuse
componit Concionum dominicalium parte secunda fol. 701. super hoc
Evangelium.
[f. 246v, a beíratlan lap alján:] Anno 1697.
- 247–252. [POSGAI Adalbert]
† Dominica 16. post Pentecosten. Propter te Domine. Invidia
Et ipsi observabant eum. És ők réá vigyáznak vala. Luc. 14. cap. – Számptalan sok
fogytkozásos vertek fészket az megromlott embernek szívében...
[f. 252: A prédikáció befejezése után más kézzel egy fél lapnyi latin jegyzet, a
margón:] („Hugo de S. Vic. inter opera S. Bern. De inter. domo, cap. 23. NB.”)
- 253–
255v. [FÖLDES Rupert]
† Pro Dominica 16. post Pentec. De invidia
Et ipsi observabant eum. És ők réá vigyáznak vala. Luc. 14. – Világ kezdetitül
fogva soha nem volt oly szent életű, tökéletes erkölcsű jámbor ember...
- 256–262. LAURENCICS Anzelm
† Contio pro Dominica 17. post Pentecosten. 1699. De proximi dilectione
Diliges proximum sicut te ipsum. Math. 22. v. 39. Szeressed felebarátodat, mint
tennen magadat. – Csudálatos dolog, hogy ídes Üdvözítőnk kevés, de fontos be-

szédű lévén...

[A beszéd végén:] Fr. Anselmus, 1699. [A tollpróbák közt Szent István kézjegyének rajza a Pannonhalmi Alapítólevélről. Mellé helyezem a kézjegy fényképét is.]

[f. 263, Fr. Anselmus kézírásával:] Selectae sententiae de charitate proximi, quae in hac contione includi non poterant temporis brevitatem. [Auctoritates]

Kötetünkben: nr. XVII.

264– LAURENCICS Anzelm

267v. † Dominica decima nona post Pentecosten. 1702.

Mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium. Vessétek őtet a külső setétségre, ott leszen sírás és fogak csikorgatása. Matth. 22. – A békeséges tűrésnek fényes tüköre, Szent Jób pátriárka, le akarván ábrázolni...

[f. 267v, nagyrészt beíratlan, a bal alsó sarokban:] P. A. L.

Kötetünkben: nr. XVIII.

268– [FÖLDES Rupert]

269v. † Dominica 20. post Pentecosten. Praesentia Dei ob oculos sit

Domine descende priusquam moriatur filius meus. Uram, jöjj, minkeelőtte meghaljon az én fiam. Joann. 4. – Csudálkozva tudakozik Szent Gergely, mi az oka, hogy Krisztus ezt a királyi embert... [A beszéd befejezetlen.]

Kötetünkben: nr. XIX.

270– † Dominica 21. post Pentecosten. In Deáki. Jejuniae remittendae

272v. Sic et Pater meus coelestis faciet vobis si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris. Így cselekszik az én mennyei Atyám is veletek, ha meg nem bocsátotok, kiki az ő atyjafiának, a ti szívetekből. Matt. 18. – Igen megütközhetnének Jónás próféta cselekedetén...

273b– (KELLER Gergely)

276. † Concio pro Dominica 22. post Pentecosten 1683 in Majori Ölbő dicta.

[Az alsó margón:] (P. Gregorii Keller O. S. Ben. ad S. Mart. Profess)

Cujus est haec imago? Kíé ez a kép? Matth. c. 22. – Mely igazán mondotta a Szentlélek Isten Jeremiás próféta által az ember szívéből...

Kötetünkben: nr. XX.

277– [POSGAI Adalbert]

280v. † Concio Dominica XXIII. post Pentecosten. Propter te Domine

[Az alsó margó jobb sarkában:] (P. Adal. Posgai?) Prior [...])

Et deridebant eum. És megcsúfolák őtet. Matth. 9. – Eszekben vévén némely tudósok, hogy az embercsúfolók nyelvétől senki nem marad üttetlen...

281– [FÖLDES Rupert]

284v. † Contio pro Dominica 24. post Pentecosten alias 6. post Epiphaniam.

Minimum quidem est omnibus seminibus. Kisebb ugyan minden magoknál. Matt. 13. – Ha az teremptett állatok természeteket megvizsgáljuk, vajon nagyobb...

[f. 284, félig beíratlan, a bal margón alul:] In Deák[i].

A szövegek közléséről

A szövegek közlés mai helyesírással igyekszik visszaadni a beszédek korabeli hangzását. A kéziratos forrás meglehetősen esetlegesen, következtelenül jelöli a magán- és mássalhangzók rövidségét és hosszúságát. Ezeket a szövegek közlésben mai helyesírással olvashatjuk. A -tól, -től, -ról, -ről változataként előforduló -tul, -tül, -rul, -rül ragokban az átírásban egységesen rövid magánhangzó áll. A központozás maihoz közeli, a kéziratokban nagyobb szóközzel jelölt szakaszkezdést ↔ jel adja vissza. A kötet prédikációinak többségében, miként az szokás volt, az idézeteket aláhúzták. A szövegek közlés ezt a kéziratban sem mindenütt következetes jelölést mellőzi.

Az átírásban

- dőlt betűk a nyomtatott forrásból (Pázmány Pétertől, Landovics Istvántól) szó szerint átvett, a szövegek közlő által felismert szövegrészeket jelzik;
- az álló betűs szövegrészek a kéziratból származnak, a kézirat írójának önálló gondolatai, vagy fel nem ismert forrásátvételek, memoriter idézetek;
- alápontozott álló betűs írás jelzi a forrás átfogalmazásával keletkezett részleteket. Ha csak egyszerű szó vagy szintagmacseréről, vagy ragozásbeli változatról van szó, a dőlt betűs írás alá is pontozás került;
- a kézirat margójának szövege a főszövegben két ponttal kisebb típussal szögletes zárójelben olvasható.

A lapalji jegyzetek (a főszövegben a jegyzetszám előtt és után szóközzel) szövegátvételtre vonatkoznak, lehetőség szerint nemcsak az átvételeket jelzik, hanem a forrásként használt prédikáció elhagyott és megváltoztatott részleteit is. A jegyzetekben a mintaszövegek többleteinek jelzése a töredéksorokat egészenként tünteti fel.

A főszöveg minden esetben a kézirat kihagyások és betoldások nélküli, változatlan közlése. A prédikációk forrásközlése a sok jegyzet ellenére sem kritikai kiadás, az eltérő betűtípusok és a jegyzetek a prédikáció-készítés mikéntjét jelzik. A közlés célszerűsítése nem tette lehetővé a nyelvjárási sajátosságok, változatok érzékeltetését. Ilyenek a mintaszövegben jóval gyakoribb ő-zés, í-zés; szóvégi mássalhangzó elhagyása; a magánhangzók nyelvtanbeli megváltoztatása; mássalhangzó zöngésedésének/zöngétlenedésének jelölése; mássalhangzó torlódások és azok megszüntetése. Ugyanakkor a korjellemzőnek tartott -nök, -nők megváltoztatására (-nánk, -nénk) alápontozás utal.

A szövegközlés jegyzeteiben Landovics István és Pázmány Péter műveinek alábbi kiadásaira történik rövidítésekkel hivatkozás:

Landovics, I–II.

Land. I–II. – LANDOVICS István, *Novus succursus az az új segítség...* I–II, Nagyszombat, 1689. (RMK I 1380, 1381.)

Pázmány, I–II.

Pázm. I–II. – PÁZMÁNY Péter, *A római Anyaszentegyház szokásából minden vasárnapokra és egynehány innepekre rendelt evangéliomokrul predikációk*, kiad. KANYORSZKY György, Budapest, 1903-1905 (Pázmány Péter összes munkái, 6-7).

Prédikációk

I.

Pro Dominica 2. Adventus*

Quid existiis in desertum videre? Arundinum vento agitatam? Matth. 11.

Mit mentetek ki a pusztában látni? A széltől hányattatott nádat-e?

¹ Ha jól meggondolom és elmémmel megfontolom e mostani világnak folyását, okos praktikáját és szokását, valóban tapasztalom, hogy minden fejedelem, herceg, király avagy császár fölöttébb kedveli a szemes, tudós, okos és hív szolgát; mert minekelőtte ezek közül komornyékjának fogadjon valakit, és minekelőtte böcsületes bért, jutalmat, avagy promociót ígérjen néki: tehát előbb meg szokta próbálni, hogyha állhatatos-e az maga hitiben s hívségében. Állhatatos-e az igazságban, üldözésekben, fogságokban és egyéb terhes nyomorúságokban? Ha már ura mindezekben s több effélékben próbálnak tapasztalja lenni az szolgát, nem örömet bocsátja el magától, hanem minden szolgálói fölött dicséri, böcsüli és szíve szerént kedveli őtet, sőt, vele közölvén sok titkait, reá bízva magát s minden kinceseit. ↔ Krisztusban szeretett hallgatóim! Hagyjuk az világot az maga folyásában és szokásában. Más fejedelmet, más fölséges királyt találok én ez mái szent evangéliomban, tudniillik: ez világnak legfőbb Urát, királyok királyát, a Krisztus Jézust, ki elhagyván mennyei dücsőségét e világi pusztaságra jött; ahol választván magának hív szolgájának, Köröosztóló Szent Jánost, kit minekelőtte testi szeméivel látott volna, máris próbálta volt mindenféle késértetekben, sanyarúságokban, sőt ami több, fogságban, latrok tömlöcében vetette. ↔ Mindazonáltal János állhatatosan megmaradott igaz hitiben, tökéletességében, Urához való hívségében, és minden sanyarúságokban békességes tűrésében. Melyért a megváltó Jézus nemcsak minden szolgák fölött szerette, böcsüllötte és magasztalta, hanem sok szép elrejtett titkait is vele közölte, és ezen állhatatosságnak szép dicsíretit adja ez mái szent evangéliomban néki Szent Máté evangélioma által k. II. r. ² *Quid existiis in desertum videre? Arundinem etc. Mit mentek ki nézni a pusztában? Ingó nádot látni?*

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 4–6. – Felhasznált forrás: *Landovics, I, 54–64*: Advent második vasárnap, Harmadik prédikáció, *Az elkezdett jóban szükség az állhatatosság.* A kézirat Landovics beszédének lineáris rendjét követi. A szöveg hivatkozásai a kéziratban elmaradnak, néha beépülnek a főszövegbe.

¹ [A prédikáció kezdése a mintaként használt Landovics-beszéd bekezdésétől eltér.]

² *Land., I, 54–55*: + Mely képmutató ... kérdezni (31 sor).

Amely a széltől föl s alá, majd erre, majd amarra hányattatik? Ah, nem akadtatok ilyenre! Quia hic plus quam Propheta est: Prófétánál is nagyobb ez, azaz: valamint a próféták tudván beszédeknek igazságát, örömet meghalnak igazmondásokért; úgy Szent János is, nem ingadoz, mint a nádszál, nem változik szent életében, mondását meg nem másolja, nem rettent meg őtet a sötét tömlő, se pedig a gyilkos királynak feje-vételére küldött pallosa; hanem állhatatosságában megmarad, élete fogyáig hirdeti az igazságot, és szüntelen világ megváltójának ³ hirdeti a Krisztus Jézust. [4v]

Igaz ⁴ ugyan, hogy mi mindnyájan, akik Ádámtul származunk, ingó nádok vagyunk, sőt, hogy az Isten szavával szóljak, törött nádszál; mert vajon melyik nádszál indul olyan hamar meg, mint Ádám ⁵ első atyánk? S mi mindnyájan vele együtt indulunk és hajlodozunk. De Szent János még anyja méhében Istennek malasztjátul erősítetvén, exultavit infans, mindjárt örvendezett Urának megismerésében, és azért, úgymond Szent Gergely, Non erat arundo, quem a status sui rectitudine, nulla rerum varietas inflectebat; nem volt nádszál Szent János, akit ⁶ a sanyarúságnak szele hajtogatott volna, de mi ⁷ azok vagyunk, akik a jóban ingadozó nádszálak, a gonoszban pedig megmozdíthatatlan cserfák vagyunk, de amint ez végtére eltörik, úgy a gonosz gonoszságában elvész, s ha pedig a jóban ingadozó, úgy is kellemtlen. Hogy azért dicséretet érdemeljünk Urunktul, szükség az, hogy állhatatosak legyünk az elkezdett jóban. Melyrül midőn többet szólok, figyelmetes hallgatást kívánok.

Az emberek közönséges fogyatkozása és forgandó állapotja az, amit Szent Jób mondott [Job. 14.]: Nunquam in eodem statu permanet, soha egy állapotban nem marad, hanem aki ma szomorú, holnap víg; aki ma szerencsétlen, holnap mindenek álmétkodására szerencsés, ⁸ úgy-hogy minden tiszteken általmégyen; aki az idén ⁹ szép korában vagyon, esztendőre vényebb és erőtlényebb; ¹⁰ aki ma egészséges, holnap beteg és halálán fekszik. E pedig mivel a természetnek fogyatkozása, ¹¹ annyival túrbetöbb nyomorúság, de amit szán[t]szándékkal veszen fel az ember az rossz erkölcsben, a' valóban gonosz és pirongatást érdemlő dolog. ↔ Mi ugyan jóllehet nem igen változunk a bűnben, avagy ha változunk is, úgy változunk, ¹²

³ Land. I, 55: ismér és hirdet engem.

⁴ *uo.*, + úgymond ... motus est? (4 sor)

⁵ *uo.*, mint

⁶ Land., I, 56: a megállapodott igazságában

⁷ *uo.*, azok vagyunk

⁸ *uo.*, és

⁹ *uo.*, jó korban

¹⁰ *uo.*, ma beteg, holnap egészséges

¹¹ *uo.*, úgy

¹² *uo.*, ó gyalázatos állapot!

hogy rosszul rosszabra változunk ama evangeliombéli nyomorult és az ördögtől megszállott ifjú gyanánt, aki felől az Írás azt mondja, *Marci c. 9. Ab infantia et frequenter eum in ignem, et in aquas misit, ut perderet, ezt, úgymond, a nyomorult ifjat, gyermekiségétől fogva gyakorta az ördög a tűzben vetette, gyakorta a vízben, hogy elveszesse; amint Szent Hieronymus magyarázza: gyakorta az égtelen szeretetnek lángjában, gyakorta a gyönyörúségek és fajtalan kívánságok víziben, és a szabad életnek folytában vetette. De kicsoda ez? Megfelel azon Szent Hieronymus, lelki értelemre vévén a külsőképpen történt dolgot, mondván: *Mihi videtur lunaticus esse, qui per horarum momenta mutatur ad vitia,* ¹³ *egy volt az, akit voltaképpen úgy gyötört az ördög, de* ¹⁴ *mái napon többen találtnak, akik énnékem a holdhoz szabott elméjüknek látszanak, kiket majd a feslett életűek tüzével gyújt fel az ördög, majd minden rendetlen kívánságokra vészen.* [5]*

Mondám ugyan előbb, hogy mi a bűnben nemigen változunk, igaz; de *a vétek vétekekkel változik, úgyhogy igazán bételjesedjék, amit a Szentlélek mondott, Prov. 12. c. Putredo in ossibus* ¹⁵ *meis, rothadás vagyon csontjaiban, mert soha egy állapotban meg nem marad, mivel amely bűnt ma kedvellett, holnap megunja, s mást kíván, Cedrorum altitudo eius, Amos 2. c., amint a cédrusfa más fákot meghalad magosságával, úgy* ¹⁶ *az ember is bűnei-vel másokat* ¹⁷ *igyekezik megelőzni, hogy igazán azt mondhassuk, amit bölcs Seneca mondott, De beneficiis c. 10. Idem semper de nobis pronunciaré debemus, malos esse nos, malos fuísse (invítus adjiciam) et malos futuros esse. Mi mindenben ingadozó nádok vagyunk, csak abban mozdulhatatlan cserfák, hogy rosszak vagyunk, (és amit kéntelen mondok), rosszak is leszünk. Ó gyalázatos, de igen igaz jövendölés!* ¹⁸

Teremptsrül írt 2. k. 12. r. olvasom, hogy *a sok csapások után, melyeket fáraó szenvedett, egész országával eltekélé magát, hogy a népet elereszti. Vocatisque pharao Moyse et Aaron, nocte, ait, surgite et egredimini a populo meo, vos, et filii Israel. Éjjel előbátván Mojsést és Áront fáraó, meghagyá, mondván, keljete fel és menjete ki az én népemtől, ti és Izrael fiai. Ó istenes szándék! Dicsíretes engedelmség! De vajon meddig tart? Hány nap múlik el? Hány óra, míg jó szándékát meg nem változtatja? Íme, kevés üdő múlván, aza mibent megszűnt az Isten ostora rajta, Immutatum est cor Pharaonis, et servorum eius super populos, Exod. 14., megváltozott fáraónak és minden szolgáinak szívek a népeken.*

¹³ Land, I, 57: + et nunc ... cupiditatem. (3 sor)

¹⁴ *uo.*, ma többen vannak

¹⁵ *uo.*, eius

¹⁶ *uo.*, ő

¹⁷ *uo.*, meg igyekszik előzni

¹⁸ Land, I, 57–58: + A Jordán ... elvégezni. (21 sor)

Ó állhatatlan ingadozó nádszál! Tehát megváltozott szíved, de hidd el, hogy a tengernek babjai is megváltoznak, és amelyek erős fal gyanánt állottak, nyakadra borulnak, amint hogy úgy is történt. Innéd nem előmenetelét, hanem vesztét keresi, valaki az elkezdett jóban állhatatlan. Nem is lehet annak megjobbulásáról reménsége, valaki változtatja jó szándékát. ↔ Ó mely szép emlékezetére és örök dicsíretére vált volna fáraónak az, hogya az Istennek intésére népet eleresztette volna! ¹⁹ De mivel megváltozott szíve, midőn kergetné az Izrael fiait és már nyomában volna, szinte közepén a kétfelé állott tengernek falai Reversae sunt, ²⁰ bosszút állottak, és visszatérvén helyekre elborították ²¹ mind magát, egész népével együtt. ↔ Lippomannus ekképpen szól ehhez, Pharao tot miraculis, beneficiis, ac flagellis emendari noluit, ad horam tantum emendationem finxerat, nec servavit quam et persecutus est ²² filios Israel, [5v] az ártatlan fáraónak nem használtak se csudái, se jótéteményi, se súlyos csapási az Istennek, mert mindezekre sem jobbold meg, egy óráig mutatta bánatját és penitenciáját, de kevés vártotva utána indult a népnek és kergette, akik elbocsátott. ²³ De mint járt? Utána veszett, a babok elborították és temető helye lett a tengernek mélysége.

²⁴ Ugyanis ez szokott mindenkoron jövedelme és haszna lenni az állhatatlanságnak, a nádszál-formán ingadozó szívek, a jóban.

Gyakorta történik, hogy fölöttébb ²⁵ megjőd az ember, vagy a hirtelen reá esett nyavalyátul, vagy kárvallástul, vagy gyalázattul, akkor jobbnál jobb fogadásokat térszen, de mibent félelme elmúlik, mihent megszűnik nyavalyája s gyalázattja nem híresedik, ő erőtlen állhatatlanság, visszatér előbbeni gonoszságára, fertelmetességére, és amely undokságot kivetett volt, visszafalja. ↔ Így első Királyok k. 4. r. hallván a filiszteusok, hogy a zsidók a szent szekereynt hozták volna a táborokba, nagy félelmekben azt kiálták, Venit Deus in castra, et ingemuerunt dicentes, vae nobis, Ah, hová legyünk? Mit tegyünk? Mert ímé az Isten a táborban jött, és kiáltással sopánkodának, mondván, jaj nekünk! ↔ ²⁶ Bezzeg jól szólotak itt félelmekben, az egy Istent nevezvén, de mibent egy kevéssé szívek dobogása megállott, és hirtelen csapását nem érzették, megvidámulván mindjárt a bálványokhoz, szokott hazugságokra tértenek, azt beszélvén egymás között: Hi sunt dii tui, qui percusserunt Aegyptum omni

¹⁹ Land, I, 59: engedett urának. Ha mondását megtartotta s megállotta volna!

²⁰ *uo.*, aquae, magok a

²¹ *uo.*, + Méltó ... nem volt. (3 sor)

²² *uo.*, inquit

²³ *uo.*, s

²⁴ *uo.*, Ez ugyanis mindenkor jövedelme és haszna

²⁵ *uo.*, Sokszor megjödven

²⁶ Land, I, 60: ahol

plaga, ezek azok az istenek, akik Egyiptust minden csapással megverték. Ah, istentelen nemzetség! Alig mondott egyet igazat az egy Isten felől és annak egységéről, s²⁷ azontúl hazugsággal boronálja be mondását, mondván: Ezek²⁸ az istenek, akik az Egyiptus földét büntették. ↔ Abol Strabo így szól: *Impii semel Deum dixerunt, et veritatem semel, et statim in mendacia prolabantur, semel Deum dicunt, et bis deos; amint a hazugsághoz szokotanak, úgy hazudnak az istentelenek, mert egyszer mondanak igazat, egy Istent említvén, s mindjárt kétszer hazudnak, tudniillik két ízben nevezvén több isteneiket.*²⁹ De nem csuda: Gentes more suo loquuntur, mert ez a nemzetségek és pogányok szokása, hogy az igazságban meg nem maradnak, hanem állhatatlanul elállanak tüle.

De nem ez az Istennek akarátja, hanem az, hogy állandó legyen ember a jóban, s abból ismírteti meg, kicsoda övé, és ki nem. Azért mondotta Józsuének: *Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram.* Ha tanácsomon akarsz járni és a megígért boldog földre bejutni, állandó légy *parancsolatim* megtartásában, [6] ne térj se balra, se jobb kézre, mert valamint aki az útból kitér és félre megyen, utat vesz, úgy, aki törvényem után nem jár, eltévelyedik az üdvösségtől. S azért kiáltott az Szent Máté evangélista által k. 7. r. *Arcta via est quae ducit ad vitam, igen kesken út az, amelyen az életre juthatsz, mert ha kitérsz ebből, immár veszedre léptél, kárbozotod felé indultál, pokolban érkezel.* ↔ Halljátok, mint fejtí és kicsoda hasonlatossággal magyarázza meg Nazianzi Szent Gergely azt a kesken utat.³⁰ Valamint (úgymond) a magosan függő kötélről veszedelmes akármely felé dűledezni és hajlani, úgy a jórul, akár a tudatlanság miatt, akár a szántszándékkal való gonoszság miatt bajlodozni a jóban, állhatatlanság, vétek és nyilvánvaló veszedelem.

A vétekek és gonoszságnak határa mindjárt a jóság útja után vagyon, mihelt³¹ kilepsz a jóbul, ah, azontúl a gonoszság határában állottál, ahol veszedelmet várhatod, mert ott akadsz azokra a tolvajokra, akik minden lelki jóvaidból kiforgatnak, nem különben, mint az a szarándok, aki Jeruzsálemből Jerikóba ment volt alá, ki mivel Jeruzsálemet elhadtá volt, a tolvajok kezében esvén³² mindenekbül kiforgattott, s még azon fölül megsebesítetvén holt elevenen hagyattott, ↔ ami annyit térszen lelki értelemben, hogy valaki az állhatatos jóságot (aminéműt jegyez Jeruzsálem) elhagyja, és Jerikóban, azaz az állhatatlanságra indul, mert Jerikó annyit térszen, mint Hold, e pedig majd tele vagyon, majd fogytában, és soha egy állandó-

²⁷ *uo.*, mindjárt

²⁸ *uo.*, úgymond

²⁹ *uo.*, *Gentes more suo loquuntur.*

³⁰ *Land.*, I, 61: + *Quemadmodum ... est illi.* (5 sor)

³¹ *uo.*, mihent

³² *uo.*, mindenébül

ságban nem találhatók, e', mondám, veszedelemben esik, aki erre indul, ³³ az minden ³⁴ előbbeni lelki javaitul megfosztatik.

Annak okáért valaki károdát és veszedelmedet el akarod távoztatni, ah, tarts hozzá állhatatosan az Istenhez Urunk tanítása szerént, aki Szent Lukács evangelista k. 11. r. imígy imádkoztat bennünket: *Panem nostrum quotidianum da nobis bodie, a mi midennapi kenyereinket add meg Uram ma, nem a tegnapi, avagy a mait, hanem a mindennapit.* ↔ *Amely helyre Septimius így szól [L. de orat. c. 6.] Petendo panem quotidianum, perpetuitatem postulamus in Christo, et individuationem a corpore eius, ezzel a kéressel örökséget és szüntelen való állandóságot kérünk, és a Krisztustul elválaszthatatlanságot, azaz állandóságot a jóban, és azért ebbül isméri Isten ő szent fölsége magáénak az embert, ³⁵ ha állhatatos. ³⁶ És nemcsak magáénak isméri, hanem azonkívül szép dicsírettel magasztatja az ilyen lelket, mondván: *Statura tua assimilata est palmae. Cant. 7., a te magasságod a pálmafához hasonló. Amely szókat magyarázván Szent Ambrus doktor, abban veszi[...]**

[A kézirat nincs befejezve, a lap aljáig beírt 6r a verzón nem folytatódik.]

³³ Land., I, 62: és

³⁴ uo., előbbi

³⁵ uo., az Isten

³⁶ uo., + Ó mely szép ... mondván (2 sor)

II.

[FÖLDES Rupert]

†

Dominica 3. Adventus*

Tu quis es. Te ki vagy. Joann.1.

¹ Jóllehet minden emberben a természettől beléoltatott tulajdonsága legyen a tudománynak és bölcsességnek kívánsága, innéd nem csak a földön látható állatok, de még a föld gyomrában elrejtett metallumoknak természetes mivoltát is, s az magas égnek csudálatos boltozásán ragyogó csillagoknak tulajdonságait nagy elmetöréssel fáradhatlanul vizsgál[tá?]; ² mindazonáltal *csaknem mindnyájan abban vétkezünk, hogy a[mit] leg szükségesebb volna tudni, azt nem akarjuk tudakozni*, mert ritka ma[...] az, aki inkább magát, hogysen felebarátját, inkább maga, hogysen a más fogatkozását vizsgálná. ↔ ³ Íme az máj evangéliumban, mely szorgalmasan tudakozzák a farizeusok Szent Jánostul: *Tu quis es? Te ki vagy?* ⁴ *Illyés vagy-e? Próféta vagy-e? Quid ergo? quis es?* ⁵ *Hát [mi] vagy? Ki vagy? Mit mondasz? Mit keresztsz?* De önnön ⁶ *magok[tó]l* ⁷ *lányon sem kérdették: Tu quis es?* ⁸ *Te ki vagy? Minemű vagy? Mennyi* ⁹ *sok ocsmán gonoszságokban heversz? Mert* ¹⁰ *valamint a szem egyebeket lát, [de] magát*

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 8–10. – Felhasznált forrás: *Pázmány, I, 81–91: Advent III. vasárnap, Második prédikáció, Mely üdvösséges a magunk ismérése.* Pázmány hivatkozásait a kézirat elhagyja.

¹ *Pázm., I, 81:* [A kezdő két mondat átfogalmazása. *Pázm., I, 81:* Természet hajlandósága hozza minden embernek a tudásnak kívánását. Azért az emberi elmének sugára örömet vizsgálja nemcsak a föld színén látható emberek természetit, hanem a földben teremtett érceknek, sőt az egekben helyheztetett csillagoknak erejét és tulajdonságait.]

² *uo.,* [Az első bekezdés további részét a kézirat elhagyja (És, miképpen ... általértésében. – 6 sor). A kézirat Pázmány második bekezdésének első mondatát {De közönségesen abban vétkezünk csaknem mindnyájan, hogy amit legszükségesebb tudni, arról nem tudakozunk.} átfogalmazva átveszi, a további részét (Mert ... nézve. – 4 sor) elhagyja, más mondattal helyettesíti.

³ *uo.,* Hallottátok az

⁴ *uo.,* Elias es tu? Propheta es tu?

⁵ *uo.,* Quid dicis? Quid baptizas?

⁶ *uo.,* + Akik ennyi ... állapotját, (2 sor)

⁷ *uo.,* csak

⁸ *uo.,* Hát

⁹ *uo.,* vétkekben bűzhödöl? Mednnyi fogatkozásban terhelte?

¹⁰ *uo.,* miképpen

nem látja, úgy az mi¹¹ elménk elterjed¹² sok dolgokra. [Egy]ebekerül örömet kérdezi,¹³ emez kicsodás, ama minémű? Nevetve [né]zi más¹⁴ szemében a szálkát, vizsgálja mások aprólékos fogatkozás[ít], de a maga szemébe nem akarja látni a gerendát, maga célgér]es vétkeit nem akarja szemlélni, *szemeit nem akarja fordítani [maga fogatkozásának szemlélésére.*¹⁵ És így, úgy jár, mint Thales, ki az egeket vizsgálván¹⁶ a veremben esett; úgy azok is, kik más erkölcsit vizsgálják, magokrul el felejtkezvén, gyakran a pokolnak mély vermében esnek. ↔ Midőn egykorban *tudakozódván Chilon filozófus: Quid esset optimum scitu, mi volna legjobb és legasznosb embernek tudni, nagy bölcsen azt felelé* nekie Apollo: *Nosce te ipsam, ismérd magadot és tudjad, ki vagy; tanítván ezzel, hogy*¹⁷ *jobb lelki üdvösségünk elnyerésében hasznosb dologra nem fordíthatjuk a természetül belénk oltatott tudás kívánságát, hanem ha az által [8v] magunkat meg ismírjük s az magunk erkölcsét vizsgáljuk.* Erre kötelezett Isten is, midőn azt parancsolta: *Attende tibi, hogy magunkat szemléljük, magunkat vigyázzuk.* Az Anyaszentegyház is,¹⁸ midőn a *böjt első napján hamvat hint fejünkre és azt mondja: Memento homo: nem egyebért cselekszi ezt, hanem hogy magunkat megismerjük. Mikor az eset után Ádámtul az kérdette, ubi es, hova estél?*¹⁹ *nem egyebet akart, hanem hogy magunkat meg ismerjük.*²⁰²¹ Azért ne is csudálkozzék azon senki is, hogy Isten ő szent felsége annyiszor jelenti az Szentírásban, mely által kívánja, hogy magunkat ismírjük, mert ennél jobb és hasznosabb tudomány nem lehet, mivel *az több tudományok fölfujnak és kevélyé tesznek, ez pedig megalázza kevélységünket: jóllehet ugyan a több*

¹¹ *uo.*, értelmünk

¹² *uo.*, ugyan

¹³ *uo.*, Hic autem quid?

¹⁴ *Pázm.*, I, 81–82: + hátán az iszákot ... emberi gyarlóság, (4 sor)

¹⁵ *Pázm.*, I, 82: Azért csaknem mindnyájan olyan csúfosak vagyunk

¹⁶ *uo.*, lába előtt nem látta a vermet, melybe esett.

¹⁷ *uo.*, [Itt is átfogalmaz a kézirat (a tudás ... megismérjük. – 5 sor) Pázmánynál: a tudás kívánságának belénk öntött vágyódását leghasznosban foglaljuk a magunk ismerésében. Az Anyaszentegyház, mikor a hosszú böjt első napján hamvat hint fejünkre és azt mondja: Emlékezzél ember, hogy por vagy és porrá lészesz, nem egyebért cselekszi ezt, hanem, hogy magunkat megismérjük.]

¹⁸ *uo.*, mikor a hosszú

¹⁹ *uo.*, + mikor azt ... porrá lész: (3 sor)

²⁰ [A továbbiakban is Pázmányból építkezik a kézirat írója, lineárisan, sok elhagyással, az átvételek jól felismerhetőek, az esetleges alakítások nem jelentenek tartalmi változtatást.]

²¹ [A bekezdés további részét vö. *Pázm.*, I, 82: utolsó bekezdéssel.]

tudományok nélkül mennyországban juthatunk, de Szent Bernárd apostol tanítása szerint: *Nemo absque sui cognitione salvatur. Senki sem üdvözüül, ha magát nem isméri.*

²² Hogy azért lelkünket üdvözítsük és az igaz alázatosságra juthassunk, jer k[eresztény] h[allgatóm], szálljunk magunkban, és ki-ki közületek kérje magátul: *Tu quis es? Te ki vagy? Mi voltál? Mi vagy? Mivé leszel? Mivel csak ezeknek értésébül juthatunk magunk ismirtire. Én is azért ennek a bárom dolognak magyarításában.* ²³ rövideden foglalom magamot: azonban figyelmezzetek.

²⁴ Noha ugyan majd majd legkönnyebbnek itüli a gyarló ember a maga ismertetit, mivel magá unakodásával esziben veheti s tudhatja, *hogy sok testi s lelki fogyatkozásokkal* tele, és hogy benne magva s gyökere vagyon minden gonosz vétkeknek; mindazonáltal úgy tetszik énnékem, hogy majd nincs nehezebb dolog, mind hogy ember magát megismírje. Bizonyosságom *ebben Thales filozófus, kítüli midőn kérdenék: Quid esset difficile? Mi volna legnehezebb? Azt felelé: Se ipsum nosse. Hogy legnehezebb a magunk megismérése.* Nem is ok nélkül mondotta ezt, mert valaki magát meg akarja ismérni, szükség, hogy ne csak gyarló természete alacsonságát, hanem gonoszra hajlandó erkölcsit, fogyatkozását is jól értse. ↔ ²⁵ Ezt pedig kétképpen viheti ki-ki végben, vagy egybevetéssel, úgy, hogy az Istennek véghetetlen méltósága mellé vetvén magunkat, abbul tegyünk ítéletet magunkrul; vagy egybevetés nélkül, mint magába vagyon, úgy szemlélvén természetünk állapotját, életünk forgását, végét, és erőtlenségünk fogyatkozását.

²⁶ [Quis es?] Ah, gyarló ember! Ha egybevetetől az isteni fölséggel. micsoda vagy őhozzája képest, akarod-e érteni? Megmondja Szent Dávid 38. zsol. ²⁷ [Psal. 38.] *substantia* [9] *tamquam nihilum coram te. Teelőtted Úristen, és tehozzád képest az én* ²⁸ *mivoltom és természetem olyan, mint semmi: kire nézve Szent Pál nemcsak magáruul mondja* [2. Cor. 12] *nihil sum* *hogy semmi: hanem mindenekrüil bátran írja, hogy* ²⁹ *akárminek állítsák magokat, de azáltal nihil sunt, csak semmik.* ↔ ³⁰ Bizonyára, ha a széles világ Isten előtt olyan, mint a csöpp harmat, sőt *mint semmi;* ³¹ ah, vedd eszedbe, keresztyén lélek, magadot és

²² Vö. *Pázm.*, I, 83, első és második bekezdés.

²³ *Pázm.*, I, 83: + igyenesitem ... magatokat. (3 sor).

²⁴ Vö. *Pázm.*, I, 83, harmadik bekezdés; 84, 3–4. sorok.; 84

²⁵ Vö. *Pázm.*, I, 84, első bekezdés.

²⁶ Vö. *Pázm.*, I, 84, második és harmadik bekezdés.

²⁷ *uo.*, mikor azt éneкли

²⁸ *uo.*, mivoltom és

²⁹ *uo.*, akármint

³⁰ *uo.*, + Mert non est ... Vagyon. Azért (3 sor)

³¹ *uo.*, + és hiúság ... Állj meg itt, ki-ki vagy; (6 sor)

*gondold meg, mi vagy te széles e világon élő emberekhez képest? S ha eszedtül, okosságodtül meg nem fosztattál, állalláthatod, hogy olyan vagy, mintha nem is volnál ennyi sokaság közf. Menj tovább s gondold meg, hogy*³² *azok, akik voltak, vannak és lesznek,*³³ *Isten előtt olyanok, quasi nihilum, mint hűség és semmi. Ebbül tégy ítéletet, mi vagy te Istenhez képest, és feltalold, hogy akármi légy, semminél semmibb vagy.*

[Quid fuisti] Nem ítélem itten szükségesnek, hogy az isteni természetnek mivoltát vizsgáljam és abbul erőlténitem az emberi természetnek tulajdonságát, mert ha az isteni felségnek véghetetlen méltóságáru nem értekezem is, hanem csak mivoltunkat és állapotunkat szemesen vizsgálom, úgy is nyilván megismírtetem, kivel-kivel mi légyen. ↔³⁴ Mindazonáltal szükség, keresztény lélek, hogy *ne más-tul, hanem magadtul kérdjed: Tu quis es? Te ki vagy? Mi voltál, mi leszesz? S jusson eszedbe, hogy öröktül fogva semmi voltál, és magadtul örökké semmi lettél volna.*³⁵ Teremtésünk után pedig *mi magunktul semmik vagyunk, és ha szüntelen nem tartana Isten, ha csak szemeit elfordítaná rólunk, mindjárt semmivé lennénk.* Íme, lásd ember, mi voltál?

³⁶ *De akarod-e tudni: Tu quis es? Immár most ki vagy és mi vagy? Ex nihilo nihil, semmiből lett semmi, mert magadtul mindjárt semmi lennél, ha Isten nem tartaná létedet. Ennek fölötté akár tested, akár lölköd állapotját tekéntsed, veszedelem, riúság, fogyatkozás minden dolgod.*³⁷ Ha mondod: szép, egészséges, gyors, erős vagyok, nem dicsekedhetöl, mert azokat más-tul vetted és egy órában elvesztheted. Mondjad tehát azt, amit Istentül tanultál, Gen. 3. Pulvis es et in pulverem reverteris: Por vagy és porba térsz, sőt iszonyú férgekké válsz, melyek megemísznek, [9v] ha szintén márványkű, ezüst, vagy arany koporsóba temetnének is, ha szintén király, császár, pápa volnál is, mert a király is ma vagyon és holnap meghal: midőn pedig meghal az ember, kígyókat, békákat és férgeket vészen örökségül. ↔ Ehhez képest a régi bölcsek az embert bugyboréknak nevezték, mely egy szempillantásban semmivé leszen. ↔ Jób pátriárka pedig a virághoz és árnyékhoz hasonlította, nem egyéb okbul pedig, hanem hogy semmiből sem vehet ember okot az fölfualkodásra, hanem egyedül arra vehet okot, hogy megalázza magát az Istennek hatalmas keze alatt, és hogy minduntalan azt mondhassa magának, Eccl. 10. [Eccl.

³² *uo.*, valakik

³³ *uo.*, mindazok

³⁴ Vö. *Pázsm.*, I, 86, harmadik bekezdés elejéről.

³⁵ *Pázsm.*, I, 86: +hanem Isten ... nemzetet. (3 sor)

³⁶ Vö. *Pázsm.*, I, 88, második és harmadik bekezdés.

³⁷ A mintabeszédét (Pázmányt) nem követő részlet.

10.] Quid superbit terra et cinis? Mit kevélykedik a föld és a hamu? Az Istennek pedig mondhassa kiki: [Gen. 18.] Loquar ad Dominum cum sim pulvis et cinis, szólok az én Uramhoz, holott por és hamu vagyok. ↔ Alkalmasint tanult volt bizonyára ez iskolában ama pogány Alcibiades is, ki nagy nemzetbül lévén a bölcs Socrates beszédébül megismérte, hogy nincs különbség öközötte és a terh hordozó szolga között. ↔ Bezzeg nem tanulta meg ezt Nabukonodozor, ki nem engedvén ennek az Isten mondásának, Jer. 9. c. [Jer. 9.] hogy Ne dicsekedjék az erős az ő erősségében, de ezt megvetvén, mégis erős hatalmúnak állétván magát, hogy az nagy Babilont építette, melyre nézve Istentül az emberek közül az barmok közé vettetett. Talám egészségedben dicsekedöl? Haszontalan, mert az orvosdoktorok több betegséget találtak az emberi testben, hogysen napot az esztendőben, és az sok újítás miatt még most sem értek véget a nyavalyák számlálásában. Mert nincs oly ízezske, nincs oly részecske testünkben, melynek magánvaló nyavalyája és keserves fájdalmi ne volnának. Egy szóval: [Job 14] Homo repletur multis miserüis, teliden teli ember a sok nyavalyákkal, s ha szintén valami kis öröme vagyon is, [Job. 20.] ad instar puncti, egy pontni, mert ha az mostani embernek örömit a sok fájdalmak és törődések mellé vetjük, olyan, mintha egy csöpp bort öntenél egy patakba.

Akarod-e mégis tovább tudni, Tu quis es? Te ki vagy? Könnyen megismérhe[10]ted, ha megtekénted, mi lészen vége a világ tömlöcében való nyavalgásodnak; mert ha most értékes állapotban vagy, bizontalan, mire jutsz holtod napig. ↔ ³⁸ Jussanak eszedben azok a példák, melyeket valaha hallottál sok fejedelmekről, gazdag nemesekről, mely véletlen veszéllyel vesztenek el; sokan rabságra, koldusságra jutottak az hatalmas gazdag emberek közül. Azért bölcs Seneca mondása szerint: Cuius potest accidere quod uní accidit, rajtad is történhetik, ami másokon történt.

Tu quis es? Kérdd meg mégis magadtul, te ki vagy lelkedhez képest? Ha azt mondod, hogy Istennek képére és hasonlatosságára teremtetted, halhatatlan és örök boldogságnak bírhatója: úgy vagyon. De abbul nincs okod a fölfualkodásra, hanem az megalázásra, mivel többet szolgáltál eddig a romlandó testnek, hogysen a meghalhatatlan léleknek, amannak táplálást éjjel-nappal kerestél; emezért csak helyedbül is alig mozdultál ki, melynek teljességgel különben köllene lenni, és

³⁸ Vö. Pázm., I, 95–96.

amint számtalan mártírok cselekedtek, a testet nem köllene kémélleni, hogy a lölköt megőriznénk. ↔ Nem tanuló volt bizonyára ez iskolában ama balgatag gazdag, ki azt mondotta magának: egyél, igyál, vígan lakjál; és mivelhogy lölkére gondot nem viselt, azon éjjel elvesztette azt, és azzal együtt mindent.

Tu quis es? Hogy jobban meg tudhasd, te ki légy, gondold meg azt is, hogy noha a lélek oly nemes állat, mindazáltal okot ad az alázatosságra; mert azmint Szent Bernard mondja, Bűnnel megterheltetett, a halandó testnek terhével megnehezítettetett, a földi gondolatokba békötélődzött, a testi kívánságoknak szemétével megundokéttatott; azért méltó, hogy alázatosan azt kiáltsa: [Psal. 40.] Sana animam meam quia peccavi tibi, gyógyítsd meg lelkemet, mert vétkeztem néked.

Tu quis es? Mégis azt kérдем tetűled, ki-ki valaminek álléted magadot lenni e világon: Mi lészesz végtére, ³⁹ *mikor immár közelgeni kezd a halál, előljáró vitézít, tudni-illik a sok és nehéz fájdalmaikat elküldi, hogy szállást készítsenek, melyek a kedves étkeket epévé, a gyönyörűséges [10v] italokat keserű ürömmé változtatják, és mikoron szemeid elfordulnak,* ⁴⁰ *hörög melyed, rekedez torkod, fogaid megfeketednek, orrod megvékonyodik, beesik szemed, eljő maga a halál és erővel kivesszi testedből a lelket: akkor úgy marad a test, mint a tőke, érzékenség, mozdulás, szépség nélkül.* ↔ Tu quis es? Nézd meg már, mi lészesz halálod után? Íme, ⁴¹ *mihelyen ki megyen a lelked testedből, oly iszonyú léssen, hogy senki nem nézheti irtózás s iszonyodás nélkül, azért, mennél hamarébb lehet a földbe tétetől.* ↔ Tu quis es? Már itten ⁴² *sem nemesség, sem gazdagság, sem szépség, sem bölcsesség meg nem ment, hogy meg ne bűzhödjél, és a mint Szent Job írja k. 17. [Job. 17.] Dixi putredini Pater meus et mater mea vermibus, apád, anyád a rothadás és férgek léznek; a kígyóknak, békáknak, férgeknek tested eledele léssen.*

Íme, keresztyén lélek, *meghallád* ⁴³, *te ki vagy, mi voltál, mi vagy, mivé lész; megtanulád, hogy semmiből és sárbul lettél, sok nyavalyákkal környékeztetél, sok vétkekkel mocskoltattál,* ⁴⁴ *végre is tested gané és férgek eledele léssen, és ki tudja, talán lölköd*

³⁹ Pázm., I, 97. [Innettől ismét szó szerinti egyezések találhatók Pázmány prédikációjával.]

⁴⁰ *uo.*, dobog

⁴¹ *uo.*, [Pázmány:] Mihent kimégyen a lélek belőle, oly iszonyú, hogy legkedvesb fiának, vagy házas-társának holt testét sem nézheti ember iszonyodás nélkül: nem is tartja senki tovább házánál a testet, hanem amíg tisztességesen ki nem adhat rajta.

⁴² *uo.*, [Pázmány:] Ott is sem nemesség, sem gazdagság, sem bölcsesség meg nem menti, hogy meg ne bűzhödjék, és amint Szent Jób írja, apja, anyja a rothadás és férgek ...

⁴³ *uo.*, ember

⁴⁴ *uo.*, + ganéj fészekben ... mocskoltattál (3 sor)

pokol tűzének üszöge leszen? ↔ Valjon ezek⁴⁵ kevélységre izgatnak-e? ⁴⁶ Vajha igazán ismérenék magunkat? Vajha meggondolnánk, mik voltunk, mik vagyunk, mivé leszünk? Elfelejténék bezzeg a kevélységet,⁴⁷ hanem azt kívánmánk, hogy ezt a sárt megtapodják, ezt a bűnök gyalázatjával rutítottatott férget semmire böcsüljék. Mert noha külső cselekedetben ki-ki tartozik magát úgy viselni, mint hivatalja s méltósága kívánja, de amellet arra köteles, hogy maga alacsonságát ismírje,⁴⁸ maga erőtlenségét, maga sok vétkét szeme előtt bordonzza, és mindenekben magát megalázza.⁴⁹ És úgy leszen, hogy aki ezt cselekszi, és kicsinnek alétja lelki szemei előtt magát, hanem még az más világon is a mindenható Isten előtt megdicsírtetik Krisztus urunktul, és az ő alacson itéletéért örökké fölmagasztaltatik az örök boldogságban, melyet engedjen...

⁴⁵ Pázm., I, 98: felfuvalkodott

⁴⁶ *uo.*, + Vajon illik-e ... magunkat. (9 sor)

⁴⁷ *uo.*, és

⁴⁸ *uo.*, magát minden böcsületre méltatlannak ítélje

⁴⁹ *uo.*, [Pázmány hétsoros záróimáját elhagyja a kézirat.]

III.

†

A.M.D.G.V.M. et S.B.H.

Pro Dominica infra Octavam <Nativitatis> Epiphaniae*

Puer autem crescebat et confortabatur, plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo.

A gyermek pedig nevelkedik és erősödik vala, teljes bölcsességgel, és az Isten malasztja vala őbenne. Luc. 2.

¹ *A füllel hallott tanításnak nincs annyi ereje értelmünk tanítására és izgatására, mint a szemmel látott példának. Mert a látott dolgok hatalmasak akaratumk indítására, hogyssem amit csak mások nyelve után értünk. Azért mondja Seneca, hogy longum iter est per praecepta, breve ac efficax per exempla, hosszú és nehéz mindent törvényből és parancsolatból tanulni, hamar és fogatos a jó példából való okoskodás. Innen vagyon hogy a lölkök szerető Isten nem elégedett sem azzal, hogy szép tanításokkal füliünkbe rágta hivatalunk kötelességét, magunk viselésének formáját, erkölcsünk ² reguláját, vagy igyenesítő rendit, sem azzal, hogy parancsolatnak fenyítékével, büntetésinek rettentésével, ígéretnék édesgetésével engedelmségre és tökéletes erkölcsök gyakorlására ösztönözte akaratumkat, hanem, hogy [Prov. 24.] exemplo disceremus disciplinam, példából tanulnánk a tökéletességet, és nemcsak füllel hallanánk, hanem szemmel látunk, mit kell cselekednünk. [Act. 1.] Coepit Jesus facere et docere, elsőben cselekedettel, aztán élő nyelvének oktatásával tanított minket az Úr Krisztus. ³ Ez az oka, hogy (az mint más helyen emlékezik ugyan ezen szent Lukács felőle) gyermeki állapotban is maga példájából akará ismertetni a szülékekkel, mint viseljenek gondot gyöngé és hajlandó gyermekek kicsinségére, mint szoktassák őket templomba, mint édesítsék az isteni dolgok gyakorlására, mint neveljék fenyíték alatt engedelmségre, mint foglalják őket minden jóságok tökéletességében. Mert noha Krisztusnak nem volt szüksége arra, hogy ⁴ ami[37v]ben a gyarló embernek szükségképpen kívántotik foglalatosnak lenni, ha lölke üdvösségét akarja, tudniillik a jóságok gyakorlására, mindazáltal mégis ma azt mondja felőle a*

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 37., 118–120. A gyűjtökötetben a prédikáció első levele nem a második-negyedik levelek előtt áll. – Felhasznált forrás: *Pázmány, I, 249–266: Vízkereszt után első vasárnap, Első prédikáció, A fiaknak istenes neveléséről.*

¹ A beszéd kezdete tagmondatcserével áll.

² *Pázm, I, 249: reguláit*

³ *Pázm, I, 250: Innen vagyon*

⁴ *uo., + valakinek birtoka alatt ... nevelésében (7 sor)*

szent evangéliom, hogy a Krisztus Jézus mindennemű isteni tökéletességben [Luc. 2.] *crescebat et confortabatur*, nevedek és erősödik vala teljes bölcseséggel, és az Isten malasztja vala őbenne. Vajon mi okbul? Hogy életének zsengejét, és ifjúságának nevedékenységet a gyermekek nevelésének oktatására példájul adná. Valóban szép oktatás. ⁵ Melyre nézve *én is e máj napon egyéb tanúságokat elhagyván, hogy a szülék értsék kötelességeket és hivataljokat, gyermekek nevelésében, két dologról szólok.* ⁶ Elsőben megmutatom, hogy a szülék tartoznak lelkek vesztese alatt ⁷ jól nevelni gyermekeket. Másodszor Krisztus Urunk nevelésének példájából négy cikkkelbe foglalom, ami legszükségesebb a gyermekek nevelésében. ⁸ Hallgassátok figyelmetesen.

⁹ *Puer autem crescebat et confortabatur, plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo.* A gyermek pedig nevedek és erősödik vala, teljes bölcsességgel, és az Isten malasztja vala ő benne.

¹⁰ *Isten ő szent felsége a Szentírásban szép, édesgető ígéretekkel, hatalmas parancsolatokkal, kemény fenyegetésekkel esztönözi a szüléket, hogy szorgalmatosok legyenek az ő szülötök nevelésében. [Ecl. 7.] Filii tibi sunt? Erudi illos et curva illos a pueritia illorum. Filiae tibi sunt? Serva corpus illarum, et non ostendas hulare faciem tuam ad illas. Ha fiaid vannak, úgymond, oktassad őket, míg gyöngék, addig hajtsd meg őket. Ha leányid vannak, őrizzed az ő testeiket, és mutass víg orcát nékik. Szent Pál ezen dologról így szól: [Eph. 6.] In disciplina et correptione Domini. Atyák, neveljétek fiaitokat fenyétekben és Isteni félelemben. És minek utána arra intette volna az özvegyasszonyokat, hogy fiokat, leányokat jól neveljék, mert ez kedves Istennél, azzal fejezi szavát, hogy akinek gondja nincs ezekre [1 Tim. 5.] fidem negavit et infideli deterior est, megtagadta a hitét és pogánynál alább való. Jutalmát is mutatja Isten ennek a fáradságnak, mikor azzal biztatja az Anyákat, hogy ne reste[118]jék fiók nevelésének munkáját, mert [1 Tim. 2.] mulier salvabitur per filiorum generationem, az asszony üdvözüül a fiak szülése által, ha megmarad a hitben, szentségben, józanságban és Isten szerént neveli gyermekét. Az ő törvényben, mibent megparancsolá Isten a maga tiszteletinek rendüt, mindjárt*

⁵ *uo.*, + Mivel azért szükség a szüléknek érteni kötelességeket és hivataljokat gyermekek nevelésében [Szintén tagmondatsere!]

⁶ *uo.*, Először

⁷ *uo.*, gyermekeket jól nevelni.

⁸ *uo.*, + Kérem ... szülékben (3 sor). [A kézirat híven követi Pázmány beszédét, de azt jelentősen rövidíti. A harmadik személyű alakok második személybe kerülnek, néha a bekezdések sorrendje is változik.]

⁹ *uo.*, [Pázmánynál nincs textusismétlés.]

¹⁰ *Pázm.*, I, 250–251: Mind a fiaknak ... megfogyatkozik. (31 sor)

utánaveté a fiak tanításáról való törvényt, [Exod. 4.] és azt parancsolá, hogy ezekre minden ember megtanítsa gyermekit. Jelentvén ezzel, hogy a maga tiszteleti után semmit inkább nem kíván, mint hogy gyermekét jól oktassa az ember.

¹¹ Valakik pedig ebben az oktatásban megfogvatkoznak, nemcsak magok fejére pálcát csinálnak, mivel azmint az Írás ¹² bizonyítja [Prov. 10.] a gonosz fiak szomorúsággal, bánattal, gyalázattal töltik szüléiket. de megmutatja erős ostorozásával, mely igen bánja ebbéli feledékenységeket.

¹³ Két fiát említi a Szentírás Hélinek, kik sok latorságokban merültek [1. Reg. 2.]. Az ő atyjok előhívatván megdorgálta őket, Isten büntetésével fenyegeté és inté, hogy megszünjenek, de meg nem zabolozá, meg nem bünteté Isten törvénye szerént, ki azt parancsolta, hogy, ha kinek tobzódó, szófogadatlan, részeges, fajtalan fia vagyon és atyai intését füle mellől bocsátja, kövekkel verjék agyon. Héli meggyőzetvén az atyai szeretettül, meglegedék a lány dorgálással. Azért Isten így szóla néki: Noha azt mondtam, hogy a te nemzetségeden marad öröké a papi méltóság, de mivel magis honorasti filios tuos, quam me, inkább böcsüllötted fiaidat, hogysen engemet, szemed előtt egy nap mind a két fiadat megölöm, a papi méltóságtul megfosztom nemzetségedet, magadat is megöllek. [1. Reg. 4.] Úgy is lön, mert a két fiát levágák, magának nyaka szakada, csak azért, ¹⁴ hogy tutta vétkéet fiainak és meg nem büntette, noha intéssel szólította őket. Tanuljatok atyák, és ne ítéljétek, hogy hivataloknak eleget tészték, ha bébe-bóba lány beszéddel intitek fiaitokat. Plutarchus írja, hogy mikor Diogenes látta volna, hogy egy gyermek mohón eszik [Lib. Virtutem doceri posse.] Paedagogo pugnum impedit: non eius, qui non didicisset, sed eius, qui non docuisset, peccatum interpretatus, a mesterét veré pofon a gyermek vétkéért. A Lacedémon városbéli tanács, egy [118v] feslett gyermek vétkéért atyját bünteté. Így az Isten Hélit ostorozá fiának gonoszságáért, mert az ő vétke volt, hogy rosszul nevelte ¹⁵ fiait. Nem sokkal különb példát ada Isten Dávid királyban. Az ő első fia, Amnon, nagy éktelenséget cselekvék a királyi házban, erőszakot tón húgán; és mikor ezt meghallotta volna Dávid, noha igen megkeseredék rajta, de azért [2 Reg. 13.] noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, nem akará megszomorítani a fiát, Ammont, mert igen szereti vala, de őtet valóban megszomorítá az Isten, mert Ammont Absalom megölé, magát is Dávidot országából kikergeté, és így fia által ostoroztaték fiára való gondviseletlensége. Nem szükség errül több

¹¹ Pázm., I, 252: Akik

¹² uo., mondja [mivel ... mondja – Pázmánynál az idézett textus után áll.]

¹³ uo., Hélinek két fiát említi a Szentírás

¹⁴ uo., quod noverat indigne agere filios suos et non corripuit eos

¹⁵ uo., és zaboláru nem itatta

régi és messzinnen keresett példákat számlálni, naponként látjuk, mely nyilván bünteti azokat, kik fiokat, leányokat gondviseletlenül nevelik, mert a gonoszul nevelt gyermekek magok állanak bosszút szüleiken, háborgatván, keserítvén, gyalázatokban hozván őket.

Mely kedves pedig Isten előtt, mikor ember jól oktatja fiait, szép példával előnkbe adja a Szentírás. Mikor Isten el akará vesztetni Sodomát, Gomorrát, azt mondá, hogy [Gen. 18.] *Abrahámtul nem titkolhatja, amit akar cselekedni. De vajon miért? Mert tudom, úgymond, hogy az ő fiainak megparancsolja, hogy igazak legyenek és Isten útjáról el ne térjenek. Ihon, Abrahámnak egyéb istenes, szép jószágirul hallgat, és annyira böcsüli fiainak jó tanítását, hogy ez egy dologért, titkát el nem röjtheti tőle. Szent Jóbrul, minek utána azt mondotta volna az Írás, [Job. 1.] hogy jámbor, tökéletes volt, és nem találtatott hozzá hasonló a földön, ennek az ő tökéletességének példáját akarván adni, nem emlékezik sok irgalmasságirul és egyéb jószágirul, hanem csak hozzá elő, mely szorgalmatos gondot viselt fiaira, leányira, kikben noha szép atya-fiu szeretetet és külső jó erkölcsöt látott, noha semmi feslettséget benne nem sajdított, mindazáltal félvén, hogy szívekben ne vétkeznének, minden nap áldozott Istennek érettek, mert tudta, hogy [Ecdi. 16.] *utile est mori, sine filiis, quam relinquere filios impios, hasznosb maradék nélkül meghalni, hogysen istentelen fiakat hagyni és jobb egy istenfélő magzat ezer gonosz fiúnál.* De ha semmi parancsolatot nem adott volna is Isten a fiak nevelésérül, a természet oltotta a szülékbe szülöttökre való jó gondviselésnek szikráját, és az [119] okosság vezérlése arra viszi őket, hogy akiket szültek, azokat őrizzék és jól neveljék. A fiakat, leányokat, Szent Jeronymus, házasság viráginak nevezi, tehát, mint a virágot, őrizni kell, hogy el ne hervadjon, úgy azokat is vigyázásban kell nevelni, hogy meg ne rosszuljanak. *A fiaknak azt mondja Aranyszájú Szent János [Hom. 9. in 1. ad Tim.] magnum pretiosumque depositum filii, ingenti illos servemus cura, ne fur auferat, Istentül adatott kincs és gazdagság,*¹⁶ *tehát, mint a kincset őrzik és öregbítik az emberek, a fiakat is szorgalmatosan köll minden jóban nevelni és öregbíteni.**

¹⁷ De vajon mi kívántatik a gyermek jó neveléséhez? Nem csak parancsolattal, hanem maga gyermekiségének példájával akara Krisztus erre tanítani. Mert, noha keveset írtak az evangelisták a mi Üdvözítőnk gyermekiségéről, de azért négy tekintetes dolgot említ Szent Lukács a Krisztus nevelésében, és ezek legszükségesebek a gyermekek feltartásában. Elsőt az, szent anyjának és¹⁸ atyjának jó példáját. Másokat, a kisdéd Jézusnak isteni szolgálatra való szok-

¹⁶ Pázm., I, 253: úgymond Aranyszájú Szent János

¹⁷ Pázm., I, 254: + Méltán ... immár, mi (14 sor)

¹⁸ *uo.*, (üdüre, szeretetre, gondviselésre nézve)

tatását. Harmadikat, a doktorokkal¹⁹ való nyájaskodását, és negyediket²⁰ az atyjok birtoka alatt való nevelését. Ebben a négy dologban függ bezzég az ifjúságnak jó nevelése.²¹ Először azért, aki jó erkölcsben akarja nevelni magzatját, szükség, hogy annak magaviseléséből gonoszságot ne tanulhasson neveletlen gyermeke, hanem jó példájával tekéletességre vezettesék.²²

Erre tanítá Szent Jeronymus²³ *Laeta asszonyt*, mondván,²⁴ *nihil in te et in patre suo videat, quod si fecerit, peccet*,²⁵ ne lásson, úgymond, a gyermek tebenned, vagy az apjában olyat, amelynek követésében vétek legyen,²⁶ mert a gyermekek, mint a majmocskák, amit látnak, ballanak, azt ábrázúák, követik. Annakokáért égig magasztatja a Szentírás ama jámbor Eleazárt, [2 Mach. 6.] *ki inkább szörnyű kínokkal megöleté magát, hogysesm olyat cselekednék, melyből az ifjak bozttánkozást és szabadságot vennének a törvényszégre. Arra inti Plutarchus az atyákat [De educ. liberor. in fine], hogy tükörök legyenek cselekedetekben fiok előtt, mert,²⁷ úgymond, *abol az üdös emberek szemtelenek, szükség, hogy ott az ifjak szemérem nélkül légyenek. És amely szülék festettek,²⁸ tanítják és tanácsolják fiokat a gonoszra. Azért, az atyák és anyák szemérmesbek légyenek kisded [119v] fiok előtt, hogysesm akármely ember láttára.**

²⁹ Másodsor: *aki hivataljának eleget akar tenni és jól akarja nevelni gyermekét, ne elégedjék azzal, hogy jó példát ad és meg nem botránkoztatja, hanem annak idején isteni szolgálatra, ájtatosságra, lelki dolgokra szoktassa s oktassa kisded gyermekét.³⁰ Így cselekedének a Sámuel próféta szülei, kik, *hogy az Isten házába örömet menjen és ott örömet maradjon,*³¹ *kicsin korában adák*³² *ötet a templomba, hogy soba el ne távoznék az isteni szolgálattal. De ó boldog Isten! Ki tudná előszámlálni, mennyi fogyatkozás vagon*³³ *ebben a mostani**

¹⁹ *uo.*, és éleletes jámbor mesterekkel

²⁰ *uo.*, az ő szent Anyjának alázatos kérdésével néminémű dorgálását, és Fiának birtoka s hatalma

²¹ *uo.*, + És noha ... fordul meg. (3 sor)

²² *Pázm.*, I, 254–255: + Krisztus Urunk ... jó fiaikat. (35 sor)

²³ *Pázm.*, I, 255: tanítván

²⁴ *Pázm.*, I, 255: mint kell gyermeket nevelni

²⁵ *uo.*, Memento magis exemplo doceri posse, quam voce

²⁶ *uo.*, + És megemlékezetek ... szavatokkal: (2 sor)

²⁷ *Pázm.*, I, 256: ubi impudens ... necesse est; (2 sor)

²⁸ *uo.*, scelerum consultores et doctores sunt filii

²⁹ *Pázm.*, I, 256–257: A kézirat közel két lapnyi részt hagy el (Maxima ... adja)

³⁰ *Pázm.*, I, 257–258: + A mi ... Anyja (1 sor)

³¹ *Pázm.*, I, 258: Sámuel

³² *uo.*, szülék

³³ *uo.*, e dologban

emberek között? A szülék,³⁴ mivelhogy³⁵ csak a testet adják fioknak, nagy gondot viselnek gyermekek testére. Ha egy kis nyavalya éri, ha magát megsérti, minden dolgát elhagyja az anya és³⁶ magzatját siratja, kérleli, orvosolja³⁷ mindaddig, míg kedve szerént nem esik a dolog. De emellett, ha rest az isteni szolgálatban, ha császosó, ha³⁸ egyéb vétkekebe esik, nem érzik a szülék oly keservesen efféle lelki nyavalyájokat. Vajki kevés anyák vannak olyak, mint a makkabesók anyja, [2 Macha. 6.] ki inkább akarta, hogy egymás után szörnyű halállal megölessék hét fia, hogysen egy bünt cselekednének Isten ellen.³⁹ Amaz galliai Szent Lajos király anyja, Blanca, kisdéd fiának édes csókolási között sokszor azt mondotta, hogy inkább akarná holtát, hogysen egy halálos bűnbe estét. Mely anyai szók oly mélyen gyökerezének Szent Lajosba, hogy teljes életében maga is azont kívánta magának. Bezzeg ha efféle útleleteket jól meggyökereztetne fiacskájában az atyja s anyja, csaknem ugyan természetté válnék benne a tökéletes erkölcs.⁴⁰ De, amint mondám, gyakran az anyáknak fiok testére vagyon csak gondjok, nem jámborságára, és, gazdagon akarván őket hadni, meg nem gondolják, hogy hasznosb volna, ha alamizsnájokkal Isten kegyelmét nyernék nekik, mert Isten szava az, [Eccli. 3.] hogy *eleemosyna patris, non erit in oblivione*, az atyák alamizsnája feledve nem leszzen.

Ha szabad volna, azt kívánnám efféle gondviseletlen szüléknek, hogy úgy járnának, mint Lucretius nevű főember jára a fiával, kirül azt írják, hogy gyermekiségében kezdvén feslett erkölcsét, naponként öregbedett latorságiban, végre a törvény halálra ítülé gonoszsági miatt. És, mikor a⁴¹ halálra vinnék, erősen kezdé kérni az atyját, hogy hozzája menjen, hadd vegyen utolsó búcsút tőle. Odaméne az atyja, és, mintba meg akarná csókolni, hozzáhajla a [120] gonosz fiú, és, bételjesítvén, amit a Bölcs mondott, [Pron. 29.] *qui reliquitur voluntati suae, confundet matrem suam*, amely gyermeket szájára bocsátnak, megszegyeníti szüleit, elharapá orrát az apjának, mondván neki: Te ölsz meg engemet, mert, ha feslett erkölcsimet gyermek-koromban ostoroztatd volna, erre⁴² én nem jutottam volna. Így teljesedék ezen, amit a Bölcs monda, [Eccli. 41.] *de patre impio queruntur filii, quoniam propter illum sunt in opprobrio*, a gonosz atyárul panaszkodnak a fiak, mert őmiatta jutnak gyalázatra.⁴³ Aki azért lelkével nem

³⁴ *uo.*, minthogy

³⁵ *uo.*, patres carnis

³⁶ *uo.*, fiát

³⁷ *uo.*, + ha bal kézzel ... gyermeket (4 sor)

³⁸ *uo.*, szerelmeskedik és

³⁹ *Pázm.*, I, 258–259: + Bezzeg a mostani ... édesanyja. (Másfél lap)

⁴⁰ *Pázm.*, I, 260: + Plinius ... a szülék? (9 sor) Bezzeg ... szülék? (10 és fél lap)

⁴¹ *uo.*, pengellérhez

⁴² *uo.*, igyem nem jutott

⁴³ *uo.*, + E világon ... jutottak (7 sor)

akar fizetni fiáért, úgy tanítsa őtet, amint Szent Jeronymus mondja: [Epist. Ad Laetam, cap. 6.] *jurare non discat, mentiri sacrilegium putet, esküdni ne tudjon, a hazugságot szentségtörésnek tartsa, semmi bünt nem állítson kicsinnek. Bezzeg ha hozzászokénának, hogy a büntül irtóznának a gyermekek, nem volna nehez a tökéletes élet. Mert, amint Plato mondja, hogy az emberek között ritkán történik atyák ölése, koporsók rontása éa hasonló nagy vétkek, nem egyéb az oka, hanem, hogy ezektől gyermekségünkétől fogva kezdünk iszonyodni és irtózni.*

Harmadszor: nem elég a fiak neveléséhez a szülék példája és jóra tanítása, de arra is gondjok legyen, hogy tanító mesteri, jó társai legyenek a gyermekeknek, és oly emberektől neveltessenek, olyanokkal nyájaskodjanak, kik el ne oltásák azt a jó szikrát, melyet a szülék oktatása beléjük oltott. ⁴⁴ Szent Jeronymus azt parancsolja Laeta asszonynak, hogy, ha maga nem neveli gyermekét, oly dajkát válasszon, [Epist. 7. c. 3.] ⁴⁵ mely részeges, buja és nyelves ne legyen. Plutarchus azt kívánja az atyáktól, hogy, amely gyermekekkel társalkodik kiseded fiok, jó erkölcsük legyenek, mert egy gonosz példa, egy feslett beszélgetés sok gonoszúságot olthat a gyermek szívébe, melyre nézve tiltja Aristoteles, [L. 7. Polit. c. 17.] hogy ne hagyják a szolgálak között forogni a gyermekeket, mert azoktól szolgálához illendő erkölcsöt tanulnak.

⁴⁶ Negyedszer és utolszor: a jó szülék tisztí az, hogy ⁴⁷ magzatjokat szájokon hordozzák, megrántsák néha a zabolát, neveljék, és mikor megérdemlik, ne kedvezzenek, ne engedjenek, hanem dorgálják és ostorozzák őket. ⁴⁸ Vannak olyan atyák és anyák, kik úgy bánnak fiókkal, mint a majmok. Ezekről írja Plinius, [Lib. 8. c. 54.] hogy foetum complectendo necant, mikor megkölkeznek, igen gyönyörködnek kölkökben és szeretetekben addig fogdossák, forgat[120v]ják, nyalják, faggatják, hogy ugyan végre megölik. Ezek is szeretetekben addig kényeskedtetik és gyengéltetik fiokat, hogy szerelmek miatt elvesztik lelkekben és erkölcsökben. A Szentírás pedig, ugyan kötelezi az atyákat, hogy sanyargassák fiokat, [Prov. 23.] *noli subtrahere a puero disciplinam, si percusseris eum virga, non morietur, et animam eius de inferno liberabis, ne kíméljed, úgymond a Bölcs, fiadtul a vesszőt, mert a vesszőtől meg nem hal, sőt ezzel szabadítod lelkét a pokoltul.* ⁴⁹ Azért, [Prov. 13.] *qui parit virgae, odit filium suum, aki kíméli a vesszőt, gyűlöli fiát.* A természet tövisek közé rekeszti a gyöngé rózsát, nem azért, hogy szorongassa, hanem hogy oltalmazza. Az atyák dorgálása efféle tövis, oltalmazza, nem hervasztja a fiakat. Azért a Szentírás áldásnak nevezi az atyák dorgálását. Mert noha Jákob

⁴⁴ Pázm., I, 261: + Valának ... találatni. (7 sor)

⁴⁵ *uo.*, + *nutrix* ... *garrula* (2 sor)

⁴⁶ Pázm., I, 261–264: + Mindenek felett ... tudná

⁴⁷ Pázm., I, 264: *fiokat*

⁴⁸ *uo.*, + *Tudta jól* ... *neveltetett* (8 sor)

⁴⁹ *uo.*, + *Vagyon* ... *belőle* (3 sor)

halála óráján erős szókékkal feddé Rubent, Simeont és Lévit, mindazáltal azt mondja a Szentírás, hogy minden fiút magán való áldomásokkal áldotta, és így a jó fiaknak áldás gyanánt kell venni az atyák dorgálását. Halladsza, mely rettenetes példával és ő idejében történt dologgal adja ezt előnkbe Szent Gergely pápa. [Lib. 4. Dialog. cap. 18.] Itt, úgymond, egy ember vagyon, kit mindnyájan ismértek: ennek mintegy öt esztendőös fia vagyon, kinek nyelvességében gyönyörköd-vén, kedvére tartotta. Azért fenytékben nem lévén a gyermek, szitok, átok, káromlás gyakran forog vala szájában. Ezelőtt három esztendővel megbetegédék a gyermek, és mikor az apja ölében tartaná, megrémült hirtelen, és apja ölébe bujkálván, kiáltani kezdett, hogy az apja segítené, mert valami szerecsenyek jöttek érette, kik el akarják vinni, és mindjárt, régi szokása szerént, átkozódni kezdé, és úgy múlték ki e világbul. Így bünteté Isten a gonosz fiat, így akará az atyával ismértetni, mely nagyot vétkezett, hogy gyöngéltetésével kárhozátra vetette fiacskáját.

⁵⁰ Ímé, keresztyén hallgatóim, mindezekbül megtanultatok, ⁵¹ mely nagy kötelességek vagyon szülékeknek, hogy gyermekeket jól neveljék, mely sanyarú ostorival szokta Isten látogatni az atyáknak ebben való tunyaságát. ⁵² Meghallátok ⁵³ azt is, hogy aki jól akarja magzatit nevelni, ⁵⁴ miben köll foglalatoskodni. Azokáért úgy oktassátok, úgy tanítsátok és neveljétek magzattokat, hogy e földön vigasztaljon titeket, a másvilágon pedig az örök boldogságban gyönyörködtesse lelkötöket. Melyet engedjen az Atya, Fiú és Szentlélek Úristen. Amen.

⁵⁰ Pázm., I, 265–266: + Mennyin ... mondottunk. (31 sor)

⁵¹ Pázm., I, 266: azért

⁵² *uo.*, + mivel ... magaviselése. (2 sor)

⁵³ *uo.*, a Krisztus gyermekségének példájából

⁵⁴ *uo.*, + először ... Amen. (21 sor)

IV.

[GENCSI Egyed]

Concio pro Dominica 1. post Epiphaniam*

Fili quid fecisti nobis sic, ego et pater tuus dolentes quaerebamus te. Luc. 2.
Fiam miért cselekedtéül így. Ímé én és atyád bánkódva keresünk téged.

Midőn elmékedném és idestova hánnám-vetném elmémet, mit köllének mondanom az mai szent evangéliomról, juta eszemben Tóbiás könyvének 10. része, ahol az Írás Tóbiásnak és az ő feleségének, Anna asszonymak bánatjokat, szívbeli fájalmokat és keserűséget adja előnkbe, mellyel bánkódnak és óhajtonak vala fioknak távul való létén. Ezt a nagy fájalmat, hogy valamiként megenyhéthetné Tóbiásnak felesége, Anna asszony, minden nap kimegyen vala arra a hegyecskeére, mely házok ellenébe vala, hogyha láthatná kedves fiának viszatértét, megjelentené Tóbiásnak, az ő férjének, és ezzel szívbeli fájalmát megvigasztalná. De ennek szerét nem tehetvén, Tóbiásnak felesége ilyen szókra kinszeréttetett fakadni: Heu heu me, fili mi, ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostrae, solatium vitae nostrae, spem posteritatis nostrae. Ah, úgymond, édes szerelmes fiam, miért küldöttünk tégedet messze földre szarándokságnak járására, szemeinknek világosságát, életünknek istápját, életünknek örömét és az mi nemzetségünknek reménségét. Nagy szomorúság, köserű bánat volt ez Tóbiásban és az ő feleségében, Anna asszonyban, de ennél nagyobbat látok a Boldogságos Szent Szűzben, és az ő férjében, Józsefben, kik, minek utána az innepnapnak szokása szerént a sátoros innepnap fölmentek volna Jeruzsálem városába, elmaradván a gyermek Jézus túlok és már egy napi járőföldet jövének, remélék, hogy a rokonságok között maradott volna, de ott nem találván, vissza köllték menniek Jeruzsálemben, és ott találák föl a doktorok között, kérdezvén űket és tanétván. De valamint hogy nagy örömet és vigasságot hozza Tóbiásnak az ő fia, hogy az ő hosszú út jártában egészségesen jött házához, hihetős, hogy nagyobb örömet és vigasságot szerzett a boldogságos Szent Szűznek és az ő férjének, Józsefnek, a kiseded gyermeknek megtalálása, mert az mondja

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 40–43. – Felhasznált forrás: *Pázmány, I*, 249–266: Vízkereszt után első vasárnap, Első prédikáció, *A fiaknak istenes neveléséről*.

az evangéliom, hogy dolentes, nagy szívbeli fájdalommal, keserves bánattal keresik vala útét, nemcsak a rokonságok és atyafiai között, hanem annak fölöttö Jeruzsálem városának utcáiban is. [40v]

Azért, hogy valami idvösséges tanulságot vehessünk az mai szent evangéliomból, szólok ez jelen való órában az embernek életéről, megmutatván, hogy az embernek élete teljes keserűségekkel es szomorúságokkal. Másadszor, ezt elvégezvén, térítem beszédemet a kiseded gyermekeknek nevelésére; mely nagy kötelességek legyen az atyák a fiaknak istenesen való nevelésére. Erről a kettőről szólván etc.

Hogy az embernek élete rakva nyomorúságokkal, Jób pátriárka azzal mutatja meg, hogy az embernek életét hasonlítja az vitézséghez, midőn így szól: [Job. 1.] Militia est vita hominis super terram, az embernek ez földön való élete nem egyéb, hanem merő harcolás, tusakodás és vitézkedés; mert valamint az harcnak idein az ember magának semmi bizonyost nem ígérhet, egy állapotban meg nem maradhat, hanem hol áll, hol fut, hol hajul, hol ellenségét űzi, hol ellenségétül űztetetik, hol ellenségét győzi, hol ellenségétül győztetetik: úgy szintén az embernek az ő élete szerencse alá vagyon vettelve, ha egy órában vigassága vagyon, más órában szomorúsága, és egy állapotban meg nem marad. ↔ Olyan az embernek az ő élete, mint amaz dagadozó tenger, amely az ő habjait ide s tova hányja, és bizonyos határa nincsen, hanem hol följobb, hol alább üti a tengerpartot, amint a szélkül hanyattatik, vissza s meg visszafoly, et in eodem statu non manet, és egy állapotban meg nem marad. Így a mi életünk is változandó, az öröm után bánat, a nevetés után siralom, a vigasság után szomorúság következik. ↔ Mindezeket általlátta s megtapasztalta volt bölcs Salamon, mikor azt mondotta vala: [Prov. 14.] Risus dolore miscebitur et extrema gaudii luctus occupat. A nevetés fájdalommá változik és az utosó öröm siralommal, bánattal pöcséltetik be.

Soha senki jobban az embernek élete napjait jobban ki nem nyilatkoztathatta volna, mint a fölséges Isten azzal a könyvvel, amelyet mutatott volt Ezékiel prófétának, amint maga bizonságot teszen Ezékiel próféta, ki azt mondja, hogy abban a könyvben nem volt egyéb írva, hanem kívül-belöl solatium vitae nostrae, spem posteritatis nostrae, jajszó, siralmas vers és köserűség. Ennek a könyvnek folyása-in[?] a Szentírás magyarázó doktorok magyarázzák az ember életének napjait, mert, valamint abban a könyvben kívül-belöl csak a jajszó volt írva, úgy az em-

bernek is egész életének napjai, amint Szent Jób pátriárka szól [Job. 14.] repletur multis miseris rakva nyavalyákkal, siralommal és keserűséggel. [41]

Megmutatja ennek igazságát Mojzes, midőn azt mondja [Gen. 3. 19.] In sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es. Munkával, fáradsággal és verítékkal eszed kenyeredet mindaddig, míg abba a földbe be nem szállasz, amelyből teremtettél és formáltattál. Errre nézve mondja Jób pátriárka [Job. 3. 24.] Antequem comedo suspiro, minek előtő egyem évő kenyeremet, sóhajtók és fohászkodom. Mi az oka, keresztények, hogy Jób pátriárka minek előtő enni kezdjen, sóhajt és keservesen fohászkodik? Megfelel erre ünnön maga Jób, könyvének 2. részében, mert azt mondja, Satan percussit ulcere pessimo a planta pedis usque ad verticem. Megverte ütet fájdalmas főkélyekkel tetétül fogva talpig a sátán, úgy, hogy semmi épség nem volt testében, és a ganéjon ülven cseréppel vakarja vala le testéről a gennyedtséget. Azért mondja tehát Szent Pál apostol: [Eph. 5. 16.] Videte itaque fratres quomodo caute ambuletis quoniam dies mali sunt. Meglássátok atyámfiat, hogy okosan járjatok, mert a mi napjaink gonoszak. Megtapasztalták ezt a Boldogságos Szent Szűz ez mai napon és az ő férje, József. Örvendezett a Szent Szűz, mikor amaz özvegy Anna asszony az kised gyermekről prófétált; örvendezett, mikor látta, hogy az öreg Simeon ölében vívén a gyermek Jézust, azt inekelte: Nunc dimittis Domine servum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare Dei. Most bocsátod el Uram a te szolgádat békességben, mert látták az én szemeim az Úr Idvözítőj[é]t. Örvendezett, mikor a pásztorok éjjeli vigyázással legeltetett nyájokat elhagyván, nagy gyorsasággal Betlehemben menvén fölkeresék az áldott gyermeket és mindeneknek kihirdeték az ő születését. Örvendezett, mikor a napkeleti királyok szintén napkeletről a kised gyermek imadására jűvén, az istállóban procidentés, földre borulván imádák és királyi ajándékokat mutatának be neki. De nézzed, az ő örvendetessége mély nagy bánatra, vigassága mély nagy keserűségre fordula. Mikor Jeruzsálemben mentenek volna az innepnapnak szokása szerint, azt mondja az evangelista, remansit puer in Jerusalem et non cognoverunt parentes eius, elmarada a gyermek Jézus túlök, és az ő szülőjök észre nem vevék, hanem mikor egy napi járóföldet jötenek volna, akkor tapasztalák meg, és mivel azt remélek, hogy a rokonságok között maradtott volna el, ott keresék; de föl nem találván, dolentes, nagy bánattal Jeruzsálem városában térének vissza, és ott találák harmad napjára föl a doktorok között a templomban. [41v]

Az Ótestamentomban, azt mondja Mojzes, olyan szokás volt, hogy minden esztendőben háromszor fölmentenek a férfiak az Istennek templomában, mert így volt megírva a törvényben. [Exo. 13.] Terni anno apparebit omne masculinum tuum coram Deo tuo. Háromszor jelenik meg esztendőben minden férfiú Jeruzsálem templomában. Avagy amint 5. könyvében mondja Mojzes: Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini. Háromszor köllött fölmenni minden férfiúnak az Istennek színe eleibe. Erre a törvényre a Boldogságos Szent Szűz nem volt köteles, mindazonáltal, hogy nekünk az innepszentölésre példát adna, fölméne Jeruzsálem templomába az innepnapnak szokása szerint Józseffel.

Az Isten az zsidóknak megparancsolta, hogy minden héten a szombatot megszenteljék, és azon a napon semmiféle munkát ne tegyenek. [Exo. 35.] Ezt pedig élet vesztese alatt parancsolta. Azért, ha valaki csak forgácsot szedegetett is szombatnapon, agyonverték a zsidók. [Lev. 23.] Az is meg volt parancsolva az ó törvényben, [Exo. 30.] hogy senki tüzet ne rakjon, hanem amit szombaton köllött enni, még pénteken megsütötték és megfőzték. Ezt a szombati innepnek megszentelését az teremtés emlékezetire rendelte vala az Isten. Mert azt mondja Mojzes, [Exo. 35.] hat napon teremté az fölséges Isten az eget, földet, tengert, és azokban csúszó-mászó állatokat, a hetedikén pedig megnyugovék: azért azt akará, hogy az ember is azt Istennek szentelje.

A szombat kívül minden új hód napját megszentelték a zsidók, avégre, hogy az Istennek jó gondviseléséről hálát adhassanak Istennek. És esztendő által nevezetesbek voltanak azok az innepek, amelyen háromszor fölmentenek az zsidók az Isten templomába.

Egyik innep Húsvét volt, mely az Egyiptombul való kiszabadulás emlékezetire rendöltetett, [Deut. 16.] hogy akkor hálaadással tiszteljék szabadétó Urokat, és a húsvéti báránt pogácsával egyék. A másik innep Húsvét után hét héttel esett, azaz ötven nappal húsvét után, et Moyses solemnitatem hebdomadarum, hetek innepének [Num. 28. 16.]; a Machabeusok könyvö pedig Pentecostes, Pünkösd innepének nevezi, [2 Mac. 12. 32.] [42] és a törvény kiadásának emlékezetire volt rendölvö. A harmadik innep aratás és szüret után esett, melyet tabernacularum, sátoros innepnek hittak, melyen a zsidók hálaadással emlékeztenek, hogy Isten a pusztában negyven esztendeig táplálta az ó népet. Voltak többek is, úgymint Judité, de ezek nevezetesbek etc. Hogy az másik részről is eleget tegyek, amelyet tanú-

ságul fölvettem, megmondam elein, hogy az gyermekeknek istenesen való neveléséről akarok szólni. ¹ Ez mely hasznos, mely szükséges legyen, abból ismertetik meg; mert mind örök idvösségek, ² *mind emberek előtt való böcsületek* ³ a fiaknak a jó nevelésből *függ*. *Azért valamely szükséges a tej* ⁴ a mi fölnevelésünkre, *oly szükséges* ⁵ a mennyei boldogságnak is elvitelére a gyermekeknek az isteni félelemben való fölnevelés; *mert*, ⁶ *valaminthogy az mi anyánknak mellyéből szopjuk a tejet, mellyel* ⁷ az mi gyermeki állapotunkból fölneveltetünk, úgy szintin *az gyermekeségből erednek azok is, az erkölcsök, amelyekkel tündöklök vagy romlik* ⁸ *emberi állapotunk*.

Az országoknak és városoknak sincs semmire nagyobb szükségesek, mint az ⁹ *gyermekeknek istenesen való fölnevelésére, mert* ¹⁰ *mind az förtelmes vétkeknek kiirtására, mind az jó erkölcsöknek beoltására, mind pedig az tudományoknak megtanulására nincs semmi hasznos eszköz az gyermekek jó nevelésénél.*

¹¹ *Értették ezt a pitagoreusok régenten, kik azt mondták, fundamentum est totius reipublicae puerorum educatio. hogy az gyermekeknek jó nevelése fundamentoma az egész országoknak.* ¹⁴ Erre nézve *Izaiás próféta [Is. 33. 18.]* ¹⁵ a zsidók romlását és pusztulását azért monda lenni, hogy nem vala nekik tanítójok. Így kiált azért a próféta: *Ubi legis verba ponderans, ubi doctor parvulorum*, hogy a több veszedelmeknek jelei közöttök voltak, az egyik, mert megfogyatkozott vala köztök a lölki tanító, és

¹ [Kéziratunk és Pázmány mintául vett prédikációja Pázmány a propositióiig eltérő. A kézirat Pázmány propositiója után (I. rész: A gyermekek jó nevelése mely szükséges) kétségtelenül Pázmány szövegét használta.]

² *Pázm., I, 250:* + Mind fiaknak és szüléknek magános javára-, mind a közönséges jóra nézve kívánatik a gyermekek istenes nevelése. Mert a fiaknak mind örök idvösségek és világi állapotok mind Isten s

³ *uo.*, mind tekéletes vagy feslett erkölcsök a gyermeki neveléstül

⁴ *uo.*, kisedet korunkban

⁵ *uo.*, a jó nevelés

⁶ *uo.*, ha

⁷ *uo.*, nevededik gyengességünk

⁸ *uo.*, öreg

⁹ *uo.*, apród esztendősök jó

¹⁰ *Pázm., I, 250–251:* + sem az eláradott ...fellett erkölcsökben (7 sor)

¹¹ *Pázm., I, 251:* Jól

¹² *uo.*, mikor

¹³ *uo.*, + hogy a gyermekek nevelése totius reipublicae fundamentum est adolescentium educatio, fundamentoma az ország javainak

¹⁴ *uo.*, + mert ... transigere. (9 sor)

¹⁵ *uo.*, + is a zsidók veszedelmének előjáró okait és jeleit adván azt mondja, hogy nincs lelki tanító, nincs gyermekoktató közöttök

nem vala, aki a kisdedeket oktatta volna. *Mintha azt mondaná* a próféta: Valahol ez a kettő, mind a lölki tanétó és a kisdedek oktatója ¹⁶ veszni és romlani köll annak a városnak, sőt az országoknak is.

¹⁷ Azért a fölséges Isten erősen parancsolja a próféták által ezt, midőn azt mondja, [Ecl. 25.] *Filii tibi sunt, erudi illos, et curva illos a pueritia. Filiae tibi sunt, serva corpus illorum, et non ostendas hilarem faciem ad illas. Ha fiaid vannak,* ¹⁸ *oktassad őket, és míg gyöngék, addig hajtsd meg őket. Ha leányid vannak, őrizzed az ő testeket, és ne mutass vág orrát* ¹⁹ hozzájuk. Erre int *Szent Pál* [42v] ²⁰ apostal is, midőn azt mondja: [Eph. 6. 4.] *Atyák, neveljétek fiaitokat és leányitokat in disciplina et correptione Domini, fenyétekben és az isteni félelemben. És minek utána az özvegyasszonyokat is arra intette volna, hogy* ²¹ *jól neveljék leányiokat,* ²² *így fejezi be szavait, [1 ad Tim. 5, 4.8.]* ²³ *hogy aki ezt nem cselekszi, fidem negavit et est deterior infideli, megtagadta az hitit, és a pogánynál alább való.*

²⁴ Sok rettenetes példáját olvassuk ennek a dolognak a Szentírásban, akik az ő fiokat jól nem nevelték, miképpen büntette a fölséges Isten. *Hélinek két fiát említi az Szentírás, [1 Reg. 22.]* ²⁵ *ki minek utána észrevette volna az ő fiainak vétkeit, eleibe hívatta és lágyon megdorgálá* ²⁶ *ugyan, de mivel meg nem zabolázá,* és az ő törvény szerint *meg nem bünteté:* ²⁷ *az ő tövényben pedig azkik vagy atyjoknak szavát fülök mellett bocsátották el, vagy tobzódók voltak, vagy buja életűek, megkövezték. Héli* ²⁸ *az ő fiainak szeretetűl viseltetvén, elégnek ítélte az lány dorgálást,* ²⁹ *nézhedsze mint jára. Azt mondá a fölséges Isten neki: Noha azt* ³⁰ *ígírtem, hogy a papság megmarad a te nemzetégeden, de mivel magis honorasti filios tuos quam me, inkább böcsüllötted a*

¹⁶ *uo.*, hogy veszni kell az országnak, mely ebben a két dologban megfogyatkozik.

¹⁷ *uo.*, + Annak okáért ...nevelésében: (4 sor)

¹⁸ *uo.*, úgymond

¹⁹ *uo.*, nékik.

²⁰ *uo.*, ezen dologtul így szól:

²¹ *uo.*, fiokat, leányokat

²² *uo.*, mert ez kedves Istennél, azzal fejezi szavát

²³ *uo.*, akinek gondja nincs ezekre

²⁴ *Pázm.*, I, 251–252: + Jutalmát ... feledékenységeket. (15 sor)

²⁵ *Pázm.*, I, 252: kik sok latorságokban

²⁶ *uo.*, őket, Isten büntetésével fenyegeté és inté, hogy megszűnjenek,

²⁷ *uo.*, Isten törvénye szerint, ki azt parancsolta ... verjék agyon. (4 sor)

²⁸ *uo.*, meggyőzetvén az atyai szeretettűl

²⁹ *uo.*, Azért Isten így szóla

³⁰ *uo.*, mondtam ... merültek. Az ő atyjuk, előhívatván,

fiaidat, hogysen *mint engem*, szemed előtt ³¹ mind a két fiadat megölöm, ³² elveszem a pap-ságot nemzetségedből, és tégedet is elvesztlek. *Úgy is lón, mert mind a két fiát egy nap levágák, magának is nyaka szakada.* ³³

³⁴ Ehhez majd hasonló példát találok Dávidban is, [2. Reg. 13.] kinek midőn há-zában rút, förtelmes vétket cselekedett volna *az ő elsőszülött fia, Amnon, ki az ő hűgán erőszakot tevén, Támáron, megszeplősété ütet; és ezt megtudván Dávid, noha bántá és sóhajtott rajta, de mivel Dávidnak elsőszülött fia vala Amnon, azt mondja az Írás: Noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum. Nem akará megszomorítani* ³⁵ Ammont, mert ³⁶ szereti vala ütet. ³⁷ De bezzeg az Isten valóba megszomorétá ütet ezért, mert ³⁸ annak utána Dávidot ezert fia által ostorozta az Úris-ten, úgy mint Absolon által, ki Ammont megölé és Dávidot király székiből ki akará űzni. ³⁹ Utinam non essent plura talia sed quotidie fieri videmus similia etc. adde tu.

⁴⁰ Vannak ⁴¹ olyanok az atyák közül, *mint a majmok*, ⁴² *kikeről Plinius [lib. 8. cap. 54] azt írja, hogy a majmok foetum complectendo necant, mikor megköly[43]köznek*, ⁴³ addig nyalják, falgják, addég forgatják gyöngö kölyköket, hogy végtére megölik. Az atyák is némelyek, addig kedveznek, addég engednek fioknak, hogy végtére lölkökbén és erkölcsökbén megölik fiokat. Ah, atyák, meglássátok, hogy az Szentlélek szavait betöltsetek. *Az Szentírás [Prov. 23. 23]]* ⁴⁴ azt parancsolja, azmint bizonyítja is bizonétja is ezt bölcs Salamon: *Noli subtrahere a puero disciplinam; si percusseris eum*

³¹ *uo.*, 252: egy nap

³² *uo.*, a papi méltóságtul megfosztom nemzetségedet, magadat is megöllek

³³ *uo.*, + csak azért ... itattafiait. (13 sor)

³⁴ *uo.*, Nem sokkal különb ... de azért (4 sor, átfoglalmozva)

³⁵ *Pázsm.*, I, 253: a fiát

³⁶ *uo.*, igen

³⁷ *uo.*, Nem akará megszomorítani fiát,

³⁸ *uo.*, Amont Absalom megölé, magát is Dávidot országból kikergeté.

³⁹ *uo.*, és így fia által ostoroztaték fiára való gondviséletlensége. Nem szükség errül több régi és messzünnen keresett példákat számlálni: naponként látjuk, mely nyilván bünteti Isten azokat ... hozván őket. (4 sor) [E gondolatot adja vissza kéziratunk latinul.]

⁴⁰ *Pázsm.*, I, 253–264: + Mely kedves Isten előtt ... birtoka alatt neveltetett. (11 lap)

⁴¹ *Pázsm.*, I, 264: oly atyák és anyák, kik úgy bánnak fiokkal

⁴² *uo.*, Ezekrül írja Plinius

⁴³ *uo.*, igen gyönyörködnek kölykökbén, és szeretekbén addig fogdossák, forgatják, nyalják, faggatják, hogy ugyan megölik végre. Ezek is szeretetkben addig kinyeskedtetik és gyengéltetik fiokat, hogy szerelmek miatt elvesztik lelkekben és erkölcsökbén.

⁴⁴ *uo.*, pedig ugyan kötelezi az atyákat, hogy sanyargassák fiokat

*virga, non morietur: et animam eius de inferno liberabis. Ne k em eljed*⁴⁵ *a gyermekt ul a vessz ot, mert*⁴⁶ *ha vessz ovel megvered, meg nem hal, s ot az   lelkét a pokoltul megszabad tod.*⁴⁷ Ugyanezen Bölcs mondja: [Pr. 13. 24.] *qui parcit virgae odit filium suum, aki a vessz ot k em li* fiatul, *gyűlöli az fiat.*⁴⁸ Azért, ha istenesen akarod nevelni fiadat, [Pro. 29. 17.] *Erudi illum et refrigerabit te, et dabit delicias animae tuae. Tanítsad*⁴⁹ *fiadat, és megvigasztal tégedet mind   világon, mind   örök boldogságban. Adde si vis plus vel ad quam perducatur nos pater, filius etc.*

⁴⁵ *uo.*, úgymond a Bölcs

⁴⁶ *uo.*, a vesszőtől

⁴⁷ *uo.*, Vagyon ... Azért (2 sor)

⁴⁸ *P z m., I, 264–266: A természet tövisek ... mint az akarás. (2 lap)*

⁴⁹ *P z m., I, 266: azért*

V.

†

A.M.D.G.V.M. et S.B.H.

Dominica 3 post Epiphaniam*

Et ego homo sum sub potestate constitutus.

Én is birodalom alatt való ember vagyok. Matt.8.

¹ *Az Istennek bölcs gondviselése és kegyessége azt rendelte, hogy az ő népe között, az Anyaszentegyház tagjaiban varietas, különböző hivatalok és állapotok legyenek, mely különbözősnek szépen egybeszerkesztett rendessége sokkal nagyobb csudálkozást érdemel, hogysen a Salamon [3. Reg. 10.] udvara népének tekintetes állapotja. Mint az égben nap, hold és csillagok vannak, melyek nagyságban, szépségben és erőben különböznek egymástul, de különbözősékekkel az eget ékesítik, a földet pedig benne való állatokkal legeltetik. Mint az ember testében sokféle tagok vannak, melyek szépséggel együtt hasznosan szolgálnak egymásnak, s noha egyik bölcsületesb másiknál, de mindenik oly szükséges a több tagoknak, hogy akármelyik nélkül nemcsak éktelen, de sok alkalmatlan fogyatkozásokkal csonka az egész test. Mint a táborban és városban sok felsőbb és alacsonyb tisztek vannak, mert, eszeveszett sokaság, nem tábor és város volna, ha azokban mindnyájan egyenlők volnának. Hasonlóképpen, a bölcs Isten azt akarta, hogy a világon élő emberek között különböző rendek és hivatalok legyenek. Mert, ha mindnyájan urak volnának, ha mindnyájan a tudományok tanúságában, vagy a mennyei dolgok elmélkedésében tölténék életeket, ki fáradna a testi táplálás megszerzésében? Ha mindnyájan kézi munkával élénék, ki tanítaná a mennyei és világi bölcsességeket? Ki viselne gondot az országos dolgokra? Ki szolgáltatna törvényt? Mert a Bölcs mondása szerént, [Ecl. 38.] noha a szántóvető, noha a kőműves, a kovács, a fazekas oly szükségesek, hogy [v. 36.] sine his non aedificatur civitas, ezek nélkül nem lehet város, de ezek super sellam iudicis non sedebunt, nec palam facient disciplinam, törvényt nem tehetnek, tudományokat nem taníthatnak. ² Isten rendelése tehát, hogy különbözős legyen közöttünk, hogy szegények és gazdagok legyenek a világon, hogy mindnyájan egymást segítsük, ki pénzzel, ki munkával, ki okos gondviseléssel.*

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 51–54v. – Felhasznált forrás: *Pázmány, I, 345–359: Vízkereszt után második vasárnap, Második prédikáció, A keresztyén urak és szolgák tisztirül és az alacsony rendű emberek szentségéirül.*

¹ *Pázm., I, 341–343: + Igazán mondották ... Legyetek hallgatásban. (2 lap) [Kezdet Pázmány prédikációjának I. részével, a propositio után.]*

² *Pázm., I, 344: +Úgy rendelte ... kapások volnánk? (31 sor)*

Ebből a szükséges különbözőséből vagy, hogy ki úr s ki szolgál közöttünk, ki parancsol s ki enged. És ezek között kétfelé osztatik a világ terbe, mely a munkát és gondviselést nézi: úgy, hogy egyik a hivatal egyik részét viselje, másik másikat. És, ha a szolgálak [51v] külső munkával terhelhetnek, az urakat gondviselés járassza. Mivel azért Isten akarhatja, hogy ki úr, ki szolgál legyen: ³ más alkalmazosságra hagyván az urak és gazdaság viselő emberek tisztit, és hivatalját, egyedül csak a szolgálak ⁴ hivataljárul és magok viselésének szükségesség ⁵ állapotjárul leszen tanításom. Hallgassatok figyelmetesen.

Et ego sum sub potestate constitutus. Matt. 8.

Én is birodalom alatt való ember vagyok.

⁶ Két dolgot kíván a jámbor szolgálak és egyéb alacson renden valók kötelessége: egyiket azt, hogy, amely állapotban Isten őket helyezettette, azzal megelégedvén, szentül és tekéletesen viseljék magokat. Másikat, hogy híven, igazán és böcsölettel engedjenek uroknak, és reájok bízott dolgokban eljárjanak. Először azért: a szolgálarend, a jobbágy és a műves ember eszébe juttassa, hogy Isten, aki úgy rendelte a világ állapotját, hogy felső és alsó rendek, urak és szolgálak, gazdagok és szegények legyenek, és, hogy kinek-kinek közülünk oly állapotot rendelt az Istennek bölcs gondviselése, melyet lelkiünk üdvösségére alkalmazottnak tudott, azért Isten akaratjára hagyván kiki magát, megnyugodjék és csendes elmével megelégedjék az alázas állapotban, melyben helyezettett és abban igyekezzék szent életet viselni. Szent Pál apostol Korintusba írván azt parancsolja, [1. Cor. 7.] sicut unumquemque vocavit Deus, ita ambulet, in ea vocatione permaneat, hogy minden ember abban járjon és maradjon, amire Istentől hivatott. Mert nem szerencsére és kardéra, hanem [Eph. 1.] sorte vocati, isteni választásnak sorsából vagy mindnyájunk állapotja. Azért, [1. Cor. 7.] servus vocatus es? Non sit tibi curae, ha Isten téged szolgálai állapotra rendelt, ne gondold véle, hanem ^e azzal megelégedjél, amiben Isten hagyott, és azon légy, hogy a szolgálai állapotban Isten fiainak szabadságára juthass tekéletes erkölcsöddel. És mivel az Anyaszentegyház olyan, mint a rendelt sereg, melynek erős volta abban áll, hogy minden ember megtartsa helyét, arra köteles minden, hogy ⁷ ahová állatta Isten őtet, ott maradjon és szolgáljon.

³ Pázm., I, 345: lássuk először az urak kötelességét és tisztit, azután [Pázmány a kéziratban elhagyott proposícióban ezt is tárgyalandóként vette fel.]

⁴ *uo.*, hivatalját

⁵ *uo.*, állapotját.

⁶ Pázm., I, 345–352: + Három dologgal ... úgy teszik főképpen (7 és fél lap) [A kézirat Pázmány prédikációja második részének harmadik sorától folytatja.]

^e Pázm., I, 353: praesentibus contentus

⁷ *uo.*, locum suum non dimittat

Négy kiváltképpen való okai vannak, miért kell az alacson állapotú embereknek hivataljokban megnyugodni. Elsőt Szent Pál említi. Mert Isten az, aki őtet ilyen állapotban rendelte. Azért méltó örömmel venni, amit Isten adott. Szabad a fizekásnak a sárból olyan edényt csinálni, minéműt akar: mentül inkább az emberek közül szabad Istennek kit gazdaggá, s kit szegénnyé, kit úrrá s kit alacson munkássá tenni? Semmivel nem tartozott Isten [52] senkinek közülünk, tehát elég jóság tőle, ha kisdéd és alacsony ajándékot ad is. Szabad volt, ha nem teremtett volna is, tehát elég irgalmasság, hogy teremtett és oly rendbe állított, melyben néki tetszett. Szükséges azért, hogy a teremtő rendelését kiki nagyobbra böcsölje maga kívánságánál és alkalmatosságánál, és megelegetjék az állapottal, melyel Isten őtet látogatta. Másik ok az, mert mind urak, mind szegények Isten szolgálói. ⁸ Azért írja Szent Pál, [1. Cor. 7.] *Qui vocatus est servus, ⁹ libertus est Domini, qui liber vocatus est, servus est Christi, a szolgál, Isten szabadosa, az Úr Krisztus szolgálója. Ha szolgálak vagyunk, abban kell magunkat foglalnunk, amiben urunk akarja, mert nem az a jó szolgál, aki azt műveli, ami tetszik neki, bár igen jól műveljen is, hanem, aki ura akaratajt követi. Annakokáért zúgolódás nélkül abban kell járni mindennek, amire Isten rendelte. Harmadik ok, ami testünk tagjainak példájából vétetik. Látjátok-e, úgymond Szent Pál, [1. Cor. 12.] mennyi sok részek vannak testünkben? Egyik tag a másikra nem támad, hanem segítik egymást, és noha egyik felsőbb, másik alacsonb; egyik böcsületesb, másik szemérmeteresb rész: de mindenik az ő helyével és állapotjával megelegetszik, abban szolgál a több tagoknak, amire rendeltetett. Mi mindnyájan teste vagyunk az Isten országának. Azt cselekedjük tehát, amit a testi tagok, kiki állapotjában és hivataljában szolgáljon Istennek és egymásnak. Vajha meggondolnánk mindnyájan, hogy bűneinkkel azt érdemlettük, hogy ördög tagjai és pokol-ország polgári lennénk! Vajha eszünkbe juttatnánk, mely érdemtelenek és méltatlanok vagyunk, hogy a Krisztus országának, az ő Anyaszentegyházának tagjai legyünk! Bizony nem sajnálnánk az Isten népe között alacsony állapotunkat, sőt boldogságnak ítélnénk, hogy utolsó és legkisebb részei vagyunk a Krisztus testének, az Anyaszentegyházának. Vajha értenénk, hogy ha az alacsony állapotban szentül élünk, eljő az idő, melyben királyságra emeltetünk és a napnál fényesbek leszünk. Bizony nem törödnénk azon, hogy urrá és királlyá nem tett Isten minket, hanem hálaadással dicsérenénk őtet, hogy testének részévé tett és megnyugodnánk gondviselésének bölcsességén, melyet magunk hasznánál és böcsületinél nagyobbra kell böcsülnünk. Igazán mondja Epictetus, [Epictet. in Enchirid. c. 23.] hogy e világon úgy vagyunk, mint komédiában, melyben nem az viseli jobban magát, aki királyi személyt visel,*

⁸ *uo.*, advenae et coloni mei estis. Mei servi sunt filii Izrael.

⁹ *uo.*, liberatus

hanem aki dicsőben megfelel hivataljának.¹⁰ Azért minden dicsőretet érdemlünk, ha, amiben Isten helyheztesett, abban jól járunk. Negyedik ok az, mert, ha a világi jókban kevesebb része vagyon is a szolgának, a szegény jobbnak, a kézi munkával élő művesnek, de a lelki [52v] és mennyei jókban nagyobb része lehet, ha Isten akarhatja szerént jár hivataljában. Mikor kicsiny és nagy jó van előttünk, könnyű a nagynek elnyerésért a kiseded jót elhadni. Senki nem neheztes, ha az üveget gyémántért, a cserepet aranyért elbajja. Mivel azért a világi nagy állapotok a mennyei boldogsághoz és lelki jókhoz képest csak mulandó árnyékok és álmok, nem kell ezekkel gondolni, csak amazokat elnyerhessük.

Nem ok nélkül cselekedte az Anyaszentegyház, hogy a szentek lajstromában mindenféle műves emberek és minden rendbéli paraszt munkások közül sok és nagy szenteket számlált, mert ezzel akarta mutatni, hogy nincs oly kiseded hivatal, melyben szentségre nem juthat az ember. Krisztus Urunk sem ok nélkül akart e földön szegény kézi munkás és műves ember állapotjában élni, kire nézve ötet az emberek fabernek, [Marc. 6.] asztalosnak hitták. Sőt, amint Jeremiás írja, [Jerem. 14.]¹¹ jobbnak állapotban élt, és nemcsak születésekor a ravótul béiraték, de azután adót fizete a császárnak. Egy szóval, [Matt. 17.] nihil differt a servo, azt mondja Szent Pál felőle, [Galat. 4.] merő szolgai állapotban élt a világon. A világi fejedelemségben és uraságban szintén oly szentül és tisztán éltetett volna Krisztus, mint alacsony állapotban, szinte oly kedvesen böcsülhetne volna az Istent, mint a szegénységben: de példájával akarta elhítesni, hogy a világi föbbséget és értéket nem kell nagyra becsülni a lelki és mennyei jókhoz képest. Vastagítani akart mindeneket, hogy ne gondoljanak a földi jókkal, csak a mennyei boldogságban legyen részek, mely minden világi jóknál végetlenül nagyobb. A több aprólékos fogyatkozásokat jó kedvel szenedjék, csak a poklot elkerüljék. Az urak és szolgák állapotjáról szólván Szent Pál, nem egy helyen írja, hogy, noha a világ előtt különbözős vagyon és válogatás közöttök: de Isten előtt¹² lelki és mennyei dolgokra nézve nincsen az ilyen állapotokra tekintet, [Galat. 3.] non est servus, neque liber, sem úr, sem szolga nincs Isten előtt, hanem csak a jámborságra vagyon tekintet, [1. Cor. 1.] non multos potentes et nobiles vocat, nem kap Isten a hatalmas nemességén, hanem az alacsony jámborságon. Ne zúgolódjék azért a szolga vagy jobbnak és műves ember, hogy Isten ötet nagyobb állapotra nem emelte, hanem azzal elégedjék, amiben vagyon. Eszébe jusson, hogy¹³ okosság és jószág, ha, amit kételes és akarhatja ellen viselni kell, azt jó szívvel és Isten előtt érdemmel viseli. Az is előtte forogjon, hogy a világi

¹⁰ Pázm., I, 354: + memento ... alterius (4 sor)

¹¹ Pázm., I, 355: quasi colonus fuit in terra

¹² uo., personarum acceptio non est

¹³ uo., faciat ex necessitate virtutem

szegénységben lelki jókkel bővelkedőbb lebet az ő uránál; nagyobb dücsőségre is juthat mennyországhban. Végezetre meggondolja, hogy az Isten böcsessége sokakat szegénység által viszen mennyországhba, kik elkárhoztak volna [53] a gazdagsághban. Azért azzal igyekezéék, hogy, ha kicsiny is az Istentől néki adatott gira, azzal igazán kereskedjék, és életét szentül viselje, hogy a szegény állapotból mennyei királysághra jusson. Gyakran ösztönözze magát a Tóbiás szavaival, [Tob. 4.] hogy, noha most nyomorult életet visel, de sok javai lésznek, ha Istent féli, ha a bűnt eltávoztatja, ha jót cselekeszik; mert ugyanis bolondság és boldogtalanság volna, ha a világi nyomorúsághal más világi kárhozatot kincsezne magának a szegény ember.

Másodsor: aki szolgálatra állott, elbitesse magával, hogy szabadsághat eladta. Azért a maga alkalmatosságát, kedvét, akarátját bátra kell hadni ura szolgálatiáért, és arra kell vigyázni, hogy [Seneca, 4. De beneficiis c. 1.] *Calcatís utilitatibus, eundum quocunqúe miserit, sine respectu rei familiaris, interdum etiam sine sanguinis sui parsimonia vadendum, nec unquam imperium eius detrectandum, maga hasznát és dolgát letapodván, oda fusson, abová küldik, nemcsak külső javainak kárával, de néha vére hullásával is. Ezt nemcsak magával viseli a szolgálai állapot, hanem Isten ő maga erős parancsolattal hagyja. Szent Pál magyarázván, minémű szent és tiszta engedelmességhal, mely nagy hívséghal tartozik kiki szolgálni urának; elsöben azt parancsolja, [Eph. 6., Colos. 3.] *obedite dominis carnalibus, sicut Christo, non quasi hominibus, sicut Domino, et non hominibus, hogy úgy engedjenek az uroknak, mint Krisztusnak, és mint a szűvek-látó Istennek; nem úgy, mint embernek. Mely mondással arra tanítja Szent Pál a szolgálakat és jobbághyokat, hogy ne úgy munkálkodjanak, mint a barmok, csak külső igának vonyásával; hanem felemeljék szűveket és meggondolják, hogy Isten rendelése a felső és alacsonb állapotok különbözése. Azért, Isten ellen tusakodik, aki előtte járójának rendelésével ellenkezik.* ¹⁴ [Rom.13.] Minek okáért a világi urak parancsolatjában az Isten parancsolatját kell szemlélni, Istennek kell engedni, mikor az úrnak engednek. Másodsor azt kívánja Szent Pál, hogy [Eph. 6.] *cum timore et tremore, külső, belső félelemmel engedjen a szolgálga. Azért, akik* ¹⁵ *a szolgálák igája alatt vannak, tartoznak, hogy urokat* ¹⁶ *minden böcsülettel tiszteljék, mert istenkáromlás volna (úghmond), ha különbet cselekednének. Féljen a szolgálga, hogy urát zűgölódással, rágalmazással, kedvetlenséghal, mentegetésekkal, restséghal vagy szűfogadatlansághal meg ne háborítsa, söt, ha eszébe vészji, mit kíván az ura, megelőzze a parancsolatot, mert unalmas szolgálga, aki soba magátul nem mozdul, hanem esztenözést vár mindenkor. Eszébe jusson a szolgálának, hogy Szent Dávid [1. Reg. 24.] az ura köntösének egy kis**

¹⁴ Pázm., I, 356: qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit

¹⁵ *uo.*, sub jugo servi

¹⁶ *uo.*, omni honore

prémecskéjét [53v] elmetszvé, percussit cor suum, mellye verve megbáná cselekedetét, mert illetlen böcsstelenség volt az ura rubájának csak kés részecskéjét is metélgetni.

Harmadszor arra kötelez Szent Pál, hogy [Eph. 6.] non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, ne színre szolgáljon a jámbor szolgál, azaz ne csak akkor légyen serény, igaz és vigyázó ura dolgában, mikor látják és utána vigyáznak, ne csak ura jelenlétében mutassa hívségét, mint akik csak kedvet és világi jutalmazást keresnek, hanem, minden helyen, minden dologban oly igazán viselje magát, mintha ura látná; mert azt kívánja a legnagyobb Úr, aki mindenütt jelen vagy, aki látja, mit mivel és kedveli az igaz szolgát. Bezzeg ilyen szolgálta volt József, [Gen. 39.] ki az ura tisztességét távollétében is úgy oltalmazta, mint szeme fényét, és inkább tömlőre adta szabadságát, életét kockára vetette, hogysen ura távollétében gonosz asszonya kívánságának ura gyalázatjával engedne. Negyedszer szükségesnek mondja Szent Pál, [Colos. 3.] hogy a szolgál és jobbágy, ex animo, cum bona voluntate servientes, vígan, készkarva és nem vonakodva fáradjon ura dolgában, mivel ¹⁷ Isten akaratiját cselekeszi, mikor urának igazán szolgál, és ¹⁸ Istentől vészi a mennyei boldogságnak örökségét jutalmul. Mely mondással arra tanítja Szent Pál a szolgálakat, hogy, ha földi uroktul kevés fizetések vagy, ne törődjenek rajta, se a szolgálásban meg ne fogyatkozzanak, mert magára vette Isten a jámbor szolgálak jutalmazását, ha őertette oly igazsággal szolgálják uroknak, mint Istennek ő magának. ↔ Végezetre: Szent Péter azt parancsolja, [1 Pet. 2.] hogy ¹⁹ nemcsak a jámbor és jóerkölcsű uraknak, de ²⁰ a gonoszoknak és fesletteknek is engedjen a szolgál, békességgel tűrje el a szomorításokat és sanyargatásokat, melyekkel ura dübösége és darabos erkölcstelensége őtet rongálja; sokszor büntetést vévén azért, amiért jutalmat érdemelt volna. Mert azt mondja Szent Péter, hogy [Uti supra, v. 19.] ²¹ Isten ajándéka az, ha morgás, zúgolódás nélkül, büntetlen szenved Isten kedvéért a szolgál.

Az okos szolgálának azon kell lenni, hogy istenfélő urat válasszon, kitől jámborságot tanulhasson, nem akitől vagy igaz hitinek, vagy erkölcsének tekéletességében késértessék, vagy vesztegetessék. Eszében tartsa, aki szolgálatra áll, hogy Krisztus meg nem gyógyította volna a százasados szolgálját, ha urának jámborságára nem tekintett volna. Azt is meggondolja, hogy sokszor az urak gonoszságáért megbünteti és elrontja Isten az alatta valókat, miképpen olvasuk a Szentírásban, [Gen. 12. et cap. 20] hogy a fáraó és Abimélek szolgálait és cselédjét utolsó

¹⁷ Pázm., I, 357: faciunt Dei voluntatem

¹⁸ uo., a Domino accipiet retributionem hereditatis

¹⁹ uo., bonis et modestis

²⁰ uo., malis et discolis

²¹ uo., haec est gratia, si quis patitur injuste

veszedelemmel akarta ostorozni Isten urok bujaságáért. Végezetre: az istentelen gonosz urak sokszor oly szolgálatot k[54]vánnak, mellyel lelkét vesztí a szolga, ha enged; életét és állapotját szerencséteti, ha nem enged. Azon légyen tehát, hogy jámbor urat keressen. De ha gonoszra találkozik, keresztyéni szelidséggel és békességgel engedjen néki, valamíg Isten akaratjával ellenkező gonoszságot nem parancsol. Isten törvényének kötelezése az, hogy [Act. 5.]²² inkább engedjünk Istennek, hogysen embernek. Azért, ha oly dolgot parancsol és kíván az úr szolgáljátul, mellyel Isten megbántódik, a szolga kötelessége, hogy abban ne engedjen, hanem: elsőben alázatossággal azt mondja, amit Szent Péter és Szent János mondottak azoknak, kik törvénytelen dolgot kívántak tőlök, si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate, Uram, ítöld meg magad, ha méltó-e, hogy néked engedjek inkább, hogysen Istennek. Nagyobb úr az Isten tenáladnál, többel tartozom teremtmőnek, megváltómnak, hogysen néked. Ha egyszer megismerteti magát a jámbor szolga és urával elbheti, hogy sem reménséggel, sem félelemmel és adománnyal oly dologra nem vitetik, mely az Isten törvényével ellenkezik, noha talám elsőben idegenséget szerez, de bizonyos, hogy böcsületire fordul. És megtapasztalván az úr, hogy szolgálja senki kedvéért gonoszt nem cselekeszik, sokékal nagyobb bitele léssen előtte és illetlen szolgálatot nem mér azután kívánni tüle. Ha pedig oly istentelen volna az úr, hogy tisztességes mentségét szolgáljának bé nem venné és illetlen szolgálatra kötelezné, akkor a Szent Bernárd [S. Bern. De modo bene vivendi, c. 19.] tanácsát kell követni: noli obedire in malo cuiquam potestati, etiamsi supplicia immineant, tormenta occurrant: melius est mortem pati, quam male jussa implere, jobb halált szenvedni és mártíromságra jutni, hogysen a gonoszban engedni.

Mindezekből megtanulták a jámbor szolgálák és alacsony állapotbéli emberek, mint kell viselni magokat, hogy Isten előtt kedves és üdvösséges légyen szolgálátjok, munkájok. Nincs oly esztelen ember, ki, ha azon munkával aranyat áshat, mellyel ganéjt, azon pénzen drága marbát vehet, melyen hulladékot, drága marbát ne végyen inkább, hogysen aprólékot. Te szolga, te kézi munkával élő szegény ember, amely külső fáradságot viselsz, ne nézz abban csak a külső fizetésre és kisded nyereségre, hanem arra igyenesétsed fáradságotat, hogy azzal a munkával, melyet cselekeszel, mennyországot nyered: Istenért és az ő akaratjának teljesítéséért cselekedjed munkádat. És mikor dologhoz kezdész, mikor immár fáradsz, emeld fel kezedet és lelkedet és mondd azt szívvedben: Uram, te tudod, mi hasznos és üdvösséges nékem, te helybeztettél engem ebbe a kisded állapotban, hogy szolgálattal és kézi munkámmal tápláljam életemet. Meg[54v]elégszem és megnyugszom, édes Istenem a te akaratodon. Téértted, a te kedvedért

²² Pázm., I, 358: obedire Deo oportet magis, quam hominibus

eljárók dolgomban, és, ha nagyobbra nem érkezem, ezzel az alacsony munkával kedveskedem néked. Ha így munkálkodnak a szolgálók és műves emberek, minden munkával aranyat ásnak, drága kincset vásárolnak: mert minden munkájoknak jutalma lesz az örök boldogságban. Ha pedig efféle szent indulatok nélkül, csak mint a barmok, testi fáradságot űznek, kedvet Isten előtt nem találnak, lelki és mennyei fizetést nem vesznek fáradságokkal. Ah, mely boldogság haszontalanul vesztegetni, amin mennyországot vehetnénk? Ne így, keresztyének, ne így, hanem a külső munkákat és fáradságokat Isten kedvéért cselekedjétek, hogy Istentől vehesétek az örök boldogságnak fizetését az ő szent országában. Amen.

VI.

FÁBRI Kolumbán

Concio pro Dominica <6>7gesimae 1706.*

Quid hic stasis tota die otiosi? Math. 20.

Egymagát még csak gondolat az, hogy az evangéliomi hasonlatosság az cselédes gazdárul nekünk nem a gazdaságrul, háznak gondviselésérül, szőlőnek plántálásárul az Isten fiátul előnkben adatik, hanem az Anyaszentegyház felől. Ennek jelentése: a szőlő cselédes gazdája az Isten, a munkások pedig a tanítók. Ezek tudósítanak minket, hogy az reggeli idő kezdődött el Ádámtul fogva Noéig. Az harmadik óra Noétul fogva Ábrahámig. Az hatodik óra Ábrahámtil fogva Mojzesig. Az kilencedik óra Mojzestül fogva Krisztusig. Az tizenegyedik óra Krisztustul fogva világ végeztéig. Mert Máté evangélista írja, hogy sok hivalkodók állottak az piarcon. De kik azok? Origenes [apud Glos. In 20. Math.] megmutatja: Forum autem, et quidquid extra vineam est, id est Ecclesiam Christi. Az Anyaszentegyház a szőlő, és valaki az igaz Anyaszentegyházban nincsen, hivalkodva áll az piarcon. Az hivalkodók pedig azok, kik henyélnek és nem dolgoznak: Nom/?/. 35. op. imperf.] otiosus est qui opus Dei non operatur. Hivalkodó az, ki az Istennek dolgát nem műveli. Akarod-é tudni, miként köll az hivalkodást távoztatni? Vis ergo non otiosus esse, (így felelek néked), aliena non tollas, et de tuis des et operatus es in vinea Domini. Ne vedd el másnak jószágát, hanem adj a magadébül, ne lopj bürt[!], hogy az csüpelist[?] alamizsna gyanánt add, és így lésszes jó [73v] munkás az Isten szőleiben. Azért ím mondom az cselédes gazda szovait: Quid hic stasis otiosi? Ti zsidók, quid hic stasis otiosi? Ti pogányok: quid hic stasis otiosi? Ti visszakeresztelők: quid hic stasis otiosi? Ti ariánusok: quid hic stasis otiosi? Ti kálvinisták, lutheristák, reformátusok, halljátok egyszer Krisztus szovát: Ite in vineam meam! Menjetek az én szőlőmbe, ne álljatok többet az piarcon, hanem menjetek az Anyaszentegyháznak szőleiben: Forum autem est quidquid extra Ecclesiam est. Ték még az piarcon vadatok, ha azt hiszitek, hogy Krisztus mindnyájunkért szenvedett, azért mindnyájunknak is el nem maradhat üdvösségünk. Az piarcon vadatok, ha azt hiszitek, elég az hit az üdvösségre. Az piarcon vadatok,

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 73–78. A f. 73. alsó sarkában: Lecta.

ha azt mondjátok, hogy nem szükséges az jóságos cselekedet az üdvösségre. Halljátok, mint mond a cselédes gazda a vincellérhez: *Voca operarios et redde illis mercedem. Hídd el az munkásokat és add meg gyutalmokat!* A cselédes gazda mindenkinek egy garast ad. Hát az mennybéli Atyaisten mit ad? *Mercedem, gyutalmat, gratiát és dicsőséget.* Az garas és gyutalom által az Istennek gratiája értetik, azmely senkinek meg nem tagodtatik. És ezt adják azoknak, kik az Isten szőleiben munkálkodtak, nem azok az piarcon héában állottak. Azért szólok és is az hivalkodásnak sok különb-béli rosszaságiról, és mely kedves légyen Isten előtt az dolog. Hallgassátok.

Minekutána amaz istentelen Heródes Antipás az ő születése napján Szent Jánosnak fejét vetette volna, elment Jézus apostolaival a pusztában, kit sok nép is követte vala. Némelyek követték [74] áhítatosságbul, mivel az ő isteni szovait megszerették. Mások magok hasznokért, mivel azt keresték, hogy emez, vagy amaz betegségből meggyógyítsa. Olyikak pedig gonoszságokbul, úgymint az farizeusok, hogy valami gáncsot találnának benne. Az nép már eleget várakozott, ideje volt az ebédnek. Azt mondja Jézus Fülöphöz: *Unde ememus panes? Hol veszünk kenyeret annyi embernek? És mihánt öt kenyeret, két halat adának eleiben, azontúl reáadá az áldást, megparancsolván az apostoloknak, hogy osztogatnák el az népnek. És megelígedének 5000 férfiak, asszonyok és gyermekeken kívül, mindazáltal 12 kosárral szedtek föl az morzsalékbul.* Ez már a kérdés, miért kérte édes Üdvözítőnk Filöpöt: *Unde ememus panes? Hol veszünk kenyeret? Holott ő procurator és mintegy tisztartó volt, ez jobban tudta volna, hol a fekete kenyeret, feír kenyeret, zsömlét és szarvasokat, az kemíny és lágy kenyeret árolják. Ő leginkább ismíri a pékeket és a péklegínyeket, vendígfogadókat, disznószakácsokat és kofákat.* Azért kérte Filöpöt, hogy már Judás egy dévaj volt, semmit nem adott ajándékon, mivel alattomban az szegínyek alamizsnáját ellopta. De mért köllött tehát ennek a hamis, rossz ember, vörös szakállónak is egy kosárt vinnyi hátán Krisztushoz? Megfelel Szent Basilius: [Orat. 33.] hogy a mi Üdvözítőnk kedvesen látja az dolgot és utálja az hivalkodást, melyben igen elmerült volt Judás Iskariót, ki sok üdőt az henyülésben és hejában való beszélgetésben töltött az zsidókkal, hebraeusokkal, kereskedőkkel és farizeusokkal. Efféliben elíg atyjafi-ai vannak Júdásnak. [74v]

Az parasztok kalendáriomában Szent Gallus napján leírva vagy on a medve, mely fát hord az hátán. Oka ez: Szent Gallus a pusztában ennihány halacsát akara megsütni Gildeboddus diakónussal, és evigre tüzet rakának. Azonban odaugrik egy haragos medve, melytül igen megrémülö Gildeboddus; de Szent Gallus megparancsolá az medvének, hogy ne legyen röst, hanem fát hordjon. Kinek meg is fogadta parancsolatját, elég szüskégre való fát hordott.

Szent Corbinianus püspök méne egykor Rómában, az úton pedig egy sűrű erdőben némely medve réa akada és az paripáját megöltö és elszaggatta. Hát már ki viszi partikánkat és tarisznyánkat? Azt mondja Ansericus püspök szolgája: Oda van az ló, Anserice. Azt mondja Corbinianus, amiatt meg ne öszülj, menj oda és minden partékánkat tedd az medvére, parancsold meg néki, hogy az ló helett vigye Rómában, amint úgy is lön, a medve minden terhet az ló helett elvitte.

Ilyenképpen költött Szent Humbertusnak, Szent Romediussnak, Szent Florenciusnak, Szent Magnusnak és több effélieknek az medvének dolgozni. Adná Isten, hogy én is dologra kinszeríthetném, nem az medvéket, hanem az hivalkodókat, kik egész időben az medvebűrön hevernek és az jó időt henyélisben elmúlatják. Nincs is ártalmas dolog az embernek, mint az hivalkodás. Mert bizonyára nagy különbözés vagy on az vadkörtyél és az ember közt: az vadkörtyél meglágyul [75] az feküvisben, az ember pedig az feküvisben rossz lészen. Az tyúk az ülésben jó tyúkfiaikat költ, de az ember rosszakat, az áthasadott cserfa világos a sötítben, de az rossz ember nyújtózik az sötítben.

Az Noé bárkájában minden állatok közül pedig hét vitetett bé az angyaltul, amint Szent Ágoston mondja: [Lib. 15. de Civ. Dei c. 27.] és ez törtünt Liár holnapjában, mely nálunk májusnak mondatik, holott legörvendetesebb idő vagy on. Már az kérdés: mentek-e bé a bárkában kígyók, békák, egerek és több effélek. Ferrerius azt mondja a többivel, [Bayerlink 448. tit. 8.] hogy ez ilyen állatok nem voltak a bárkában, mert az ő eredeteket nem volt szükség föltartani a bárkában, mivel a vízözön után elég termett a dögökbül. Sőt az mindennapi próba magával hozza, efféli férgek az büdös, megrothadt dögökbül szárhoznak, azért nem mondhatjuk, hogy valami légy avagy bolha lett volna a bárkában. Hacsak valamelyiknél a 8 személyek közül efféli nem volt. Hát egerek és békák nyólnek afféli megrothadt matériából, ez igenis[?] és mindnyájan tudják. Hát annyi tolvajok honnéd szárhoznak, ha nem az hivalkodásbul, röstésébül, mert csak azt mondják: Fodere non valeo, mendicare rubesco, kapálni nem tudok, kódulni pedig szügyenlem, a szükség hát,

hogy lopjak. Honnéd következik annyi Dalila és Rákáb, annyi Rodope és Lamja[?], annyi Taus és Lais, és más ezer ocsmány békák, ha nem az hivalkodásbul? Az abc-ben az o után mindjárt a p következik, ha a pokolbéli ördög az ember fejében veri az o-t. Ó állj meg, [75v] nyugodjál egy kevéssé! Ó ne dolgozzál többet? De mi lesz ebből, mi következik? P. Peccatum. A bűn. Dolog és test egymás közt nem egyezhetnek, hanem olyanok, mint két vödör, mikor egyik följön, a másik lemegy, ha a sörínység érti a dolgot, tehát a testnek kívánsági lenyomattatnak, ha pedig a test uralkodik, búcsút vesz a sörínység.

Dávidot egykor furdalta a röstség, azért délután mulatságnak okáért lefeküdt. Aztán a sok heverés után és ásítás után, sétálván palotájában, kitekinthe az ablakon, azontúl derík vadhúsrá kapott, holott meglátta vala Betsabeát, hogy fürödnék, mindjárt megtetszék néki és követet küldö, hogy az szép freuzimmer jünnö föl hozzá, amint föl is ment, de által is hágta az hatodik és ötödik parancsolatot, az hatodikot, mikor Betsabeával vítkezett, ötödiket Úriással. Míg az sisakot viselte Dávid, addég nem bántotta a vak gyermek, a Cupido, amint Szent Ágoston bizonyítja: [ser. 16. ad frat.] Quamdiu David se in militia exercuit, non insultavit ei luxuria. Míg Dávid hadakozott, mindaddég nem volt esziben az Venus. Sed postquam otiosus remansit, laboravit adulterio, de mihent hivalkodó volt, azontúl házasságtörísben esett, melyet ő keserves könyvhullajtásokkal megsíratott, gyakorta inekölvén az Misererét. Mindezeknek oka volt az henyélés és hivalkodás. Piger és niger közönségesen egymással járnak, mint ama két tanítvány Emmausban, de nagy különbözéssel, mert Krisztus Urunk közepettek volt, mert ahol a piger vagyon, ott van a niger is, [76] és hol a hivalkodás vagyon, ott csügg s lögg az ördög is. Amaz cselédes gazda, mely ennihányszor a piarcra ment, és mindenkor ennihány hivalkodókat talált, azért ilyen szókkal szólítja meg őket: Quid statis tota die otiosi? Mit állotok egész nap hivalkodva? Ó kedves cselédes gazdám! Ha ez mastani időben az piarcra mennél ez vagy amaz városban, sokkal többet találnál. Ecce! Amott állonak együtt ennihányan mentében, ni fallor sunt studiosi, si, si. Deákok azok, mert az bal kezekrül megismírni, mivel közönségesen ki van támosztva kezek szokásbul, hogy annyi esztendeig azalatt könyveket hordoztak. Már ezek másfél óráig állanak hivalkodva. Ó kedves cselédes gazdám! Nem hivalkodók azok, lőringen dolgoznak, mert az embereket megvonják gerebenen. Ha valamely böcsületes asszony elmegy mellettük, kinek talán rózsás az orcája: Ecce, azt mondják, keresztelőben volt vagy paszitában, mártíromságra küldött ott

ennihány mészölt, mivel oly piros az orcája. Ha valamely böcsületes leány általmegyzen az piarcon: Ecce, haec est serva bona et fidelis. Jó és hív leány ez, nem olyan, mint a brasilia fű, melyről azt írják, [Majol. fol. 214.] hogy oly természete vagyon, ha az ember hozzá akar nyúlni, öszvömegey, mintha természet szerint való szemírmetségé volna, ha pedig az ember elmegy tülö, megint kiterjed. Ilen szókat szoktak szólani az hivalkodók. [76v] Vidit alios stantes otiosos in foro. Íme! Ama piarcnak szegletin is állanak némelyek, sokféle öltözetben. Egyiknek vörös ruhoja vagyon, másiknak ződ, harmadiknak kék, negyediknek tarka etc., sokféle színben, mint a galamb a nyakán, de nem galambok; másféle madarak: nyilván az urak szolgálái ezek is, már jó ideje vagyon, hogy hivalkodva állanak. De nem, nem állanak hivalkodva, kedves cselédes gazda, harangoznak, aki harangoz, dolgozik, de jól megértsed gazda, ezek csak a disznó haranggal harangoznak, csaknem olyanok, mint a bűdös bábuk, nem azért, hogy ők is olkor tollat viselnek, mint a bábuk madár, hanem azért, mert ez a madár bűdös és ocsmány heleken tartóztatja magát és orrával vagdalja a sárt és ganét. Vidit alios stantes in foro otiosos. Tovább is állanak némelyek, mindenek láttára, azok városi polgárok, ezek is hivalkodók. De nem, nem, kedves cselédes gazdám, nem hivalkodók, metszenek, a metszís pedig dolog, fát metszeni, káposztát metszeni, de ők ugyancsak fölmetszik, mindenféle híreket előhoznak, annyit hazudnak, hogy nem csuda volna, ha a bécsi torony másfelé hajulna, élesebb az ő nyelveknek felmetsző kések, mint Szent Bertalané, mellyel megnyúzták. Vidit alios stantes otiosos. Az piarc végén is ketten állanak hivalkodva, de csak asszonyok, az regveli misénél voltak, egész kilenc óráig egymással beszélgetnek, [77] hát azok nem hivalkodók-e? Ne! Dehogy azok, kedves cselédes gazdám, olvasnak mind a ketten, aki olvas, nem hivalkodó! De mit olvasnak? Az ő uroknak planétáit. Mint vagy, édes Borbályám? Ó, mint volnék, csak a nagy kereszt vagyon rajtam. Szent Borbályát a toronnyal írják, engemet bizony tömlöccel írhatnának, mert soha ki nem merek a házbul mennyi. Mert az uram igen fít, nem tudom, mitül. De tudom, édes Margit asszonyom, hogy kegyelmednek sincs paradicsoma. Jaj, hogy volna! Senki nincs annyi kínban, mint én, igen jól keresztültek Margitnak, mert nagy sárkányom vagyon, mely gyakorta teli van míreggel. ha vendégfogadóné volnék, az én vendégfogadó házomat „A vad férfinál” köllének nevezni. Gondoljad, tegnap hazajött ittasan az uram, kétszer arcul csapott, ugyan szikrát hánt a szemem, csak azért, hogy az étel nem volt mindjárt az asztalon. Az ökör azt mondja ugyan, hogy csak az olvasóval ver.

Aha! A hohár köszönjő néki, mert nincs egyéb olvasója, hanem az ő öklő, minden dolgát csak kezín imádkozza, valahányszor borosan hazajön, mindenkor oly gombra gombbal ver. Többen is vannak, kik hivalkodva állanak az piarcon, az aranyas időt hejában elvesztik, azonban ilyen hivalkodás egyebet nem köt ki, hanem mindjárt gonoszt. Mert nem egyéb az, hanem gyökér, melyből minden gonoszság nyől; kút, melyből minden csinatalanság kifoly; anya, mely minden bűnököt szül; preceptor, mely minden latorságokat tanít; ház, melyben minden rossz cselekedetek laknak; méhel, ahol minden bűnök kovácsoltatnak. [77v]

Az óra, mely áll és nem jár, nem jó. A víz, mely áll és nem foly, nem jó. Az hajó, mely mindcsak az parton áll és nem jár, nem jó. Az röst, ki mind csak hivalkodva áll és nem jár, az sem jó. Salamonnal Absolon, Absolonnal Amon, Amonnal Sámson, Sámsonnal ifjak és vének, Szodomában, öregek és kisedek az izraeliták közül nem estek volna el oly rútol, ha hivalkodók nem lettek volna.

Azért szükség, hogy magunkat az dologban foglaljuk, hogy az ördög hivalkodva ne találjon. Az szenteknek sem fogyott soha el kézi munkájok. Antal szent, imádságon kívül kosarakat font, Szerapion szent, gyakorta dolgozott a szántóföldön. István szent, nem mindenkor elmílkedett, hanem olykor köteleket is kötött. Ulmarus szent, nem mindenkor volt kórusban, hanem fát is vágott. Pachonius szent, nem mindenkoron imádkozta a zsolozsmákat, hanem dolgozott is a kertben, mert tudták azt: *Otia si tollas, periere cupidinis arcus*. Ha nem líszesz röst, henyélő, hivalkodó, könnyen elkerülheted az testi kívánságoknak tüzét.

Hugo kardinális gondolkozáján azon, hogy miért az ördög, ha egyszer kiűzetetik, megint visszakívánkozik. [Epilogus in c. 61. Hier.] *Revertar in domum meam, unde exivi*. Vajon mi tetszik az ördögnek ebben a húsos házban, hogy vissza akar térni? *Invenit eam vacantem*, hivalkodva találta azt, semmit nem tesznek, nem dolgoznak bent. Ah! Ez a ház tetszik néki, azért jól int minket Hugo: *Nolite stare otiosi, quia ad domum vacantem unus exivit, revertitur diabolus*. Szerelmesim, [78] ne legyetek hivalkodók, mert az ördög megint visszakívánkozik abban a házban, honnan kiűzetett, ha hivalkodva találja. Az mai cselédes gazda is, nem az hivalkodóknak adja az gyutalmat, hanem kik az szőlőben dolgoztak. Mert ugyanis micsoda a dolog? Imádkozás, alamizsna adás, böjtölés, gonosz kívánságok ellen való tusakodás és az Isten s az Anyaszentegyház parancsolatinak megtartása. Ezt bizonyítja Szent Chrysostomus: [Hom. 35. in op. impf.] *Otiosi sunt peccatores illi enim mortui dicuntur, otiosus autem est, qui in opus Dei non operatur*. Hivalko-

dók a bűnösök, mert megholtak, hivalkodó pedig az, ki az Isten szolgálatját röstül viszi vígben, nem dolgozik: azért: Qui non laborat, non manducet, aki nem dolgozik, ne egyék. Ha az dicsőségnek asztalához akartok mennyi: Nolite stare otiosi. A dolog után következik az nyugodalom, akarjátok, hogy holtotok után mondják: Requiem aeternam dona ei Domine, örök nyugodalmat adjon Isten néki. Dolgozzál, édes keresztényem! Tehát Krisztus is azt fogja mondani néked: Requiescat in pace, nyugodjék békességben. Amen.

Facta Fabri Galambos Frater in Sancto Martino.

VII.

CSERNÁTONI Miklós

Concio Pro Dominica Sexagesimae*

In Deo, cum Deo, per Deum et propter Deum
Numinisque ejus gloria – Fr. Nicolaus, 1704.

Et fructum afferunt in patientia. Lucae c. 8. v. 15.

És gyümölcsöt hoznak békességes tűrésben. Így írta meg etc.

[Exordium.] ¹ *Közhírségessé szokása volt a prófétáknak, hogy mikor bűnösöket dorgáltak, és életek jobbítására akarták hozni, hathatós tanításnak okáért hasonlatosságokkal ismértették vagy ² bűnök súlyát, vagy az érdemlett ostorozások szörnyűségét. Innét Náthán próféta egy paraszt példája által ismérteté Dáviddal vétkének terhét, melyben esett Betzabé nevű asszonnyal, Hetaeus Úriás feleségével, és büntetésének nehezességét mondván: Duo viri erant in civitate una unus dives, et alter pauper [2 Reg. c. 12.] Két férfiú vala egy városban, egyik gazdag és a másik szegény, és a többi. ↔ *Izaiás a zsidó népnek gyalázatos rabságát szemmel látott példával akarván mutatni, mezejtelen járt az utcákon és azt kiáltotta: Sic minabit Rex Assyriorum captivitatem: discoopertis natibus ad ignominiam. [Isai. 20. v. 2.] Így viszi fogságba a zsidókat az Asszírúra királya. [91v]**

³ Krisztusban keresztyén hallgatóim, a próféták mestere, az Úr Krisztus Jézus ⁴ példák által tanította a sokaságot, ⁵ mely példák közül nevezetes és álmélgodásra méltó a máj szent evangéliomban említett példa, melyben nemcsak az Isten ígéjének és a mennyei tudományának hasznát és méltóságát ismérteti, mikor ezt mennyei magnak nevezi és sok gyümölcscsel bévelkedőnek mondja, ha jól vétetik; nemcsak előnkbe adja a magvetőnek szorgalmatos fáradságát, ki minden kémélés nélkül ⁶ alkalmas és alkalmatlan helyekre szüntelen hinti a jó magot; nemcsak megmutatja, mint lehet ez a jó mag gyümölcsös, tudniüllik ha a szorgalmatos

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 91–96. – Felhasznált forrás: *Pázmány, I, 441–456: Sexagesima vasárnap, Első prédikáció, A buja fajtalanságnak veszedelmességéről, 581–593: Böjt ötödik vasárnap, Prédikáció, Mint kell az Isten ígéjét gyümölcsösen hallgatni, II, 53–75.*

¹ *Pázm., I, 441.*

² *uo., a*

³ *uo., + Jeremiás ... térnek. (6 sor)*

⁴ *uo., + azt mondja ... cselekedett és (2 sor)*

⁵ *uo., Több sok hasonlatossági között nevezetes*

⁶ *uo., Opportune, importune*

hallásához járul a megtartás és békességes tűrés, hanem okát is adja, miért haszontalan a jó magnak három része, és csak negyed része gyümölcsözik. Mert azt mondja, hogy sem a magvetőnek fogvatkozása, sem a magnak erőtlensége nem oka ennek, hanem az emberek vétke, a földnek sovánsága és alkalmatlansága szerzi, hogy gyümölcstelen marad a mennyei magvetőnek járadtsága.

Három rendbéli földet emlét azért a Krisztus ez mai szent evangéliomban, melyben fogvatkozás nagyon. ↔ Első és legrosszabb az út mellett való föld, melyben meg nem foganodik, és ki sem kél a jó mag, hanem eltapodtatik vagy ragadtatik. ⁷ Más föld a kősziklás, melynek nincs sok föld, és noha ⁸ gyorsan kikél ebben a mag, de ⁹ mivel gyökere és nedvessége nincsen, elszárad. ¹⁰ Harmadik föld tövisek, melyben a tövisek megfojtják a jó magot, hogy ne gyümölcsözék. ¹¹

Az Anyaszenegyháznak magyarázása szerint a magvetőn értetik a Krisztus [92] Jézus, aki mihozzánk való nagy szeretetiből megtestesülvén az mennyei szent atyjától kijött születése napján a szántóföldre, azaz e világra az ő mennyei magvát elvetni az mi bűnes lelkünkbe és szívünkbe, és a gonosságtul az igazságra vezérleni.

¹² Az első gyümölcstelen útfélen való földön azok értetnek, kikről az Szentírás nem egy helyen mondja, [Isaia 51. v. 22.] Quali via transientibus, hogy oly nyitva és őrizetlen szívek minden ¹³ gonosságra, mint az ország útja, melyet bé nem árkoztak, sem sövényeztek, ¹⁴ mely akármi rossz és gonosz gondolatoknak megnyitvatott, és jó s migyen rajta minden gonosság, ¹⁵ kik utálják és bé sem veszik az isteni tanítást; kik jönnek ugyan prédikációra, de nem azért hallgatják az Isten igéjét, hogy hasznát vegyék, hanem hogy az üdőt múlassák; nem, hogy életöket megjobbítsák, hanem hogy magokat fitogtassák; kiknek szívökben fel s alá sétál az kerengő ördög, és ha valami jó gondolatokat és az prédikációbul tanult szent igéket és életök megjobbítására sugallásokat talál, legottan azokat elragadja és megtapodja.

⁷ Pázm., I, 442: + Ezen az útfélen ... gonosság: (5 sor) Másik

⁸ uo., Continuo exortae sunt

⁹ uo., Quia non habet radicem

¹⁰ uo., + Ezek ... őket. (6 sor)

¹¹ uo., + Ő maga ... hozhat. (7 sor)

¹² uo., Ezen az [A 7. jegyzetben kihagyott rész betoldása, változtatással.]

¹³ uo., gonosz indulatokra

¹⁴ uo., azért isteni félelemnek tartóztatása nélkül

¹⁵ uo., + és, in profundum ... Contendunt (3 sor)

Más gyümölcstelen föld, tudniillik a kősziklás, azokat példázza, kik valami vétket szokásul vévén, abban megátalkodtak és abbul nem akarnak kitérni: ¹⁶ *kik noha örömet hallják az isteni tanítást, meg is indul sokszor szívök, és jószándékokat térsznek, de régi szokások úgy megkeményíti a gonoszra, hogy gyökeret nem verhet benne a kiszendült jó mag, hanem akármely kiseddel kísértettel ottan kiszárad*; kik hallván prédikációban életeknek utálatos és veszedelmes állapotját, igen megindulnak és ugyan keservesen siratják is bűnöket, de meggondolván gyarlóságokat és a megrögzött gonosz szokást, és eszökbe vévén, hogy ha valóban meg akarnak térni, [92v] el kellene minden szerelmes dolgokat, tisztátalan személyeket és minden bönre való alkalmatosságokat hagyni, megmaradnak inkább a régi rossz állapotban, egy szóval, *az ihyenek[et] az Szentírás kemény szívű emberekenek nevezé.* ¹⁷

¹⁸ Harmadik gyümölcstelen föld tövises, kiről önnen maga, a magvető, az áldott Jézus azt mondja Szent Márk evangéliomának 4. résziben: ¹⁹ *Aerumnae saeculi deceptio divitiarum et circa reliqua concupiscentiae, nemcsak evilági sanyarúságok, nyugtató és sebesítő tövisesek, hanem a csalárd gazdagság és egyéb gyönyörőségek kívánsági. Ha az első rossz földben a jó mag eltapodtatik, és a másikkban elszárad, ebben a harmadikban megfojtatik és gyümölcset nem hozhat.*

[Propositio] *Mindezekből sok üdvösséges tanulságokat vehetnénk, de* ²⁰ *elhagyom most gyümölcstelen földekrül való szólásomat, hanem szólok az jó és gyümölcstelen földről, megmutatván azokat, kiknek szívökben mennyei mag gyümölcsezen, és mivel ez az mennyei mag Isten igéjének hallgatása által vétetik, megtanétom keresztény hallgatóimat előszer, mint viseljék magokat az Isten igéjének hallgatásában. Másodszer megmutatom, miképpen kell szenvednünk a világi nyomorúságokat, hogy a szívönkbe elvetett mag gyümölcsezen. ↔ Kérem azonban keresztény hallgatóimat, légyenek etc.*

Et fructum afferunt in patientia. Lucae c. 8. v. 15.

És gyümölcset hoznak békességes tűrésben. Szent Lukács evang.

¹⁶ [A 10. jegyzet szerint kihagyott rész betoldása, változtatással.]

¹⁷ *uo.*, és erős fenyítékekkel lágyítja őket.

¹⁸ [A 11. jegyzet szerint kihagyott rész betoldása, változtatással.]

¹⁹ *Pázm.*, I, 442: Ó maga, Krisztus, magyarázván micsoda a tövis, azt mondja, hogy

²⁰ *uo.*, másszorra havván ... [A propositiótól Csernátoni nem követi Pázmány prédikációját.]

[Confirmatio] ²¹ <Hogy az Isten igéjének hallgatására és megtartására gerjedne az emberek szíve, sok példákkel és hasonlatosságokkal előnkebe adta a Szentlélek ennek erejét, hasznát [93] és foganatos gyümölcsét.>

²² Nem ok nélkül Krisztus Urunk a mai szent evangéliomban az Isten igéjének hallgatását ²³ jó magnak nevezi, melyből Isten fiai nevednek. Mert ha kezdetben az örök Ige által semmiből temtetett a világ, most [1. Petri c. 1. v. 23.] Renati ex semine incorruptibili per verbum Dei, lelki születésünk Isten Igéjének rothadatlan magyából vagyunk. És valami jó erkölcsök ágai, valami tökéletességek gyümölcsei találhatók az igazakban, a mennyei ²⁴ magnak erejéből fakadnak és gyarapodnak.

²⁵ Szükség tehát nagy lelki éhséget felindítanunk szívünkben, mikor az Isten igéjét akarjuk hallani, és ²⁶ jól meggondoljuk, hová és mire megyünk, mikor a szentegyházba prédikációra indulunk. Mert lehetetlen, hogy kívánságunk ne gerjedjen, ha eszünkbe juttatjuk, hogy Isten házába, Isten iskolájába megyünk. ²⁷ És nem elég az, hogy testünk Isten házában legyen, elménk pedig és akaratumk másutt sétáljon, hanem szükség, hogy az Isten igéjét elmecsavargás nélkül, figyelmetesen hallgassuk, gondolkodásinkat akarva tétovázni ne hagyjuk, és minden világi gondokat és külső szorgalmatoskodásokat kinn <kell> ²⁸ hagyjunk. És mihent a templomba lépünk, térdre kell esnünk Istenünk előtt, elsöben is alázatosan könyörögjünk, hogy bocsássa meg bűneinket, tisztítsa lelkünket, hogy ²⁹ gyümölcsös földé lehessen a mennyei magnak; nyissa meg lelki füleinket, világosítsa értelmünket, oktassa tudatlanságunkat, hogy értsük, amit erkölcsünk jobbítására és életünk vezérlésére hallunk; gerjessze akaratumkat azoknak kívánságára, vastagítsa erőtlenségünket megtartására. [93v]

²¹ [Az áthúzott rész a *Mint kell az Isten igéjét gyümölcsösen hallgatni* c. Pázmány beszéd első mondata. *Pázm., I.*, 581.]

²² *Pázm., I.*, 581: + Nevezi ezt ... görcsösségét. (8 sor)

²³ *uo.*, Nevezi jó magnak

²⁴ *uo.*, 581: mustár-magocskának

²⁵ *Pázm., I.*, 581–584: + Nevezi oltoványágnak ... táplálja. (2 és fél lap) Ezt a lelki éhséget kell felindítanunk,

²⁶ *Pázm., I.*, 584: Azért

²⁷ *Pázm., I.*, 584–586: + Ha tudnád ... templomba lépünk. (2 és fél lap)

²⁸ *Pázm., I.*, 587: +hadni: valami tétova ragadhatja elménket, másszorra kell tenni. És mihent térdre esünk

²⁹ *uo.*, tiszta edénye lehessen az ő szent igéjének

³⁰ Tovább, aki *hasznoson és illendő böcsülettel akarja hallgatni az Isten igéjét*, ³¹ kívánatlik, hogy *ne kapdosson az árnyékon, hanem a valósághoz nyúljon. Arra figyelmezzzen, ami üdvösséges, annak* ³² megfontolásával *izgassa lelkét isteni szeretetre, ébressze akarataját bűneinek siralmára, életinek jobbítására. És a prédikáció közben sokszor Istenhez emelje gondolatját és kérje, hogy szívébe oltsa* ³³ az igazságnak magvát, mely hintetik a prédikátortul, mint a mennyei magvetőnek helytartójátul, és *amit a prédikációban mondanak, azt úgy vegye maga tanítására és rossz erkölcsinek jobbítására, mint neki és őerete mondott dolgot. Azért, ha fedd és dorgál valamely vétket a prédikátor, szálljunk magunkba. És azt találván, hogy részünk vagyon abban, jobbsuk életünket, vessük el azt a vétket,* ³⁴ mellyünkre tévén kezünket és egybevétvén életünket s cselekedetünket azzal, amit hallunk, ki-ki azt mondja magában, ez valóban engemet illet, erre bezzeg szükségem volt, Isten mondatta ezt énérettem a prédikátorral, abhoz akarom ennek utána szabnom magamat. ³⁵ *Ha pedig arrul a vétekrül, melyet dorgál a pap, nem vádol lelkiüsméretünk, úgy vegyük a tanétó szavát, mint medicinam praeservativam, betegségtül oltalmazó orvosságot, és tekéletes szándékkal elvégezzük, hogy azt a vétket eltávoztatjuk ennek utána is.*

³⁶ *De jaj sokaknak különben vagyon dolgok! Jaj, mely sokan vannak, kik mint fogyatkozással teli gyümölcstelen földek, megfojtják és kiszárítják az mennyei magvetőnek magvát. Sokan magokra vészik, amit mond a prédikátor, de ezek hasonlók töpörödött ábrázatú vénasszonyhoz, [94] kirül az[t] írják az írástudók, hogy ez egyszer* ³⁷ *a szeméten egy darab tükkört talált volna, ki belétekéntvén, meglátá töpörödött, undok ábrázatját és nagy haraggal elveté a tükkört, azt mondván, hogy méltán vettetett a szemétre, mivel ily rútat mutat; nem vév észibe, hogy nem a tükkör vétke, hogy a rútat rútnak mutatja. Ezek is,* ³⁸ az Isten igéjének tiszta tükkörében, látván magok bűneinek ocsmánságát, nem azon igyekeznek, hogy ennek nézéséből ékesgessék magokat gyónás és igaz penitenciatartás

³⁰ Pázm., I, 587–588: + Mert kiálthat ... marad benne. (44 sor) [Később e kihagyott részletből beemel részleteket a kézirat.] Aki azért

³¹ Pázm., I, 588: + ne vigyázzon ... Isten szavát. (3 sor)

³² *uo.*, 588: mélységes fontolásával

³³ Pázm., I, 588–589: + azt az igazságot, melyet hall ... szükség, hogy (23 sor)

³⁴ Pázm., I, 589, + Ha pedig ... gazdálkodnunk. (19 sor) [Az itt kihagyott részletből később beemel részleteket a kézirat.] Azért a prédikáción. kinek-kinek maga mellyére kell tenni kezét és egybevétvén életét s cselekedetét azzal, amit hall, azt kell mondani:

³⁵ *uo.*, [A 34. jegyzetben kigyagyott részletből]

³⁶ Pázm., I, 588. [A bekezdés hasonlata elmarad, aztán egy lappal későbbi gondolattal folytatódik.] + 599: Mások vannak ... ki, mikor (3 sor)

³⁷ *uo.*, [a harmadik bekezdés harmadik sorától]

³⁸ *uo.*, látván

által, *hanem, hogy szívalmazzák a prédikáló papot, vagy barátot, aki megmutatja rútságokat.* ³⁹ Sokan vannak tövéses földök, kik a mennyei magot gyümölcstelenné tesznek, kik csak *arra vigyáznak, mel ékes vagy tótos magyarsággal, minémű mesterséges szólásokkal, figurákkal, mel új* ⁴⁰ tudományokkal *színyesített és festetett a prédikáció,* ⁴¹ amint az vad almákban, úgy válogatnak a prédikátorokban, morgolódnak: *ezt nem hallgatatom, amannak unalmas tanítása, amaz akadozva szól, emez igen tótos,* ⁴² *ez nem igen* ⁴³ *gázolt a teológiában és bölcsességben.* ⁴⁴ De ó istentelen mérges *ápisok, bédugiák fülöket, hogy az Isten igéjét ne hallják, kiké* [Psal. 57. v. 5.[?]] *nolunt intelligere, ut bene agant, érteni sem akarják kötelességeket, hanem Istennek nyilván mondják:* [Job. 21. v. 14.] *Scientiam viarum tuarum nolumus, nem kívánjuk utaidnak ismerését, mert tudni való, hogy ezek Istentül nincsenek.* ⁴⁵ Hasonlók ilyenek a szitához, melyen a búzának java és a tiszta általmégyen, és csak undok gondolatoknak korpája marad benne; ⁴⁶ hasonlók ezek azokhoz, kik a malomban laknak, elég sok érbesztő zörgést, ⁴⁷ az Isten haragját, a bűnösök kárhozatját, az igazak jutalmát, *hallanak, de oly mélyen alusznak a bönök koporsójában, mintha csendes helyen volnának. Miért? Mert gyakor hallással hozzászoktak* ⁴⁸ és a pap rikótásán meg nem indulnak. [94v]

⁴⁹ <Szóval, megmondjam> Vannak kúsziklás földek is, kik látják, mit kellene tanulni másoknak a prédikációbul, nem látják pedig magok szükségét, midőn *a prédikátor tanítását és dorgálását egyebekere osztják,* mondván, *bezzeg ez a prédikátor most szészegeti a híró vétkét, ez a tanácsot, prókátort illeti, amaz a barátot, a plébánost,* ⁵⁰ *ah, mely jól illik ez a szomszédasszonyhoz! Vajha itt volna* ⁵¹ *em ez vagy amaz, bezzeg most meghallaná leckéjét!* ⁵² Hasonlók ezek *fejedelmek asztalnál ételmeztélőkhöz, kik az*

³⁹ [Pázm., I, 590. lap második sorától a prédikáció végéig több átvétel nincsen. Innentől Csernátoni korábban kihagyott részletekből építkezik. Itt:] Pázm., I, 587: [Annak-okáért ...bekezdésből]

⁴⁰ *uo.*, találmányokkal

⁴¹ *uo.*, + mert azok ... ama mondások (9 sor)

⁴² *uo.*, ím uram

⁴³ *uo.*, mélyen

⁴⁴ Pázm., I, 583, [második bekezdésből].

⁴⁵ Pázm., I, 588, [11. sortól]

⁴⁶ *uo.*, [utolsó előtti sortól]

⁴⁷ *uo.*, csattogást

⁴⁸ Pázm., I, 589: effélékhez.

⁴⁹ *uo.*, [Némelyek ... bekezdés 4. sorától]

⁵⁰ *uo.*, tangálja

⁵¹ *uo.*, az én komám

⁵² *uo.*, [a bekezdés elejéről] Némelyek a prédikáción úgy viselik magokat, mint a

asztal mellett állnak, darabolják, osztogatják a ⁵³ vendégeknek a szép étkeket, de magok koplalnak és semmit nem esznek.

Nem úgy keresztények, nem úgy, ne ejtsük kiszakadva bűnös lelkünket az ördög tőrébe. Mi közünk nekünk, ha ez ilyen vagy amolyan, nem tartozunk mi másért felelni, hanem magunkért adunk számot ama rettenetes étéletnek napján. Úgy viselje ennek utána ki-ki magát a prédikáció alatt, hogy az eleibe adott és szívébe hintetett igazságnak magja, mint az jó ganéjos földbe, megmaradhasson szívében s lelkiben, s annak utána jóságos cselekedeteknek bőséges gyümölcsöt hozhasson.

Nem kétlem, Krisztusban keresztény hallgatóim, hogy megértettétek mai prédikációmnak feltett célját, melyben azt akartam elsőben mutatni, miképen lehessünk jó földdé és hogy az mennyei mag mibennünk gyümölcsözhesen. Tudniillik, ha Isten egéjét hasznosan hallgatunk [Lucae c. 8. v. 15] et fructus afferemus in patientia, és gyümölcsöt hozunk a békességes tűrésben. Isten egéjének gyümölcsös hallgatásáruul erőtlen tehetségem szerént már szólottam. De még egy kevéssé a világ nyomorúságirul és azoknak békességes szenvedésérül is szólok. És mivel Szentírás bizonsága [95] szerént, ⁵⁴ *per multas tribulationes oportet nos intrare regnum Dei, sok és nagy nyomorúságok tűrésén kell általmennünk, ha üdvözülni akarunk.* ⁵⁵ *Az emberek egyéb csatlakozási között nem utolsó az, hogy senki a maga állapotjával tellességgel meg nem elégszik, sőt, kinek-kinek úgy tetszik, hogy ő legnyomorultabb. Azért, mikor a vitélő ember betegséget, éhséget, veszedelmet érez, a szántóvető gazdákat boldogoknak mondja, a vitélő állapotot pedig legnagyobb nyomorúságnak állítja. A kereskedő, a szolgál, a parasztember, az ország gondviselésben fáradozó nagy úri emberek hasonló vélekedésben vannak.* ⁵⁶ *Mindennek a maga terbe súlyosbnak tetszik, mivel senki nem látja, hol szorítja másokat a lábok béle. Erre nézve igazán mondotta Solon névő bölcs, hogy, ha minden emberek nyavalyái voltaképpen piacra terjesztetnének, talám senki nem találkozónék, ki örömsben baza nem vinné a maga galyibáját, hogysen a másét: mert senki betegségek, fáradságok, fogyatkozások, búsulások és végre keserves halál nélkül nem lehet; senki jósága és gazdagsága kár nélkül nem maradhat; senki tisztessége és becsülete emberek gyalázását el nem kerülheti; császárnak...királynak, fejedelemnek, grófnak, szegénynek,* ⁵⁷ *vénnek, ifjúnak*

⁵³ *uo.*, egyebeknek

⁵⁴ *Pázm.*, II, 59.

⁵⁵ *Pázm.*, II, 58.

⁵⁶ *uo.*, Egy szóval

⁵⁷ *Pázm.*, II, 59: boldognak

nincs menedéke: ⁵⁸ egyszóval, ⁵⁹ nincs az az élő ember, kinek külső-belső keresztje nem volna. Mert Szent Pál bizonságot erről tévén azt írja Thessalonika városbéliékhez [ad Thess. 3. v. 3.] In hoc positi sumus, avégre vetett Isten minket a világra, hogy nyomorúságok tárgyai legyünk. [95v]

⁶⁰ Mivel azért változhatatlan törvény az, hogy valaki él ez világon, sok nyomorúságot és veszedelmet érez, ⁶¹ csak az egy patientia, békességes tűrés mindnyájunknak szükséges. Hogy pediglen ennek az patientiának, békességes tűrésnek gyökerét szívönkbe verhessük, és ezáltal a békességes tűrés által lelkünkbe elvetett mennyei magot megtarthassuk, elsőben gondoljuk meg, hogy efféle nyomorúságokat nemcsak mi viselünk, hanem együl egyig minden élő emberek, ⁶² valakik éltek, valakik ezután élnek, nyomorúságok nélkül nem lehetnek. ⁶³ Gondoljuk meg ⁶⁴, hogy amit bánulással és törődéssel nem távoztathatunk, jobb azt békével szenvedni, hogysen haszontalan túrbetelenséggel terbeséteni, ⁶⁵ és mivel ⁶⁶ szenvedniünk kell, vagy akarjunk, vagy nem, jobb az Istentől bocsátott csapásokat békességes tűréssel és jutalom reménségével könnyebbéteni, hogysen békétlen túretelenséggel súlyosítani, és kínokkal nagyobb és örökké tartó kénokat érdemleni; ⁶⁷ mert valaminthogy a lépbe ütöközt madár mennél inkább hánkódik, verdődik, annál inkább békeveri szárnyát; oly kemény iga nincsen, melyet kevesebb sérelemmel nem viselnek csendeszen, hogysen hánkódva. ⁶⁸ Noha ugyan a világ akiket szeret, kedvekre tartja, szájokra bocsátja, gazdagítja, gyönyörködteti, méltóságra magasztalja; sanyargatja pedig és fogyatkozásokkal nyomorítja, akiket gyűlöl. De a felséges Úristen nem ezt cselekeszi, hanem quos amat, castigat, ⁶⁹ valakiket szeret, azokat veri, akiket büntül akar tartóztatni, vagy tisztétani, azzal mutatja irgalmasságát, hogy nem halasztja a böntetést, hanem ⁷⁰ ostorival gyakran sújtogatja. [96]

⁵⁸ *uo.*, + hanem, Per multas ... akarunk. [Az idézet és fordítása a kéziratban a gondolat előtt áll.]

⁵⁹ *Pázm.*, II, 58. [Pázmánynál fordított sorrendben áll a két mondat.]

⁶⁰ *Pázm.*, II, 59, harmadik bekezdés.

⁶¹ *uo.*, + mikor ... megtarthassuk (2 sor)

⁶² *uo.*, + Maximum ... velit? (3 sor)

⁶³ *Pázm.*, II, 60: + Azért ... túrjuk? (13 sor)

⁶⁴ *uo.*, azt is

⁶⁵ *uo.*, 60: + Optimum est ... vonsznak (5 sor)

⁶⁶ *uo.*, azért

⁶⁷ *uo.*, + Laqueos ... hurkot (5 sor)

⁶⁸ *Pázm.*, II, 60–61: + Mivel azért ... gyűlöl. (13 sor)

⁶⁹ *Pázm.*, II, 61: + akiket szeret ... castigat (4 sor)

⁷⁰ *uo.*, + Propitius ulciscitur

[Johannes Gersen Lib.3. cap. 18.] Végezetre gondoljuk meg, hogy az mi kegyes Megváltónk, az áldott Jézus, a mi üdvösségünkért mennyből alászállott, a mi nyomorúságinkat felvette, nem kételenségből, hanem hozzánk való nagy szeretetiből, hogy a békességes tűrést megtanulnánk és a világi ínségeket bosszonkodás nélkül tűrnénk, ha születése órájátul fogva a keresztfán kínhaláláig meg nem szűnt benne a fájdmok szenvedése, ha mindennapi szük[s]égibe sok fogyatkozási voltak; gyakran sok panaszkodást hallott maga ellen, pirulást és gyalázatot kegyesen tűrt, jótéményiért háládatlanságot, csudatételiért káromlásokat, tanétásáért dorgálásokat szenvedett. Mennyivel méltóbb, hogy mi is, nyomorult bűnös emberek, az ő akaratja szerint békességesen szenvedjünk minden nyomorúságokat, valamég ő akarja, hogy üdvösségünkért a rothadandó testünknek terhét viseljük, és noha súlyosnak látszik ez a mostani élet, mindazáltal a Krisztus Jézus malasztjával igen érdemes, az ő példájával és szenteinek nyomdokival törhetőbb és fényesb.

<Azért valamint hogy ha a szántó ember az ő elvetett magvának>

[Epilogus] Annak okáért, valaminthogy a szántó ember az ő elvetett magvának hasznát és gyümölcsét nem venné, ha békével arra nem várakoznék, és azonközben sok munkát fel nem venne; hasonloképpen az Isten igéjének úgy vehetjük hasznát, úgy hozhatjuk gyümölcsét, ha sok háborúságokat békességgel szenvedünk. Bölcs Salamon király bizonsága szerint [Proverb. 14. v. 29.] Qui patiens est multa gubernatur prudentia. Qui autem impatiens est exaltat stultitiam suam. Aki tűr, okossággal vezéreltetik, aki pedig nem tűr, fölmagasztalja bolondságát. [96v]

Azért Istenhez siessünk, mikor nyavalyákat érezünk, mennyei magvetőben, az áldott Jézusban bízunk, őtőle kérjünk segítséget, hogy őtőle lelkünkbe elvetett magvának bővséges gyümölcsét hozhassunk a mennynek országába, melyet mindnyájunknak engedjen a békességes tűrésnek Istene, az áldott szent fiának érdemiért. Amen.

Propter te Domine Deus seminator verbi tui Amen.

VIII.

[GENCSI Egyed]

†

Pro Dominica in Albis* [a jobb margón]

Cum sero esset die illo, una Sabbathorum, et fores essent clausae, <ubi erant discipuli congregati propter metum Judaeorum> venit Jesus. Joan. 20.

Mikor estve volna azon a napon, a szombatnak első napján, és az ajtók betéve volnának, ahol a tanítvánok egybegyűltek vala a zsidóktul való félelmek miatt, eljöve Jézus. 20. [!]

Midőn Jákob pátriárka nagy bánati, szomorúsági, és könyhullatási után hallotta volna, [Gen. 45] hogy még élne legkedvesebb fia, József, és hogy az egész Aegyptusnak földin uralkodnék: melyet csak költésnek, hízelkedésnek és mintegy álmoknak vélte lenni. Ugyanezent Jákobnak tíz magzati minden biztonnyal mondanák, mindazonáltal el nem hit[et]hették véle, hanem azt mondá végtére, sufficit mihi si adhuc Joseph filius meus vivit, vadam et videbo illum antequam moriar. Elég nékem, ha még József, az én fiam él, elmégyek és meglátom őtet, minekelőtte meghaljak. ↔ Midőn azért Aegyptusban ment volna, látván őtet, az ő nyakába borula és az ölegetés között síra és azt mondá: Jam laetus moriar, quia vidi faciem tuam. Immár vígan halok meg, mert láttam az orcádat. ↔ Bizonyára csak nem hatvaló[?] történetet olvasok az mai evangéliumban, Krisztusban szerető hallgatóim: mert az pátriárka helyett apostolt szemlélek, tudniaillik: Szent Tamást, ki midőn hallotta volna, hogy amaz igaz József, úgymint megváltó Krisztus Jézus, dicőségben élne, és az egész világot hatalma alatt bírná és igazgatná; (azkinek halálául penig bizonyos vala), azért mintegy fabulának és költött beszédnek ítülte lenni, úgyannyira: hogy noha tíz apostolok minden biztonnyal vallának, hogy az Urat szemlélték volna, mindazonáltal el nem hitte, hanem azt mondá: non credam nisi videro fixuras clavorum. Nem hiszem, úgymond, addig, míglen nem látom az ő

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 134–137v. Címirat a jobb margón. A 134r-n fölül középen: †. A kézirat végére írt megjegyzés szerint Gencsi Egyed a pannonhalmi noviciátusban mondta el. – Felhasznált forrás, erősen átdolgozva: *Landonics, II, 20–32*: Húsvét után első vasárnap, Harmadik prédikáció, *Későn jelenik meg azoknak a Krisztus, akik későn hiszik, mert olyan ő tehozzád, mint te vagy őhozzád.*

kezeiben a szegek liggatását. ↔ Azonban történt, hogy megjelenék mai napon Krisztus Urunk az tanítványi között, ilyen szókkal köszöntvén: Pax vobis. Békeség tinéktek. Kit, mihelt látta volna amaz hitetlen Tamás, térgyére esék és szívének nagy vigasságával fölkiálta, mondván: Dominus meus et Deus meus. Én Uram és én Istenem. ↔ De ímé, gondold meg, körösztyény lélek, mely nagy mélység volt ez az hitetlen Tamástul, ¹ *ki noha már egyszer nagyot vétett, tudniillik fogadásának eleget nem tévén, mikor elbogyta ártatlan mesterét:* ² *másodszor is újabb hitetlenséget mutatván, bűnt vallott:* de mégis [f.134v] ³ *látni kívánta, és nemcsak látni, de újját is és kezét sebei helyeibe bébocsátani!* ⁴ *Holott azelőtt szíves kérésre sem mutatta meg dücsöségét kedves* ⁵ *szolgájának, Moysesnek, akinek ama kérésre* [Exod. 33. amint írva vagyon Moyses 2. könyv. 33. rész] *Ostende mihi gloriam tuam, Uram és én Istenem, mutasd meg nékem az te dücsöségedet. Kinek azt feleli: Non poteris videre faciem meam, non enim videbis me homo et rivet. Nem láthatod az én orcámat, mert nem lát engem az ember és él. Vajon* ⁶ *mit cselekedik tebát bűnös és hitetlen* ⁷ *szolgáival?* Talám kitörli az életnek könyvéből, ⁸ *vagy kivetteti a több igazak közül: vagy legalább többé véle szemben nem léssen.*

De sokkal nagyobb az ő kegyessége, mind az emberek vétke. Sokat vétett ugyan Mária Magdolna, de nagyobb volt Istennek irgalmassága. Nagyot botlott Szent Péter, mikor megtagadta szerelmes mesterét, de mindazonáltal legkedvesebb tanítványa lett; sokat vétett az Izrael népe, de ugyan kegyesen megengedett neki, amint Szent Cyryllus jól vette eszében: Etiam si totus populus ⁹ *peccet, non superabit divinam benignitatem, negaverunt Deum homines, sed Deus se ipsum non negavit. Isti sunt Diu tui Israel, dicebant illi, et tamen pro more suo servabat illos. Hogyha szintén az egész nép vét is, de ugyan az isteni kegyességet meg nem haladja, ők megtagadták Isten, de az Isten magát meg nem tagadta; ők az kiáltották, ezek a te istened, Izrael, de ő nemhogy megutálta, megvetette volna, hanem szokása szerént, megtartotta őket.* ¹⁰ *Ó mindenek szeretetére méltó isteni kegyesség, amely nemhogy*

¹ Land., II, 20: + Több ... köztök, a' (11 sor) [A bevezetés nem egyezik Landovicséval.]

² uo., de

³ uo., e

⁴ uo., + S mit vélnénk ... következik? (2 sor)

⁵ Land., II, 21: szolgájának

⁶ uo., s

⁷ uo., szolgájával

⁸ uo., Én azt vélném

⁹ uo., esset

¹⁰ Land., II, 21–22: + mert Charitas ... boríthatják. (17 sor)

elidegenednék a bűnöstől, hanem inkább, mikor megbántatik, ¹¹ akkor jó el ajándékival, akkor áldja a bűnöst. Mikor tele volt a világ vétkekkel, akkor jött el és született mindnyájunknak, akkor világosította meg szemét a vaknak, mikor a templomban meg akarták kövezni; akkor hitta Szent Mátét, mikor uszoráskodott; akkor térítette meg a szamaritanát, mikor innya nem adott; akkor adta szent testét edelül, mikor elárultatott, in qua nocte tradebatur, amint írva vagyon első Korintusbeliekhez írt levél, 11. részében [1. Cor. 4. 11.] amely éjjel elárultaték. Tunc Judas eum ut venderet paciscebatur, quando Christus ei suum sanguinem, quem vendidit offerebat, ¹² úgymond Aranyszájú Szent János. Akkor Júdás, hogy ötlet eladhatná, alkudott, mikor a Krisztus maga vérét néki adja vala. Akkor gyógyította fülét Málkusnak, mikor kötözte, ¹³ egy szóval, akkor mutatta és tapogatta sebe helyeit, mikor Szent Tamás hitetlen volt. [135]

Hogya ily nagy szeretője a bűnösnek, miért jött tehát este későn tanítványihoz, ¹⁴ melynek okát ¹⁵ hogy megmondjam, és hogy abbul tudománt vévén, sietessük hozzánk. ¹⁶ Azonban hallgatást kívánok.

Cum sero esset die illo etc. Mikor estve volna azon a napon etc.

Kérdések támadtanak némely nevezetes doktorok és elmés írásmagyarázó fejek, ¹⁷ hogy miért jött az apostolok között Krisztus Urunk estve későn, s az asszonyoknak pedig reggel jelent meg? A több elmés feleletek között azt adják okul, hogy az asszonyok, amint nagy buzgó szeretettel, úgy nagy serénységgel és férfiu merészséggel reggel mentenek a koporsóhoz, és azért, amint ők Krisztushoz siettek, úgy méltóknak ítélte Urunk őket arra lenni, hogy ő is siessen maga feltámadásának megjelentésével, és mindjárt reggel láttassa magát tőlük. Az apostolok pedig, mivel későbben hitték el feltámadását, ő is későbben jelent meg nekik, azzal arra akarván bennünket tanítani, hogy noha ugyan minden jót egyedül kegyességébül cselekszik melünk, de mindazáltal gyakorta azt is megtartja félelmünkere, hogy amint mi viseljük magunkat őhozzá, ő is úgy alkalmaztatja magát és ajándékait mibozzánk.

Világosan megmutatta ezt Isten ő szent fölsége mind az Ótestamentomban, mind az Újban. ¹⁸ Olvasom Moyses 4. könyvének 20. részében. [Ex. 20.] hogy két választott

¹¹ Land., II, 22: + akkor jó ... vétkekkel (2 sor)

¹² uo., Chrysost. hom. de prodit. Judae

¹³ uo., etc.

¹⁴ uo., ennek

¹⁵ uo., majd megmondom

¹⁶ uo., Legyetek figyelmesek.

¹⁷ uo., kérdést támasztván arrul

¹⁸ Land., II, 23: Numeror. 20.

emberét eleiben tette Izrael népének, Áront és Mojzest, hogy ezek vezessék, rendeljék és ítéljék dolgokat,¹⁹ és mire szükségük lészen, óáltalok vegyék Istentül. Amintbogy egy ideig mind jól folytanak a dolgok, egy vesszővel számtalan csudát tettek Egyiptomban, hol a vizet változtatták vérré, hol a levegőt szunyogokkal töltötték meg, hol sáskákat,²⁰ hol békákat támasztottanak, amely csudák által ki is hozták a népet, s mikor utána lévén a fáraó, retten-tené, megütötték a Vörös tengert és kétfelé vált,²¹ melyen általszaladott az Izrael népe. viszontag megütötték, és visszatérének a vizet helyekre²² s fáraónak minden lovasit elborították, egy szóval: valameddig azt cselekedték, amit hagyott nekik az Isten, ő is azt cselekedte, amit kívántanak, vagy amire volt szükségek, megengedte és megadta nekik. De minek-utána kételkedni kezdettek az Úr szavaiban, ő is megvonta kezét és őket gyalázatba badta. Mert ha jut eszetekben, mikor a pusztában nagy szomjúságot szenvedvén a nép, rájok támadt volna, és italt kérne, [135v] megesset rajtok szíve az Istennek, és a kősziklából is csudaté- tettel vizet akart adni nekik, de úgy, amint ő paracsolta. S vajon mit paracsolt? Loquimini ad petram, et illa dabit aquas.²³ Szólítsátok meg, úgymond a kősziklát, és az vizet ad néktek. Mi volt könnyebb dolog, mint az Isten nevében a kősziklának parancsolni? De egy- másra tekintvén, Áron és Mojzes, kételkedni kezdettek benne, ha lenne-e belőle valami, vagy semmi sem. Azért gondolván azt, hogy csudatévó vesszőekkel sokat míveltenek azelőtt, jobb- nak ítélették lenni, ha azzal megütnék a kősziklát. Ó, Mojzes, Mojzes! Ne változtasd te az Istennek rendelését, mert gyalázatot vallasz, haszontalan lészen a te verésed, ne verd, hanem csak szólítsd meg a kősziklát, mert az a parancsolat. De nem fogad szót Mojzes, hanem felemeli vesszőjét és megsújtja a követ, s vajon mit vitt végbe? Semmit bizonyára, egy csöpp sem jó ki a kősziklából, melyet látván a nép, annál inkább búsult, elzúgolódott. S kicsoda az oka ennek a morgolódásnak? Talán a csudatévó vessző? Nem, mert annak hatalma még meg- volt, hanem²⁴ Mojzes és Áron kételkedése, és hogy megmásolták a parancsolatot. Az Isten azt badta, csak szólítsd meg a követ, ők pedig megverték, csak azért sem méltók a csudatéltre; ha ők nem hisznek Istennek, ő sem munkálkodik vélek ily nagy dologban, mert, amint ők viselik magokat, az Úr is úgy viseli magát hozzájuk. ↔ Ezekre nézve, ha az maga véghetetlen²⁵ jóságából ott is meg nem győztetett volna a fölséges mindenható Isten,

¹⁹ *uo.*, s ha mi segítség kelleik

²⁰ *uo.*, és

²¹ *uo.*, s a nép

²² *uo.*, és

²³ *uo.*, Num. 8.

²⁴ *uo.*, a

²⁵ *Land.*, II, 24: s bizony, ha maga

gyalázatban hadta volna őket, de mivel a népen könyörült, azért maga parancsolta²⁶, hogy megüssék, és így másodszer ütötte meg a kősziklát Mojzes, és akkor folyt bőséges vizekkel.²⁷ ↔ Mely kételkedésnek és engedetlenségnek büntetésit el sem került Mojzes és Áron, mert előbb kényszerítette meghalni, mint béérkezniének a megígért helyre. Boldog Isten! Ha ily nagy dologban való kételkedésért halállal büntette szolgálait,²⁸ mit vélték, mint bánik azokkal, akik minden tudományit és parancsolatit felforgatják? Kétség nélkül, amint ők elfordulnak tőle, úgy ő is elfordul ötőlük.²⁹

Az Újtestamentomban³⁰ pedig olvasom Szent János könyvének 11. részében, hogy minémű nagy késedelemmel ment szerelmes barátjának a megholt Lázárnak halottaibul feltámasztására; negyed nappal azelőtt, mint odaérkezett volna, [136] tanítványinak azt mondá: Lazarus, amicus noster dormit, sed vado, ut e somno excitem eum. A mi barátunk, Lázár aluszik, és azért odamégyek, hogy álmából felköltsem. Ó mely³¹ mély álom a halál, édes Jézusom! Ha fel akarod belőle serkenteni, siess, míg teste meg nem hül, aminthogy többet ihyent gondoltak tanítványi, mindaddig, míg nyilván meg nem mondotta, hogy valóságosan megholt.³² Miért nem sietett tehát? Betániában érkezett, de még egy beszédet rendelt, eleiben ment Márta és így bússult előtte: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus, Uram, ha itt lettél volna, nem holt volna meg az én bátyám. Kinek felele: Resurget frater tuus. Ne bússulj Márta, mert feltámad a te bátyád. Tudom, Uram, resurget in die novissimo, föltámad az utolsó napon, a feltámadás idején. Nem úgy, asszonyi állat, hanem hiszed-e azt, hogy én vagyok a feltámadás és élet, aki énbennem hiszen, ha meghal is él. ↔ Ó, szerelmes mesterünk,³³ ne múlass (mondának neki az tanítváni), azután is szólhatsz Mártával. De még tovább múlat, Magdolnát is megvárja, azzal is beszél és biztatja, s vajon miért késik? Így kérdi Szent Chrysologus serm. 63. ad finem, hanem csak azért, hogy Márta késett hitivel, ő is késett csodatételével és előbb akarta Mártát hitiben fölkelteni, mint Lázárt halottaibul feltámasztani. Occupabatur in Martha, ut prius Martha surgeret in fide, quam Lazarus resuscitaretur in carne. Mártával beszéddel tartóztatta magát, hogy elől Márta kelne föl a hitben, hogyses mint Lázár támasztatnék fel testébe.

²⁶ *uo.*, meg

²⁷ *Land.*, II, 24–25: Ahol noha ... Áront, s (8 sor)

²⁸ *Land.* II, 25: mint vélték

²⁹ *uo.*, etc.

³⁰ *uo.*, Joan. c. 11. Lássatok, mely

³¹ *uo.*, Igen

³² *uo.*, s

³³ *uo.*, édes Jézusom

Szintén így vagyon a te dolgod, körösztyény ember, segítsége nélkül szűkölködöl Istennek, beteg vagy, kárvallott ember vagy, cseléded beteges, elszegényedel, gyakorta fohászokodol, kéred Uradot, hogy nyújtsa reád segítő szent kezét, de mindazonáltal ³⁴ mind ³⁵ balasztatik segítsége. Vajon miért? Mi okra nézve? Nem másra, bizonyára, hanem: mivelhogy ³⁶ te is késel az ő dolgaiban, templomban hínak a harangok, nem mégy, hanem az templom kívül maradsz azokkal, vagy azt mondod, ³⁷ igen idején vagyon. ↔ Ha szintén ³⁸ megismíred is gonoszágadat, de még továbbra balasztod, mondván, még elég ideje vagyon a gyónásnak, nem vagyok beteges állapottal, nem furdal úgyannyira a lökíisméret. ³⁹ Kuldul a házadnál a szegény, nem hallgatod meg, mondván magadban, még elegen jönnek, ⁴⁰ akinek adhatok, egy szóval minden jó dolgaiban és jótéteményidben késedelmes vagy. [136v] *S mit csudáld te hát, ó balgatag ember, ha ő is késik, és nem segít akkor, mikor te kívánnád? Légy serényebb és buzgóbb, és így nyilván eszedben ⁴¹ fogod venni, hogy ő is gyorsabban érkezik ajándékival, ha tekeletes bittel hinnéd ezeket, gyorsabban járnál, mert Szent Pál szerint, a Korintusbeliekhez írt 2. lev. 5. r. per fidem ambulamus, a hit által járunk. Ha ez lankeadott bennünk, későbbben érkezzünk Isten eleiben és ő is későbbben jó segítségével.*

Mert olyan az Isten ő szent fölsége, ha[!] ⁴² a mi módunk szerint szólják felöle, mint a tükör, amint írva vagyon az Bölcsesség könyvének 7. részében. [Sap. 7.] *Est candor lucis aeternae, et speculum sine macula, az örök világosságnak fényessége, makula nélkül való tükör: mert az tiszta és makula nélkül való tükör azt mutatja, ami előtte vagyon, ⁴³ a fejéret fejrnek, a feketét feketének. Ha kinyújtod kezedet, a tükörben is ki léssen nyújtva ⁴⁴ hogyha közelgetsz hozzá a tükörhöz, a tükörben is közelget hozzád képed, messze eltávolzol tőle, odabé is a tükörben messze mégyen ábrázatod. Szintén így vagyon az Isten mivelünk. ⁴⁵ Akarod tudni, körösztyény lélek, micsodás tehozzád az fölséges Isten? Tekintsd te magadat, és reá akadsz, hogy olyan tehozzád, mint te öhozzá. Hogyha te szereted őtet, ő is szeret téged,*

³⁴ Land., II, 26: s ugyan

³⁵ *uo.*, halad

³⁶ *uo.*, mert

³⁷ *uo.*, még

³⁸ *uo.*, azt mondod

³⁹ *uo.*, késel

⁴⁰ *uo.*, akiknek

⁴¹ *uo.*, veszed

⁴² *uo.*, hogy

⁴³ *uo.*, és úgy mutatja, amint vagyon

⁴⁴ *uo.*, a látott képnek keze

⁴⁵ Land., II, 27: Aki felől ... színrül színre. (4 sor)

mert maga mondása a Példabeszédekrül írt könyvnek 8. részében: [Prov. 8.] *Ego diligentes me diligo, én, akik engem szeretnek, szeretem őket. Közelíts hozzám jó ételledel, ő is közelget hozzám szent malasztjával. Így bizonyítja Szent Jakab apostol levelének 4. részében: [Jac. 4.] *Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis, közelgessetek az úrhoz, és ő is közelget titekhöz. Ha pedig eltávolzol tőle, ő is messze eltávolzik. Si derelinqueritis Dominum, derelinquet vos,*⁴⁶ *ha (úgymond Moyses Királyi krónikának 2. könyvének 15. részében), elhagyjátok az Urat, ő is elhagy titeket. Ha kezdet kinyújtod és az ő kedvéért alamizsnát adsz a szegényeknek, ő is kinyújtja kezét és ad néked. [Luc. 6.] *Date, et dabitur vobis,*⁴⁷ úgymond Szent Lukács köny. 6. r. *Adjatok és adatik tinétek.*⁴⁸ És utána [...] *Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis,*⁴⁹ *remetietur vobis, azon mértékkel, amelyet mértetek, visszamérettetik nétek.* ↔ De, Krisztusban szerető hallgatóim, az is bizonyos, *hogyha*⁵⁰ *sokat ad vagy akar adni, sokat kér viszontag tőletek, nagy irgalmasságáért nagy alamizsnát, nagy malasztért és bűnnek bocsánatért nagy töredelmességet, a mennyei jókért nagy kívánságokat és a földiek megutálását várja. [137] *De ezt, köröszteny, mind a te hasznodra, nem különben, mint az atya fiátul kéri az almát, nem hogy ő megegye, hanem hogy annál inkább szerethesse, apolgathassa, s többet adjon kezében.****

Így cselekedett Ábrahámmal,⁵¹ *amint kitetszik Moyses első könyvének 14. részében. Kítul midőn áldozatot*⁵² *kívánt volna, felele néki Ábrahám: Bátor, elég barmom vagyok. Nem, hanem*⁵³ *cselekedetből. Bátor,*⁵⁴ *numeravit trecentos vernaculos, decem et octo, vagyok házomnál háromszáztizennyolc gyors és serény szolgám, azokkal, akármehek tetszik, feláldozom. Nem, hanem fiad köll. Bátor, két fiam vagyok, egyik a szolgálómtul Ismael, a másik pedig társomtul, Sárátul, odaadom Izmaelt. Nem, hanem Izákot add, szerelmes gyermekedet. Ó mely szívet hasogató kérés volt ez, körösztenyek, elájult volna más atya belé, de erre is azt felelé: bátor. De egy áldozó papnak adom, vagdalja föl őtet, csak én ne lássam. Nem, hanem magad áldozd fel. Ó rettenetes iszonyúság! Én legyek nemzője és én legyek vesztője, én ontsam vérét, amelyet az én véremből vett? Bátor.*⁵⁵ *És hol áldozzam fel? Ubi tibi*⁵⁶

⁴⁶ *uo.*, 1. Paral. cap. 15.

⁴⁷ *uo.*, Lucae c. 6.

⁴⁸ *Land*, II, 27–28: + Tölts bé ... meg vagyok írva, (24 sor)

⁴⁹ *Land*, II, 28: Lucae 6.

⁵⁰ *Land*, II, 28–29: + Akarjátok-é ... azért ha (28 sor)

⁵¹ *Land*, II, 29: + akinek úgymond ... nem hallhatom: (4 sor)

⁵² *uo.*, kíván tőle.

⁵³ *uo.*, cselédedből

⁵⁴ *uo.*, Genes. 14.

⁵⁵ *Land*, II, 30: És

monstravero, ott, ahol neked mutatom. Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, et vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum, super unum montium quem monstravero tibi, ⁵⁷ azt mondja az Szentírás Mojzes első könyvének 22. részében: Vedd az egyetlen egy fiadot, kit szeretsz, Izsákot, és menj a látás földére, és ott áldozd meg őtet éppen égő áldozatul az egyik hegyen, melyet mutatok néked. Ó, mely nagy kínzás és mártíromság volt ez! Krisztusban szeretett hallgatóim! ⁵⁸ Már egész harmad napig járt fiával hegyekről völgyekbe, völgyekről pusztákra, ⁵⁹ azonban a fia kérdi: Szerelmes atyám, mit áldozunk fel s hol? Ó keserű kérdés! Deus providebit fili mi, az Isten szerez magának, fiam. Mindaddig ment, míg fiát le nem kötözte és kardját ki nem vonta, hogy vágja. Elgondolhatjátok, mi volt itt nagyobb, Izsáknak-é nagy készsége meghalni, vagy Ábrahámnak engedelmissége? Nagy kívánság volt ez, de nagy jutalomért volt, mert ő nem engedé, hogy fiát megölné, de az Isten meg Fiát adta és megölette őrette. Quia fecisti hanc rem per memetipsum juravi, dicit Dominus, et non pepercisti filio tuo propter me, benedicam tibi: in semine tuo benedicentur gentes. Én magamnak esküdtem (úgymond az Úr), mivelhogy e dolgot cselekedted, és nem kedvezél a te egyetlen egy fiadnak [137v] érettem, megáldalak téged: a te magodban megáldattanak minden nemzetségek. ⁶⁰ Így, körösztények, nagy jóért nagy jót ad Isten.

De az is ⁶¹ valóságos, hogy nagy rosszért nagy büntetést ad. Így a gazdagnak irgalmatlanságáért nagy gyötrellemmel fizetett. Desideravit dives stillam de digito contempti ante januam pauperis, quoniam urebatur in flamma, et ei non est data, quia iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam. ⁶² Kívánt (úgymond Szent Ágoston) a gazdag egy csöpp vizet az ő ajtaja előtt megutált szegénynek újjáru, mivel égetődik vala a lángban, és nem adaték néki, mert irgalmasság nélkül ítéltetik az, aki irgalmasságot nem cselekszik.

Hallottátok-é azt, mikor egy gazdagért mise mondatnék, a feszület levette kezzeit a szegekekrül, és füleit bédugta, ⁶³ orcáját elfordítja. Vajon miért? Megmondja Szent Gergehy: mert ő sem hallotta az Istent, ⁶⁴ *amint írja nagyon:* [Prov. c. 28. v. 9.] Qui avertit aurem suam, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis, aki füleit elfordítja, hogy ne hallja a törvént,

⁵⁶ *uo.*, ostendero

⁵⁷ *uo.*, Genes. c. 22. Vegyed

⁵⁸ *uo.*, + Cogites ... bujdossál; (9 sor)

⁵⁹ *uo.*, + fel s alá ... mártíromság ez! (1 sor)

⁶⁰ Land, II, 31: + Akkor megmutatá ... ad Isten. (6 sor)

⁶¹ *uo.*, bizonyos

⁶² *uo.*, S. Augustinus hic.

⁶³ *uo.*, etc.

⁶⁴ *uo.*, meg vagyon írva

annak imádsága utálatos lézen. *Quid mirum? Si postulantes a Domino tarde audiamur, qui praecipientem Dominum, aut tarde aut nullo modo audimus. Nem csuda az, ha kívánván az Úrtul valamit, későn hallgattatunk mi is meg, akik a parancsolatokat előnkben adó Urat későn, vagy semmiképpen nem hallgatjuk, mert valamint bánunk mi övéle, úgyszintén, ő is úgy bánik mivélünk.*⁶⁵

Azt írja *Optatus Milevitanus* I. 2. [contra *Paremenianum*, libro 2.] *Jusserunt Eucharistiam canibus fundi, non sine signo divini judicii, nam iidem canes accensi rabie, ipsos homines suos, quasi latrones sancti corporis reos, dente vindicarunt, tamquam ignotos, et inimicos dilaniarunt. Parancsolták az Oltáriszentséget az ebeknek kiöntetni, de nem jele nélkül az isteni útéletnek, mert azon ebek felgyulladván dübösséggel, azokon az ő tulajdon uraikon, mint valami latrokon, és szent test ellen vétőkön fogókkal bosszút állottak, és mintegy nem ismerőjüket és ellenségeket elszaggatták.*

Ó hányszor kellene elszaggatni, mikor méltatlanul vesznek sokan, semmi jobbulások nem következvén. *Ab, féljetez keresztények kegyetlenül banni az Istennel, mert ő is úgy bánik veletek; ha pedig jót műveltek, serényen, jó szándékkal műveljétek, s úgy lézen, hogy egész életekben minden lölki jókkal megáld, s jövendőben is,*⁶⁶ az örök boldogságban maga színével vigasztal, melyet engedjen Atya, Fiú, Szentlélek Isten. Amen.

Aus dem Landovics dicta in Noviciatu.

⁶⁵ *uo.*, etc.

⁶⁶ *Land.*, II, 32: örökké maga színével vigasztal. Amen.

IX.

[FÖLDES Rupert]

Dominica 2. post Pascha *

Ego sum pator bonus. Én vagyok a jó pásztor. Joan. 10.

Jóllehet ugyan a mi mennyei, szerelmes szent Atyánktul a teremptés által semmiből kivonatott némő-némőségünk, az ő mindenható erejének meg ismerésére gerjeszt, és minden mi éretünk teremptett állatok az ő hozzánk való kegyes jó voltát ismértetik, s-egyszersmind hálaadásra vonsszák kemény szívünket, lágyítják akaratumkat; de, ¹ *hogy* mint tudatlan tanítványok *a mi* ² teremptő Üdvözítőnknek és kegyelmes Istenünknek mind ennyi hozzánk való nagy jó voltát világosan érténék, s nagyobb haláadással ³ *böcsüllénék*: [Oseae 12. v. 10.] *In manu prophetarum assimilatus est, az ő prófétáinak kézírásiban sokképpen hasonlított: különböző nevezetivel és hasonlatosságival ismértetvén atyai gondviselését, hozzánk való szerelmét és kegyességét.*

⁴ *Kihez képest Izaiás próféta által azt mondja k. 46. r.: Parturimini a meo utero.* ⁵ [Isa. 46. v. 3.] *Az én méhemtül születesetek. ⁶ Íme szüléneknek és méhében hordozó édesanyánknak nevezzi magát, ezzel biztatván, hogy ha az anya úgy el nem felelkezik szülöttéről, és anyira meg nem keményülhet, hogy ne könnyörüljön magzatján; az mi Istenünk sem lehet feledéken vagy kegyetlen hozzánk. ↔ ⁷ Gondviselését ismértetvén dajkánknak hivatatik, Ozeás p. k. 11. r.: [Oseae 11. v. 3.] Ego quasi nutritus Ephraim portabam eos in brachhiis meis, ⁸ én, mint egy dajka karjaimon hordoztalak, szorgalmatos vigyázással ⁹ oltalmazván neveltek. ↔ ¹⁰ Hogy szerelmének nagy voltát kinyilatkoztatná: Jegyesnek[[nevezzi magát etc. Sponsabo te mihi in aeternum. [Oseae 2. v. 19.] Eljegyezlek (úgy mond) téged*

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 138–141. – Felhasznált forrás: *Pázmány*, I, 769–777: Húsvét után második vasárnap, Prédikáció, *Krisztus Urunk méltán viseli a jó pásztor nevet.*

¹ *Pázm.*, I, 769: [Pázmány beszédének kezdete.]

² *uo.*, édes

³ *uo.*, böcsüllenők

⁴ *uo.*, + Néha szüléneknek és méhében hordozó édesanyánknak mondatik

⁵ *uo.*, + gestamini a mea vulva

⁶ *uo.*, Néha (a kéziratban tagmondatcseré)

⁷ *uo.*, Néha

⁸ *uo.*, ki minket karján hordoz

⁹ *uo.*, nevelvén és oltalmazván.

¹⁰ *uo.*, Néha jegyesünknek neveztetik

magamnak örök jegyesül. Hogy ebből szerelmének nagy voltát kinyilatkoztassa. Néha fiastyúkhoz hasonlítja magát, Szent Máté e. k. 23. r., mely az ő¹¹ szárnyai alá veszi apró csirkéjét, és ha valaki ártani igyekezik nekik, noha magában erőtlen és félékeny a tyúk, mindazonáltal fiai oltalmáért szembenáll és megviaskodik az erős kányákkal, megsebesíteti és megöleti magát inkább, hogysen oltalmazatlan hagyja fiait.¹² Hogy penig szelídségét megmutassa, báránynak mondja magát,¹³ Isai k. 16. [Is. 16.] Sicut agnus obmutuit in manu tondentis,¹⁴ mint a bárány a nyíró kezében meg-némult: mert valaminthogy az bárány a nyíró előtt száját föl nem tájtja,¹⁵ úgy megváltó Krisztus Urunk is a gyilkos hóhérok ellen meg nem szólt.

De mivel Isten ő szent felsége eleitül fogva ~~anyira kedvelte a jubásztorokat~~, hogy első üdvözült híve, Ábel, jubász volt; úgy Moyses, aki Aegypt[us]ombul kiszabadította a zsidókat, Dávid, aki megrontotta a filiszteusokat; [Gen. 4; Ex. 3; 2 Reg. 6.] Mindezek jubokat őrzöttek,¹⁶ sőt, ami több, midőn az mi édes megváltónk e világra jött, legelőször is [138v] jubászoknak adott bírt angyali által, legelőször is jubászok ajándékát és köszöntését vette¹⁷. Innéd vagyon, hogy Krisztus Urunk leggyakerabban pásztornak neveztetik. Mert mikor az Ótestamentomban megígérte Isten ő szent felsége a jövendő Messiást, azt mondta: [Ezech. 34.] *Suscitabo super eos Pastorem unum, qui pascat eos, pásztorat támasztok az én népem eleibe, aki legeltesse őket.* ↔ Az Újtestamentomban pedig Szent Pál apostol Krisztus Urunkat a Zsidókhoz írt l. 13. r.¹⁸ *pastorem magnum ovium*, [Haeb. 13.] a jubok nagy pásztorának nevezi. Szent Péter apostol: együtt principem pastorum, [1 Petr. 5.] pásztorok fejedelmének, és másutt *pastorem*¹⁹ *animarum*, [1 Petr. 2.] lelkünk pásztorának²⁰ hívja. ↔ Önnön maga,²¹ szerelmes Megváltónk pedig a máj szent evangéliomban²² mintegy béfejezi és számban köti mindezeket mondván: Ego sum pastor bonus, Én vagyok a jó pásztor.

¹¹ *uo.*, szárnya alatt oltalmazza csirkéit a ragadozó kányáktul.

¹² *uo.*, Néhult ... mivel, ha (1 sor)

¹³ *uo.*, hogy szelídségét ismertesse

¹⁴ *uo.*, mivel, ha

¹⁵ *uo.*, előtt száját nem tájtja

¹⁶ *Pázm.*, I, 770: és, mikor világra jöve Krisztus

¹⁷ *uo.*, elsőben. Innen

¹⁸ *uo.*, nevezi

¹⁹ *uo.*, et episcopum

²⁰ *uo.*, és püspökének

²¹ *uo.*, Krisztus, egyebütt is, de főképpen

²² *uo.*, nem egyszer nevezi magát jó pásztornak.

²³ Tekéntsük meg tehát rövideden, mely igaz, hív pásztor légyen az mi édes Üdvözítőnk, és kicsodák legyenek az igaz pásztornak tulajdonsági, az hamis pásztor pedig mi által jelenti magát béresnek, és nem igaz pásztornak. Melyrül midőn többet szólok, figyelmetes hallgatást kérek.

[Munia boni pastoris.] *Ha meg nem csalatatom, úgy teszik énnekem, amely juhász igazán meg akar felelni pásztorságának,* ²⁴ *tisztí, hogy őrizze a vadaktul és egyéb veszedelmektül oltalmazza jubait;* ²⁵ *hivatalja, hogy legeltesse nyáját, annak ételére, italára, nyugodalmára szorgalmatos gondja légyen;* ²⁶ *és kötelessége, hogy a megbetegült, avagy sériült jubot gyógyítsa, az eltévedettet keresse, és azt a több jubok közibe vigye.* ↔ ²⁷ *Kívántatik azért a jó pászortul, hogy szeme és gondviselése el ne szakadjon jubairul, hanem ezeket úgy őrizze és oltalmazza, hogy a vad el ne szaggassa; úgy takargassa, hogy az égiháborúk, a hideg szelek vagy esők, az erős derek vagy fergetegek ne ártsanak nékik. Mert a jubok, noha igen hasznosak, de amellet oly erőtlén, gyenge s balgatag marhák, hogyha eltávozik tőlök a pásztor, és szorgalmatosan rájok nem vigyáz, minden veszély éri őket.*

²⁸ [Labor – Periculum] *Innéd vagyon, hogy a jubok őrzése nem csak nagy munkával és fáradsággal jár, hanem gyakorta veszedelmeket is bordon magával. A fáradság súlyát elégségesen kimutatta Jákob, mikor előszámlálta Lábánnak, mint őrizte az ő jubait. [Gen. 31. v. 40.] Megszakasztottam (úgymond) édes álmomat, és nemcsak nappal, hanem setét éjjel is talpon állva vigyáztam; télben-nyárban, hévben-hidegben a jub után jártam; a verőfénynék süttő sugárit, az esők nedvességét, az égnek minden háborúit szaporán szenvedtem. Földön bevertem és minden nyughatatlansággal teljes voltam.* ²⁹ ↔ ³⁰ *De nemcsak fáradságos, hanem ugyan veszedelmes is a juhások állapotja.* ³¹ *Próbálva tudta ezt Szent Dávid,* ³² [139], *azért mondja vala, hogy jubait őrizvén oroszlányok, medvék, farkasok rájöttek, és elragadván valamelyet a jubokban, utánok ment, szembenállott és* ³³ *megharcolt velek, úgyannyira*

²³ *uo.*, + Noha pedig ... a hallgatásban. (8 sor) [A propositiot tartalmazó bekezdés eltér Pázmányétól.]

²⁴ *uo.*, főképpen három dologban kell foglalni magát: először

²⁵ *uo.*, Másodsor

²⁶ *uo.*, Harmadsor

²⁷ *uo.*, Elsőben azért

²⁸ *Pázm.*, I, 770–771: + Nékik fogok ... Ez pedig (9 sor)

²⁹ *Pázm.*, I, 771: + Mert a jó ... visel. (2 sor)

³⁰ *uo.*, + Mely

³¹ *uo.*, megmutatja

³² *uo.*, maga példájával, midőn azt mondja

³³ *uo.*, bajt vitt

pedig, hogy még *torkukból* is *kiponta a prédát*. ↔ ³⁴ Mert noha (amint e máj szent evangéliom szól) *elfut a béres*, midőn látja a veszedelmet, de a jó pásztor *Animam suam ponit pro ovibus suis*, a jó pásztor, mondám, a ragadozó farkasokkal és lopókkal szembenáll és életét veszedelemre ³⁵ ejti jubai mellett.

Hogyba pedig az *oktalan*, és majd-majd döggé változandó jubokért ³⁶ *ily sokat fáradozt* és szenvedett Jákob, ennyi veszedelmekben forgott Dávid; vajon micsoda munkát, fáradságot és veszedelmet ³⁷ köllött Krisztusnak fölvállalni az ő jubainak láthatatlan lelkéért, mely többet ér ³⁸ e világ minden kincseinél? Azt *mondá* Amos próféta [Amos 3. v. 12.] *Quomodo si eruat pastor de ore leonis: Úgy szabadította Isten ő szent fölsége az ő népét, mintha a pásztor oroszlány torkából vonná ki a prédát*. ↔ Keresztény lélek, nézd el itten szorgalmas gondviselését a te jó pásztorodnak: íme az ördög éjjel-nappal veszedelmeket áskál és véskél alánk, de az ő *inckelkedéséül és kérsértéitül éjjel-nappal őriz minket a mi jó pásztorunk*. Látható ellenségünk erejét *zabolázza*, hogy ne árthassanak: gyarlóságunkat *vas-tagítja*, hogy meg ne győzzetessünk; tudatlanságunkat *oktatja*, hogy meg ne *csalattassunk*; erőtlenségünket *gyámolítja*, hogy a jóban élőbb mehessünk; ³⁹ egy szóval, *semmi fáradságát nem kéméli*, csak hogy mi bátorságosok és mentek lehessünk.

S jóllehet *mindenható ereje lévén Krisztusnak*, csak könnyen, fáradság, munka, törődés és veszedelem nélkül *megoltalmazhatott volna minket testi és lelki veszedelmeinktül*, de hogy az ő jubainak oltalmában megismértetné végzetetlen nagy szeretetét és reánk való gondviselését, számtalan fáradságok és veszedelmek alá vetette magát, és végre halálával vitte végben oltalmunkat. ↔ ⁴⁰ Tele az Újtestamentom vele, mennyit *vigázott éjjel a pusztában*, mennyi *hevet*, *hideget szenvedett úton járásiban*, mennyi *éhséget*, *szomjúságot tűrt prédikálásiban*. Meztőláb járt egyik tartománybul másba a köves utakon, kemény földön feküdt fáradtságiban, árpa-kenyérrel *enybitette éhségét*, *vízzel szomjúságát*. Ezt pedig *nem tízenégy esztendőig cselekedte*, mint Jákob, hanem 33 esztendőök forgásában. És *végtere*, hogy az *ördögnek*, *halálnak* és *pokolnak torkából kiszabadítaná jubait: Animam suam posui*: ⁴¹ az önnön maga lelkét adta a keresztfán az ő juhaiért. [139v]

³⁴ *uo.*, Azért, amint az evangéliomban hallók, noha a béres elfut, mikor

³⁵ *uo.*, veti

³⁶ *uo.*, melyek kevés ... marad utánok (3 sor)

³⁷ *uo.*, illett

³⁸ *uo.*, hogysem a föld kerekiségének minden egyéb gazdagsági.

³⁹ *uo.*, és

⁴⁰ *Pázm.*, I, 772: Teljes az evangéliom

⁴¹ *uo.*, megöleték, koporsóba tétették, pokolra szálla.

⁴² Ó nagy irtalmasság! Ó kimondhatatlan szeretet! Hogy a mi oltalmunkért és megtartásunkért keserves, szörnyű halálra adta magát a mi jó pásztorunk. Ah, ~~szemed előtt viseld~~ szüntelen, és jól meggondold azt, keresztény lélek, hogy a te oltalmazó pásztorod mindenkor veled vagy, ⁴³ azért ne hadd meggyőzni magadat az ördögtől, testtől és világtól. Midőn késérteteket értesz, fuss mindjárt pásztorodhoz, kiáltás hozzája: Domine, vim patior, responde pro me, Uram megváltóm, rajtam a dühös farkas, ⁴⁴ el akar nyelni, támadj ⁴⁵ föl mellettem! Hatalmas, erős, szorgalmatos, vigyázó, oltalmazó jó pásztor vagy te, én pedig jubocskád vagyok. ⁴⁶ Íme a világnak sok csalárdsági, az ördögnek sok kelepcei, a testnek sok incselkedési között meg nem maradhatok, ⁴⁷ Responde pro me, én erőtlén vagyok, ~~hanem a te pásztori hotod oltalmazzon engem.~~ és így ~~Non timebo. quid faciat mihi homo. semmiben meg nem fogyatkozom, nem félek senkitől.~~

[Pascit] ⁴⁸ Nem is elég az a pásztori tiszthez, hogy fáradozva oltalmazza juhait, hanem *hivatalja a jó pásztornak, hogy pascat, legeltesse a jubokat.* ⁴⁹ Kővér és egészséges mezőre vigye, és ott étesse; tiszta és jó vizekre hajtsa és ott itassa; mert ha rossz fűvön és ⁵⁰ posványosokon őrzi, ⁵¹ nem pásztor, hanem mészáros a juboknak. ⁵² Mindezeket cikkelyenként *tekéletesen* ⁵³ bételjesíti a mi jó pásztorunk, mert ő maga mondja [Ezech. 34. v. 11.] *Ego ipse visitabo oves meas, in pascuis uberrimis pascam eas, in montibus excelsis, in herbis virentibus, in pascuis pinguibus et in rivis. Én magam legeltetem (úgymond) juhaimat, bővséges kővér helyekre, szép zöld füvekre, folyó patakokra viszem őket, ott étetem, itatom, ott legeltetem őket.* ⁵⁴ Ki győzné itt előlszámlálni azokat a sok drága eledeleket, melyekkel táplálja és legelteti Krisztus Urunk az ő jubait?

[Verbo Dei] *Táplálja szent igéjének és tanításának gyönyörűleges ételével, ezzel tartatik lelki életünk, ezzel vastagodunk, nevelkedünk, és minden üdvösséges munkára erősödünk; ebben*

⁴² *uo.*, + Ha akármely .. mindenhatóság. (12 sor)

⁴³ *uo.*, és

⁴⁴ *uo.*, hatalmaskodni akar

⁴⁵ *uo.*, ki

⁴⁶ *uo.*, Teljesítsd ... ugyanazont ígérted. (4 sor)

⁴⁷ *Pázm.*, I, 773: + ha te nem ... oltalmaz engem. (7 sor) [A kézirat három idézetének sorrendje eltér a Pázmány-szöveg sorrendjétől.]

⁴⁸ *uo.*, Másodszor, fő tiszti és

⁴⁹ *uo.*, azaz

⁵⁰ *uo.*, oly possadékon

⁵¹ *uo.*, ahol mételyt szednek a juhok

⁵² *uo.*, Ezt minden punktban

⁵³ *uo.*, megteljesíti

⁵⁴ *uo.*, + Egyéb értékes ... kővéríti őket. (9 sor)

oly gyönyörűséges édességet találunk, mellyel vígan és áttatosan futunk az Isten parancsolatának útján. Igen érezte királyi próféta Szent Dávid ennek az⁵⁵ ételnek édességes ízét,⁵⁶ midőn azt kiáltá vala: [Psal. 118. v. 103.] Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo, ó mely édesek az Isten igéi az én számban, gyönyörűségesbeik a méznél. Mivel a Bölcs mondása szerint: Non est oblectamentum super cordis gaudium, nincs a világon nagyobb gyönyörűség, mint a szívnek öröme,⁵⁷ melyet az Isten igéje szerez bennünk. ↔ Ezáltal nyilatkozik ki az Isten atyai gondviselése, hozzánk való szerelme, a rendelésekben véghetetlen bölcsessége, a büntetésekben igazsága. Ego sum pastor bonus, így legelteti Krisztus Urunk az ő juhait. [140]

⁵⁸ [Fide – Charitate – Justitia] Tudjuk mindnyájan, hogy az étel tartja az ember életét, mert ez ád erőt, hogy munkát tebessünk, ez éhségünket elveszi és jó ízekkel gyönyörködtet. Mindezek föltilálatnak a mi jó pásztorunknak adott legeltető táplálásokban. Mert Szent Pál tanítása szerint, Rom. 17. Éltető eledel a hit, mert Justus ex fide vivit, az igaz hitből él. Vastagító⁵⁹ a szeretet: mert [Eph. 3.] Virtute corroboramur, in charitate radicati et fundati. A belső emberben vastagodnak, akik a szeretetben gyökereznek és fundáltak. ↔ Éhség enyhítő és szomjúság oltó az igazság: mert [Matt. 5.] Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur, boldogok aki[ke] az igazságot éheznek és szomjúhozják, mivel megelégednek. A tekéleteség pedig jóízű táplálás, mert [Prov. 21.] Gaudium est justo facere justitiam, semmiben nincs nagyobb⁶⁰ vigassága az igaz embernek, mint az tekéletes magaviselésében. ↔ Ézkekkel azért a drága eledellekkel a Bölcs mondása szerint [Prov. 13.] Justus comedit et replet animam suam, venter autem impiorum insaturabilis, az igaz ember megelégedik, a gonoszak éhsége pedig soha meg nem szűnik.

De mindezeknél is böcsületesb eledelt adott jubainak a mi jó pásztorunk, mikor a maga⁶¹ szentséges testét és vérét hadta táplálásunkra a szent Sacramentomban. Halljad, mit mond maga: ⁶² Ego sum panis vivus, ⁶³ én vagyok az eleven kenyér, az élet kenyere, ⁶⁴ aki ehhez jár,

⁵⁵ *uo.*, eledelnek

⁵⁶ *uo.*, + Mert, noha ... édesebb és (3 sor)

⁵⁷ *Pázm.*, I, 774: ezt pedig az Isten igéje szerzi bennünk.

⁵⁸ *uo.*, + De miképpen ... lelünkbe. (15 sor)

⁵⁹ *uo.*, eledel

⁶⁰ *uo.*, gyönyörűsége

⁶¹ *uo.*, saját

⁶² *uo.*, Ego sum panis vitae

⁶³ *uo.*, Accipite, comedite; Hoc est corpus meum

⁶⁴ *uo.*, Vegyétek, egyétek, ez az én testem

non esuriet, nem éheznek. Mert *ennél drágább eledel nem lehet sem az egekben, sem a földön.*⁶⁵ *mivel Hic est panis, qui de coelo descendit, ez a kenyér Mennyországból hoztatott s ezzel élünk az örök boldogságban*⁶⁶ is. *Ó gyönyörűséges eledel!* ↔ ⁶⁷ *Látjátok keresztyények, mely jó pásztor a Krisztus, ki így sok és felséges lelki táplálást szerzett jubainak mind itt, mind a másvilágon.*⁶⁸ Ah, bonus pastor, bizonyára jó pásztor az mi Urunk és Megváltónk.

⁶⁹ [Obligatio pastoris quaerere quod perierat] A pásztornak kötelessége *az, amit Isten ő szent felsége előnkenben ad Ezékiel próféta által, k. 34. r., hogy az*⁷⁰ *elveszett juhok fölkeresse,*⁷¹ *s az megbetegedett jubot pedig meggyógyítsa.*⁷² *Ah, mely tekéletesen*⁷³ *bételesen* ezen kötelességét a mi pásztorunk, mert azért jött Ut quaereret et salvum faceret quod perierat, hogy fölkeresné és megszabadítaná ami elveszett vala. Mert *Izaiás próféta azt*⁷⁴ *írja, [Isa. 53.] hogy*⁷⁵ *mindnyájan mint a jubok elvesztünk* vala. Innéd *Szent Dávid*⁷⁶ *azt kiáltja magáru! Ps. 118. Erravi sicut ovis quae perit, hogy úgy bujdosott, mint az elveszett jub.* ↔ *Szent Péter pedig 1 Pet. 2 közönségesen*⁷⁷ *eltévelyedett juhoknak nevezett,* és így, *minden szempillantásban csak az pokolbéli*⁷⁸ *ördög fölnyitott száját várhattuk magunkra. De véghetetlen irgalmasságából megszána a felséges Isten és azt fogadá Izaiás próféta által, k. 40 r., hogy oly gondot visel ránk, mint a pásztor jubaira [Isa. 40.], [140v] karjára és kebelében veszi az erőtlen báránkákat, maga hordozza a fáradt*⁷⁹ *jubokat.* ↔ ⁸⁰ *Melyet bé akarván teljesíteni az Isten Fia, elhagyá az angyalok sokaságát, és hogy az elveszett jubot, Ádámot, maradékival fölkeresné, a világ hegyes-völgyes pusztájába jöve avégre, amint ő maga mondja [Luc. 19.] Ut quaereret et salvum faceret quod perierat, hogy*

⁶⁵ *Pázsm., I, 774–775:+* Mert mennyországbán ...descendit (5 sor)

⁶⁶ *Pázsm., I, 775: +* csakhogy ... vészik. (2 sor)

⁶⁷ *uo., +* melyben ... patakjából iszunk. (15 sor)

⁶⁸ *uo., +* Méltán ...enyhítettik. (12 sor)

⁶⁹ *uo.,* Harmadszor és utolszor, a jó pásztor tisztí

⁷⁰ *uo.,* elveszettet

⁷¹ *uo.,* a megsérűt vagy

⁷² *Pázsm., I, 775–776: +* Azért ... viszi (5 sor)

⁷³ *Pázsm., I, 776: +* megfelelt Krisztus ebben is a jó pásztor tisztinek?

⁷⁴ *uo.,* kiáltja

⁷⁵ *uo.,* mi

⁷⁶ *uo.,* magáru! azt írja

⁷⁷ *uo., +* mindenekrűl ... Istentűl és (4 sor)

⁷⁸ *uo.,* farkas torkát várhattuk fejűnkre.

⁷⁹ *uo.,* és ellő

⁸⁰ *uo.,* Ezt

fölkeresné és megszabadítaná, ami elveszett vala. ↔ Azért⁸¹ magára vette minden terhével⁸² együtt az elveszett juhót, az embert, midőn Posuít in eum iniquitatem omnium nostrum, magára rakta minden bűneinket, és azoknak érdemlett büntetését miérettünk viselte a magos körösztfán.⁸³

Ah, bonus pator! Bizonyára jó pásztor a mi szerelmes Megváltónk, mert nemcsak őrzi, legelteti, hanem ugyan keresi is az eltévelyedett juhót.

Ezeket maga előnkbe adja, midőn azt mondja: Ego sto et pulso ad ostium, [Apoc. 3. v. 10.] hogy az mi szívünk ajtaja előtt áll és szüntelen zörget, különbözőféle intésekkel ébreszt s azon kér, hogy megnyissuk néki. Minémű kegyességgel fogadja pedig a megtalált juhót, a tékozló fiú példájával ismértette. Luc. 15. ↔ Mindezekkel akarta ismértetni Isten ő fölsége, minemő öröme vagyon, mikor egy elveszett juhót föltalál.

De talán azt kérditek tőlem (elég immár ez a jó pásztorrull!), hanem mondhatja meg, kik legyenek a béresek és rossz pásztorok, és miből tetszik ki. Nem mondom én, hanem mondja meg Szent Gergely pápa hom. 14. in Evang., [S. Greg. hom. 14. in Evang.] Non pastor, sed mercenarius est, qui non pro amore intimo oves Dominicas, sed ad temporales mercedes pascit, béres és nem pásztor az, aki sem az isteni, sem atyafiúi szeretetért, hanem az egy fizetésért legelteti az Úr nyáját. Szent Ágoston pedig super hunc locum azt mondja: [S. Aug. trac. 46. in Joannem] Sunt quidem Ecclesiae praepositi de quibus Paulus apostolus dicit: sua quaerentes non quae Jesu Christi, vannak némely előljárók, akikrül Szent Pál ezt kiáltja: Magokét keresik és nem a Krisztus Jézusét. ↔ Micsoda az, sua quaerentes, magokét keresik? Az, hogy fizetésért, testi gyönyörűségért, böcsületért fáradoznak, nem hogy az lölkök üdvözüljenek, hanem hogy nekik söveget vessenek, tédet hajtsanak, nagy titulust adjanak. Effélék nem pásztorok, hanem béresek, azoknak is a rosszai. ↔ Ezeket fenyegeti Ezékiel próféta: Vae pastoribus Israel qui pascebant semetipsos: nonne greges a pastoribus pascuntur? Lac comedebatis et lanis operiebamini, et quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis: Jaj az Izrael pásztorinak, akik magokat legeltették; nemdenem a pásztorok által legelnek-e a nyájak? Tejet ettetek, a juhok gypjaival földöttetetek, az

⁸¹ *uo.*, vállára

⁸² *uo.*, egyetemben

⁸³ [Még egy lapnyi szöveget tartalmaz Pázmány prédikációja (mint keresi Krisztus ... Amen), de a kézirat további része máshonnan építkezik.]

kövérit öltetek, az én nyájomat pedig nem legeltettétek. Mintha azt mondaná: [141] Ti istentelen pásztorok, ti hamis béresek, akik csak névvel viselitek a pásztoroságot, cselekedettel pedig farkasok vadtok, mert hasatokat, erszénteket, és nem a Krisztus nyája előmenetelét keresitek. Íme elvettétek a juhoknak zsírját és hasznát, de az ő igazságokat, szükségeket meg nem adtátok.

Keresztény hallgatóim! Ha égbe kiáltó vétek, midőn a gazda szolgájának szegődése szerint meg nem adja bérét és fizetését, mennél nagyobb vétek tehát, ha az előljáró, lelki tisztviselő meg nem adja kötelessége szerint az ő fizetését és szükségeket juhainak, úgymint alatta való híveinek, akikért ítélet napján számot adandó leszen az Isten széke előtt. ↔ Bizonyára az ilyenek nem lelki pásztorok, nem orvosok, hanem inkább lelki hóhérok.

Nitsd föl tehát, keresztény hallgatóm, lelki szemeidet és jól meggondold, minemő pásztor alatt akarod vezéreltetni lelködöt? Mert valamennyire üdvösséges, hasznos és fogantatos a jó pásztor, annyira ártalmas, dögletes és kárhozatos a rossz pásztor. Ha azért a jó pásztor által akarsz vezéreltetni, szükség, hogy annak parancsolatját és szavát hallgassad, mert oves meae vocem meam audiunt, az én juhaim az én szavamat hallgatják és követik. ↔ Ha pedig elveszett juh vagy, ha bűnben estél és Istentől elszakadtál gonoszágod miatt: Vocem meam audiunt, mihelyen a te jó pásztorodnak szavát hallod Poenitere, tarts penitenciát, azonnal szánjad, bánjad bűneidet, és az előbbenyi gonosz életedre többé vissza ne térj, és újonnan jó pásztorodtul el ne távozzál, mert: *Qui elongant se a te peribunt, veszni köll annak a juhoknak, mely a pásztorától eltávozzik.* ↔ Azért hallgassuk ez máii pásztorunk szavát, és minden tehetségünk szerint hív, alázatos és engedelmes juhaink legyünk, ha az mennyei dűcsűségben akarunk részesülni. Melyre segítsen mindnyájunkat etc.

X.

Dominica 4. post Pascha*

Quo vadis? Hová mégy. Joan. 16. c.

Megcsalhatatlan igazmondás az, amelyet Szent Ágoston doktor, az Istennek Fiáról, a mi kegyes Üdvözítőnkül mond, tudniillik: Peregrinus esse voluit in mundo, per quem factus est mundus, Serm. 148. de temp. Jövevény akart lenni a világon az, aki által lett ez világ. ↔ Jól tudjuk azt mindnyájan, hogy a jövevények, úton járók idegen országokban utoznak és idegenek hazájában szállanak. Krisztus Urunk valameddig élt, mindenkor idegenekben volt: Betlehemben idegen országban született; Egyiptomban idegen országban nevelkedett; tizenkét esztendőskorát elérvén már Jeruzsálem felé vette útját; harminc esztendőskorában kezdte el a prédikálást, s az első prédikációját nem maga hazájában, Názáretben, hanem Kafarnaumban tette; és az hátra martadott három esztendősk forgása alatt keveset volt hazájában, hanem csak mind ide s tova járkált, hol Palesztinában, hol Szamáriában láttatott, mind vízen, mind szárazon egyaránt utazott, úgyannyira, hogy bizvást azt mondhatta volna magáról ez a kegyes Úr, amit királyi próféta, Szent Dávid 38. zsoltárjában mondott: Advena ego sum, jövevény vagyok én; és mint úton járó, úgy holt meg más idegen földön, idegen fára függesztetett, s utoljára mint idegen, mások koporsójában temettetett el: Extraneus factus est fratribus suis, et peregrinus filii matris suae, Ps. 68. Idegenné lett az atyjafiatnál, és jövevény az anyjafiatnál. ↔ De még holta után is mint jövevény és idegen jelent meg tanítványinak, amint Szent Márk evangelista bizonyítja [E. k. 16. r.]: Duobus ex illis ambulatibus ostensus est in alia effigie, kettőnek közülök, akik jártak, más ábrázatban jelenék meg. Cajetanus ezeket az igéket imígyen magyarázza meg: In effigie peregrini seu advenae visus est, szarándok és jövevény akart lenni e világon az, aki által a világ lett. Egy szóval: Peregrinus esse voluit in mundo etc. Szarándok és jövevény akart lenni e világon az, aki által a világ lett.

De mi okra nézve cselekedte mindezeket? Szép feleletet ad Justiniai Szent Lőrinc, [Laurentius Justinus] ekképpen szólván: ut nobis hic peregrinantibus exemplar proponeret, hogy minékünk itt ez világon szarándokoskodóknak példát mutatna.

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 145/br-148v.

↔ Ebből azt tanuljuk meg mi mindnyájan emberek, hogy senki a világhoz ne kapcsolja az ő szívét, mintha mindenkor hazájában volna, noha szintén ez világ mégegyszer oly hosszú, oly téres volna, aminémű most, de mégis, mind nem egyéb, hanem csak a szarándokságnak útja és az örökkévalósága. Mert mindnyájunknak azt köll mondanunk és vallanunk Jákob pátriárkával: Peregrini sumus coram te, sicut omnes Patres nostri, [145v] Szarándokok vagyunk teelötted, nem különben, mint a mi atyáink. ↔ Mivelhogy mindnyájan, valakik élünk, úton járók vagyunk s lészünk is mindaddiglan, méglen életünk el nem fogy, igen üdvösségesnek ítélttem lenni, ha mindnyájunktul azt kérdem: Quo vadis? Hová mégy? Mely kérdésre míglen én mindeneknek képekben megfelelek, legyetek csendes hallgatásban.

Jól tudjuk azt mindnyájan, hogy az úton járóknak nincsen ideje, hogy imittamott sokat beszélgessen, másokkal múlatgasson, mert csakhamar elmúlatja utozásának alkalmas idejét. ↔ Azért te szegény szarándok, szegény úton járó ember, mondd meg csakhamarjában énnékem azt, s felelj meg íziben kérdésemre: Quo vadis? Hová mégy? Hová vagyon szándékok, s merre céloz a te utad? Azt feleli ezen kérdésre, hazafelé, hazafelé. De micsoda ház az, ahova te oly sietséggel mégy? Nem egyéb bizonyára az te házad, hanem az, akirül királyi próféta Szent Dávid szól Zsoltárk. 48. r. Sepulchra eorum domus ipsorum, az ő koporsójok az ő házok. ↔ Tehát ez-e az embernek első megszállása? Úgy vagyon, ami a testet illeti. ↔ Eztet valóságosan tudtára és értésére adta amaz szentéletű Jacoponus egy polgárnak avagy városi embernek Tudertában, amint Raderus bizonyosan írja: [P. 2. Virid. c. 3.] Egykor elmégyen egy városi ember a piarcra, ahol vásárol magának egy pár tikfiat, vigyáz minden felé, hogy azon két tikfiakat valaki által a maga házához küldhetné, azonban szeme eleiben akadván említett istenfélő Jacoponus, igen kéré, hogy cselekedjék annyi jót vele és vigye a tikfiakat házához. Ajánlja magát Jacoponus szívesen, hogy örömet megcselekszi s házához viszi a tikfiakat. Elmégyen Jacoponus s viszi a tikfiakat Szent Fortunatus templomában, fölnyitja a koporsónak vagy sírnak ajtaját (amelyben minden nemzetsége temettetett a polgárnak) s beléteszi a tikfiakat, ismét bészárja és elmégyen. Azonban házához menvén a polgár, tudakozza mindenektül, hogy hol volnának a tikfiak, de senki az egész háza népe közül semmit sem tudott mondani felőle, hanem csak nem tudják, s nem látták. Gondolván a polgár, hogy bizonyosan megcsalattatott, sietve visszamégyen a piac felé s ott látván Jacoponust, s azt mondja neki, hová tetted a

tikfiakat, melyeket általad küldöttem? Megfelele Jacoponus s azt mondja: az házadhoz vittem, valamint parancsoltad. Hogy vitted volna az én házamhoz (úgymond a polgár), holott ma ott tégedet senki sem látott. Mondja Jacoponus: Gyere velem, hogyha nem hiszed s megmutatom, hogy bizonyosan az házadhoz vittem, valamint mondottad, s vezeti a polgárt a templomban, fölnyitja a koporsót, vagy sírt és mondja: Nemdenem ez a te házad? Lássad s vizsgálj meg már, hogyha nem voltam-e embere fogadásomnak, [146] megcsaltalak-e vagy igazat mondtam. Akkor eszében vevén magát a polgár, fogja a tikfiakat, háza felé viszi nagy félelemmel s rettegéssel, senkinek semmit sem szólván, s az Istenhez tére, egyedül néki szolgálván. Igaz tehát Szent Dávid mondása: Sepulchra eorum, domus illorum etc.

Quo vadis? Hová méggy ember? Hova vagyon a te szándékom? Jób pátriárka azt mondja az ember fölül k. 21. r. Ipse ad sepulchrum ducetur et in congerie mortuorum evigilabit, ő a koporsóba vitetik és az halottak rakásában vigyáz. Ezen szavaival azt akarja Szent Jób értékre adni minden embereknek, kiváltképpen azoknak, akik gonosz életben vannak, hogyha szerivel elméjekben forgatják az ő utolsó állapotjokat, tehát magokat megjobbítván, igen nehezen adják magokat a gonosz életre. ↔ [Exemplum] Ehhez az utolsó véghez mindenkor készen tartotta magát az első Maximilianus római császár, merthogy az ő szíve ebben a nagy méltóságban föl ne fuvalkodjék a nagy szabadságban, kedve szerint való életben, világi dicsőségben, és az örök életnek keresését el ne felejtse, melyre nézve az ő koporsóját minden hozzá való eszközökkel megkészítette, s valahol járt-költ, mindenütt magával hordoztatta, senki pedig nem tudta azt, hogy mi légyen abban bezárva. Némelyek azt gondolták, hogy valami drága, elröjtött kincs, némelyek pedig, hogy valami titkos és hasznos levelek volnának benne. De a császár ezen vélekedéseket csak mosolgatta, s azt mondotta, hogy ez az állapot, amely ebben el vagyon rejtve, nékem legkedvesebb dolgomban fog szolgálni, ami e világon velem törtéhetik. Ipse ad sepulchrum etc.

Vajon kit nem rettent meg ez a ház, kit nem ébreszt föl ez az elmélkedés? Bizonyára, aki ezen meg nem rettenik, annyira megátalkodott ember az, hogy még üdvösségével is már nem sokat gondol. ↔ Mert kicsoda az, aki kiváltképpen nagy tisztokban, méltóságokban levő uraknak bátran szemekre meri hányni az ő gonosz életüket? Igazságtalan cselekedeteket ki meri eleikbe terjeszteni? Ki merészelne nekik jó tanácsot s üdvösséges tanúságot adni? Ah, bizonyára az illen álla-

pot nemcsak nehéz, hanem igen félelmes dolog is. Mert példánk ebben Köröosztóló Szent János, ki megmondá az igazat Heródesnek, és a fejét elvesztí. Jeroboám királyt megbüntette a próféta és fogságba tétetik. Jeremiás szemekre hányja Izrael fejedelminek és a nép eleinek az ő gonosz életüket, bálványozásokat, s íme azért a nyomorúságnak vermiben meg kellett néki kóstolni panem tribulationis, a sanyarúságnak kenyerit et panem angustiae, és a szorongatásnak vizét, melyekre nézve ki akarná magát ilyen gyűlölséges állapotban keverni, amidőn ilyen jutalmat és fizetést várhat fejére? Tehát nincs más mód benne (úgymond) Szent Jób próféta, hanem Ipse ad sepulchrum ducetur etc., hanem hogy az olyant a koporsóhoz köll vezetni és ott a halottak rakása között fölébred. [146v] Mert ámbár járuljon valaki a bűnökben s fertelmes gonoszságokban megátalkodott emberhez, hirdesse néki az igazságot, büntesse őtet, intse, kérje, vesse szemére az ő gonosz életit, rettentse őtet a pokolnak kínjaival s az örök üdvösségnek elvesztésével, de mind haszontalan, mert nemhogy szavainak helyt adna, hanem inkább nevetni és csúfolni fogja, csak hejában veri az ilyen oktató a levegő eget, sőt mindezekre csak azt feleli: Quis est omnipotens ut serviamus ei, et quid nobis prodest, si oraverimus eum? Recede a nobis scientiam viarum tuarum nolumus. Job. 21. Kicsoda a mindenható, hogy szolgáljunk néki? Távozzál el tőlünk, utaidnak tudományát nem akarjuk. ↔ Nemdenem bízvást azt mondhatjuk az ilyen emberek felől, hogy már ezek kétségben estek, mivelhogy semmi reménség nincsen meg jobbítások felől? Igenis. ↔ De vezesd csak az olyant a koporsóhoz, a sírhoz, s mutasd meg néki a sok holtaknak csontjokat, mutasd meg a megrothadott, senyvedett testeket, fogadjuk, evigilabit. Ha süket, nyílnak fülei a jó tanácsok hallgatására; ha vak, hamar megvilágosodnak szemei az jövődő nagy károk szemlélésére, és a kínoknak rettegésére; ha sánta, megigazodnak lábai; ha megholt a gonoszságban, evigilabit, megelevenyedik.

Megláthatjuk ezt Szent Bernárd szerzetiben lévő Liffardus nevő szerzetes személynek példájában, ki világi korában nagy nemből s úri ágybul való volt, a klostromban pedig barmokat, marhákat kellett őrizni, mely dolog ellenére lévén a jámbor embernek, kezde magában sokféleképpen gondolkodni, s ilyen formán szólani: Liffarde! Mit mívelsz? Ilyen gyalázatot s kisebbséget kölle szerezned a te úri nemzetségednek, hogy itten sörtéseket, barmokat őrz[esz]? Ah, vizsgáld meg jól magadban, hogy bizonyára ezen dolog nem illik a te személyedhez, nem a te termés[et]ed, hogy így megalázzad magadot, kisebbségére vagy az egész

familiádnak. Azért szabadítsd ki magadot ebből a köteles életből, vedd egy szegletben a barát köntöst és tartsd dolgodat. ↔ Addig forgatott Liffardus ilyen gondolkodásokat elméjében, hogy már éppenséggel eltökéltette volna magában, hogy szándékját véghez vigye s elhagyja szerzetes életét, ha az reája érkezett étszaka gátolást nem tett volna néki, azmelyen semmit sem alhatván, jöve egy lélek emberi ábráhatban hozzá, aki azt parancsolja vala néki, hogy mindjára mentest menjen vele. Liffardus mégyen utána, minden ajtók nyitva lévén, s vezeti őtet a cinteremben, ahol önnön magoktul mind fölnyíltak a koporsók, azonban mégyen Liffardus egy fölnyílt sírhoz, amelyben egy friss emberi test feküdt, melyet nem sok üdővel annak előtte temettek el, honnét szózatot halla ilyen formán: Miser quo vis abire? Szegény, hová akarsz menni? Mely szózatra mondja Liffardus a vezetőjinek: [147] Édes Uram, nem nézhetem továbbá ezeket a halottakat, mert annyira megrettentettek máris, hogy félelmemben majd meghalok. ↔ No tehát, kedves barátom, Liffarde, gondolkodjál máskülönben állapotodrul, hadd el a felfualkodást s jobbítsd meg magadot, légy alázatos a szerzetes életben. ↔ Azonnal fogadást téve Liffardus, megjobbítá magát, visszatére cellájában s az halálrul való elmélkedés által meggyőző gonosz gondolatokat, s azután szentül viselvén magát a klastromban, boldogul végezte hátramaradott életit.

Quo vadis? Hová mégy? Szegény úton járó, nem küdelek én mostanában tégedet Salamonnal a szorgalmatos hangyákhoz, avagy méhekhez, hanem Vade in domum tuam, menj bé a te házadban, azaz a koporsóban, fogadjuk el, hogy ottan [Ps. 118.] Curres viam mandatorum Domini, megtanulod az Úr ösvényén a járást. ↔ Fösvény, telhetetlen ember, hová mégy? Quo vadis? Eredj, menj el házadba a temető helyre, fogadom, azt fogod mondani Zakeussal: Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, íme felét a jószágomnak adom a szegényeknek. ↔ Felfualkodó kevély, hová mégy? Quo vadis? Jusson csak eszedbe, mi voltál s mivé lészesz, legottan azt fogod magad felől mondani: Quid superbis terra et cinis? Mit kevélykedel föld és hamu? ↔ Te világhoz ragaszkodott ember, hová mégy? Quo vadis? Ah, élj ámbár kedved szerént, szaporítsad keresményidet, terjesszed jószágodat, de menj csak elmélkedésseddel egy kevéssé a régi eleidnek, rokonságidnak megszott, szárodtsontjai közé, elhiszem, hogy eszedbe jut a Prédikátor amaz mondása: Vanitas vanitatum et omnia etc. Hívságoknak hívsága, és mindenek hívság[!].

Nyilván ide célozott Istennek amaz parancsolatja, melyet Mojzes pátriárka 3. könyvének 1. r. följegyzett, hogy tudniillik, mikor valaki égő áldozatul madarat és szárnyas állatot föl akart mutatni, tehát azt elsőben meg kellett mellestzeni, tollait napkeletre hányni, ahová a hamvat szokták vinni s úgy áldozni. ↔ Úgy tetszik, hogy mindnyájunknak ezt kell cselekednünk, (kiváltképpen kiket gazdagsággal és kinccsel megáldott Isten,) minekelőtte fölládoztassanak, azaz a világbul kimúljanak, osztogassák ki Isten nevében a szűkölködőknek, ügyefogyottaknak az ő jovaikat, kik által Isten országában befogadtassanak, és holtok után is jó áldásokat mondjanak reájok. Azért Quo vadis? Hová mégy? Nem máshová, hanem a korporsóban, ami a testet illeti.

Még egyszer kérdezlek, szegény szarándok, szegény úton járó ember. Quo vadis? Hová mégy, ami a lélekre nézendő? Ezeránt hallok egy feleletet Aranyszájú Szent Jánostul, mellyel ő jóakaróitul és kedves barátitul búcsúzott: Valetе amici, iter enim pergam extraneum, quod nunquam ambulavi, in regionem longinquam, quam nemo vidit, in saeculum alterum animarum, [147v] Légyetek egészségben, és Isten hozzátok jó barátim, mert én idegen és szokatlan útra indulok, amelyen még sohasem jártam, messze országra megyek, akit senki sem látott, a kimúlt lelkeknek másik világjára. In regiones me tuendas, ad quas nullus me comitatur, et ante iudicem terribilem, ubi nescio quid mihi continget, fertelmes tartományokra, ahová senki sem kísért, a rettenetes ítélő bíró eleibe, azhol nem tudom, mi történik velem. ↔ Quo vadis? Hová mégy? A mindeneget tudó Úrhoz. Hová mégy? A mindeneget értő bíróhoz, azhol nem tudom, miként leszen dolgom, miformán vihetem végben számadásimat.

Régeuten azt a nagy dicsíretet érdemlette egy Baldus nevű törvénytudó ember a világ előtt, hogy ő omniscius, mindeneget tudó, mert nem volt semmi a törvényben, amit ő nem tudott volna, mind az egyháziban, s mind pedig a világiban. Édes Üdvözítőnk, az Istennek egyetlen egy Fia, a Krisztus Jézus, a mi Bíránk, minden törvényeket tudó, akinek az apostoli gyülekezet azt a dicsíretet adja: Nunc scimus quia omnis scis, Joan. 16. c. Most tudjuk, hogy mindeneget tudsz. ↔ Ez a bíró jól érti mind a világi, mind egyházi törvényeket minden cselekedetünket, minden gondolatinkat, minden szónkat, minden fogyatkozásinkat. Miképpen? Hol? Hányszor? És mi módon lettek? Jól tudja és jól érti. Ezen bíró előtt semmit el nem titkolhatunk, semmit el nem tagadhatunk, nem használ ezelőtt semmit is a Giges gyűrűje. Errül a Gigesrül azt mondják, hogy olyan gyűrűje volt néki, hogy

ha ember azt újjában hordozta s a követ tenyeréhez fordította, láthatatlanná tette az embert, akárhol járt is, de soha senki nem láthatta. Ó mely sok ember hiteti ezt el önnön magával, hogy ő láthatatlan, amidőn vagy egy, vagy más gonoszságban ejti magát, azt gondolja, hogy senki sem látja őtet, mivel a kapuk bé vannak zárva, az ajtók be vannak csukva, a táblák be vannak téve, a gyertya és a világosság el vagon oltva, azt gondolja, mondám, hogy senki sem tudja, senki sem hallja, senki sem látja, egy szóval: láthatatlanoknak tartják magokat. ↔ Ó nyomorult, titokban gonoszságot tevő bűnös ember! Várokozzál csak egy keveset, úgy történik dolgod, mint egy ifjúnak Bráziáliában.

Egy európai ember lakván Peruvánia Országban, azhol még akkoron az írás felől semmi hírt nem hallottak volt, s nem is tudták, mik légyen az írás. A többi között küldte egy brazíliai ifjat a maga féle országbeli, úgymint európai emberhez egy kosár friss fügével, és egy írást mellette, melyben föl volt jegyezve száma a fügének. Az ifjú fölnyitja a kosárt és megeszik ennihányat a fügékben, és a többit odaviszi, ahová parancsoltatott. Megolvasván az úri ember a levelet, veszi észre, hogy hía vagon a fügének, szemére veti az ifjúnak, hogy megevett volna benne, s ő pedig erősen tagadja vala; kinek mondja az úr: [148] Íme, úgymond, meg van írva, mennyi volt, azért ne tagadd el. Amidőn az ifjú ezt hallja, csudálkozik rajta, miként lehet az, hogy néma lévén a papíros, mégis meg tudja mondani a füge számát, de ugyan egyáltaljában csak tagadja. Nyolcad nap múlva ismét hasonlóképpen kedveskedik azon fő ember jóakarójának fügékkel, s hasonlóképpen megírja számát és ugyanazon inastul elküldi. Gondolkodik az ifjú magában, s azt mondja: Elárultál te papíros a minap, de bizony én is majd elduglak; veszi a levelet, teszi egy kűre, s maga hegyibe ül, elvállik már, hogyha meglátod-e, hogy eszem, vagy sem, csak frissen hamar megevé csaknem felit a fügének s a többit elvitte. De szintén úgy járt, mint első útjában. Akkor már nem használt tagadása, hanem jó formán megbotoztatott. Ezt a történetet írja Ludovicus Richeomus. ↔ Ezt mondom én is a bűnös ember felől, hogy valaha így leszen dolga. Quo vadis? Hová mégy? A fölséges mindenható Isten mindnyájunknak adott egy-egy kosár fügét, s amellet írást is. A fügék nem egyebek, hanem Istennek adományi és talentomi, úgymint egészség, gazdagság, okosság, elme, szerencsés állapot, szépség, testbeli erő s a többi. Ezek a fügék, avagy adományok mind számban vannak önála amaz mondás szerént: Vestri capilli omnes numerati sunt. Matth. 10. A ti fejetek hajszálai mind megszámláltattak, az írás pedig mindnyájunknak az ő lelke

ismíreti. Mert midőn már mi egyszer az igaz ítélő bíró eleibe menünk, az fogja megolvasni az írást: *Liber scriptus praeferetur, in quo totum continetur*, az írott könyvek előhozattanak, kikben mindenek meg vannak írva. ↔ Akkor, akkor mondják: *Redde rationem, adj számot, hová tetted a fügét!* Mire költötted az Isten adományát? Tagadd ámbár, valamint akarod, de a mindeneket látó, mindeneket tudó bíró szemed eleibe terjeszti minden titokban lett bűneidet, gonoszságodat, s minden nyilván s titkos fogyatkozásodat tudja. Ó mely sokakat megrettent és iesztt akkor ez a levél, senkinek száját bé nem engedi dugni! Jaj annak itt, akit a jószágos cselekedetek nem mentegettek! Mert a bíró azt fogja mondani ezek felől a kínozóknak: *Quousque reddat universum debitum.* Matth. 18. c. Méglen minden adósságot meg nem fizet, mindaddig kínozzátok.

Azt kérdem már túled, szegény szarándok, nyomorult uton járó: *Quo vadis?* Etc. R[esponsum]. Ami a testet illeti, haza mégy, a cinteremben, a sötét sírban, a földnek gyomrában, és ottan egészlen földdé léssesz. ↔ *Quo vadis?* Hová mégy a lélekre nézve? *Ad eum qui misit illum*, ahhoz, aki küldötte őtet, aki őtet teremptette, tudniillik: a mindeneket tudó s mindeneket látó bíróhoz. ↔ No tehát, Krisztusban szeretett hallgatóim, most szorgalmatoskodjunk mindnyájan, még üdönk vagyunk a jócselekedetre és módunk s alkalmatosságunk adatik erre az hosszú útra készülni, a bírót jószágos cselekedetekkel megengesztelni s hozzánk való kegyességre hajtani, kiváltképpen az [148v] irgalmasságnak cselekedetével, a gonoszságnak megutálásával s jónak követésével, hogy akkor, amidőn mi ahhoz menendünk, aki a világra küldött bennünket, nem úgy találjuk, mint rettenetes ítélő bírónkat, hanem mint szerelmes, kegyes, irgalmas és engedelmes édesatyánkot, aki mindnyájunkat, mint szerelmes édes gyermekeit az örökkévaló örömben és boldogságában bévezessen. Amen.

XI.

[POSGAI Adalbert]

Concio pro Dominica quarta post Pascha*

Propter te Domine

[P. Adalbertus O. S. B. ad S. Martinum <...>

Sabariensis nativitate.]

Cum venerit ille arguet mundum de peccato.

Mikor ő el-jövend, meg-feddi a világot a bűnrül. Joan. 16.

¹ Gyakorta történik, hogy valamely jámbor Úr hív szolgáljától, jó-gondviselő atya szerelmes fiaitól, igaz férfiú kedves feleségitől messze földre akarván indulni, eszébe veszi, hogy azzal megszorótja szívöket, azonközt azon vagyon, hogy megvigasztalja őket, vagy azzal, hogy nem késik, hanem mennél hamarébb megjő, vagy hogy más fő és jóakaró embernek gondviselésében hagyja őket, vagy, hogy az ő hasznokra mégyen el. Mindezeket megcselekedte az emberi nemzetnek megváltója, a Krisztus Jézus, ki az apostoloknak valóban urok, atyjok és fejük volt, mert az elmúlt vasárnapi evangéliomban azzal vigasztalta őket, hogy modicum et non videbitis me, et iterum modicum et videbitis me, egy kevésse hogy nem látják, és ismét egy kevésse látják őtet: a máj evangéliomban pedig: hogyha elmégyen, hozzájuk küldi a Vigasztalót, ki őhelyette gondjokat viseli, és hogy használ nekik, ha elmégyen, mert úgy jó el a Vigasztaló, ki sok hasznot cselekeszik, és a többi között, hogy megtanétja miden igazságra, mely valóba nagy haszon. De ne vélje senki, hogy a Szentlélek csak vigasztalja és tanétja az embereket, melyet az emberek könnyen bévենének, mert nincsen semmi nehézség benne. Más is mond Urunk felőle, melyet nem igen kedvel e világ, tudniillik hogy arguet mundum de peccato, megfeddi a világot a bűnrül, és az igazságról és az ítletről. Melyből nyilván kitetszik, hogy a Szentlélek Isten Krisztus Urunknak tisztit magára vállalta, mivelhogy Urunk is azok dolgokrul fedette meg a világot,

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 149–152v. – Felhasznált forrás: *Pázmány, II*, 157–178: Pünkösöd után harmadik vasárnap, Prédikáció, *A bűnnek ritságáru és veszedelméru.*

¹ [A beszéd első bekezdése nem Pázmány Péter Pünkösöd utáni harmadik vasárnapi prédikációjából merített. Témájában hasonlít csak Pázmány modicum-prédikációjához.] (*Pázm., I*, 791).

tudniillik a hitetlenségnek bűnéről, midőn azt mondotta: [Joann. 8. 24.] Ha nem hiszitek, hogy én vagyok, meghaltok a ti bűnökötökben. Az igazságról midőn azt mondotta: [Matth. 6. 1.] Ójjátok magatokat, hogy [149v] igazságtokat ne cselekedjétek az emberek előtt, hogy láttossatok, mert egyébképpen jutalmatok nem leszen a ti Atyátoknál. És: [Matth. 5. 20.] Ha feljebb nem bővelkedik a ti igazságtok az írástudókénál és farizeusoknál, be nem mentek mennyeknek országában. Az ítéletről pedig, midőn azt mondotta: [Matth. 7. 1.] Nolite iudicare, ut non iudicemini. Ne ítéljétek, hogy ne ítéltessetek. És: [Joan. 7. v. 24.] Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate, Ne ítéljétek szín szerint, hanem igaz ítéletet ítéljétek. Ezekből sok üdvösséges tanúságokat vehetnénk, mert megmutathatók az igazság mivoltát és böcsületes hasznát: azután minémű cselekedetekre kötelez az igazság közönségesen mindeneket, de kiváltképpen az ítélő bírókat. De ezeket mászorra hagyván, a jelen való fél órában szólok csak a bűnről, rövideden megmutatván, minémű lelki károkban hozza embert. Mindeneknek szükséges és üdvösséges, amit mondok. Azért méltó, hogy mindnyájan figyelmetesek legyetek az hallgatásban.

² Okos, *bölcs* ³ kardinál Pázmány Péter írásiban *olvasom*, hogy mikor egy a görögök közül dicsekedték, hogy önállóan legyen fészke és lakása a bölcsességnek, minden jeles tudományokkal egyetemben: mosolyodván, aki jelen volt, az egyiptomi pap, azt mondotta: Vos Graeci, semper pueri estis; senex inter vos, nemo, ti görögök, mindenkor gyermekek vadtok; senki ⁴ *nincs* vén közöttetek. Okát adá: mert, noha (úgymond) a jó erkölcsökről ékesen beszéltek, de mint a gyermekek, meg nem böcsültek, amit dicsértetek, hanem állhatatlan, változó, gyermekekhez illendő magatok viselése torkig úsz a feslettségekben. ↔ Igazán és méltán ezent mondja Salamon mirőlünk: [Prov. 1. 22.] *Usquequo parvuli diligitis infantiam*, et stulti ea, quae sibi sunt noxia? Meddig szerititek kisedetek a gyermekséget, és a bolondok [150] azokat kívánják, amik ártalmasak nekik. Méltán mirőlünk mondja, mert noha tudjuk mi, mit kíván az Isten törvénye tőlünk, noha eszes, öreg emberhez illendő tudományunk legyen ⁵ a jóban, de életünk viselése és erkölcsünk maga rendelése merő gyermekség. A gyermek álarcátul és hívságos árnyéktul úgy fél, hogy csak ki nem üti a nehezéget: a tűztől, víztől, késtől

² *Pázm.* II, 158. [Pázmány prédikációjának kezdete.]

³ *uo.*, Platónak Timaeus nevű könyvében

⁴ *uo.*, nincs

⁵ *Pázm.*, II, 159: az Isten törvényében

semmit nem tart, sőt gyönyörködve hozzájuk kapdos. Aprólek⁶ dolgokat, bábokat és holmi marconaságokat csudálva néz és sírva kíván, a szép köntöst pedig mocskolja, a⁷ jókat semmire böcsüli. Így vagyon a mi állapotunk: ⁸ azt csudáljuk, azon kapunk, amit semmire kellene böcsöllennünk; a jót megvetjük, attul félünk, rettegünk, mint legártalmasb gonosztul, amitül heában tartunk. A gazdagságot, tisztességet, egészséget úgy böcsüljük, oly szorgalmatosan keressük és oltalmazzuk, mintha semmi ezekenél jobb nem volna, a⁹ betegségtől, haláltól úgy rettegünk, mintha semmi ezekenél ártalmasb nem volna. De jaj, ami igazán jó, tudniillik a szent élet, arra nem vágyódunk; a bűnt, melyet egyedül általjában [Matt. 6. 13.] gonosznak nevez Krisztus, távoztatni nem igyekezünk, maga a bűn forrása és káféje minden egyéb gonosznak, mivel enélkül sem halált és betegséget, sem egyéb fogyatkozást nem kóstoltunk volna. ↔ Arra jutott a mi gyermeki esztelenségünk, hogy a bűnt gonosznak sem útéjük, hanem mint választott jót, kedveljük; vagy ha gonosznak ismérjük is, álmosok és restek vagyunk annak távoztatásában, kedvetlenek és késedelmesek orvoslásában. Hanem olyanok vagyunk mindnyájan, mint vagy Ádám, ki mikor vétkezett, nem siratta bűnö gonoszságát, hanem maga mezételenségétül rettegett; vagy Kain, ki nem törődött azon, hogy Istent megbántotta, hanem hogy megöli őtet, aki találja; vagy Saul, ki nem azt siratta, hogy vétkezett, hanem hogy országátul megfosztatik. Mi is nem a bűnök ritságától iszonyodunk, hanem annak vereségétül rettegünk. ↔ Kicsoda közülünk, aki oly iszonyodva retteg a bűntül, mint a betegségtül és haláltul? Kicsoda közülünk, [150v] aki úgy serénykedik és nyughatatlan gondolkodásával álmát szakasztja a bűnök távoztatásában, mint a gazdagság és tisztesség vadászásában? Kicsoda közülünk, aki úgy megijed és elbűl félelmében, mikor bűnbe esik; mint megrémül, ha kincsét ellopják, házát felgyújtják, bűré-nevét meggyalázzák? Bezzeg ezek távoztatása felébreszt álmunkból, és minden fáradságra, költségre serke[n]get, de a bűnök távoztatásáért vagy lemosásáért kicsoda vállal ennyi fáradságot? Semper pueri sumus, inter nos nullus, gyermekek vagyunk a jónak és gonosznak útleiben. Azért méltán cum venerit ille arguet mundum de peccato, mikor eljövend, megfeddi a világot a bűnrül. Nem is ok nélkül, mert ő maga panaszkodva mondja Izaiás által [Isa. 1. 2.] Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me, fiakat neveltem és fölmagasztaltam, ők pedig megutáltak engem. De mit vet utána? Vae genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam filiis sceleratis. Jaj a vétkes nemzetségnek, a hamissággal terhes népnek, jaj a bű-

⁶ no., alakokat

⁷ no., hasznos

⁸ no., Contemnenda ... monilia; azt (3 sor)

⁹ no., kárvallástul

nős fiaknak. Bizonyára jaj azoknak, mivel igazság szava az: Qui facit peccatum, servus est peccati,¹⁰ megfosztja az embert az Isten¹¹ fiának, a Krisztus Jézusnak drágalátos szabadságától és szolgává, sőt rabbá teszi. ↔¹² Innen vagyon, hogy¹³ az Írás eladatott embernek mondja, aki bűnnel terhes. [3. Reg. 21. 5.] *Venundatus est, ut faceret malum*,¹⁴ eladattak a bűn kótya-vetyéjén; mely mondást Szent Ágoston magyarázván azt írja [Aug. tom. 4. in Epist ad Rom.] *Unusquisque peccando, animam suam diabolo vendit, accepta (tamquam pretio) dulcedine temporalis voluptatis, hogy, ha valaki vétkezik, eladja lelkét az ördögnek világi gyönyörűségek édességén. Szent Isten! Hiszem, nagy gondatlanság ez! Ha ki feleségét, gyermekét, atyját, anyját egynébány pénzzen a kegyetlen pogányok rabságára adná, mely fene és kegyetlen oktalanságnak ítélnők? Mi pedig (ab vakság) valamennyiszor vétkezünk, annyiszor a keresztségben Istennek adott lelkünket, rettenetes [151] kinnal fizető tirannus, pokolbéli ördög rabságára adjuk. És min adjuk? Azt mondja Isten, [Isa. 52. 3.] *Gratis venundati estis, ingyen adjuk; mert nem hogy elegendő, de csak képes ára sem találtatik e földön a mi lelkünknek és üdvösségünknek. Azért, szemtelen, vak árosoknak nevezi Isten azokat, kik lelkekkel kal-márkodnak.*¹⁵ ↔¹⁶ *Aki bűnbe esik, rabságba esik.* Mert, ha a rabot meg szokták kötözni, teli azzal a Szentírás, hogy [Prov. 5. 22.] *Iniquitates suae capiunt impium, et funibus peccatorum constringitur, a gonoszság fogságba ejti embert és bűnök rabszójával,*¹⁷ kötözi.¹⁸ Tudjátok, hogy a rabot setét temleche szokták tenni, a bűnösökrül azt¹⁹ mondja Salamon [Sap. 17. v. 2.17.]²⁰ *Vinculis tenebrarum compediti;*²¹ a setétség kötelével és láncával kötöztetnek.²² A rab azt műveli, amit ura akar, csak ott jár, ahová bocsátják, a bűnös ember is Szent Pál mondása szerint [2. Tim. 2. 26.] a *diabolo captivus tenetur, ad ipsius voluntatem, ördög akarata szerint viseli magát.* ↔²³ Boldog Isten, mint szeretik az emberek a szabadságot!*

¹⁰ Pázm., II, 160–161: + Okos vén ... kár a bűnben az, hogy (48 sor)

¹¹ Pázm., II, 161: fiának

¹² *uo.*, + Igazság szava ...obeditis. (6 sor)

¹³ *uo.*, az Szent

¹⁴ *uo.*, + Venundati sub peccato

¹⁵ Pázm., II., 161–162: + Quis caecus ... tartanak (13 sor)

¹⁶ Pázm., II, 162: Igazán rabságba esik, aki bűnbe esik.

¹⁷ *uo.*, sőt, catena láncával

¹⁸ *uo.*, Ha

¹⁹ *uo.*, olvassuk

²⁰ *uo.*, hogy

²¹ *uo.*, catena tenebrarum colligati

²² *uo.*, Ha

²³ *uo.*, + Captivatus ... jót véle. (13 sor) Szent

Mint iszonyodnak a testi rabságtul! De a lelki fogságtul, az ördög rabságtul mely kevesen rettegnek! Maga ez a rabság világi fogság után a pokol tömlöcében viszen.

²⁴ Mivé teszi a bűn az embert, világosan, sok helyen előnkbe adja a Szentírás. *Eszétül és okosságátul megfosztja* ²⁵, és *noha külső ábrázatját nem változtatja, de erkölcsében és cselekedetiben, mint Nabukonodozort, oktalanná és barmokhoz hasonlóná teszi.* ²⁶ **Szent Dávid** [Psal. 13. 1.] és **Szent Pál** [Rom. 1. 21.] *a bűnös embert nevezik* ²⁷ *eszétül üresnek,* ²⁸ *okosság és tanács nélkül valónak,* ²⁹ *kába, sült bolondnak,* ³⁰ *értetlennek.* ³¹ *A régi poéták* ³² *mondása az, hogy Omnis amans amens, a szeremeskedők esztelenek; és Ira* ³³ *brevis insania, a harag rövid bolondság. A tékozló fiúról olvassuk, [Luc. 15. 17.] hogy in se reversus, akkor tért magához, mikor a bűnből kitért, mert azelőtt maga kívül, ész nélkül volt.* ³⁴ *A kevélyeket Izaiás [Isa. 28. 1.] részegeknek nevezi, mert eszüket megitták. Szent Dávid és Salomon úják, [Psal. 48. 13; Eccles. 3. 18.] hogy ember a bűn által okatlan barmokhoz hasonlítatik. Mert mikképpen Ádám a bűn után [151v] külsőképpen okatlan állat bőribe öltözék, úgy a bűn által, belsőképpen okatlan állatok erkölcsiben öltöznek a gonoszok. Szent Péter [2. Pet. 2. 12.] Irrationabilia pecora, esztelen barmoknak nevezi a tudatlan káromlókat, Krisztus Urunk rókának mondja Heródest, ³⁵ farkasnak a hamis tanítót. ³⁶ [Matt. 7. 15.] Ugyan a Szentírásban ebeknek neveztetnek, akik szűkeosok és mindent ugatnak, vagy akik ³⁷ okádásra visszatérnek. Disznók az undok fertelmességek rútságában heverők; kacér ménlovak, akik nyerítnek felebarátjuk feleségére; ³⁸ oroszlán neve az engesztelhetetlen haragúnak; számarok a rest és tunya gorombák; vipérák a ³⁹ rágalmazók; sárkányok a nyilván kegyetlenkedők; ⁴⁰ mérges áspis kigyók a haragtartók. ⁴¹*

²⁴ *uo.*, Második kár a bűnben az, hogy

²⁵ *uo.*, embert

²⁶ *uo.*, Azt hiszem, ha nem többször, háromszázszor nevezi a Szentírás

²⁷ *uo.*, vagy insipiensnek

²⁸ *Pázm.*, II, 162–163: vagy absque consilio st sine prudentia, Deuter. 32. v. 28.

²⁹ *Pázm.*, II, 163: vagy stultum

³⁰ *uo.*, vagy insensatum, Sapient. 5. v. 4.

³¹ *uo.*, + vagy non ... állatnak (2 sor)

³² *uo.*, mondották

³³ *uo.*, furor brevis

³⁴ *uo.*, + Szent Dávid ... nem volt. (2 sor)

³⁵ *uo.*, Lucae 13. v. 32., Sophon. 3. v. 3.

³⁶ *uo.*, lelkek öldöklő kegyetlenségéért

³⁷ *uo.*, okádásokra

³⁸ *uo.*, Psal. 31. v. 9., Jerem. 5. v. 8., Tobiae 6. v. 17.

³⁹ *uo.*, titkon mardosók

Ne csudáljátok már, keresztyének, ha bolondnak és baromnak neveztetik, aki bűnbe esett, mivel a Szentírás a bűnt [Amos. 3. 9.] insaniam, esztelenségnek nevezi. Erre nézve a pogány ⁴² Aristoteles azt írja [Arist. Ethic. Lib. 3. c. 1.], hogy, aki vétkezik, annyi okossággal bír, mint aki részeg. ⁴³ A részeg tétova tántorog, jövendőt nem gondol, szédeleg feje, előtte való veszedelmét nem látja; úgy aki vétkezik, a pokol veszedelmét nem látja, bűnei riútságát meg nem gondolja. Ha látnád, hogy egy tisztas, megőszült öreg ember minden jószágát és uraságát egy cseresznye szemén, egy golyóbison, ⁴⁴ és törött üvegdarabon eladná: vajon eszesnek ítélnéd-e? Bolond volnál, ha azt bolondnak nem ismernéd. Ezt és ennél nagyobbbat cselekszik, valaki lelkét és üdvösségét ördögnek adja akármilyen világi gyönyörűségért. Ha egy értékes ember dísznőke órában menne, azokkal egy válóból ennék, egy seppedék riútságban heverődnék, vajon nem esze-fordultnak mondanád-e? Ihyen minden tékozló fiú. Ha valaki urának és koronás királyának egyet[en] egy szerelmes fiát megpökösönné, megölné, és mindazáltal, nehogy elfutna, de félelem nélkül, nagy bátorsággal sétálna a király szeme előtt: vajon nem azt ítélnéd-e, hogy ennek nincs esze, mivel nem érti maga veszedelmét? Ezeket és ezeknél nagyobbakat cselekszik [152] minden bűnös ember: mert a Szent Pál mondása szerint [Heb. 6. 6.], az élő Isten fiát, a Krisztus Jézust újabban megfeszíti, megcsúfolja, sőt megtagadja és szent vérét megmocskolja: mindazáltal oly bátran és félelem nélkül forog az Isten szeme előtt, mintha semmi haragot nem érdemlene. ↔ ⁴⁵ Méltán mondja tehát a máai szent Evangéliom, Arguet mundum de peccato, megfeddi a világot a bűnrül. Továbbá a bűn Istentől elszakaszt. Az igazak lelkében úgy lakik Isten, mint király országában, mint kormányos hajójában, mint a nap a világban, mint mester iskolájában. Azért világosítja mennyei fényességeikkel, igazgatja, oktatja üdvösséges bölcsességekre, oltalmazza, mint tűz-bástya minden ⁴⁶ veszedelemtől. De mihent bűnével Istentől elszakad valaki, olyan, mint az ország király nélkül, a hajó kormányos nélkül, a világ nap nélkül, az iskola mester nélkül. ⁴⁷ Azért mondja Isten [Oseea 9. 12.] ⁴⁸ Vae illis, cum recessero ab eis, jaj annak, akitől Isten eltávozik.

⁴⁰ *uo.*, áspisok

⁴¹ *uo.*, öszvérek a hörcsökösök. Tobiae 6. v. 17., Psal, 31. v. 9.

⁴² *uo.*, bölcs

⁴³ *uo.*, Vinum iniquitatis bibunt

⁴⁴ *uo.*, egy

⁴⁵ *Pázm.*, II, 164–166: + Oktalanság ... forrása az, hogy (Több, mint két lap)

⁴⁶ *Pázm.*, II, 166: veszedelemtől

⁴⁷ *Pázm.*, II, 166: a váras kerítés nélkül.

⁴⁸ *uo.*, + Amely lélek ... kiköltözik. (14 sor)

A Szentírás nemcsak azt mondja, hogy aki vétkezik, Istent⁴⁹ megutálja, megveti, semminek tartja, semmire böcsüli,⁵⁰ megszorítja,⁵¹ megbáborítja,⁵² keserűsége indítja: hanem azt is, hogy nem lakik a bűnös testben: elszakasztja Istent tőlünk a bűn. ↔⁵³ Ó iszonyúság! Ó természettel tusakodó kegyetlenség! Magunk lelkének halálos ellenségei, sőt gyilkosi vagyunk, valamikor vétkezünk. Nagy esztelenség semmiért Istentől megválni. Szívalmazzuk Júdást, hogy harminc garasért eladta Krisztust; pökjük és rágalmazzuk a zsidókat, hogy az egyiptomi foghagymáért a mennyei mannáért, ama gyilkos Barrabásért Krisztust hátravetették; gyalázzuk Szent Pál és fertelmesnek nevező Ézsaut, [Heb. 12. 16.] hogy egy kevés hitván lencse ételért eladta méltóságát és az elsőszülött áldomását. De, mindezeknél szemtelenebb a mi dolgunk, mert, valamikor vétkezünk, az élő Istent semmiért hátra vetjük, azaz, őtet teljességgel semmire böcsüljük, semminek tartjuk. Ezt sajnálja Isten, ilyen szókkal: [Malach. 1. 6.] Filius honorat patrem et servus Dominum suum, a fiú tiszteli atyját, a szolga urát: azért, ha én atyátok vagyok, hol az én tisztességem? Ha uratok vagyok, hol az én félelmem?

⁵⁴ Lássuk immár, mely nyilván ismérteti Isten a bűnnek gonoszságát a keserves ostorozások súlyosságával. ⁵⁵ Nem akarom itt sokkal terhelni a keresztyéneket. Mihent vétkezek, Lucifer követőivel együtt mindjárt, késedelem és irgalmas[152v]ság nélkül, szabadulás reménsége nélkül⁵⁶ pokolra veté kevélységéért, és amint Szent Péter írja [2. Pet. 2. 4.] az angyalokban sem szenvedé a bűnt, hanem pokol kötelével levonata a kárhozzat kínjaira. ⁵⁷ Azért, egy vétekekkel a csudálatos szép angyalok utálatos ördögökké lének, sőt, amint Ezékiel szól, semmivé lének és semmike lesznek örökké. Oly iszonyú kínokkal büntetődnek pedig, hogy, noha az ördögök erővel és minden batalommal megelőzik az embert, de mégis, Szent Péter mondása szerént [2. Pet. 2. 11.] ⁵⁸ el nem viselbetik a rettenetes ítéletet, hanem iszonyú haraggal és dühös ordítással nyegnek alatta; mert szüntelen szemek előtt viselvén, honnan estek és mire jutottak; látván, hogy nincs reménség a kegyelemben, hanem örökké elveszték: rettenetes

⁴⁹ Pázm., II, 167: contemnit, spernit

⁵⁰ *uo.*, contristat, Ephes. 4. v. 30.

⁵¹ *uo.*, exacerbatur, Psal. 77. v. 40.

⁵² *uo.*, ad amaritudinem concitat, Oseae 14. v. 1.

⁵³ Pázm., II, 167–168: + Az is Isten szava ... megvetjük Istent (62 sor)

⁵⁴ Pázm., II, 169–170: + Ama szép ... nem irtózni. De (43 sor)

⁵⁵ Pázm., II, 170: + Első vétek ... vétket láta (14 sor)

⁵⁶ *uo.*, Detracta est ad infernum, in profundum laci, superbia

⁵⁷ *uo.*, Vinculis ... farka után vona (4 sor)

⁵⁸ *uo.*, Non portant execrabile iudicium

tűrbetelenséggel átkozzák magokat és az élő Istent. ⁵⁹ Így akará a bűnök futamatját első kezdetin meggátolni; ismertetni akará, mely gyűlölséges őelőtte és mennyi ostorozásra érdemes csak egy felfuwalkodott vágyódás is. Azért kegyelem nélkül, örök és orvosságtalan kárhozátra veté az angyalokat. ⁶⁰ Ah, mennyiszor érdemlettük mi is ezt a csapást? Ha egy vétekért így fizetnének nekünk, mennyiszor kellene pokolra jutnunk? Áldott légy, szent Isten, hogy kegyelmesen cselekedszel velünk és szent Fiad érdeméért várod és segited gyarlóságunkat. ↔ Mi pedig, keresztyének, gyakorta meggondoljuk, amit Szent Péter írva hagyott: [2. Pet. 2. v. 3.4.] hogy, ha Isten az angyalok vétékét el nem szenvedte, ⁶¹ a több bűnösök veszedelme sem szunnyad, utánok jár, és ha meg nem térnek, megrontja őket. ↔ ⁶² Ímé atyámfiai, meghallátok, minémű károkbba ⁶³ jutunk, mikor bűnbe esünk. ⁶⁴ Jer, szállunk magunkba ⁶⁵ már és életünk esztendeit egyenként, ⁶⁶ lelki keserűséggel forgassuk elő emlékezetünkben, ⁶⁷ boruljunk földre a tékozló fiúval, ⁶⁸ verjük mellyünket a publicanussal és kiáltunk a nagyirgalmú Istenhez: ⁶⁹ Felséges Atyaisten, tekénts a te Krisztusod orcájára, és mivel őbenne az én álnakságimat keservesen ostoroztad, elégedjék meg ezzel haragod, és ígéreted szerént a Krisztus vérenek tengerében merítsed minden bűneimet, ⁷⁰ hogy midőn eljövend a Szentlélek, azokrul meg ne fedjen.

⁵⁹ Pázm., II, 170–171: + A világi ... törvénye. (16 sor)

⁶⁰ Pázm., II, 171: +egy vétekért ... ördögöktül. (2 sor)

⁶¹ *uo.*, Perditio eorum non dormitat

⁶² Pázm., II, 171–173: + Második vétek ... veszedelmérül. Ihon (2 és negyed lap)

⁶³ *uo.*, és okossággal, sőt természettel ellenkező galyibákba

⁶⁴ *uo.*, megtanultátok ... gonoszságot (2 sor)

⁶⁵ *uo.*, immár

⁶⁶ Pázm., II, 174: + Recogitemus ... emlékezetünkben (2 sor)

⁶⁷ *uo.*, + nézzük ... Azért, jer (22 sor)

⁶⁸ *uo.*, jer

⁶⁹ Pázm., II, 174–175: + Uram ... feltámasztod (20 sor)

⁷⁰ Pázm., II, 175: Amen.

XII.

†

A.M.D.G.V.H. et S. P. B. H.

In Festo Pentecostes*

Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, docebit omnia.

A vigasztaló Szentlélek pedig, kit az Atya az én nevemben küld, az titeket megtanít mindenekre. Joan. 14.

¹ *Mikor tüzes székérbe fel ragadtaték a levegő égbe a nagy Istennek hív. szolgája Illyés próféta, [4. Reg. 2.] kedves tanítványának, Elizéusnak hagyá kettős lölkét, azaz két drága lelki ajándékát, mellyel Istentől bővségesen ékesítettik vala: tudniüllik a titkos dolgok ismertetit és a csudatételek hatalmát, mellyel nemcsak tanítását erősítette, hanem az engedetleneket meg is büntette. Ha egy próféta ezt cselekedte tanítványával, inkább illet, hogy a próféták ura, a Krisztus Jézus, test szerént mennybe menván, Szentlelékel ajándékozná tanítványit, és bételjesítené nemcsak a próféták által nyújtott sok régi fogadásit, melyek a Szentlélek jöveteléről világosan írattnak, hanem a máii szent evangéliomnak folyását is, melyben oly vigasztaló Szentlelket ígér, ki minden igazságra tanítson és sokkal kedvesb békességet adjon, hogysen a világ szokott adni fiainak. Annak okáért, amint Szent Lukács megírja, [Act. 2.] az áldott Pünkösöd napján nagy zúgás és erős szélfúvás között tüzes nyelvek jelenésével választott tanítványira szállítá Krisztus az ő kétféle lelkét, mellyel az apostolok magokban szentek, egyebeknek hasznosok lennének. Nem elégedék azzal a felséges Isten, hogy az Atya megmutatná mindenható erejét és bölcsességét a teremtésben, hogy a Fíú emberi testbe öltözvén bűneinkért eleget tenne és tudatlan gyarlóságunkat példájával gyámolítaná s vezetné, hanem, amint az első teremtésben az Úristen reá fuvallván, [Gen. 2.] testi életre eleveníté a sárt, úgy Pünkösöd napján, erős fuvallásnak zúgásával a Szentlelket küldé, hogy minket lelki életre elevenyítene. Úgy cselekedék az Atya mindenható Úristen művelünk, mint az édesanya kedves gyermekével, ki, ha egyik emlőjét megveti és eltaszigálja, meg nem veti, el nem ² utálja gyermekét, hanem egy ideig elröjti emlőit, de kevés vártotva a másikkal táplálja. Az Atyaisten az ő szent Fiának tejével, drága szép tanításával*

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 159–162v. – Felhasznált forrás: *Pázmány*, II, 77–90: Pünkösöd napján, Prédikáció, *Mely drága ajándékokkal ékesítettik, akinek Szentlélek adatik.*

¹ *Pázm.*, II, 77: A nagy Istennek hív szolgája, Illyés próféta, mikor...

² *no.*, veti el, sem el nem utálja

akarát az embereket táplálni, nevelni örök életre, de ők, mint balgataj fiak, megveték, sőt szaggaták, keresztre feszíték az Isten Fiát, és ezzel méltókká tévék magokat örök veszedelemre. Mindazáltal a kegyes Isten megszána minket, és noha elröjté egyik emlőjét, mikor Áldozó napján Krisztus mennybe méne, de azután tízed nappal másik emlőjét nyújtá, a Szentlelket küldvén, kinek jelenlétével élünk, fényességével világosítatnánk, szeretetivel gerjedeznénk. Ugyanis micsoda haszna és gyümölcse volna a világnak abból, hogy Krisztus született és megfeszített, ha az apostolok a Szentlélek vezérlése által ezt el nem hitetnék az emberekkel? Vagy bár [159v] elhitetnék is, micsoda jót várhatnánk ezekből, ha a Szentlélek fel nem gerjesztené isteni szeretetre szívünket, nem erősítené malasztjával gyarlóságunkat? Mit használ a drága orvosság, ha ezt magához nem vészi, de csak a polcon nézi a beteg ember? A Krisztus érdeme bővségesen elég üdvösségünkere, de üdvösségünket nem szerzi különben, hanem ha azt a Szentlélek vétele és az isteni parancsolatok engedelmsége által magunkhoz kapcsoljuk. Jerikó kőfalai [Josu. 6.] le nem dültek a papi trombiták zöngése nélkül, a hitetlenségnek és gonoszúságnak erős bástyái sem romolhatnak el, hanem mikor az Isten trombitái, a Szentlélek zúgó fuvallásával bétöltetvén hangoskodni kezdetek e világon. Ennek a Szentlélek jövetelének innepét szenteli a máj napon a keresztyénség, ennek ígéretit foglalja magában az elolvasott evangéliom, ennek erejét és jövetelének módját adja előnkbe a máj szent epistola. Azért én is ³ e jelen való órában ⁴ szólok elsőben a Szentlélek ajándékirul. Másodsor megmagyarázom, micsoda készülettel kell a Szentlelket várnunk. Legyetek azonban figyelmetesek a hallgatásban.

Paracritus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, docebit omnia.

A vigasztaló Szentlélek pedig, kit baz Atya az én nevemben küld, az titeket megtanít mindenekre.

Sok neveit találjuk a Szentírásban a Szentléleknek, melyek jelentik az ő sokféle ajándékot és gyümölcsöt. Izaiás, szólván a Messiásról, azt mondja: [Isai. 11.] Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini. Megnyugszik, úgymond, őrajta az Úr lelke, a bölcsességnek és értelemnek lelke, a tanácsnak és erősségnek lelke, a tudománynak és isteni tisztületnek lelke, és [bé]tölti őtet az Úr félelmének lelke, melyeket szépen feltalálunk az apostolokban, minekutána a Szentlélek reájok szállott. Ami az Úrnak félelmét illeti, mely a

³ Pázm., II, 78: ebben a rövid

⁴ no., csak azt ... keresésére. (5 sor)

világi félelemnek ellensége, főképpen abban áll, hogy senki félelméért, se szerete-tiért az Istent meg ne bántsuk. Ez valaha az apostolokban szűken volt, mivelhogy Péter is, kit Urunk az Anyaszentegyház gondviselőjévé választott volt, csak egy leánzótul való féltében is megtagadta szerelmes urát és mesterét, kiért fogadása szerént is inkább meg kellett volna halni, de a Szentlélek eljövele után valóba megtartotta az Urunk parancsolatját. [Matt. 10.] Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest animam et corpus perdere in gehennam. Ne féljetek azoktól, akik megölik a testet, a lölköt pedig meg nem ölhetik, hanem inkább féljetek attul, aki a testet s a lölköt is a gehennába vesztheti. Midőn azért a zsidók azt parancsolták az apostoloknak, hogy ne tanítsanak a Jézus nevében, Szent Péter nagy bátorságosan azt felelte a több apostolokkal: [Act. 5.] Obedire oportet magis Deo quam hominibus. Az Istennek inkább kell engedni, hogysen az embereknek. És azután, midőn megostorozták volna őket, örülve mentek el a gyüle]160]közet elől, hogy méltókká lettek a Jézus nevéért gyalázatot szenvedni. Az Úr félelme pedig, hogy eszetekbe vegyétek, nem abban áll főképpen, hogy az Istennek örökké való büntetésétől félvén eltávoztassuk a bűnt: noha az sem gonosz, amint Urunknak előhozott mondásából kitetszik, hanem abban, hogy mint jámbor fiak féljünk szerelmes Atyánk ellen vétetni, kitül naponként sok jókat veszünk, és méltó, hogy minde- nekben kedvét keressük. Mint a jó fiak, félnek ugyan az atyjoktól azért is, hogy örökségekből kirekeszthetik őket, de nem az a félelemnek fő oka, hanem hogy tudják az atyákat méltóknak lenni mind tiszteletre, mint engedelemre. Errül a fiúi félelemről mondja Salamon: [Prov. 8.] Az Úr félelme gyűlöli a gonoszt, és akikben ez találtatik, kedvesek az Istennél. Mert az őtet félők akaratját cselekeszi és az ő könyörgésöket meghallgatja, és megszabadítja őket. Ezért dicséri az Írás Jóbot és Simeont, és azért mondja a Bölcs: [Prov. 24.] Beatus homo, qui semper est pavidus, boldog az ember. Az isteni tiszteletnek lölke arra való, hogy az ember az Istennek gyönyörűséges igáját jó kedvvel felvegye, és örömet hordozza. Mert amint az isteni félelem az ördög igáját elvetteti, úgy az isteni tisztelet a Krisztus igáját felvé-teti és arra viszi az embert, hogy az Istent mindenek felett böcsülje. Ennek [...] a buzgó és áitatos könyörgés lehet, mellyel az Istent kiváltképpen tiszteljük, meg-vallván, hogy nála nélkül semmi jót nem cselekedhetünk, azh ő segítségével pedig mindezekre elérkezhetünk. Úgy vagyon, hogy az apostolok a Szentlélek eljövele előtt is imádkoztak némelykor, és ugyan kérték is Urunkat: [Luc. 11.] Domine, doce

nos orare, hogy imádkozni tanítsa őket, de ahol legszükségesebb lett volna, és ahol ugyan intette is Urunk az imádságra, elaludtak. De midőn Urunk mennybemene-tele után a Szentlelket várták: [Act. 1.] Omnes erant perseverantes unanimiter in oratione. Mindnyájan állhatatosok voltak egyenlő akarattal az imádságban. Minekutána pedig eljött a Szentlélek, ez a jeles ajándék is nevelkedett, úgy, hogy nemcsak titkon és házbo rekeszkedvén imádkoztak, hanem az templomban is, és Péter Jánossal felmentek a templomba az imádságnak kilencedik órájára. Ezt kérte ugyanis az Isten, mondván: [Zach. 12.] Effundam super domum David, et super habitatores Jerusalem spiritum gratiae et precum. Kiöntöm a Dávid házára és a Jeruzsálem lakóira a malasztnak és a könyörgésnek lelkét.

A tudománynak lölke nem a világi tudományra való, hanem az isteni dolgoknak tanítására, mely az szentek tudománya, vagy az üdvösség tudománya, mely fel nem fuvalkodtatja az embert, mint a világi tudomány, hanem a szentségre és üdvösségre oktatja. Az apostolok a Szentlélek jövetele előtt alég tudtak csak egy nyelven is bátorságosan szólani: eljövetele után pedig [Act. 2.] Coeperant loqui veriis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Különb-különbféle nyelveken kezdettek szólani, azmint a Szentlélek adta nekik, azaz vagy ők tudtak szólani, vagy azmint némelyek magyarázzák, a magok nyelvén szólottak, de a hallgatók úgy értették, mintha az ő nyelveken szólottak volna. Akármint lett légyen, szükséges ajándék volt ez az evangeliom prédikálására, hogy a sokféle nyelveken való nemzetségeket az apostolok egy Anyaszentegyházba gyűjtenék, mint valmi erős várba, azmint Szent Ágoston írja. [Serm. 187 de temp.] Ez a tudománynak lelke, hogy mennyei [160v] lett légyen abbul kitetszik, hogy [Act. 2.] magnalia Dei, az Istennek nagy dolgairól szólottak, nem arrul, hogy kenyeret nem vettek magokkal, sem az első székeken való ülésrül, sem arrul, ki legyen legnagyobb közöttök, hanem az üdvösségrül, melyet Krisztus szerzett halálával és feltámadásával. És noha tiltották a papi fejedelmek, mindazáltal nagy bátorsággáé eljártak dolgokban és azt felelték: [Act. 5.] Obedire oprtet Deo magis, quam hominibus. Az Istennek inkább kell engedni, hogyses az embereknek. A tudományt nem azért vettük, hogy elröjtsük, hanem hogy mindenütt hirdessük. Az erősség is a Szentlélek eljövetele előtt igen gyarló volt az apostolokban, kik mindnyájon elfutottak Urunk mellől szenvedésekor, azután ajtó bészárva lappangottak a zsidóktul való félelemért, de mihelyen a mái napra a Szentlelket elvötték, a házbul kijövéen mindeneknek megmutatták magokat, a Krisztust nyilván hirdették és ellenségit megszegyenítették;

és úgy megerősödtek, hogy nemcsak a vereséget és gyalázatot szenvedték örömmel, de a halálra is a Krisztusért bátran mentek, kiknek példájokat számtalan mártírok követték, nemcsak erős férfiak, hanem gyöngy szüzek is.

A tanácsnak lelke megtartóztatja az embert a hirtelenkedéstől és azt cselekeszi, hogy ember dolgait jól megfontolja. A Szentlélek eljövetele előtt találunk az apostolokban ezarán némely fogatkozásokat, mint midőn Urunknak Péter azt mondotta: [Matt. 16.] Absit a te Domine, non erit tibi hoc. Távol legyen tőled, Uram, nem leszen ez néked, melyértkeményen felelt Urunk néki, mondván: Vade post me Satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea, quae Dei sunt, sed ea, quae hominum. Menj hátra sátán, botránkozásomra vagy nékem, mert nem érted azokat, melyek az Istené, hanem azokat, melyek az embereké. Ilyen volt Péternek más mondása is és a Zebedeus fiainak kívánsága. De a Szentlélek eljövetele után mindenekről megért ítélettel tanácskoztak, azmint az Apostoli csekedetekről írt könyvben egynehány példákbul világosan kitetszik. Az értelem lölke arra való, hogy az ember a hitbéli titkos dolgokat megértse, melyben a Szentlélek eljövetele előtt volt valami fogatkozás az apostolokban, és azért nemcsak egyszer mondották Urunknak: [Matt. 13.] Edissere nobis parabolam, magyarázd meg nekünk e példabeszédet, kiknek azt felelte: [Matt. 15.] Adhuc et vos sine intellectu estis? Még ti is értelen nélkül vadtok-e? Másutt pedig azt mondotta: [Joan. 16.] Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Még sokat köllene, úgymond, néktek mondanom, de most el nem viselhetitek, mikor pedig eljövend amaz igazságnak lelke, megtaníttiteket minden igazságra. De a Szentlélek eljövetele után az egész világnak tanítóivá lettek, és az Istennek hatalmas és titkos dolgairul nagy értelmesen írtak, azmint Szent János írásibul kitetszik. A bölcsességnek lelkét abban mutatták meg az apostolok, hogy a világ bölcsességét megvetették, mivelhogy [Rom. 8.] Sapientia carnis inimica est Deo, legi enim Dei non est subiecta, a testnek bölcsessége ellensége az Istennek, mert az Isten törvényének nem enged. Azokáért amit a világ agyon böcsül, megvetették: a gazdagságot, méltóságot, testi gyönyörűséget; amit pedig a világ megvet, nagyra böcsüllötték: a munkát, háborúságot, gyalázatot. Az Anyaszentegyház, meggondolván e nagy ajándékot, méltán örvendez, és a szentmisének áldozatjáj[161]ban azt mondja: Quapropter profusis gaudiis totus in orbe terrarum mundus exultat, sed et supernae virtutes, atque angelicae potestates hymnum concinunt. A földkereksé-

gén való egész világ nagy örömmel vigad, de a felső erösségek is és az angyali hatalmasságok dicsíretet énekelnek az Istennek jóvoltáért.

Ezeket a Szentlélek ajándékit példázták azok a dolgok, amelyek képében jött ma az apostolokra, tudniillik a sebes szél, a tűz és az elosztott nyelvek. Ami a szelet illeti, látjuk némelykor a hó úgy béesi az utakat, hogy senki bátorságosan nem járhat; de ha valami sebes szél támad, a havat elfújja és az utakat kimutatja; a tüzeket úgy bétakarják néha a hamuban, hogy se melegségét nem érzed, se világoosságát nem látod, de a sebes szél a hamvat elfújja és a tüzet kinyilatkoztatja. Hasonlóképpen a testi kívánság az okosságot néha úgy ellepi, hogy az ember eszébe sem veszi, mit kellessék cselekedni; de a tudománynak, tanácsnak, értelemnek és bölcsességnek lelke az embert minden igazságra megtanítja és a tudatlanság kódét elkergeti. A szél nagysokszor nagy dolgokat megindít. Hasonlóképpen a Szentlélek az embernek rest akarátját láthatatlan, de hatalmas erővel igen megindítja, amint Urunk szépen jelentette Szent János által, mondván: [Joan. 3.] Spiritus ubi vult spirat, et vocem eius audis, sed nescis unde veniat aut quo vadat, sic est omnis qui natus est ex spiritu. A szél ahol akarja, ott fúj, és a szavát hallod, de nem tudod, honnét jöjjön, avagy hová menjen. Így vagyon minden, aki a lélektül született. Mintha azt mondotta volna: Noha a szelet nem látjuk, de erejét eszünkbe vehetjük, midőn a nagy temérdek fákat ide s tova hajtogatja, és néha gyökerestül fölforgatja; és abbul erejét megértjük. Azonképpen aki a Szentlélektül születik, érzi, hogy szíve megváltozik, a mennyei dolgokra felgerjed, a földieket megutálja, noha a Szentleket nem látja. Melyrül naponként jeles példákat látunk a felséges jobb kezének megváltoztatásábul.

Ami a tüzet illeti, annak képében jött a Szentlélek, mert azmint Názianzi Szent Gergely írja, az rás az Istent tűznek nevezi, és [Exod. 3.] miképpen hogy az Atyaisten Mojzesnek tüzes csipkebokorba jelent meg, a Fiú pecig azt mondotta: [Luc. 12.] Ignem veni mittere in terram, hogy tüzet jött bocsátani a földre, illet a Szentléleknek is tüzből megjelenni. Gyakorta tűz által mutatta meg az Isten, hogy némely hív szolgálának áldozatjokat kedvellette, úgymint Ábrahámnak, Áronnak, Gedeonnak, Dávidnak, Salomonnak, Illyésnek, Nehemiásnak. Azonképpen, minthogy a mi főpapunk áldozott miérettünk a keresztfán, az Atyaisten, akarván jelenteni, hogy kedvesen vette az áldozatot, tüzet bocsátott alá. Izaiás ajaka tűzzel tisztétatott meg a prédikálásra. Jeremiás csontja közé tűz bocsátatott és az tanította meg őtet. Azonképpen az apostolok tűz által gerjedtenek fel a prédikálásra és

tudósokká lettek. A víz természete szerént nehéz és aláfoly, de ha a tűztől megmelegszik, természetirül elfeledkezvén felforr és a fazék határábul kifoly. Az apostolok is mihelyen a szent tüzet vették, felgerjedvén, a rejtkehelybül és szoros ház[161v]bul kiütöttek, mindenütt prédikállottak és az Istent dicsérték, beszélvén az ő nagy dolgait. Végezetre, ami a nyelveket illeti, azért jött a Szentlélek tüzes nyelvekben az apostolokra, hogy megmutatná, mivégre jött e világra, tudniillik, hogy a szeretetet a mi szívünkben öntené. Mert nincs az embernek alkalmas tagja ennél a szeretetnek és barátságának megszerzésére, mivelhogy az ékesen és édesen való szólás igen béhat embernek szívébe. De nemcsak az embereknél szerezhetünk kedvet a nyelvvel, hanem az Istennél is, mivelhogy áítatos könyörögségnek eszköze és arra is a Szentlélek int és tanít bennünket.

Lássuk meg már, micsoda készület kívántatik tőlünk, hogy a Szentlélek ajándékiban részesek lévén lelki emberekké váljunk. Hasonlóknak kell a vízhez lennünk, mert noha a közönséges tüzet a víz megoltja, mindazáltal oly tűz is legyen, mely a vízben inkább ég, és ehhez hasonló a Szentlélek. Vagyon oly víz is, hogy a megoltott fáklya meggyullad benne; és a mi szívünknek olyannak kell lenni, hogy Istennek szereteti kiontassék a mi szívünkbe a Szentlélek által, aki nekünk adatott. A Szentlélek tehát az ő ajándékival a vizeken leveg, a vizekben gyönyörködik, úgy, hogy aki azokban részes akar lenni, hasonlóvá légyen a vízhez vagy természetiben, vagy cselekedetiben, minthogy a Szentlélek a Szentírásban gyakorta víznek is nevezetik és ahhoz hasonlítottatik: a barátságának pedig és szeretetnek fundamentoma a hasonlóság. A mostani dologhoz képest három fő tulajdonságit találom a víznek, tudniillik, hogy az embert megmossa vagy tisztítja, embernek ábrázatján megmutatja és az embert megvidámítja. E három dolgot Dávid illendő készületnek ítélte a Szentlélek elvételére. Mert midőn azon kérte volna az Istent, [Psal. 50.] *Asperges me hysoppo et mundabor, lavabis me et super nivem dealabor.*, hogy megöntözze őtet izsóppal és megtisztul; megmossa őtet és a hónál feírbe lészen. Utána vetette a három dolgot, melyek a víznek cselekedetit jelenti, és a Szentléleknek elvételére való készületét előnkbe adják.

Első tulajdonságát a víznek ezekkel a szókkal jelentette, mondván: *Cor mundum crea in me Deus et spírítum rectum innoca in visceribus meis*, tiszta szívet teremts bennem Isten, és igaz lelket újíts belső részeimben. A tisztaságot kéri vagy a tiszta szívet, melyen Szent Ágoston az együgyűséget érti, [lib. 1. de serm. domini in morte] melyet Urunk még az apostoloknak is igen ajánlott, mint igen szük-

séges dolgot, mivelhogy e világ bölcsességét nem álnoksággal, hanem együgyűséggel kellett megfogniok. Innéd az álnokokat gyakorta ekképpen fenyegeti a Szentlélek: [Eccli. 2.] Vae duplici corde et peccatori terram ingredienti duabus viis. Jaj a kettős szívnek és a földön két úton járó bűnösnek! Vae dissolutis corde, jaj a fesslett szívűeknek! Mivel azért úgymond [Ose. 2.] Divisum est cor eorum, [...]ibunt, meghasonlott az ő szívök, ezennel elvesznek. Nem jó készület tehát a kettős szív a Szentlélek elvételére, [Sap. 1.] mert a fegyelemnek szent lölke futja a tettetőt, és nem ok nélkül, mert a Szentlélek igaz lélek, és minden igazságra tanít, azokáért nem szeretheti a tettetést, álnokságot, kettős szívet, melynek, amint mondám, a Szentlélek a Bölcs által jajt mond, azaz örök veszedelmet. Azokáért [mi] az első keresztyényeket kövessük, kik a Szentléleknek zsengejét vették, kik noha különféle nyelveken Szó[162] lottak, mindazáltal egy szívek és egy lelkek volt.

A víznek második tulajdonsága az, hogy aki belé néz, maga ábrázatját meglátja; sőt nemcsak magunkat láthatjuk a vízben, hanem mást is, és azért vélik némelyek, hogy a galambok örömet [fal]atoznak a vizek mellett, hogy a reájok ütő kányának röpülését távul megláthassák a vízben és [ol]talmazhassák magokat. Két rendbéli ismerés szükséges nekünk, hogy a Szentlelket jó készülettel vehessük, tudniillik, hogy mind magunkat megismerjük s mind a mi ellenségünket, az ördögöt. A magunk ismerete arra való, hogy a szegénységünket és mezítelenségünket látván fel ne fuvalkodjunk és nagyot magunknak ne tulajdonítsunk, hanem inkább az üdvösséges félelemtől vezetettvén az Szent Péter kegyes intése szerint [1. Pet. 5.] Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis, megalázzuk magunkat az Istennek hatalmas keze alatt, hogy felmagasztaljon minket a meglátogatásnak idején. Az ellenségnek ismerete pedig arra való, hogy az ő álnok incselkedésit elkerülhessük, fenyegetésétül ne féljünk, nyughatatlanságáért se a jótul meg ne szűnjünk, se a gonosznak ne engedjünk.

Ami harmadik tulajdonságát illeti a víznek, az, hogy az embert megvidámítja és serényné teszi. Tudni való azért, hogy míg ember álmából felszerkenvén meg nem mosdik, komor kedvű és restes, a mosdás után pedig víg orcát mutat és gyorsabb. Ez a harmadik készületet jelenti a Szentléleknek befogadására, mellyel azt nemcsak befogadjuk, hanem mindvégig nálunk is marasztjuk: az pedig a lelki vigasság és vidámság, és attul származó gyorsaság az Isten akaratjának véghezvitelében. Igen illik pedig a Szentlélek tulajdonságához, kit Salomon [Sap. 7.] édesnek és gyorsnak nevez; és amint Szent Ambrus írja, még [az ő] malasztja sem zudja a

késedelmes készüléket, mivelhogy a Szűz Mária, mihelyen a Szentlélek reá szállott, legottan sietséggel a hegyes tartományban ment és lelkében örvendezett és vigadott. Errül emlékezik Szent Dávid, midőn azt mondja: [Psal. 50.] Redde mihi laetitiam salutaris tui et spūritu principali confirma me. Add meg nékem a te üdvösséged vigasságát és a fő lelekkel erősíts meg engem. Mintha azt mondaná: Kergesd el belőlem a tunyaságot és a világi szomorúságot, mely halált szerez, és add meg a megelevenítő örömet, mellyel a te parancsolatid után ne csak ballagjak, hanem ugyan fussak, midőn megtágosítod szívemet az öröm által. Mert úgy a fő lélekkel erősítesz meg, hogy ne csak el ne fogyatkozzam, de meg se fáradjak, [és] azért könnyen megmaradjak az állhatatosságban. Ezt is méltán kérte Dávid, ki csaknem esztendeig [he]vert a bűnben és ellankadott, nem mondhatván azt, amit másutt mondott: [Psal. 121.] Laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Vigadtam azokban, amelyek mondották nékem, az Úr házába megyünk. Nagy okok vagyon az igaz és serény keresztyéneknek a lelki öröme, gyorsaságra és állhatatosságra az isteni szolgálatban, mert valamivel az evangéliom öröme indítja a híveket, az főképpen [ő]bennek találtatik vagy létel szerént, vagy reménség által. [162v]

Örültek a mágusok igen nagy örömmel, látván a Krisztushoz vezető csillagot, mely csillagot mindenkor láthatunk, ha az igaz tanítók intésit alázatosan megfogadjuk. [Matt. 13.] Örült, aki szántóföldben elrejtetett kincset talált, mely kicset mi is feltalálunk, ha a Krisztus sacramentomival ájtatosan élünk, mert azok az Isten malasztjának csatornyái, melyekért elhagyunk minden világi dicsőséget és testi gyönyörűséget, főképpen mikor penitenciát tartván töredelmes szívvel és alázatossággal az egyházi szolgánok lábaihoz borulván orcapirulással vétkeinket előszámáljuk, és ezután nagy örömet érezvén azt mondhatjuk Dáviddal: [Psal. 93.] Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae laetificaverunt animam meam. A szívemben való fájdalim sokasága szerént a te vigasztalásid örvendeztették az én lelkemet. Erre az öröme serkengette Üdvözítőnk is az ő tanítvánit, midőn azt mondotta nekik: [Luc. 10.] Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in coelis. Azon örüljete, hogy a ti neveitek írva vannak menyekben. Errül, igaz, hogy bizonyosok nem vagyunk, de nagy reménségünk lehet, ha a jócselekedetekben szorgalmatosok lészünk, és azon igyekezünk, azmint Szent Péter int: [2 Petr. 1.] Ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis, hogy a jócselekedetek által bizonyossá tegyük hivatalunkat és választá-

sunkat. Az apostoloknak pedig azt mondotta, hogy mikor szdalmazzák és üldözik őket, örüljenek és vigadjanak, mert az ő jutalmok bővséges mennyekben. Melyet meggondolván, azt mondja az Írás: [Act. 5.] *Ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* Örülve mentek el a gyülekezet elöl, mivelhogy méltókká lettek a Jézus nevéért gyalázatot szenvedni.

Ebben részek vagyon az igaz híveknek, mert azmint Szent Pál szól: [2. Tim. 2.] Mindnyájan, akik áitatosan akarnak élni a Jézus Krisztusban, öldözést szenvednek. De mindezek között is örvendeznünk kell, azmint azon Szent Pál szavaibul más helyen világosan kitetszik, ahol ekképpen szól, mondván: [Philip. 4.] *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete, Dominus enim prope est.* Örüljete az Úrban mindig, ismét mondom, örüljete, mert az Úr közel vagyon. Bizony közel vagyó az Úr az igaz hívekhez, akik töredelmes szívvel vannak a penitencia által; közel vagyon azokhoz is, akik az oltáriszentséget áitatosan vészik, sőt ugyan benne vagyon. Minden okon méltó tehát örvendezni az igaz hívknek. De, keresztyén hallgatóim! Hogy teljesb légyen örömötök, melyet senki el se vehessen tőletek, szükségképpen kívántotik, hogy [ennek] a boldog örömnnek szerzőjét, a Szentleket, melyet a Fíúisten is Paraclitum, azaz vigasztalónak nevez[ett], kegyesen szívetzek hajlékában zárjátok s rekesszétek; megnyeritek pedig, ha azon cselekeszitek, amire Üdvözítőnk tanít példájával e mái evangeliomban, tudniillik hogy ő kérésével nyeri meg nekünk a Szentleket. Kérjük tehát és buzgó szívvel kérjük az Anyaszentegyházzal mondván: *Veni creator spiritus!* Jöjj el teremtő Szentlélek, jöjj el, és bocsásd ki mennyből a te világosságodnak sugárát, hogy az által az élőknek azaz a megdicsőült szenteknek földére juthassunk az örök boldogságban. Amen.

XIII.

Dominica 2da post Pentecosten*

[A margón:] *De gloria coelesti*

Homo quidam fecit coenam magnam. Luc. 14.

Egy ember nagy vacsorát szerze. L. 14.

Elmélkedésre és fontolásra méltó két dolog adatik ez máj evangéliomban előnkben: először az Istennek hozzánk való jó akaratja, kit megváltó Krisztus Urunk egy vacsoraszerző ember által nyilatkoztat ki; másodsor az emberek fölöttébb való nagy röstése és hálaadatlansága, kik közül melyikről elmélkedjünk, avagy csudálkozunk, nem tudom. Mert ha ennek az embernek, tudniillik az Istennek ő szent fölségének, a mi üdvösségünkben való nagy szorgalmatoságára tekintünk, megtapasztaljuk, hogy ő semmiképpen meg nem szűnik hinya bennünket minden áldott nap az mennyei vacsorára, és semmit azokban el nem hágy, amik őhöz tartozandók, hogy netalántán abbul a vacsorából ki ne rekesztesünk, mert korán reggel kimégyen munkásokat fogadni, idein megkészíti vacsoráját és szorgalmatosan kiküldi szolgálait az hivatalosokért, sőt végre az önnön maga szerelmes Fiát futtatja, hogy az étkek hejában ne vesszenek, azaz a mennyei örök boldogság héjában ne légyen építve. De mégis az hivatalosok, tudniillik az emberi nemzet oly röst, oly tunya a maga javának keresésében, hogy semmi gondot, semmi szorgalmatoságot nem láttatik reá viselni, hanem minden ideit az henyélsben és az világi dolgokban tölti, mikor az isteni szolgálatnak ideje volna, és így nem hallgatván az Isten szolgáinak szavát, sőt még magának az Isten Fiának sem enged, ki csaknem erővel vonja az mennyei vacsorára, hanem ily bosszontó menetegetésekkel illeti, hogy, vagy villam emi, az majorsághoz köll látni, vagy uxorem duxi, a testi kívánságban köll mulatozni, juga boum emi 5, a külső jókra köll gondot viselni. Kire nézve keserves szókkal kiáltja ez a vacsorának nagy ura Izaiás prófétánál k. 5. r. [Isa. 5.] Quid ultra debui facere vineae meae et non feci, mit köllött többé cselekednek az szőlőmmel, és nem cselekedtem véle, azért Perditio

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 182–185v. – Felhasznált forrás: *Pázmány, II*, 137–157: Pünkösöd után második vasárnap, *Prédikáció a mennyei boldogságról*. A kézirat középső részének Pázmánnyal való egyezései, a további részek gondolatmenetének azonossága alapján feltelezhető Pázmány prédikációjának (vagy annak leszármazottjának) használata.

tua ex te Israel, magadtul légyen az te veszedelmed. ↔ Tudjuk azt Krisztusban szeretett hallgatóim, hogy ha e világi fejedelmek hívatván barátjokat vendégségben, s azok megvetnék, és ami több, bosszúsággal illetnék, kikre nemcsak megharagudnának, [182v] hanem bosszúságokat is kitöltenék rajtok, amint olvasom egy doktortul, kimenvén Muszkaországban, kit tudományának nagy volta miatt kedvesen fogadta az császár, és sokakat meggyógyítván nyavalyájokbul, végtére meguntta annak az népnek éktelenségét, elszökék, de az úton utolérvén visszavivék és minden irgalmasság nélkül fejevételre szentenciáztaték és ítélteté, azonban a főrendek szánakodván rajta, elrejték és megmenték az haláltul. Lőn pedig, hogy maga a császár nyavalában esék és nagy kínjaiban fölkiált, mondván: Vajha most jelen volna az ő doktora, ki azonnal meg tudná őtet gyógyítani. Ezt hallván az főrendek, azt mondák, vajon nem bántanád-e? Felel az császár: Semmiképpen nem, sőt megajándékoznám. Erre előhozák, és meggyógyítván, előbbeni tisztire emelték, ő pedig annak utána megént elszökvén, megfogaték, és minden kegyelem nélkül a vadkan által megöleték és szaggattaték. ↔ Íme körösztények, mit cselekesznek a világiak még a velek jót tevőkkel is? Tehát az fölséges Urunk Krisztus Jézus mit fog cselekedni az ő bosszontóival, hogy ily nagy vacsorát, tudniillik az mennyei boldogságot megvetik, kinek mivoltárul, ha szerivel gondolkodnánk, elhiszem bizonyára, hogy azt kiáltanánk Szent Ignatius mártírral: O quam sordet mihi terra, dum coelum aspicio, mely unalmasnak, mely megvetettnek tetszik nékem az föld, midőn mennybe tekinték. Kit hogy mindnyájan végben vihessünk, lássuk meg ennek az vacsorának, a mennyei boldogságnak nagy voltát. Hallgassatok.

A vacsora sokképpen mondatik nagynek, tudniillik vagy a vacsorára hívónak nagy méltóságárul, vagy a vacsorára jövőknek nagy voltukrul, avagy az helynek nemességérül, ha szép palotában vagy kertben készítették, avagy a vendégségnek gazdag készületirül, ha az asztalok és annak környéke különb-különbféle kárpitokkal bévonatott, ha az eszközöknek drága számos volta rendeltetik, ha az ételeknek, italoknak gyönyörködtető sok különbségek osztogattatik, aminémű vendégséget készítettett Asverus király vendéginek. ↔ Ilyen, sőt ennél ezerszer nemesebb a mi vendégségünk, az mennyei boldogság, kirül emlékezetet téssen az mái evangéliom, mert ez oly helyen készítettett, ¹ akirül azt mondják az egész

¹ *Páz.*, II, 139. (4. sortól)

doktorok, hogy *Beatitudo est status bonorum omnium aggregatione perfectus*, [183] a boldogság oly állapot, oly helyen vagyon, melyben minden jóknak sokasága tekéletesen egyben kapcsolódik; állapotnak mondatik, mert ² e földön mindenkor változunk és azon állapotban soha nem maradunk, de az mennyei boldogságban minden változás ³ nélkül bátorságos, állandó ⁴ állapotban helyzetetünk. ⁵ Ez az boldog állapot Isten ő szent fölségének neveztetik mennyországnak, Isten városának és Isten házának, mert ⁶ az megboldogultaknak lakóhelye mennyben fog lenni, és ⁷ azt bírván, mindnyájan királyok lesznek. ⁸ Ennek az országnak szépsége és gyönyörűsége csak külső tekintetnek ékességéből is ⁹ kitetszik, mert *hová lehet szebb dolog, mint az kerek* ¹⁰ *égnek* ¹¹ *szépsége, ki fejünk fölött vagyon.* ¹² Ez fölékesített, mint valami drága gyémántokkal, fényes a holddal, világos az nappal, mindazonáltal ezek csak padimentomok, és csak lábok alatt való helyek az mennyei szenteknek. ↔ Gondold el már, körösztén lélek, minémű lehet az boldogság palotája, melyben vigadoznak az üdvözültek. E földi országoknak és tartományoknak nagy voltát bizonyos határ követi, és bizonyos mérföldekből tudjuk hosszú voltokat. De az mennyei boldogság határ nélkül, mérföldek nélkül való, és nemhogy megmérhetné azt valaki, de sőt meg sem gondolhatja nagyságát, amint kitetszik Báruk próféta szavaibul: [Baruc. 3.] O Israel quam magna est domus Dei et ingens locus possessionis eius, ó Izrael, mely nagy az Istennek háza és mely széles az ő örökségének helye! ↔ *A világi bölcsék erős bizonyosságokkal hitetik, hogy a látható fényes nap, sőt amaz igen aprónak tetsző levegő, vagy szikrázó csillagok nagyobbak az egész* ¹³ *föld kerekességénél, mely annyi birodalmokra,* ¹⁴ *annyi királyságokra tűzzel-vassal osztatott. A csillagos éghez képest pedig az széles földet*

² *uo.*, a

³ *uo.*, felett

⁴ *uo.*, másolhatatlan

⁵ *uo.*, + mivel senki ... nevezi ezt a Szentírásban (18 sor)

⁶ *uo.*, a magas mennyben léssen a boldogok

⁷ *uo.*, mennyországot

⁸ *uo.*, + Ez pedig ... dolog, mint (4 sor)

⁹ *uo.*, megtetszik.

¹⁰ *uo.*, kék

¹¹ *uo.*, csudálatos boltja, , mely fejünk felett áll?

¹² *Páz. m.*, II, 139–140: [A következő sorok Pázmány 16 sorának gyakran szóhasználatát is követő összefoglalása.]

¹³ *Páz. m.*, II, 140: földnél

¹⁴ *uo.*, ennyi

olyannak mutatják, mint az tengerhez¹⁵ egy csöpp vízcseke; és mint az nagy hegyekhez képest egy kis fönyecske; tehát kicsodák lesznek mindenek az legfelsőbb égből képest, melyben Isten¹⁶ ő szent fölsége az ő nagy vacsoráját elkészítette, melyre ma mindnyájan hivatalosok vagyunk.¹⁷

Errül az országgrul elmékedvén Szent Pál az Rómaiakhoz írt levelének 14. r. [Rom. 14.] azt mondja, *Regnum Dei est iustitia, pax et gaudium*, hogy az Isten országa igazság, békeség és öröm. Azért ott oly nagy csendesség, egyesség és vigasság vagon, hogy oda az nyavalyák, nyughatatlanságok és változások nem férhetnek, soha hideg vagy meleg, soha esők vagy menndörgések nem lehetnek, mert az minden [183v] gyönyörűségnek és vigasságnak helye. ↔ Itt e földön akárminémű kedves lakóhely légyen, ha szintén a paradicsom gyönyörűsége volna is, csak árnyék, csak semmi az mennyország javaiból képest; mert ha ennyi sok kedves alkalmatosságot és gyönyörűsége jókat adott e földön Isten ő szent fölsége még ellenséginék is, úgymint pogányoknak és egyéb eretnekeknek, gondold meg, miket készített az igazaknak abban az országban, melyben jutalmazza meg bűségünket. Mert azt fogadta [Apoc. 3.] Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego sedē in throno Patris mei. Aki győzedelmes lesz, úgymond, azt velem együtt királyi székekben ültetem, miképpen én is az Atyám székekben ülök. ↔ Mindezeket megkóstolták már valóban az dücsőült szentek, mivel magok dicsekedve kiáltják, hogy ők királykodnak az egész földön, amint hogy ehhez az királyi méltóságához illendő koronában is részesíti Isten ő szent fölsége a szenteket, mert maga azt fogadta, hogy azkik néki mind holtig híven szolgálnak, azoknak adja az életnek koronáját, sőt azmi több, az egész országnak birodalmát adja nekik, mondván, az ítélet napján: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi, jöjjetek és Atyám áldotti, bírjátok az nektek készítettet országot. ↔ Ó boldog emberi nemzet! Íme oly országot ígér mindnyájunknak, melyben minden fogyatkozás és osztozás nélkül úgy részesülünk a teljes királyságban, valamint most az napnak fényessége egyaránt szolgál mindnyájunkra.

¹⁵ *uo.*, képest

¹⁶ *uo.*, + Mansiones ... Szent Pál mondása szerint (7 sor)

¹⁷ [A beljebb kezdett részt a továbbiakban azt jelzi, hogy kéziratunk Pázmány beszédét lineárisan követi. Ha nemcsak gondolati vagy szóhasználati egyezés, hanem frazeológiai megfelelés is van, dőlt és az alapontozott kiemeléssel jelzem, jegyzettel azonban nem mindig kísérem a szöveget.]

¹⁸ Tovább, *háznak* is *neveztetik* Szent Pál apotoltul az mennyei boldogság, hogy ezzel megismérnénk következő állapotunkat és rendünket, mert *Isten cselédi* és lakosi *lészünk*, mindnyájan egy házban lakunk, és mindenkor Isten személyét látjuk és véle szólunk, egy szóval, olyan ház ez, mely minden szépséggel teljes és minden rútságtul üres. ↔ Ebben az házban társolkodó barátinkat leírja bővségesen említett Szent Pál az Zsidókhöz írt levelének 12. r. [Haeb. 12.] *Ti körösztvények, nem a Sínai hegyre, sem a tűzbe, folyókba és fergegegekbe, nem a trombita harsogások és rettentő szózatok között hivatattak, hanem járuljatok az élő Isten házába, a mennyei Jeruzsálemba, a sok ezer angyalokhoz, a mennyországba íratott régiek seregibe, a mindenható ítélő Istenhez, a Krisztus Jézushoz.* [184] Hogy pedig megtudjátok, kik legyenek az mennyei boldogságnak lakosi, kikhez járulunk, mikor megdicsőítettünk, először ő maga az örök élő Isten és az mi édes Megváltónk; másodsor az sok angyalok sűrűsége, a régi pátriárkák, próféták, apostolok, mártírok és minden igazak, kiket senki meg nem számlálhat, soha keserűséget vagy bánatot, soha semmi vétket, fogyatkozást, rendetlen indulatokat ottan nem láthat senki, mert mindenek olyanok, mint *az rózsza tövis nélkül, mint a tiszta búza konkoly* ¹⁹ *nélkül, mint az tükör homály nélkül, mivelhogy Isten fiává fogadtattak.* Ah, nemdenem szép állapot ez, körösztvények! Íme ezen boldog állapotra te is juthatsz, ha jól keresed, amint is hívatattol az mennyei gazdátul, aki ez mái evangéliom szerint vocavit multos, sokakat hiva és az sokak közül te is hivatalos vagy. ↔ Valóságos dolog az, hogy *valamint az csillagok fényeskedése különböz egymástul, úgy az szentek dücsőségében is grádicsok vannak, és miképpen az saskeselyű nyilvánban nézheti a tiszta nap sugárit, hogysesm egyéb madarak; a tűz is annál inkább melegítheti a közel valókat, hogysesm az távul állókat; úgy az örök életben is, akinek bővséges érdeme volt életiben, gyönyörűségben látja Istent, hogysesm egyebek. De ahbul az különbözésből* ²⁰ *senkinek nehézsége vagy kedvetlensége nem származik, senki nem irigyl, senki nem kevésni az más boldogságát, hanem kiki a más javát úgy nézi és úgy örül azon, mintha önnön magáé volna.* ²¹ ↔ ²² Krisztusban

¹⁸ *Pázm.*, II, 142 lap alján [előtte egy lap kihagyás volt, majd egy bekezdés kivonatolása után: 143-145.]

¹⁹ *Pázm.*, II, 144: és polyva

²⁰ *uo.*, senkiben nehézség, vagy kedvetlenség nem serked

²¹ *Pázm.*, II, 144–145: + Mert miképpen ... kívánsága. (22 sor)

²² *Pázm.*, II, 145: Keresztvények:

szeretett hallgatóim, *ha amaz gazdag Sába királyné csak azért, hogy Salamont látná és egynehány napig véle nyájaskodnék, békeességes országából kibontakozván, messze földről sok költséggel, fáradsággal Jeruzsálembe ment; ha a római császárok és világbíró hatalmasok az iszonyú pusztákra bujdosnak, hogy Szent Antallal ennyihány óráig együtt lennének, hogy szent és nyájas szavait hallhatnák: ha e világnak valamely szegletire egy mennyei angyal, vagy Illés próféta, vagy Szent Pál apostol alászállana: vajon nem mindnyájan kívánkoznánk-e hozzájuk menni és velek nyájaskodni;*²³ tehát innéd ez nyomorult állapotul, e siralomnak völgyétül *nem kívánkozzunk-e elválni és oda-menni, ahol sokezer angyalokkal és városzott hívekkel, sőt Krisztussal és az ő szent Anyjával, a több sok szentekkel örökkén együtt lehetünk,*²⁴ és az elkészítettett vacsorán vigadozhatunk. [184v]

Kénszerítenek minket ennek az vacsorának megkóstolására a sok gyönyörű áldomások és isteni ajándékok, kikben nemcsak részesülnek az megdücsöült szentek, hanem, amint Izaiás próféta írja [66], Deliciis affluunt ab omnimoda gloria, minden dicsőségek gyönyörűségében elmerülnek és vigasságnak sebesen folyó patakival részegítettettek, mert az boldogságban eltörli Isten könnybullatásinkat, nem leszen ott halál és siralom, nem leszen bánat és keserűség, nem leszen munka és fáradtság,²⁵ nem leszen éhség és szomjúság,²⁶ nem leszen vénség vagy gyermekség, egy szóval: *nem leszen semmi alkalmatlanság, hanem*²⁷ örökkén való öröm és vigasság leszen, mert Krisztus Urunk mondása szerént: *bémennek az igazak az ő Urok örömében, és nem az öröm mégyen őbeléjék; mert, valaminthogy egy széles tenger bé nem mehet emberbe, úgy a mennyi örömök nagy volta nem fér az boldogokhoz, hanem ők mennek az örömbe, hogy kívül-belül végtelen örömmel elboríttasanak.* ↔²⁸ Ez pedig származik elsőben abbul, amint följegyzi Izaiás próféta [Isai. 58.], hogy isteni fényességgel teljesek lesznek az megdücsöült szentek, melyben látják az Isten színének fényességét. ↔ Igaz dolog az, hogy *a mi természetünk világossága nem elég az Istennek színe látására, mert*²⁹ *az Isten hozzájárulhatatlan világosságban lakik,*

²³ *uo.*, Ah, mely nagy bolondság, ha innen

²⁴ *Pázm.*, II, 145–146: Bizony nékem ... őket Isten (27 sor)

²⁵ *Pázm.*, II, 146: Hanem requiescent ... vitézkedéstül. (2 sor)

²⁶ *uo.*, nem leszen hévség vagy hidegség

²⁷ *uo.*, Gaudium et exultatio in sempiternum

²⁸ *Pázm.*, II, 146–151. [Pázmány gondolatmenetét jelentősebb kihagyásokkal követi a kézirat az utolsó bekezdésig, néhol egy-egy fordulat szó szerint azonos.]

²⁹ *Pázm.*, II, 146: Lucem ... potest (1 sor)

*melyet senki nem nézhet természet ereivel, hanem az Istennek fényessége vastagítja meg a mi erőtlenségünket, hogy az ő kimondhatatlan fényességében nézzünk és azt világosan lássuk; jóllehet most homályban és mint egy tükör által látjuk az Istent, az örök dicsőségben pedig színről színre fogjuk szemlélni szent orcáját, mely nem egyéb, hanem az ő erőssége, mindenható volta és megfoghatatlan bölcsessége; s ebből az dicsőséges látásból származik, hogy Istenhez hasonlók lészünk, boldogok, erősek és vigasságosok: akkor, akkor teljesedik bé az kígyónak mondása: Eritis sicuti Dii, olyanok léstek, mind az istenek. ↔ Mert valamint a fényes tükör magában foglalja a belé nézőnek ábrázatját, avagy az kemény vas a tűznek fényességét, úgy nem különben mi az Istennek mivoltát magunkban foglaljuk, avagy inkább Isten ő szent fölsége foglal minket magában. És ez az oka, hogy az szenteknek Istenről semmi feledékenségek, semmi bánatjok, semmi nehézségek nem lehet, mert mindenkor Istenben maradnak és Isten őbennek. [185] ↔ Tudja azt kiki, hogy e világi jók bánatot és nyughatatlanságot szoktak embereknek szerezni, mert semmi jó nincs széles e világon, akiben valami fogyatkozás nem volna; de az mennyei jók, mivelhogy minden fogyatkozás nélkül valók, soha unalmat nem szereznek. ↔ Jól tudták ezt amaz ezerni ezer sok mártírok az Istennek bizonyosság tételébül; hogy elnyerhessék ezt az nagy dicsőséget, az örök boldogságot, azért mindenféle kínokat nem szántak fölvenni, sőt önnön maga Krisztus Urunk, mivel szent Atyjának akaratjából e világi nyomorúságok közé küldteték, opportuit pati, maga akaratjából fölvette nemcsak az szenvedést, hanem még az halált is, hogy annál hamarébb az Istennek jobbjára ülhetne: tehát mi nyomorult emberek, mit nem köllene mívelnünk, hogy ezt az drága jót elnyerhetnénk, de mégis mentegettük magunkat az fáradsággal, holott *a mennyországnak egyéb ára nincsen, hanem te magad, mert ha Krisztus Urunk magát adta, hogy néked megszerezze az mennyországot, tehát te se kéméljed magadot érette adni, mivel semmit nem vehetsz olcsóbban, mint az mennyei dicsőséget, mely annyit ér, amennyid vagyon.* Ha nincs jószágod, kincsed és aranyod, *egy ital hideg vízen megveheted.**

Tudom, Krisztusban szeretett hallgatóm, sokat munkálkodol most, hogy nyavalyás testedet az hidegtül, éhségtül és minden nyavalyáktul megoltalmazad, de akkor nem kívántatik semmi gondod, mert [Philip. 3.] configuratum corpori claritatis Christi, a Krisztus Jézus testének fényességé-

hez hasonló léssen, ki valamint a Tábor hegyen, oly fényességben öltözék, mint az nap, úgy hasonló formán az igazak mennyországban fényeskednek, mint az tündöklő fényes nap. Most azon gondolkodol, miképpen gyógyíthatad testedet a nyavalyákból, és hogy az halált ideig elkerülhessed; akkor halhatatlan és szenvedhetetlen léssesz; most teljes életedet jobbára az ételben italban, álomban töltöd el, de akkor semmi efféle nem kívántatik, hanem mint valami várat erős kőfal, úgy az boldogság téged környül vészen. Annak fölötté azt mondja Izaiás próféta k. [Isa. 58.] Non deficient, ez a mennyei boldogság soha el nem fogy, soha ennek vége nem léssen, hanem még Isten léssen Isten, az boldogok is mindaddig léssznek dicsűültek, mert az mennyország örökkén való ház, melyben rothadás nem lehet, oly ország, melynek vége nincsen, mert soha meg nem hervad, hanem örökkén örökké virágjában marad. [185v]

Ó mégis, emberi természetnek tunyasága és okosságának homályossága! Hogy nem vitetik el már egyszer, és valamint Szent Péter apostolnak a Tábor hegyin, Krisztus Urunk fényességében, úgy a mi szemeinknek megjelennék az örök boldogságnak mivolta; elhiszen bizonyára, hogy nagyobb szorgalmatossággal készülnének mindenek erre a vacsorára, s nem mentegétnék magokat a külső jószágokkal, az barmokkal és az házi cseléddel, hanem még magok kárával is reá futnának: kiváltképpen hogy Isten ő szent fölsége ily menndörgő szókkal fenyegeti efféle rösteket: Amen Amen dico vobis nemo horum virorum gustabit coenam meam, bizony, bizony mondom néktek, hogy senki ama férfiak közül, azkik hivatottak, és el nem jöttek, meg nem kóstolják az én vacsorámat, azaz az örök boldogságban soha nem részesülnek, valakik az házi dolgok miatt, vagy külső jók miatt elmulatják az Isten ígét, mely útja az mennyei vacsorának. Mi azért, keresztyének, nézzük meg lelki szemeinkkel, és meglátván ezt az boldogságot, minden erőnkkel szándékozzunk elnyerésére. Amen, úgy engedje Isten. Amen.

XIV.

Dominica 7. post Pentecosten*

Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum coelorum. Matth. 7.
Nem minden, aki mondja: Uram Uram, mégyen bé mennyeknek országában.

Mely nagy áron és drága kincsen vette legyen megváltó Krisztus Urunk a mi lelkünk-
ket; tudhatja ki-ki, mert ennek szabadulásáért nem aranyat, ezüstöt, nem gyémántokat
vagy Darius kincsit, nem országokat vagy tartományokat, hanem maga drága szent
vérét adta, mikor tudniillik a kertben véres verejtékkal harcolt érettiünk; mikor az ereket
kereszt szegeivel, oldalát dárdával megnyitatta, egy cseppig minden vérét kiadván váltságun-
kért. Azért szorgalmasan őrizi¹ a mi lelkünket, hogy ismét ördög fogságába ne essék: a ve-
szedelmeket megmutogatja, s azok eltávoztatására szép intésekkel és parancsolatok fenytékével
esztenez. ↔ Aminthogy nyilván az mái szent evangéliomban maga az igazság,
Krisztus Urunk kinyilatkoztatja hazugságokat, és kevéssel megismérteti kicsoda s
micsoda legyen, mikor tudniillik a báránybőr alól kimutatja a farkasokat, a képmu-
tatókat a szentek képzett színe alól, az istentagadókat a keresztyén név alól, ilyen
formán: Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium,
intrinsicus autem sunt lupi rapaces, vigyázzatok és ójjátok magatokat a hamis
prófétáktól, ne nézzétek külső öltözeteket, hanem magokra vigyázzatok, belől
kicsodák. S reá akadtok, hogy farkasok, keresztyéneknek hívatatják ugyan mago-
kat, de az igaz keresztyénségnek ellenségi, amint Tertullianus magyarázza [in glossa
de praescrip.] Quenam sunt ipsae pelles ovium nisi nominis Christiani externa spe-
cies? Micsoda a báránybőr és abbul csinált öltözet? Nem egyéb bizonyára, hanem
a keresztyén névnek külső tekintete és színe. Mert ezek áztatósnak láttatnak, s
belől pedig ellenkeznek a jóval, ezeknek külső könyörgések megvagyon, hitekkel
kérdednek, üdvösségek reménségében legbizonyosabbak, a törvént tudják, értik az
Írást, gyakorta nevezik az Istent, és amint beszélük, szívesen szeretik: de vond le
az álorcát róluk, és homlokukon azt fogod olvasni, amit mondott felölök Szent
Dávid 77. zsolttárban: Dilexerunt eum in ore suo et lingua mentiti sunt ei, cor

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 200–203v. – Felhasznált forrás [az első bekezdés-
ben]: *Pázmány, II*, 264–276: Pünkösöd után hetedik vasárnap, *Mint kell a báránybőrbe öltözött farka-
sokat megismérni.*

¹ *Pázm., II*, 264: Krisztus

autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habitis sunt in testamento eius, szerették őtet szájokkal és nyelvekkel hazudának néki, a szívek pedig nem vala igaz hozzája, és nem lőnek hívek a szövetségben. ↔ Mondton mondjuk ugyan, Domine Domine, Uram, Uram, de amint Szent Hilárius szól: Nemde azért örökkössé leszen-e, hogy Urának mondja valaki az Istent? Avagy azzal nem leszen-e Ura, ha annak nem nevezi? Micsoda szentség vagyon az Úr nevének pusztá kimondásában, [200v] mivelhogy a mennyország útját nem a névnek kimondása, hanem az Isten akaratjára hajlott engedelmesség találja fel. Sőt, inkább nehezteli az ilyen nevezetet, mondván: Quid vocatis me Domine Domine, et non facitis quae dico, miért híttok Űrnak (úgymond Krisztus Urunk a farizeusoknak), ha nem cselekszitek amiket mondok, vagy annak ne mondjatok, vagy fogadjatok szót: Ó álnok világ fia! Ó hamis beszédű emberek! Mendaces filii hominum! Csak az álorcát kedvelik, [ad Tit. c 1.] confitentur se nosse Deum factis autem negant, vallják az Istent, de cselekedetekkel tagadják. Vajon kicsodák azok? Talán azt gondoljátok, hogy az pogányok, azt Istent tagadók, az eretnekek? Ah, ezeket mindnyájan ismerjük! Mások azok, akiket én értek. Kicsodák tehát azok? Az igaz keresztyén hitben nevelkedett keresztyéneknek nagyobb része. ↔ Nem igazítlak én másokra, hanem magatokra, keresztyének. Csak magunkat nézzük el, és ha látjuk, s bennünk tapasztaljuk, hogy nem egyez cselekedetünk szavunkkal, mi vagyunk azok az álnokok, mi kiáltjuk imádságunkkal Domine Domine, Uram Uram, de talán haszontalanul. ↔ Hogy pedig igaz légyen mondásunk és szükségnek idején haszontalanul ne fárasszuk az egeket azzal a szóval, Uram Uram, szükség tehát, hogy jót is cselekedjünk és jót míveljünk. Melyről többet akarván szólani, kérem kedves hallgatóimat, legyenek etc.

Az szolgálának legnagyobb dicsírete az, ha urát féli, mert ha féli, minden kétség nélkül kedve szerént jár, Szent Dávid bizonyossága szerént: [Psal. 111.] Beatus vir, qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis, boldog férfiú, aki az urát féli, és az ő parancsolatit igen kedveli: azaz: nemcsak nógatva viszen valamit végben, hanem ugyan örvendez szíve rajta, hogy urának kedve szerént járhat. Mivel azért az ember mind fia, s mind szolgája az Istennek, Szent Dávid próféta úgy kezdi inteni a híveket, mind fiakat, de arra tanítja, amire a szolgákat tanítaná: [Psal. 33.] Venite filii audite me timorem Domini docebo vos, jöjjetek elő fiaim, hallgassatok engem, az Úr félelmére tanítlak titeket; akarván ezzel jelteni: hogy mint fiak tartozunk, Atyánk böcsületét tekintvén, s haragját eltávoztatni kívánván, minden engedel-

mességgel tőle hallgatnunk, úgy hogy semmiben kedvét ne szegiük, gonosszal és bűnnel meg ne bántsuk, netalántán magunk vesztére azt a gonoszat halljuk tőle, amellyel szívesen panaszkodott Malakiás próféta által, k. 1. r. [Malach. c. 1.] Filius honorat patrem et servus Dominum suum, si ergo pater sum ego, ubi est honor meus? Et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? dicit Dominus exercituum. A fiú tiszteli az ő atyját és a szolga féli az ő urát, ha tehát én atya vagyok, hol az én szeretetem? Ha úr vagyok, hol az én félelmem? azt mondja a seregeknek Ura. ↔ Kettőt kíván ő tőlünk, szeretetet és félelmet. Szeretetet fiaktul, félelmet szolgálóktul, [201] ami abban áll, hogy ne csak gonoszat ne míveljünk, ne csak gonoszságunkkal ne bosszantsuk, hanem azon följül jót is míveljünk és keresve keressük a jónak mívelésére való alkalmatosságot.

Midőn egykor amaz híres nevezetes képíró Apelles látogatásának okáért Protogeneshez ment volna s otthon, vagyis szállásán nem lévén, egy lineát vont tábláján, s mindjárt megismérte keze vonyásáruul Protogenes, ki volt volna házánál, mert vékonyságát látván és igenességét, amelyet maga sem követhetne el mesteriségével, csak azt mondá: Apelles volt itten. Krisztusban szeretett hallgatóm! Nézd el egy kevéssé a tekéletes keresztyén embert, akinek szájából szitkot és átkot nem hallasz, hanem csendes beszédet; akinek cselekedetiben feslettséget nem tapasztalsz, hanem egy megért szép magaviseletét; akinek keze ki vagyon nyújtva tehetése szerint az adakozásra, akinek köznap henyelését nem látod, ünnepnap buzgó imádságokkal kelleli[] az Istent a templomban; aki, ha dolgai jól folynak, fel nem fualkodik; ha sanyargatja a háborúság vagy egyéb nyomorúság, kétségben nem esik, nem szugolódik Isten ellen. Nézd el ezt, és azonnal reá akadsz, kicsoda, mi-csoda, s ki légyen, magad tészesz bizonyosságot felőle, hogy igaz szolgája az Úrnak, és ez híjja igazán Urának az Istent, mert valaminthogy a gyümölcs a fát, úgy a jó cselekedet megismérteti az igazat.

Vajon mit tudott többet Urunk felől Szent Péter, mint a több tanítványok, s mégis senki sem tudott oly igazat mondani felőle, mint Péter, midőn azt mondá: Tu es Christus, filius Dei vivi, te Krisztus vagy, az élő Istennek Fia. ↔ Honnan tudod, jó apostol? Hiszen te sem hallottál többet felőle, mint más társaid a próféták jövendölésébül, s mégis egyik sem mondja Isten Fiának, hanem ki Illésnek, ki más prófétának nevezi, s te pedig azt kiáltod: Te az élő Istennek Fia vagy. Okát akarjátok tudni? Ez az: mert nemcsak szavaira, hanem cselekedetire leginkább vigyázott Szent Péter, és azért, azokat látván, egyebet nem gondolt felőle, hanem

csak azt, hogy Istennek Fia volna. ↔ Melyért azt érdemlette Péter, hogy azt mondá Urunk néki: Boldog vagy te, Péter, mert Caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus coelestis, bizonyára nem a test, sem a vér, hanem az én Atyám jelentette ezt meg néked. ↔ Kérdé itten Szent Hieronymus: Vajon mikor jelentette meg néki azt az Atyaisten? Mikor szólott vele? Megfelel Szent Hieronymus s azt mondja: Az én atyám jelentette ezt meg néked, annyit mondott ezzel: Te az én cselekedetemre vigyáztál, s azoknak hittél, amelyek Isten Fiának mondanak. Mert olyanok voltak az ő cselekedeti, amelyek istensége felől bizonyosságot tettek. ↔ Ezt immár csak fordítsd, keresztyén lélek, s tekintsd el magadot, olyanok-e a te cselekedetid, hogy azokbul hited is megismertessék? Ha olyanok, ah, áldassék az Úr, akit [201v] méltán becsüllesz. De jaj, ha nem olyanok, mindazonáltal azt mondom én, amit Szent Cyrillus mondott: [Catha. 10.] Christianus vocatus es, parco huic nomini ne propter te blasphemetur Dominus Jesus Christus filius Dei, sed luceant bona opera tua. Ah, keresztyénnek hivattatol? Engedj meg ennek a névnek, hogy temiattad ne káromkodtassék az Isten Fiának Krisztus Jézusnak szent neve, hanem világoskodjanak a te jócselekedeteid minden üdőben. Mert nem elég az, hogy valaki csak ahhoz tartsa magát, hogy ő jámborul él, senkiét nem kívánja, senkivel nem veszekedik, de amellet nem adakozik a szegényeknek, ha lehetséges tőle; jót nem teszen ellenségével, csak annyi, mint a leveles, de gyümölcstelen fa; annyi, mint a piarcon henyelő ember, ki noha senkit nem bánt is, de ugyan azért senki napszámi bért nem ad nékie. Így aki csak hitihez bízván, jót mellette nem mível, az a mívesek jutalmát, mely az örök boldogság, ne várja, mert ez nem henyelőknek, hanem míveseknek és jót cselekedendőknek ígertetett.

Erre nézve inti mind az henyelőket, s mind az igazságnak útján járókat királyi próféta Szent Dávid Zsolt. k. 2. r.: [Psal. 2.] Apprehendite disciplinam ne quando irascatur Dominus, et pereatis de via justa, vegyétek bé, avagy ragadjátok meg a fegyelmet, hogy valamikor meg ne haragudjék az Úr, és elveszettek az igaz útrul. Mintha Szent Dávid nyilván mondaná: Nem elég az, hogy jó hitben legyetek és tekéletes életben, hanem szükség az is, hogy ebben vigyázzatok és serények legyetek, ne szunnyadozzatok, mert csak egy elszunnyadással is úgy megbántatik az Isten, hogy abbul kiessetek, ami jóban voltatok.

Így vesztek el amaz balgató és bolond szüzek, akikben, noha a szunnyadozásnál egyéb gonoszság nem vala, de mindazonáltal, mikor nem vélnék, éjfélkor történék a kiáltás: Ecce sponsus venit exite obviam ei, fel, fel, halljátok, fel, szü-

zek, íme ihon jó a vőlegény, menjetek eleiben! Boldog Isten! Vajon ki ne vélné itten, hogy kedves ne legyen szolgálatjok? Mivel mindnyájan szüzek, tiszta életűek, semmi gonoszság és undokság őket nem rútítja vala, s azon följül mindjárt ágyokbul felugranak, lámpásokat felékesíték és eleiben menének a vőlegénynek: Tunc surrexerunt omnes virgines et ornaverunt lampades suas: akkor (úgymond Szent Máté evangelista) mindnyájan felkelének és lámpásokat felékesítették! S midőn már az út közepén valának, akkor kezdének panaszolkodni: Lampades nostrae extinguntur, Jaj, mit tegyünk, nem vigyáztunk lámpásunkra, olajunk elfogy, majd világunk is elaluszik. Talán megvárja a vőlegény? Ite ad vendentes et emite vobis! Az öt okos szűz, amelyek lámpásokat töltön tötötték, azt adják tanácsul, eredjetek a kolmárokhoz s vegyetek magatoknak, aminthogy úgy is cselekedtek. De dum autem [202] irent emere, venit sponsus, et quae paratae erant intraverunt cum eo ad nuptias et clausa est janua, midőn venni mennének, elérkezék a vőlegény, s kik készen valának, bemenének vele a lakodalomban és az ajtó bététeték. ↔ Ó szerencsétlen szüzek! Későn jártok, immár bé vagyon zárva az ajtó, kiáltatok mindazonáltal, zörgesetek, talán fölnyittatik: Domine Domine aperi nobis, ah, nyisd fel Uram, mi vagyunk azok a szüzek, akik elődben jöttünk volt, de gondot nem viselvén lámpásunkra, elaludtunk volt, íme megtértünk. Amen dico vobis nescio vos. Éppen ez az oka, hogy bé nem jöttök, mert nem vigyáztatok, azaz: megszüntetek a jónak művelésétül, azért, bizony bizony mondom néktek, nescio vos, nem ismerlek benneteket. Ó veszedelmes szunnyadozás!

Ez ám az, keresztyén lelkek, Apprehendite disciplinam, ne quando etc. Ragadjátok az fegyelmet és legyetek serényebbek és buzgóbbak minden jótéteményitekben, hogy netalántán megharagudjék az Úr és elveszetek az igaz útrul. Mert eretnek találmány az, ne kételkedjél üdvösségedben, nem szükség az testnek nagy sanyargatása, vagy jószágos cselekedeteknek gyakorlatossága, hiszen két vagy három igével is elnyerheted az örök boldogságot. Ah, gonoszul bízató gondolat! ↔ Halljad ezeránt mint történt egykor némely feslett életű emberrel, kit jó baráti arra intették, hogy penitenciát tartván életét megjobbítsa: kiknek mindenkor azt felelte, hogy annak még ideje vagyon és hogy néki oly reménsége vagyon, hogy akármi későre is, három igével megengeszteli az Istent és üdvözül. Tudniillik, ha azt mondja Dáviddal: Könyörülj rajtam Istenem. ↔ De igen megcsalta a reménség, mert mivelhogy akkor, mikor ideje volt, azt szíve szerént nem mondta. Egy hídon menvén, a híd leszakadott alatta, és mind lovastul nyaka-főre men-

vén, megrettent a véletlen eseten, és a három drága szép ige helyett más iszonyú három igét mondott: Vigyen el az ördög mindent, és úgy szakadott nyaka, és amit kívánt, megnyerte. ↔ Íme keresztyének, minémű szerencsétlen halállal múlnak ki e világból azok, kik jócselekedetek nélkül ily vakmerőképpen bíznak üdvösségekben. Nem ok nélkül fenyeget tehát bennüket az mái evangéliomban Krisztus Urunk, mondván: Non omnis etc. Hogy nem minden, aki...

Mindezekre nézve kérlek, az nagy Istenre kérlek, ne légyen annyi számtalan kiáltásunk heában, hanem szálljon ki-ki magában s lássa, ha nem hadta-e el sok szép áitatosságát, nem szűnt-e meg néhai példás cselekedetétül? S ha afféle tunyaságot talál, azontul ítülje meg maga magát, s ismérje meg, mely nagy veszdelemben ejtette magát azoknak elhagyásával. ↔ Avagy ha oly helyt talál magában, melyet az vétek vagy gonoszság elfoglalt, azontul irtsa s gyomlálja ki azt, és ahelyett plántáljon jószágos cselekedeteket. Azt akarom mondani: amely [202v] helyt a kevélység töltött volt meg, az alázatosság foglalja el; amely helyt a fösვნénység pusztított, az adakozás töltse meg; amelyet a fajtalanság rútitott, az tisztaság ékesítse fel; amelyet az irigység elfoglalt, bírja a jókarat: egy szóval, ahol hazugság találtatott, légyen ott ahelyt igazmondás, és bizonyosok légyünk, hogy szavunkkal egyezni fog cselekedetünk. Így fogunk a jóban előmenetelt tenni, így fogunk gyümölcsözni. ↔ Mert valaminthogy a jó kertész meg nem elégszik azzal, hogy a jó fáján csak egyszer teremjen, hanem idejében mindenkor megvárja gyümölcsét, egyébaránt kivágja; úgy kívánja tőlünk a mennyei kertész, a Krisztus Jézus, az mi jó cselekedetinknek szüntelen gyümölcsét, mert nem tűrheti el az haszontalan fáját az ő kertében, hanem amit példában mondott, valósággal bé is teljesíti, de kiváltképpen a tunyákon, mert maga mondása: Omnis arbor quae non facit fructum excindetur in ignem mittetur, amely fa gyümölcsöt nem hoz, kivágattatik és az tűzre vetetik. Azaz: aki jót nem cselekszik, nem iparkodik, és mint egy öllel nem öleli a jóban való előmenetelit, kivágattatik, valaminthogy kivágattatott mennyeknek országából amaz legfőbb és ékesb termetű angyal, Lucifer, valamint kivágattatott az gyönyörűségnek paradicsomából amaz legokosabb és hatalmasb világnak fejedelme, és első atyánk, Ádám; valamint kivágattatott az apostolok közül Júdás Iskariótes, ki noha a Krisztus oskoláját gyakorolta volt; valamint kivágattatott és kivettetett a királyi méltóságul Saul, ki noha ifjúságában oly jeles, oly termúfa vala, hogy az egész Izraelben mása nem találtatott, aminthogy az Szentírás is bizonyítja: 1 Reg. 9. Erat enim electus et bonus, et non erat vir de filiis Israel melior

illo, ab humero et sursum eminebat super omnem populum, vala pedig Saul választott és jeles, és nem volt az Izrael fiai közül jobb férfi annál. Vállatul fogva és azon fölül meghaladja vala az egész népet. De mindazáltal kivágattott. Vajon miért? Mert gyümölcstelenné vált, száradni kezdett és azért Istentül megvettetett, megutáltatott.

De ó esztelen emberek! Mennyin találtak még most is, akik azt mondják, amit régenten egynehány asszonyrul mondott Izaiás próféta k. 4. r.: Apprehenderunt septem mulieres unum virum dicentes: panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemus, tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum, megragadnak hét asszony alatt egy férfiat mondván: a mi kenyérünket esszük és a mi ruháinkkal ruháztatunk, csakhogy neveztesseünk a te nevedről, vedd el gyalázatunkat. ↔ Kicsodák ezek az asszonyok? Mindnyájan azok, akik álorcával földöztenek, báránybőrben farkasok, a keresztény [203] neve alatt nem hívek, hanem hitetlenek, nem római katolikusok, hanem ateusok, istentagadók. ↔ Ezek, ezek mondják, nem köll nekünk a te kenyered jó Jézus, az Ol-táriszentségben, hanem magunk hamisságának kenyérét esszük; nem kell a te ékes öltözeted, mely jószágos cselekedetbül szövettetik, hanem a magunk csalárdságával földözünk; nem kell a te menyegzős ruhád, hanem béérjük mi a mi gonoszságunk és testi gyönyörűségünk rongyával, ha szintén kivettetünk is jövendőben a külső sötétségben, csak a nevedet kívánjuk, hogy körösztényeknek neveztesseünk a Krisztusrul, ne mondassunk eretnekeknek, pogányoknak, hitetleneknek. ↔ Ó átkozott csalárdság! Tudod-e, mit mondottál keresztiséged idején? Renuntio Sathanae, ellene mondok a Sátánnak. S miért változtatod meg tehát fogadásodat? Azelőtt kedvelted a Krisztus ártatlanságát, s jócselekedetét? S most az ördög csalárdságához kapaszkodol. Szóval azt kiáltod, Domine Domine, Uram Uram, de hidd el, non intrabis in regnum coelorum, bé nem mégy az mennyeknek országában, sőt nagy gyalázzal azt hányja szemedre a te Urad, akít igazán nem félsz és nem böcsüllesz, amit a 49. zsolnárában jövendölt Szent Dávid [Ps. 49.] Quare tu enarras iustitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Odisti disciplinam et abjecisti sermones meos. Miért hirdeted te az én igazságomat, és szádba veszed szövetségemet? Te pedig gyűlölted a figyelmet és hátravetted beszédimet. Megfeddlek tégedet és orcád eleibe rakom. ↔ Mintha azt mondaná: Miért vallod magadat kereszténynek, aki tudod az én törvényemet, amelyben minden igazság foglaltatik, mikor gyűlölöd a fegyelmet és ellenkezel a törvénynek

oktatásával? Jobb volna, nem tudnád Istenedet, hogysen mint néki nem engedsz. S azért kevesebb bünt vallott fáraó, nem engedvén parancsolatinak, mint te, mert ő azt mondotta: Nescio Deum et Israel non dimittam, nem tudom az Urat,és Izraelt, el nem bocsátom. De te tudod az Urat s mégsem cselekszed azt, amit parancsolt. Nem segít bizonyára a pusztá körösztényi név, ha jóságod nem találta-tik.

Régi rendelése volt Istennek az, ami írva vagyon Moy. 3. k. 2. r. [Lev. 2.] Omnis oblatio quae offertur Domino absque fermento erit, minden áldozat, amely az Úrnak áldoztatik, kovász nélkül legyen, mert egy kevés kovász az egész tésztát megsavanyítja, azaz: úgymond Szent Bonaventura: Absque fermento usurae, rapinae, furti et cujuscunq;ue iniustae acquisitionis, uszuranak, ragadozásnak, lopásnak és akármely hamis keresménynek kovásza nélkül. ↔ Előbb légy jó keresztény, s azután külsőképpen is áitatos, alázatos s jámbor, csendes életű. Némelyek böjtölnek ugyan, kongregációbeli kötelességeiket imígy-amúgy elvégzik, külső törvént valamennyire megtartják, de a szolgálknak nem fizetnek, vagy munkások igaz bérit meg nem adják, keresmények hamis, feslett életben [203v] irigységben, káromkodásban, rágalmazásban vagy egyéb gonoszságokban torkig úsznak. Ah, haszontalan az ilyennek imádsága, nem köllemetes ezeknek áldozatja, haszontalan kiáltják zokogva Uram, Uram, mert meg nem hallgattatnak. ↔ Hogy azért neveteket méltán viseljétek és igaz keresztényeknek ismértessetek, ne csak szóból, hanem cselekedetből is álljon keresztényésgetek, és így gyümölcsötökből megismertetvén, könyörgéstek hasznos és üdvösséges lészen, s oda juttok jövendőben , ahonnan a képmutatók örökké kirekesztetnek, oda juttok, ahol nem álortca alatt, hanem színrül színre látjátok az egek Urát, a Krisztus Jézust, mindörökön örökké. Amen.

XV.

[FÖLDES Rupert]

†

*De ruina Jerosolimi**

Dominica 9. post Pentecosten

Videns civitatem flevit super illam. Látván az várost síra azon. Luc. 19.

¹ Midőn a világi fejedelmek valamely várost meg akarnak szállani és utolsó romlásra hozni, abban helybezetik nagyobb okosságokat, hogy titkon tartsák szándékokat és a várasra ike jülsébe ne essék gyanúság, hogy veszedelmekre igyekeznek, hanem készületlen találtassanak és véletlen romoljanak. Nem cselekeszi ezt a ² nagyirgalmasságú Isten, mert ő [2 Petri 3. v. 9.] Nolens aliquem perire, omnes vult salvos fieri, azt akarja, hogy senki el ne vesszen, hanem mindnyájan üdvösségre jussanak. ↔ Azért az özönvíz előtt sok üdövel megjövendöltette a következő veszedelmet, Jónással megkiáltatta Ninive romlását, hogy véletlen veszélybe ne esnének az emberek.

Ezt az isteni irgalmasságát ismérteti a máj szent evangéliomban. Mert mikor az Olajfák hegyére Krisztus eleibe ment volna a sokaság, hogy ötet pálmaágakkal, köntösök leterítésével, Oszanna kiáltásával és minden vigasságos éneklésekkel, nagy örömmel és pompával késérné, meggondolván Krisztus, mely szörnyű romlás, mely rettenetes veszedelem száll erre a várasra, sőt az egész zsidóságra, elfakada sírva és keserves szókkal számlálá veszélyét a gonosz várasnak. ³

Mikor a kemény szívű zsidók a szó nem fogott, hogy példával hatalmasban indíttatnának a félelemre, azt akarta Isten, hogy a próféták külső cselekedetekkel jelentsék a nagy romlásokat, melyekkel Isten őket fenyegette. ↔ Izaiás próféta által hirdetterév az asszíriai király kegyetlenségét, hogy foganatosb lenne tanítása, azt parancsolá néki, hogy csupa mezítelen járjon a piacon és azt kiáltsa: [Isai. 20.] Sic minabit rex Assyriorum captivitatem, discoopertis natibus ad ignomiam, Isa. 20. ilyen gyalázatos mezítelenségben viszi foglyait az asszíriai király. ↔ Jeremiás prófétának [Jer. 27. v. 3.] a babilóniai fogsággal ⁴ köllött rettenteni és penitenciára hozni a zsidókat: azt akarta és parancsolta néki Isten, hogy vasláncokkal kötöztesse magát

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 212/b–214v. – Felhasznált forrás: Pázmány, II, 293–307: Pünköd után kilencedik vasárnap, Prédikáció, Jeruzsálemnek és a zsidó nemzetnek utolsó romlásáról.

¹ Pázm., II, 293: Mikor

² uo., nagyirgalmú

³ uo., + Ezt pedig ... veszedelmét. (3 sor)

⁴ uo., kelle

és úgy prédikálja a rabságot. ↔⁵ Ezékiel prófétánál k. 4. r. azt hagyá Ezékiel próféta, hogy evő kenyerét⁶ ganéjjal békenje mindenek láttára,⁷ és azzal együtt évén kenyerét, úgy hirdette, mire köll jutni a zsidóságnak, ha idein ki nem tér gonoszságából. Utolsó romlását⁸ Jeruzsálem városának nemcsak szóval, hanem az élő Isten szent Fiának keserves könnyhullatásával kellett hirdetni, mert ez oly volt, hogy azt is keserves sírásra indíthatta, akinek bosszúállása rontotta a vétkes várast.

⁹ Hogy ezt a veszeljyt (mely¹⁰ Krisztus Urunkat mái napon sírásra juttatta) értsük,¹¹ szólok a Jeruzsálem és a zsidók veszedelmes romlásáról, azonban legyetek etc. [212v]

Soha semmi nemzetségnek nem mutatta Isten ő szent fölsége nagyobb szeretetét, mint az zsidókhoz, mert noha ez fölöttébb ostoba, kemény, hátra rugó volt, de mégis, minden népeket elhagyván, magának választotta és maga népének nevezte, azon kívül sok szép áldomásival fölékesítette, egyiptomi fogságából kiszabadította, 40 esztendeig munka nélkül a pusztában mennyei kenyérral tartotta, semmi ellenséget reá nem bocsátott, sőt megígéré nékik, hogy az ő nemzetekből támasztja a világ szabadítóját; de mivel mindezeket meg nem tudta becsülni az ostoba nép, és nem akará megismérni s jó szívvel venni látogatásának napját, azért valamennyire nagyobb szeretete volt a zsidókhoz Istennek a több népeken följül, annál nagyobb csapásával látogatta háláadatlanságáért. ↔ Mindazonáltal ily méltó büntetésében nem hirtelenkedett, hanem sok várakozása után ereszté reájok büntető kezét, mert jöllehet Ninive város jobbulására 40 egész napot rendele, melyben gondolkodnának gonoszságukról, és sírásukkal engesztelnék meg Istennek haragját: de az zsidóságnak nem 40 napot, hanem 40 esztendőt engede a pusztában, és azonban különb különb ostorival látogatta, hogy akik eltávoztak tőle, retentő fenyítésével magához vonyhatná. ↔ Azért minek előtte Jeruzsálemet környül vetetné ellenséggel, egész esztendeig tüzes kard látszatott Jeruzsálem fölött a levegő égben. *Húsvét napján étszaka oly fényesség volt fél óráig a templom és oltár*

⁵ *uo.*, Ezékielnek

⁶ *uo.*, ember

⁷ *Pázm.*, II, 293–294: + és mikor ... Isten néki (3 sor)

⁸ *Pázm.*, II, 294: Jeruzsálemnek

⁹ *uo.*, + Az evangéliomban ... ismértette. (15 sor)

¹⁰ *uo.*, Krisztust

¹¹ *Pázm.*, II, 294–296: + és ebből ... kard látszott. (63 sor)

körül, mint nappal, ¹² fényes nappal az égen szekerek és roppant seregek látszóttak a város körül. A papok Pünkösd napján, verratda előtt a templomba menvén, nagy indulást halottak ¹³ ilyen szózáttal: *Migremus hinc, jertek, költözzünk ki innéd, mellyel jelentetett, hogy az őrző* ¹⁴ angyal, sőt Isten ¹⁵ veszni hagyják ¹⁶ őket.

Azonkívül egy Jesus nevű közember a város szállása előtt utcákerul utcákra járván csak az kiáltotta: *Vae, Vae Jerosohymae, jaj, jaj Jeruzsálemnek*, melyet hallván a népek, megfogván, annyira ¹⁷ elverték sokszor, hogy a csontjai kilátszóttak, ¹⁸ mégsem sírt, sem nem könnyörgött senkinek, hanem minden ütésre csak azt kiáltotta: *Vae Jerosohymae, jaj Jeruzsálemnek*. Senkinek keményen nem szólott a verésekért, senkire nem panaszkodott, aki emyi adott, meg nem köszönte, hanem a város szállása előtt hét esztendőig és öt hónapig utcánként csak azon jajt kiáltotta. ↔ A szállás után egykor azt kiáltotta: *Vae etiam mihi, jaj immár nékem is*, azon ¹⁹ közben a római vitézektől a városra béhagyttatott kű agyonütötte és ²⁰ megholt. ↔ Krisztusban szeretett hallgatóim! Ezt cselekszi Isten ő szent fölsége ez mai napig is minden bűnössel. Sok csudáit [213] bocsátja, minekelőtte megbüntesse, kárvallásokkal látogatja, nyavalyákkal ieszttgeti, hogy kitérne gonoszságából, kit ha nem fogad, jól vigyázzon magára, hogy büntetését el ne vegye a Krisztus városának a léleknek elrontásáért, melyet videns Civitatem flevit super eum, látván, siránkozik rajta.

²¹ Ezek a sok csudák után, kik elegendők lettek volna a zsidók megtérésére, de mivelhogy a gonoszságban megkeménykedett város sem Krisztus könnybulletásával nem lágyula, sem Istennek hosszú várásával nem jobbula, a sok vérontások, romlások, pusztítások után, melyekkel az egész Zsidóországot nyomorgatták a római badak, Urunk születése után hetvenkét esztendő tájban Titus megszállá Jeruzsálemet ugyanazon napon, melyen ²² Krisztus Urunkat a keserves keresztfára feszítette az istentelen zsidóság, tudniillik

¹² Pázm., II, 296: Ante solis ... circumfusae (2 sor)

¹³ *uo.*, a szentegyházban

¹⁴ *uo.*, angyalok és

¹⁵ *uo.*, ő-maga

¹⁶ *uo.*, a templomot.

¹⁷ *uo.*, És noha úgy

¹⁸ *uo.*, de

¹⁹ *uo.*, szó

²⁰ *uo.*, mindjárt

²¹ *uo.*, Mikor azért a gonoszságra vetemedett

²² *uo.*, Krisztust kegyetlenül megfeszítették a zsidók

Húsvét napján, ²³ melyen az Isten törvénye szerint ²⁴ az egész zsidóság egybe szokott gyűlni, hogy Istennek együtt áldoznának, és így az egész város rakva lévén a sok néppel, megkörnyékeztettek az ellenségtől. [Stadium continet 123 passus] ugyannyira pedig, hogy minden kárvallás nélkül kiéheztetné a zsidókat, mert az egész Jeruzsálem városát körös-körül, hertelen gyorsasággal, erős kőfallal megkerítette Titus római császár. ↔ Így bérekesztetvén a zsidók, hamar éhezni kezdének, nemcsak azért, hogy az ünnepre sok vidéki jövevények valának, hanem, hogy az Isten elvévén eszeket, egymásra való bosszúból égették a búzatartó házakat, búzájokkal együtt, ki egynehány esztendőkre elégséges lett volna a szállott városban. ↔ Az éhség elhatalmazván, akik magokat bírták, házonként jártak, és az éhhel halók torkából kivonták, ha valami eledelt náluk találtak, mert mint az dühös ebek, úgy kegyetlenkedtek az hatalmasok az erőtleneken. Már minden élések elfogyván, oly rútságokat ettek, melyektől az oktalan állatok is iszonyodtak, mert [Joseph. L. 7. c. 7.] elsőben régi sziaikat és sarukat megáztatván, azokat ették. A metélt széna vagy szalma csemege volt, és annak is nagy drágán mérték fontját, egyszóval annyira nevelkedett az éhség, azmint bizonyítja említett Josephus, II. 6. c. 16. in fine] hogy az emberek téhen, galamb és egyéb állatoknak ganéit kedves falatul rágták és ették.

Még ez sem volt elég, hanem, hogy beteljesednék Istennek fenyegetése az ő szent Fia gyilkosin, mikor azt mondotta, Carnibus filiorum et filiarum cibabo eos, a magok fiai és leányi húsa léssen étkek, amint is azt írja Josephus, beteljesedett, hogy egy Mária nevű nemes, értékes asszony, elfogyatkozván és keseredvén az éhség és tolvajok inségi között, ragadó szoptató fiacskáját és sírva csókolgatván azt mondá: Édes fiam, ha élnél is, a rómaiak rabja lennél, de az éhség nem engedi, hogy rabságra juthass, azért, [213v] ha meg köll halnod, jobb, hogy anyád étke légy és ott temetessél, ahol volt első léted, ha én tejemmel tartottalak téged, tartsd meg te is egynehány óráig életemet. És a keserves csókolgatások között megöle a veszett anya szerelmes fiát, megfőzé megszárlott magzatját, felét megevé, s felét másszorra tevé. De mi történt? Megérzik a peccenyeszagot a városi tolvajok, és bérohanván, halállal fenyegetvén az asszont, ha elő nem adja, amit főzött. Az

²³ *uo.*, mely abban ... esett (2 sor)

²⁴ Pázm., II, 296. lap aljától a 302. elejéig: [Négy lapnál több erősen átfogalmazott rész lineáris szövegváltozattal, de sok kihagyással, változtatásokkal. Az alapontozott álló betűkkel jelölt részben néha egész mondatok, szó szerkezetek követik Pázmány szövegét, másutt kisebb-nagyobb mértékben eltérnek tőle. E szövegrészben nem jelöltem sem az átvételeket, sem az eltéréseket. Pázm. II, 302. lap tetejétől a 305. lap első bekezdéséig teljesen hiányzik a kéziratból.]

asszon, előragadván fia húsát, vendégségbe hívá és kínálá a tolvajokat, hogy egyenek. Megrémulván a kegyetlen ragadozók a véletlen szörnyűségen, kifordulának és elmenének.

Mennyi ember veszett az éhség miatt, csak abból is megtetszik, amint megvallotta Mannaeus nevű zsidó, ki Titushoz futva Jeruzsálemből, hogy a városnak csak egyik kapuján száztizzenöt-ezer és nyolcvan veszett testet vittek ki harmadfél hónap alatt. Öt hónap alatt pedig, míg tartott a város megszállása, mindenestül az nagy éhség miatt tizenegyszer való százezren holtak Jeruzsálemben, eleven pedig kilencvenhét-ezert vittek rabságra a rómaiak. ↔ Megvévén azért a várost, jobbrészt üres vala az embertül, mert mind elvesztek vala. Egy római vitéz meggyújtá a templomot, kinek mását senki nem látott, sem nem hallott, kit elfogván a tűz, megláták a zsidók, kik még el nem veszték vala, mint ész nélkül valók, sokan szemlátomást futottak a veszedelemre, és a tűzben ugrándozván, hogy a templom romlását ne látnák, és így magokat is elveszték. ↔ Annak utána azt parancsolá Titus római császár, hogy az egész várost és templomot elrontanák. Ezt hallván a vitézek, az eltett kincsnek való örömben annyira elronták, hogy három toronynál és egy darab falnál többet nem hagyának örök emlékezetül, hogy abból megismértetnék, mely erős várost megvehettenek a rómaiak. A több részét pedig úgy eltör||ték, hogy akik látták, nem hihették, hogy valaha ember lakhatott volna. ↔ Krisztusban szeretett hallgatóim! Ez vala az oka, hogy ez máj napon Videns Civitatem etc.

Mert nemcsak elromlott a Krisztus vérében keveredett város, hanem annyira elromlott, hogy valamint eddig ezerhétszáz esztendőtül fogva föl nem építettett, úgy azután is, Non erit civitas et in sempiternum non aedificabitur, soha város nem léssen, soha meg nem építetik, amint sokszor megmondotta Isten a próféták által. [Izaiás amint bizonyítja k. 25. r. 2.] Próbálva tudta ezt Julianus császár, ki, hogy meghazudtolná a prófétákat, nagy biztatásokkal indítá az zsidóságot, hogy minden kincseket egybehordván, a várost és templomot fölépítenék. Néki édesedének a zsidók az építésnek, minden [214] kincseket egybehordák, ásókat, kapákat ezüstből csinálának és oly nagy kedvvel tisztították a város helyét, hogy még az asszonyok is előkötőben hordották a földet és követ, s csúfolván a keresztyéneket, dicsekedtek, hogy jövendölések hamisságát megmutatják. Midőn már a fundamentomot kezdték volna rakni, oly nagy földindulás támadá, mely a fontamentomok köveit kihányá, és a zsidók közül sokakat megöle. ↔ Annak

utána is elkezdték az építést, de mind a föld alul, mind az égből tűz szállott reájok, és sokakat megemíszett, kapákat, fejszéket, verőket megolvasztott, és azután való éjjel a zsidók köntösén sűrű kereszttek látszottak. Ezen kívül a menyeyei tűz és szélvész mind elhánta, valamit az építéshez készítettek.

De ezek mind szenvedhetők lettek volna, ha csak az egy városra szállott volna ily nagy veszedelem, mert még nem vala ott az egész zsidóság, hanem bezzeg az szánakodásra méltó dolog, hogy az Istennek választott népe, a régi szent pátriárkák és próféták maradéki, Krisztusnak és az apostoloknak vér szerént való atyafiai, Jeruzsálemmel együtt testi s lölki romlásokban estek. ↔ Annak fölötté halhatatlan bátorsággal bírtak a zsidók, amint kitetszik abbul, hogy öt zsidó százat; száz tizezret; sőt egy ezret, kettő tizezret meggyőzött és elkergetett az ellenségben. ↔ Ki halolta, hogy valaha valaki számár álcsonjtával ezer ellenséget levert, mint Sámson? ↔ Ki olvasta, hogy egy szántóvassal hatszáz bajnokot valaki elrontott, mint Samgár? Dávid az oroszlányokkal játszodozott, mint bárányokkal, mikor harcnak állott, egy ütközetben nyolcszár embert levágott; Jesobaam háromszázat; Macchabaeus pedig olyan volt, mint az oroszlány, mikor viaskodott. ↔ Hol nagyon most ez a zsidók bátorsága és erőssége? Akik oroszlányok voltak, nyulaknál félnékbbek. Mert, mivel a Krisztus vére kiontásában igen bátrak voltak, rettegésre fordult vakmerőségek. Ezen veszedelmét általlátván, Krisztus Urunk az egész zsidóságnak, videns Civitatem etc.

²⁵ Íme, meghallátok körösztyének a zsidók romlását. De nem elég ezt érteni, hanem azt kell eszünkben tartanunk, amit Szent Pál előnkbe adott, mikor azt írta, hogy [Rom. 11. v. 17.] ha Isten kivagdalta az olajfát, melynek gyökere szent volt, és a pogányságot oltotta a szent pátriárkák és próféták gyökerébe, [v. 20.] Noli altum sapere, sed time, ne bizakodjunk, hanem féljünk és őrizkedjünk, hogy a zsidók kivágatásának okai ne találtasanak bennünk, mert ha a zsidók vétkei lesznek bennünk, et tu excideris, minket is kivagdal Isten és rabságra taszít.

De jaj ki sok, ki nyilván való példák forognak előttünk! ²⁶ Hol van Ázsia, [214v] Afrika, Amerika, e világnak három része? Hol vannak a sok országok, Palesztina, Aegyptus, Görögország és a többi, kikben a sok püspökök, remeték, szerzetesek seregi fémlttenek? Ne menjünk messze, hol van csak a mi nyomorult országunk is, kinek híre-neve alatt annak előtte e széles világot elfutotta? De a bűn

²⁵ Pázm., II, 305: Íme

²⁶ [Ismét átfogalmazott, rövidített szöveg áll a kéziratban. a kézirat.]

miatt az ellenség hatalma alá, rabságra jutott. Hol vannak *tősgyökeres nagy úri és régi nemes nemzetségek? Föld színyéről eltöröltettek, a nyomorult község pedig nagy* ²⁷ részre *pogány és idegen nemzetség igájában nyomorog.* ²⁸ Mert *ha választott népének, a zsidóknak nem kedvezett Isten,* ²⁹ *bizonyára senkinek meg nem enged, ha hasonló bűnben találtatik.*

³⁰ Azért, mi körösztények, szánnyuk meg elsőben Krisztus Urunkat, ki Videns Civitatem, látja most is a mi lölkünknek városát, szívünket, és sír, kesereg, hogy így elrontottuk, akit ő, az igaz hitnek fundamentomán épített vala; hogy így elmocskoltuk, akit ő az igaz szeretetnek gyolcsával befedezett vala. Elegedjünk meg sírásával, ne keserítsük meg vele együtt az egész angyalokat és mennyei seregeket, kiknek fölöttébb való örömök vagyon az megtérő bűnösön. ↔ Annakutána szánjuk a magunk drága árán vett lekünket is, ne kívánjuk készakarva romlását, midőn készakarva bünt cselekszünk, tudván, hogy minden veszedelem, minden kárvallás csak éppen a bűnért származik reánk, melyet könnyen elkerülhetnénk, ha akarnánk. ↔ Íme a zsidók mely nagy romlást hozának fejekre, azért, ami azokon test szerént történt, még üdönk vagyon, addig kerüljük, hogy mirajtunk lélek szerént ne történjék. Mely veszedelemtül oltalmazzon mindeneket az Atya.

²⁷ *uo.*, része

²⁸ *uo.*, a hátra maradt ... parcet (2 sor)

²⁹ *uo.*, + néked ... szenveded. (2 sor)

³⁰ *Pázm.*, II, 305. utolsó bekezdéstől végig: Vajon ... (57 sor). [A kézirat utolsó bekezdése ismétlésekre épít.]

XVI.

†

Pro Dominica 15 post Pentecosten*

[A margón:] *De Morte*

Ecce defunctus. Íme egy halott. Luc. 7. c.

Rettenetes dolog! Ó szomorú hír! Úgy-e tehát, oly bosszúállók-e az egek, hogy az egész emberi nemzetnek meg köll halnia és az árnyékvilágból a másakra költözni? Úgy vagyon, Krisztusban szeretett hallgatóim. Mert noha a mi első atyánk, Ádám, az első ártatlanság ereivel inexterminabilis Sap. 2. [v. 23.] halhatatlanságra teremtettet Istentől, mindazonáltal halandóvá lett az bűn által; mivel testi áldomási közt nem utolsó volt az halhatatlanság, azért a halálnak mérges nyilatul ment lett volna maradékival együtt abban az ártatlanságnak dücsőseges ruhájában, ha az álnok kígyónak nem engedelmeskedett, és az Isten parancsolatja általhágása által a bűnt a világra nem hozta volna, és a bűn által a halált. ↔ Mert ugyanis, ha a halálnak eredetét megvizsgáljuk, könnyen föltaláljuk Ter. írt. I. k. 2. r., holott azzal fenyegette Isten Ádámot, hogy ha a tiltott fának gyümölcséből eszik: *morte morieris*, halállal hal meg. S eztet a tiltott fának gyümölcsét megköstolván Ádám, az Isten parancsolatját megszegte, melyért a halálnak mérges kaszája alá vettetett maradékival együtt: mert Szent Pál apostol tanítása szerint, ad Rom. 6. *Stipendium peccati est mors*, a bűnnek zsoldja a halál.

Kinek megfontolván mivoltát ama bölcsességnek tárháza, Salamon, nemcsak szomorú szívvel azt mondja: *amara*, keserű a halál, hanem ugyan fohászkodva emlegeti azt is: *amara est memoria ejus*, hogy még emlékezete is szomorú és keserű a halálnak, mert még a bátor szívű embereket is megkeseríti. Kihez képest azt mondja bölcs Aristoteles: *Mors terribilium omnium maxime terribile*, minden félelmes dolgoknál rettenetesbnek tartja és állítja az emberi természet a halált. Talántán azért, hogy ez a szemtelen halál semmi válogatást nem téssen a tudós és tudatlan, nemes és nemtelen, szegény és gazdag között, nem tekénti a természet ékességét, az ifjúság virágját, a tekéletesség érdemét, hanem válogatás nélkül egya-

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 239/b–242. – Felhasznált forrás: *Pázmány, II*, 439–459: Pünkösöd után tizenötödik vasárnap, Prédikáció, *Az halálról*. Az átvétel nagyon bonyolult, minden esetben nem jelöljük.

ránt földhöz vér, és minden gyönyörködtető szépségektől megfoszt s egy csapással elszakaszt mindeneket.

Bizonyítja ezt a máj szent evangéliomban nevezett ifjú, ki noha ifjúságának zöldelő ágán, mint valami jóillatú gyümölcs tündöklék vala, de íme, [Job. 14.] Quasi flos egreditur et conteritur, mint valami virág, lehullott, elhervadt, és mint Szent Lukács evangélista nyilvábban szól, [Luc. 7.] defunctus efferebatur, halva vitetik ki ma Naim várasából. Kirül Izaiás prófétával azt mondhatom, [Isa. 38. v. 14.] Praecisa est velut a texente vita mea, dum adhuc ordire succidit me, elmetszett mint a szövőtül az ő élete, még mikor elkezdené, elmetszé őtet, mert életének alég kezdé el szövését, s azonnal a kegyetlen halál aztot elszakasztá, s ifjúságának illatozó virágját elhervasztá. ↔ Kihez képest, ha ilyen kegyetlen a halál, hogy sem ifjúnak, sem vénnek, sem szegénynek, sem gazdagnak, sem úrnak, sem szolgának nem kedvez, vajon ki nem látja, mely nagy vakmerőség légyen az, [239/bv] hogy az árnyékvilágnak elmúlandó hívsági közt úgy élünk, mintha a csalárd, képmutató gyönyörűségektől soha meg nem foszthatnánk: holott hitünk ágozatja és a fölséges Isten megmásolhatatlan szentenciája a bűn után az: Omnes morimur, hogy mindnyájunknak meg köll halnunk, senki ennek mérges kaszáját el nem kerüli. ↔ Ennek gyakor emlékezetire ösztönöz Mojzes 5. k. 32. r. [v. 29.] ¹ *Utinam saperent et intelligent ac novissima providerent, Jól előnézzünk, és utolsó igyünket szemlélvén gondot viseljünk halálunkra, mert ennek emlékezeti nemcsak a világi* ² *gyönyörűségeket megutáltatja és följvalkodott kevélységünket megalázza, hanem, eszünkben juttatván, hogy az üdö rövid, melyben keresetjük az örök boldogságot, fölébreszti lelkünket s gerjeszti szívünket az isteni szolgálatban való szorgalmatoskodására.* ↔ ³ Azért noha sok és foganatos tanúságok vannak a keresztyéni tudományok tárházában, melyek elvonsszák akaratunkat minden bűnöktül, és a tökéletes jámborságok gyakorlására ösztönözik, de nem tudom, ha hathatós lehetne annál, hogy halandók vagyunk, és nem tudjuk sem óráját, sem napját halálunknak, és így, ennek emlékezete hatalmasan tartja a jóban akaratunkat. Szólok azért én is a halálról, azonban legyetek figyelmetesek.

Amaz mennyei hangos trombita, a Szentléleknek élő szava, Szent Pál apostol elmélkedvén az halálnak zsoldjárul, ezen szókra szakad a zsidókhöz írt I. 9. r.,

¹ Pázm., II, 439–440: + Két erős ... halálunkra (34 sor)

² Pázm., II, 440: hiúságokat

³ Pázm., II, 440: + Mivel azért ... ne tehessek. (14 sor) [Kéziratunk propositiós bekezdése csak tartalmi egyezést mutat Pázmány mintául vett beszédével.]

eképpen szól, ⁴ *Statutum est omnibus hominibus semel mori*, Istentől elvégeztet és megmásolhatatlan rendelés az, hogy egyszer mindnyájan meghalunk. ↔ Ezt akartván bizonyítani a Sirák fia az elmúltakra és következendőkre mutat, eképpen szólván k. 41. r., *Memento quae ante te fuerunt et quae supervacua sunt tibi, hoc iudicium a Domino omni carni*, Emlékezzél (ügymond) ember azokrul, kik előtted voltak, és melyek következendők, s meglátod hogy azok elragadtattanak, s mind te, s mind az utánod következendők hasonlóképpen kiragadtatnak, mert az Úrnak ítélete az, minden testre. ↔ ⁵ *Erre való nézve* ⁶ mondotta Józsué *a halált. via universae terrae. oly útnak*, ⁷ *melyen földbe köll menni mindeneknek, valakik földből építettek.* ↔ s azért ugyan Salamon bölcsességgel, Dávid szentséggel, Sámson erősséggel, Absolon szépséggel, Ábrahám engedelmességgel, Mojzes szelídséggel mind Isten s mind emberek előtt tekintetesek voltak, és sok testi és lelki áldomásokkal tündöklöttek, de mindazonáltal megholtak, a világbul kimúltak, mivel ⁸ *sem szentség és bölcsesség, sem erősség és szépség, sem kincs és gazdagság, sem uraság és hatalom, sem ifjúság és birodalom senkét a halál nyilatul meg nem menthet, sem fullánkjátul meg nem oltalmazhat,*¹⁰ hanem hogy Szent Dáviddal szóljak, senki sincsen, nem is volt, nem is leszen, akinek a halál megengedne, hanem egyenlőképpen mindeneiket nyilaival általlövöldöz.

¹¹ *A halál pedig nem egyéb, hanem a mi életünknek elfolyása és elfogyása. Mivel azért a mi életünk mindjártást kezd fogyni, mibent születünk, nyilván az következik,* ¹² *hogy mindjárt halni kezdünk, mibent a világra* ¹³ *születünk.* ¹⁴ *Innét vagyon, hogy mentül inkább nevelkedünk üdönkben és esztendőnkben, annál több fogy életünkben el, és hová tovább élünk, annál kevesebb vagyon hátra életünkben.* ↔ Bizonyítja ezt az Anya[240]szentegyháznak fő doktora, Szent Ambrus doktor eképpen szólván: *Vitae principium est mortis exordium, nec prius incipit augeri aetas nostra quam minui, éle-*

⁴ *Pázm.*, II, 440–441: + Salamon ... lésztek. (36 sor) Tehát

⁵ *Pázm.*, II, 441: + Testamentum ... halnunk (2 sor)

⁶ *uo.*, a Szentírás

⁷ *uo.*, nevezi

⁸ *Pázm.*, II, 440:

⁹ *uo.*, nyilaitul el nem rejthetett

¹⁰ *uo.*, menthetett

¹¹ *Pázm.*, II, 441–442: + Akik a halál ... folynak (49 sor)

¹² *Pázm.*, II, 443: bizonyos

¹³ *uo.*, jövőnk

¹⁴ *uo.*, + Quidquid ... Mivel (17 sor)

tiünknek kezdete halálunknak eleje, és ottan kezd fogyni,¹⁵ ahol nevelkedni kezd esztendőnk, mert amint bölcs Seneca szól: Mors infantiae est pueritia, pueritiae adolescentia, adolescentiae virilitas, virilitatis senectus, senectutis ipsa mors,¹⁶ gyermekségünk elfogy, mikor ifjúságot érünk, ifjúságunk meghal, mikor emberkorra jutunk, megállapodott emberségünk véget ér,¹⁷ mikor megvénbedünk, úgy, hogy *Quotidianus defectus corruptionis nihil est aliud, nisi quaedam prolixitas mortis*. Ez a mindennapi fogyás nem egyéb bosszú halálnál, és mikor vége leszzen egész életünknek, akkor szűnünk meg a halástul. ↔ Ennek emlékeztet kell szívünkben oltanunk, keresztyének, ha szentül és istenesen akarunk élni, mert, amint Aranyszájú Szent János szól, Non magis mortificatur caro viva, quam si consideretur qualis futura sit mortua. A testi kívánságok megállítására nincsen jobb zabola, mintha arrul gondolkodunk, minémű leszzen testünk halálunk után. ↔ Bizonyítja eztet Szent Hieronymus doktor is, ekképpen szólván: facile contemnit omnia qui se semper cogitat esse moriturum, könnyen megutál mindeneket, aki mindenkor eszében forgatja, hogy meg köll halni. Mivel haec cogitanti vilescunt omnia, mindent semminek tart, aki errül gondolkodik és szüntelen eszében forgatja a halálnak kegyetlenségét, ki sem ifjúnak, sem vénnek, sem úrnak, sem szolgának, sem gazdagnak sem szegénnek nem kedvez, hanem szemválogatás nélkül lekaszál mindeneket.

¹⁸ Erre való nézve a kékírók szemeink eleiben akarván terjeszteni a halálnak természetit és tulajdonságát, egy emberi képet írnak, kinek sem füle, sem szeme,

¹⁵ *uo.*, mihent

¹⁶ *uo.*, Az üdő és a halál vetten vészi részeit életünknek.

¹⁷ *uo.*, és elolvad

¹⁸ *Pázm.*, II, 441–442: [A halál ábrázolásának leírása Pázmány prédikációjában:]

Akik a halál képét leírták, formáját úgy rendelték, hogy abból megismertetnék mindnyájunk állapotja. Szem nélkül írván a halált, azt példázták, hogy a halál méltóságra nem néz, személyválogatás nélkül pápát, császárt, ifjat, vént, szegényt, boldogot egyaránt elviszen. Fül nélkül írván, ismértették, hogy senki könyörgését, supplicálását, sívását, rívását elő nem vészi, a bölcsék okoskodását, az ékesen szólók hitetésit, a prókátorok mesterséges fogásit fülibe nem ereszt, senki óhajtása, senki jajgatása, senki könyörgő vagy hízelkedő szava nem fog rajta. Meztelen írván, jelentették, hogy semmi szépségen és gazdagságon nem kap, senki kincsét és ajándékát bé nem vészi. Végezetre, kezében egy nagy kaszát vágólan írván és maga mellé ilyen mondást függesztvén: Nemini parco, senkinek nem kedvezek, arra mutattak, hogy valamint a kaszás a fűvekben válogatást nem térszen, hanem, noha egyik magasabb másiknál, egyik szebb másiknál, de egyaránt mind levágja, egy rakásba hányja; úgy a halál nem nézi, hogy emez hatalmas vagy gazdagb, szebb vagy ifjabb, erősebb vagy bölcsőbb, hanem egyenléképp lekaszál, földhöz vér és oly arányúvá térszen mindeneket, hogy a holt csontok között megválogatható különbsége nem marad az embereknek. Azért, Statutum est, végzésből ment ki, változhatatlan és múlthatatlan törvény, hogy egyszer mindnyájan meghalljunk.

sem ora nincsen, mezítelen, nincs férfiú vagy asszonyember neme néki, kezében egy nagy kaszát írnak, az alá ilyen mondást függesztvén, Nemini parco. Ó bölcs képíróknak jeles mesterségek! Elég égtelen ábrázat ugyan, de titkos dolgokkal bővelkedik. ↔ Akarjátok-e tudni, miért nem írnak szemeket a halálnak? Haljátok: azért, hogy a halál méltóságra vagy dücsőségre nem néz, hanem szemválogatás nélkül császárt, királyt, ifjút, vénet, szegényt, boldogot egyaránt elviszen, és Claudianus mondása szerint: Omnia mors aequat, a halál mindeneket egyenlővé tész. Fület sem írnak az halálnak, mert ő senki könnyörgésit, sírását, rívását elő nem veszi, senkinek ékesen szólását fülében nem ereszti, senki óhajtása, jajgatása, senki könnyörgése nem fog rajta. ↔ Nem írnak orrot, mert nem gondol a patikábul való jó illatú szaggal, semmire böcsüli a drága vizeket és keneteket, hanem éles kaszáját fordítván, beteljesíti amaz Izaiás próféta mondását: Erit tibi pro svavi odore foetor, et pro crispanti crime calvitium. A jó szag helett bűdösséget, és a meg fodorított hajért kopaszulást ad és szerez. ↔ Meztelen írják a halált, azért hogy semmi szépségen, gazdagságon nem kap, senki kincsit, ajándékát bé nem veszi. Végezetre egy sarlót írnak a kezében, mert, mint egy arató az gabnát és füvet, úgy ő az embereket aratja ki ez világbul. ↔ Jól tudjátok keresztyének, [240v] hogy az arató a szép gabonát a konkollyal együtt learatja; a kertész is az nagy és apró, szép és rút, gyöngé és meg aggott füveket lemetél; ezenképpen a halál is minden válogatás nélkül ez világbul kiaratja és szaggatja a jókat és gonoszokat, nagyokat és kicsineket, szépeket és rútakat, gyöngéket és vastagokat. Azért mondja Juvenalis: Mors nemini parcit, a halál senkinek sem kedvez, hanem hasonlót tész minden rendbéliekkel.

¹⁹ Noha ugyan minden félelemmel és rettegéssel bétölt az, hogy az halálnak torkában köll esnünk, de nagyobb félelmet és rettegést támoszt az, hogy halálunknak órája bizontalan, mert senki aztot nem tudhatja, mihelyen és mikor esik halála. Bizonyítja ezt édes Üdvözítőnk, Luc. c. 12. [v. 40.] ekképpen szólván, Qua hora non putatis filius hominis veniet, mikor meg sem gondoljátok, akkor szólítanak ki ez világbul, és amint bölcs Seneca szól, Incertum est, quo te loco mors expectat, nem tudjuk, mi helyen vár minket a halál, azért mi ötet mindenütt készen várjuk, és minden napot utolsó napunknak ítéljük.

¹⁹ Cf. *Pázm.*, II, 447.

²⁰ Ezt, a halál bizonytalanságát előnkbe akarnán adni. Bölcs Salamon ekképpen szól: Nescit homo finem suam, sed sicut pisces capiuntur hamo, et aves laqueo comprehenduntur; sic capiuntur homines in tempore malo, nem tudja az ember az ő végét, hanem *mint a halak horoggal és a madarak tőrrel*, úgy az emberek fogattatnak meg a gonosz üdőben. Mert, valamint *mikor a hal vígan úszik a szép folyó vízben, mikor a madár gyönyörűséges szép ágakon röpdög és kedvesen énekel, azt alítván, hogy szép falattal bétölti gyomrát;* ²¹ *akkor nyeli el a borgot, akkor fojtja nyakán a tőrt; úgy az emberek a gyönyörűségek* ²² *és gazdagságok ágain bátorsággal vigadozván, véletlen esnek a halál tőriben.* ↔ Azért int édes Üdvözítőnk: Vigilate, hogy vigyázzunk és szorgalmasan őrizkedjünk, és úgy éljünk, mintha holnap megöltetnénk, mert nem tudjuk napját, se óráját, éjjel-e vagy nappal, estvére vagy hajnalban leszen kimúlásunk, és ²³ *mikor fölkelünk, estvéreül bizonyost ne tartsunk, mikor lefekszünk, virradtáboz ne bízzunk, hanem aztot bizonymal magunkkal elhíessük, hogy qualem te invenit Deus talem pariter et iudicat, hogy íteltetünk, amint utolsó óránkon találtatunk, és ha készületlen tapasztaltatunk, örökké elveszünk.*

²⁴ *De ó vakság! Ó balgatag! Noha ily bizonytalan, melytől függ lelkünknek örök élete vagy kárhozatja, mégis késedelmesek és röstek vagyunk az üdvösség dolgában. Ha*

²⁰ *uo.*

²¹ *Pázsm., II, 448:* + táplálja, sőt hízlalja hasát

²² *uo.,* + tiszték

²³ *Pázsm., II, 449.*

²⁴ *Pázsm., II, 443–449:* + Az üdő és a halál ... elveszünk (6 lap, de belőle néhány mondat kiemelve szerepel. Vö. az előző bekezdéssel és az ahhoz írt jegyzetekkel.)

[A bekezdés Pázmány fogalmazásában:]

De ó vakság, ó balgatagság! Noha ily bizonytalan az óra, melytől függ az örök állapot, mégis ily feledékenyek és késedelmesek vagyunk az üdvösség dolgában! Ha itt a várasban tíz vagy tizenkét embert halálra ítélték volna és csak az órát várnák, melyen a hóhértül megöletnek, vajon ezek mit művelnének, mit gondolnának, miben foglalnék magokat? Talán kocka-, kártyajátzásban? Talán kacagásban, trágárságban, egymás között üstökvonásban? Efféléket mind félretennének, hanem, ha eszek volna, keseredett szívvel, szomorú orcával, könnyhullató szemmel, zökögő szókkal Istentől bocsánatot kérvén, bűnüket megbánván üdvösségükhez készülnének. És ha valaki küzülök játszanék, dobzódnék, jószágért veszekednék, azt sült balgatagnak és eszefordultnak ítélnék. Ilyen a mi állapotunk, mindnyájan Tamquam mortü destinati, halálra íteltettünk, a bizonytalan órát fejünkre várjuk. Mit műveljünk tehát? Játszódjunk-, kacagjunk-, dobzódjunk-e? Gyüölködjünk és az árnyékvilágon vonakodjunk-e? Ó eszelenység, ó gondatlanság, ha lelkünkre és üdvösségünkre nem vigyázzunk! ha úgy nem élünk, mintha ma kellene meghalnunk! Bezzeg, ha eszünkön járnánk, gyakran így kellene magunknak szólanunk: ha ez éjjel meghaltam volna, jaj, mi lett volna dolgom? Ha ezen órában meghálnék, micsoda állapotban találtatnám? Mint járna az én szegény lelkem, ha most kiszóltatnám? Vajon nem mennék-e az örök kínra? Jaj, ki kevesen vannak, kik efféle gondolkodásokkal életek jobbítására izgatják magukat!

valakit halálra ítélének és csak az órát várná, melyben a bóbértul megöletnék, vajon mit mívelne az, mit gondolna, miben foglalná magát? Talán kártya-játszásban, nevetségben és másféle játékokban? Nem, bizonyára, hanem efféleket mind félretenne és üdvösségéhez készülne. ↔ Ilyen a mi állapotunk, mert Szent Pál apostol bizonyítása szerint *tanquam mortui destinati*, halálra ítelttünk, a bizonytalan órát fejünkre várjuk. ↔ Mit köll mívelniünk tehát? Játszadoznunk, dobzódnunk, kedélykedniünk, gyűlölködniünk-e? Ó esztelenség, ha lelkünkre gondot nem viselünk, ha üdvösségünkre nem vigyázunk, ha úgy nem élünk, mintha ma meg köllene hallnunk! ↔ Bezzeg Jób pátriárka szorgalmasan gondolkodott haláláru, midőn azt mondotta: *Solum mihi superest sepulchrum*, [241] csak koporsóm vagyon (úgymond) hátra. Mintha szintén azt mondotta volna: Íme minden kincsemtül, örökségemtül, drága épületimtül elválom, mind elmarad ez éntülem, semmi meg nem marad nálom több a koporsónál: ez léssen palotám, ez udvarom, ez ágyom, ez örökségem, kincsem, gazdagságom és minden takarmányom. Ó boldog elmékedés! ↔ Mi is, keresztyének, csak a koporsót mondhatjuk mienknek. Valami egyéb ez világon vagyon, nem mienk, mert *Nudus egressus sum de utero matris meae, et nudus revertar illuc*, mezítelen jöttünk ez világra, és mezítelen múltunk ki ez világbul, és semmit sem viszünk el magunkkal, sem szolgálk, sem barátunk, sem kincsiünk és gazdagságunk nem késérhet. ↔ Ha Cresusnál gazdagabb volna is valaki, ha jószágából, kincseébül, gazdagságából magával semmit el nem viszen, hanem *opera sequentur*, csak a cselekedetek jőnek utánunk és azok érdeme szerint vesszük az örök jutalmat. ↔ *De jaj ki kevesen vannak, kik efféle gondolkodásokkal életek jobbítására izgatják magokat!*

Bölcs Salamon ösztönözni akarván a tunyákat a szorgalmatosságra, [Prov. 6. v. 6.] *Vade ad formicam piger*, a dolgos hangyálokhoz küldi, hogy szorgalmatosságot tanuljon. *De üdvösségesbnek vélem én ma, hogy azt mondom: Vade ad sepulchrum piger*. Ó röstek és tunyák, kik az isteni szolgálatban, a templom gyakorlásában és az üdvösséges jókban szorgalmatlanok vadtok, menjetek a temetésre, s tekintsetek a ti atyátok, anyátok, rokonaitok vagy barátitok koporsójában, és azonnal Szent Dáviddal *Curretis per viam mandatorum Dei*, az Isten parancsolatinak útján szorgalmasan futtok. Ó fősvények, nézzétek meg a temető helyt és eszetekbe oltsátok, hogy oda semmit nem vihettek magatokkal, s azonnal Zakeus-sal: [Luc. 19. v. 8.] *Ecce, dimidium bonorum meorum do pauperibus*, a szegényekhez irgalmasak lesztok. ↔ Ó kevélyek, tekéntsétek meg az koporsókat és azokban lévő ocsmány férgeket, kígyókat, békákat, kik az halottak testét szagatják, s

mindjártást föliáltotok: Quid superbis cinis et terra? Mít kevéldedel por és hamu! ↔ Ó világi gyönyörűségeknek kincses palotájában uralkodó gazdagok, kik csak a világi jókat keressétek, forduljatok egy kevéssé az cinteremben, s nézzétek meg a halottak csontjait, kik között semmi válogatást nem tehettek, és azonnal azt mondjátok Salomonnal: Vanitas vanitatum, minden kincs, gazdagság, minden gyönyörűség és szépség csak rövid hívság. ↔ Ó bűnösök, kik az bűnnek rút fertelmetességben feküsztek, halljátok a világi gyönyörűségeknek és dücsőségeknek szekerébül kivettetett halottaknak szavait, s nem egyebet hallotok túlök, hanem amint Bölcs Salamon leírja: Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, ambulavimus vias difficiles, quid nobis profuit superbia, aut divitiarum jactantia, transierunt omnia illa tanquam umbra, elfáradtunk a hamisságnak és veszedelemnek útján és nehéz utakat jártunk, mit használt nekünk a kevélység, vagy a gazdagságokkal való kérkedés mit hozott nekünk? Elmúltak mindazok, mint az árnyék, Dies mei transierunt, és a mi napjaink elmúltak. ↔ Ah, keresztyének! Mely sokan kiálthatják azt Jób pátriárkával halálok óráján: Dies mei transierunt. [241v] Ó én boldogtalan ember! Íme az én üdvösségem napjai elmúltanak éntülem, sok napok, kiket semmi kincsen meg nem válthatok, egy szempillantásban elszállottak. Annyi sok napokat hejában éltem az én gyermekségemben, sok üdőt múltattam az én ifjúságomban, esztendőket számláltam az én megaggott öregségemben; hol vannak azok a napok? Transierunt, elmúltanak. ↔ Hol vannak azok a napok, melyekben az vendégségekben, lakodalmokban, játékokban és hívságokban múltattam magamat? Transierunt, elmentek, elmúltak az üdvösséges jók keresésinek, az isteni szolgálatnak, a töredelmes penitenciatartásnak napjai. ↔ De miképpen múltak el? Elmúltak, üresek, és minden jók és üdvösséges cselekedetek nélkül. Azért positi sumus in inferno, a pokolnak örök tűziben vettettünk, mert gonoszságunkbul idein ki nem tértünk. Ó szomorú és keserves állapot!

Ezeket nézve tehát, Krisztusban szeretett hallgatóim, szüntelen magunkra köll vigyáznunk, s minden órában késznek köll lennünk a halálhoz, mivel minden órában utánunk vagyunk. Nincsen őnéki elvégezett ideje, bizonyos órája, hogy ebben az esztendőben, ebben az holnapban, ebben az hétben, vagy ezen a napon jó el éretted, hanem oly bizonytalan az ő órája, hogy azt senki nem tudhatja. Azért szintén úgy késznek köll lenned egészségemben mind betegségemben, ifjúságodban mind vénségemben, bátorságodban mind félelmedben. Hányan vannak, akiket utolért, mikor nem is reménlették volna. Tarquinius egészséges vala, mikor egy kis

halcsont a torkán akada, amely miatt megfujtaték. Fabius is egészséges vala, mikor a tejet ivá, de egy kis vékonka szőr a tejjel együtt életét megrövidítette. ↔ Ozának, akirül a Szentírás bizonyoságot téssen, egy csöpp nyavalya sem vala, mikor Dávid az Úr szekrényét Aminadábtul a maga házához vivén, kinyújtá a kezét, hogy megtartaná az Úr szekrényét, mivel a vonyó állatok megrugaszkodtanak vala a szekérrel, és ezen szekrénynek illeteése miatt meg köllték hálnia. ↔ Mifibozet, Salnak szerelmes fia, midőn az ágyában nyugodnék ebéd után, az önnön maga háza népétül ölettetett meg tulajdon ágyában. ↔ Josiás, a zsidóságnak királya, kinél Dávidon kívül nem volt majd Izraelnek szentjebb és tökéletesb királya, midőn az egyiptusok királyának eleibe ment volna, szép hadával együtt, reméntenül egy nyállal megsebesítetvén, azon helyen életének véget köllött vetni.

Véget nem érnék benne, ma mind előhoznám, mely hertelenül holtak meg sokan. Okoziás király Héli pappal együtt, méltóságokat hirtelen elvesztvén, az Istennek rettenetes számadására vitettek. ↔ Jesabel királyné, midőn kendőznek és az ő szemeit szép festékekkel kenetné, az ablakra méne, hogy azon gyönyörködtetné szemeit, és azon nézne ki kedve szerént, de íme ezen nézésében alávetetik az ablakon, és az ebeknek lőn prédája, azok szaggatták el testét. ↔ Egy szóval, nemcsak a királyok, nemcsak a császárok, hercegek és grófok, nemcsak az vének és korosok el nem kerülhetik a halált, hanem még az ifjaknak is reá köll erre menni. Hallottátok, nem kétlem, Absolont és amaz szerelmes Jonatást, hogy ifjúságokban köllték a halállal szemben állani.[242]

Mivel azért mindnyájunknak meg köll hálni, és emberi gyarlósággal éppen megfoghatatlan az halálnak órája, Szent Ágoston doktorral arra intlek körösztyének, hogy Pulsate, quando tempus est misericordiae, non quando iudicii, most keressétek még friss egészségben vadtok, üdvösségteket, mikor az irgalmasságnak ideje vagyon, s nem akkor, mikor az ítleletnek. Mert az igazságnak szava az: Non potest bene mori qui male vixit, lehetetlen, hogy jó halállal haljon meg az, aki gonoszul élt. Azért most, dum tempus habemus operemur bonum, addig szorgalmatoskodjunk az üdvösség keresésében, mert qui indulgentiam promisit crastinum non promisit: Noha Isten ő szent fölsége minden megtérő bűnösöknek bocsánatot ígért, de az holnapi napot nekik nem ígerte. ↔ Innét nem holnap vagy holnapután, hanem ma térjünk ki gonoszságunkbul, netalántán Tenebrae mortis comprehendant nos, az halálnak haszájával levágattasson készületlen, azért ne hallass[z]uk halálunk órájára a penitencitartást, mert Szent Ágoston doktor tanítá-

sa szerint: Vix ex centum quorum mala fuit vita in hora mortis divinae clementiam obtinebit.. Száz közül, kiknek gonosz volt életek, alig találhatik egy, ki halálának óráján igaz penitenciát tartana és az Isten irgalmasságában jutna. ↔ Innét szükség, keresztyének, mindenkor jól élni, hogy jól haljunk meg, mert halálunk óráján igen nehezen jutunk üdvösségünkhez, ha mostan gonoszságunkbul ki nem térünk. Azért ki-ki magában szálljon, és mindenkor oly állapotban légyen, melyben meg akar halni. Ha így él, az üdvösséget elnyeri és a halál nem keserű, hanem édes lesz néki. Amen.

XVII.

[LAURENCICS Anzelm]

Contio pro Dominica 17 post Pentecosten*

De Proximi dilectione

[A margón:] 1699.

Diligens proximum sicut te ipsum.

Szeressed felebarátodat mint tennen magadat. Math. 22. v. 39.

Csudálatos dolog, hogy ídes Üdvözítőnk kevés, de fontos beszédű lévén, aki sok kérdésre is alég adott egy feleletet, íme a máí szent evangéliomban egyet kéré tőle a törvénytudó doktor és kettőt felel! A törvénytudó azt kéré: Quod est mandatum magnum in lege? Melyik a törvényben a nagy parancsolat? Urunk azt feleli: Diliges Dominum Deum ex toto corde, secundum autem simile huic diligens proximum sicut te ipsum, szeressed a te Uradat Istenedet teljes szívedbűl, a másodík ehhez hasonló, szeressed felebarátodat, mint tennen magodat. Vajon mi oka légyen annak, hogy egy parancsolat felöl vagyon a kéré, és Urunk kettőt hoz elő? Igen helyesen megfelel erre Victorinus Antiochenus ekképpen szólván: Quare hoc secundum a Domino divelli non possit, non enim diligendi Deum est ratio diligendi proximum, et nemo possit profecte diligere Deum, quin illum diligas proximum. Azért adta Urunk a felebarátunk szeretete felöl való parancsolatot az elsőhöz, mert egyik a másiktul el nem válhatik, mivel amiért szeretjük Istenűnk, azért szeretjük felebarátunkat is, és senki sem szeretheti tekéletesen Istenét, hanemha felebarátját is szereti. Mert a szeretet a teológusok egyenlő értelme szerént [definitio Charitatis] Est virtus, qua Deus quamprimum se diligitur, proximum autem quamprimum Deum. Oly jószágos cselekedet, mellyel az Isten önnön magáért, felebarátunk pedig az Istenért szerettetik. Jól mondja tehát édes Üdvözítőnk: secundum autem simile huic, hogy a felebarátunk szeretésérűl való parancsolat hasonló az Isten szeretésirűl való parancsolathoz, mert mind egy célra és végre arányoz, az első szeretet igyenesen az Istenre visz, a másík emberre az Istenért, és valamint az Istent magáért, úgy felebarátunkat azon Istenért köll szeretnűnk, kinek hasonlatossága és képe vagyon rajta. Innét Aranyszájú Szent János

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 256–262. – Felhasznált forrás: *Pázmány, II*, 354–369: Pünkösöd után 12. vasárnap, Prédikáció, *Felebarátunk szeretésérűl*.

tanítása szerint, homil. 42. [S. Chrysost. Hom. 42.] Sicut in imagine sua rex honoratur vel contemnitur, sic Deus in homine vel oditur, vel diligitur, nemo [256v] potest hominem odire, qui Deum amat, nec Deum amare, qui hominem odit. Valamint a király az ő képiben böcsültetik vagy gyűlöltetik, úgy az Isten is az emberben vagy szerettetik vagy gyűlöltetik; senki pedig nem gyűlölheti az embert, aki az Istent szereti, de nem is szeretheti az Istent, ha az ember gyűlöli. Bizonyítja ezt amaz mennyei saskeselő Szent János apostol és evangelista Epist. L. 1. 4. [1. Joan. 4.] ekképpen szólván: Si quis dixerit quam diligo Deum confratrem suum oderit mendax est. Ha ki azt mondja, szeretem az Istent és felebarátját gyűlöli, hazud és igazság nincsen benne. Okát adja tanításának ugyanazon levelében. Qui enim non diligit fratrem quam videt, Deum quem non videt quomodo possit diligere. Mert ha (úgymond) valaki atyjafiát nem szereti, akit lát, vajon hogy szeretheti az Istent, akit nem lát? Sanctus Anselmus doktor in c. 13. Epistolae ad Rom. más okát adja annak, miért tette édes Üdvözítőnk az isteni szeretetről való parancsolat után a felebarátunk szeretéséről való parancsolatot, midőn így szól: [S. Anselmus in c. 13. ad Rom.] Quia in dilectione Dei, homines mentiri possunt, in dilectione autem proximi facilius convincuntur tam non habere, dum multis iniquam agunt. Mert az Isten szeretetében hazudhatnak az emberek, hamarébb meggyűlöltetnek pedig, hogy felebarátjokat nem igazán szeretik, midőn sokaknak istentelenül cselekesznek.

Albertus Magnus in c. 22. Mathaei írtekeztvén azon szókrul secundum autem simile huic, a második parancsolat mellyel felebarátunk szeretetire köteleztetünk, hasonló az elsőhöz, ezen szókra fakad: [Albertus Mag. In c. 22. Mat.] Dicitur simile quam est de eadem dilectione, una cum eademque dilectione diligitur Deus, quam imago ejus in proximo. Hasonlónak mondatik a második parancsolat az elsőhöz, mert azon első szeretetről vagy a második parancsolat is, mivel egy szeretettel szerettetik az Isten és az ő képe. Melyet, hogy jobban megtanuljatok, jusson eszettekben mit cselekedett Moyses, aki látván az istentelen Izrael fiainak bálványozásokat proiecit de manu tabulas legis et confregit eas, Exodi 32. [Exodi 32. 19.] megharaguván elveté kezébül a táblákat és eltöré azokat. Miért kellett ösvetörni mind a két táblát, hiszen a két táblán két különb parancsolat van írva, egyikén, hogy az Istent szeressék és imádják, a másikon pedig, hogy felebarátjokat szeressék. Ha tehát [257] el akarta törni, elég volt az első eltörni, mert a másik ellen még nem vétettek volt. Ah, el kellett mind a kettőt törni, mert ahol nincsen isteni

szeretet, a másik sem találhatik, úgymint a felebarátnak szeretete. Nagy dolog, ha ezt nem értette Elizéus próféta, mikor Illyés prófétának eltávoztatásakor azt kéri, [4. Reg. 2.] *Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus*, kérék, hadd legyen énbennem kettős a te lelked. Vajon miért kérte kettőztetni, mikor csak egy, az is együgyű, lelke volt Illyésnek? Azért, hogy Illyésnek lelke kettős szeretettel volt teljes, Istenével és felebarátjának szeretetivel, azért kérte, hogy őbenne is úgy kettőztessék a lélek, hogy Istenét és felebarátját szeresse. Ah, tehát keresztén lélek, akár az Istent szeressed tekéletesen, akár a felebarátodat az Istenért, mind egyet cselekszel, mert abban áll annak szeretete, hogy őérette felebarátodat szeressed.

[Propositio] De mivel nem egy óra, hanem napok és hetek kívántatnának, ha mindaz isteni szeretetről, mind pedig felebarátunk szeretetiről akarnék szólni, azért mutattam meg röviden hogy Istenét sem szeretheti, aki felebarátját gyűlöli, mert az isteni szeretetnek felséges méltóságáru másszor akarok értekezni. Ebben az órában csak az felebarátunk szeretetiről szólok, hogy értsük, mire köteles Isten, midőn azt parancsolja, *Diligens proximum sicut te ipsum*. Legyetek figyelmesek.

[Prima pars] Amaz Istennek választott edénye, Szent Pál apostol Korinthus városbéléikhez írván, minekutána előszámlálta volna azokat a förtelmes, undok vétkeket, melyektől mint valami mérges scorpíók mardosásitól költetik félni és irtózni minden keresztény léleknek, és a tekéletes jóknak követésére, gyakorlására serkengette volna őket, 1. levelének 12. részében ekképpen szól: [1. Cor. 12.] *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro*. Ó korintusbéliek, mutattam ugyan néktek utat mennyországban, tiltván az Isten ellen tusakodó gonoszságokat, s előszámlálván sokféle jóságos cselekedeteket, de még följobb való utat, igyenesebb ösvént mutatok. S vajon micsoda út lehetett, Keresztényen hallgatóim! Megmutatja önnön maga Szent Pál apostol ugyanazon levelében, mondván: [ibidem, c. 13.] *Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans aut cymbalum tinniens*. Ha úgymond emberek és [257v] angyalok nyelvével szólok is, szeretetem pedig nincsen, olyan löttem, mint a zengő réz, vagy a pengő cimbalom; és ha prófétálásom lészen is, és tudok minden titkokat, és minden tudománt, és ha minden hitem líszen is, úgy, hogy a hegyeket másuvá vigyem, szeretetem pedig nem lészen, semmi vagyok; és ha elosztom is a szegények eledelére minden marhámát, és ha a testemet adom is úgy, hogy égjek, szeretetem pedig nem lészen, semmit nem használ énnékem. Okát adja ezen tanításá-

nak, mert (úgymond) akár a prófétálások megüresüljenek, akár a nyelvek megszűnjenek, akár a tudomány elrontassék, a szeretet soha meg nem szűnik, hanem mindenkoron megmarad. Nagy ugyan a hit és reménség, de maior horum est charitas, de mindezeknél nagyobb a szeretet. Mert a szeretet úgy megelőzi a több jóságos cselekedetet is, hogy semminémő cselekedet jónak, az Isten előtt kedvesnek nem mondatik, ha a szeretettől nem származik. Innít azt mondja Szent Gergely pápa lib. 20. Mor. [S. Greg. lib. 20. Moral.] In sola dilectione omnis virtus virtutis nomen accipit, et in eadem omnium virtutum bona consistunt. Minden jóságos cselekedet nemit a szeretettől veszi, és a szeretetben áll minden tekéletes jó. Ha tovább értekezem a szeretetről, azt olvasom Szent Ágoston doktornál, [S. August. In Epistolae 1. Joan. c. 4.] Quicumque secundum Regulam rectae Charitatis vivit, sit homo vel angelus sed Deus cernendus est. in Ep. 1. Joan. c. 4. Valaki a szeretetnek igaz és igyenes módja, rendi és regulája szerént él, nem embernek vagy angyalnak, hanem Istennek köll ítélnünk, mert Szent János tanítása szerént 1. Joan 4. [1. Joan. n. 16.] Deus charitas est, et qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo. Az Isten szeretet, és aki a szeretetben marad, az Istenben marad, és az Isten őbenne. Mely igéket megfontolván Szent Ambrus doktor ekképpen szól de dig. Con. hum[?]. 1. 3. Sicut Deus creator, qui hominem ad imaginem suam creavit est charitas, ita homo creatus est, ut charitatem haberet, Quam virtutem quanto magis alioque in se ipso habet, tanto prior est Deo. Valamint a mindenható teremttő Isten az embert maga képére, hasonlatosságára alkotta, teremttette, magában szeretet, úgy azért teremttetett az ember, hogy szeretete légyen, mely tekéletes jót, úgymint a szeretetet, mennél jobban beplántálja valaki magában, annál közeljebb az Istenhez, és nagyobb hasonlatosságát viseli az ő [258] teremttőjének. Azért, édes Üdvözítőnk a keserves halálhoz készülvén, azt hadta testamentomban szerelmes tanítványinak [Joan. 15. 17.] Haec mando vobis ut diligatis invicem, Joan. 15. 17. hagyom nektek, szerelmes tanítványim, hogy szeressétek egymást. Ó Istennek csudálatos titkai! Ha Krisztus oly gazdag volt, hogy őbenne mint valami tárházban [vas?] sapientiae et scientiae Dei thesauri, az isteni bölcsességnek és tudománynak kincsei voltak bezárva, mint lehet az, hogy szerelmes tanítványinak csak az szeretetet hadta örökségül a testamentomban? Megfelel erre Oleaster in c. 27. Gen. [Oleaster in. c. 27. Gen.] Cum quid relinqueret eis melius non haberet, reliquit eis mutuum dilectionem. Mivel semmi jobbat nem talált Krisztus a szeretetnél, azért csak ezt egyedül hagyá tanítványinak, hogy egy-

mást szeressék, mert plenitudo legis, charitas: a törvénynek teljessége az szeretet. Kihez képest azt mondja Aquinásbéli Szent Tamás 22. q. 23. a. 7., [D. Thomas?] 22. q. 23. a. 7.] Charitas est forma virtutum et tamen haec virtus vis alias ascendit, quae sine illa nulla est virtus quae virtus dici possit. A szeretet minden tekéletes jóknak képe, és annyival fölül halad minden tekéletes jókat, hogy a szeretet nélkül semminemő tekéletes jó jónak nem mondathatik. Íme a szeretetnek neme és felséges méltósága. ↔ Keresztyének, álljunk meg itt és tekintsük meg módját is, cselekedetét is az atyafi szeretetnek. A Teremtésről írt könyv 19. részében az atyafi szeretetnek módját és cselekedetét kinyilatkoztatván Isten ő szent felsége, meghagyá, hogy senki felebarátja ellen idegenséget és szívbeli gyűlölséget ne viseljen, senki bosszút ne álljon, senki meg ne emlékezzék bántódásáról. ¹ *Az Új törvényben megújítván Isten ezen parancsolatját, arra kötelez mindnyájunkat: Diliges proximum sicut te ipsum, hogy úgy szeressük felebarátunkat, mint magunkat. Azért azzal tartozunk, hogy* [Eccli. 31. v. 14.] *Intellige quae sunt proximi ex te ipso Eccli 31. Magunkban* ² *szállván, rendet és regulát magunkból vegyünk, mint köll felebarátunkkal bánunk, [Tob. 4. v. 16.] Quae ab alio aderit tibi fieri alteri ne facias, Tob. 4. és amint másoktól nem örömet szenvedünk, másnak azt ne cselekedjük; amit pedig kívánunk másoktól, azt cselekedjük vélek:* ³ *rövid szóval: az a köteletség, hogy senkinek gonoszt ne kívánjunk; kárral, bosszúval, gyalázzattal senkit ne illessünk; életét, tisztességét, javait felebarátunknak oltalmazzuk.* ⁴ [258v] Mert a szeretet Szent Pál apostol tanítása szerint, Charitas patiens est, benigna est, tűrő és kegyes, a szeretet nem irigykedik, nem cselekszik gonoszul, fel nem fuvalkodik, nem tisztség kívánó, nem gondol gonoszt, nem gerjed haragra, nem örvendez a hamisságon, örvendez pedig az igazságon, mindeneket eltűr, mindeneket elszenved. De ennél is *tovább vetette határát* ⁵ felebarátunk szeretetinek édes Megváltónk, *mikor azt mondta:* Joan. 13. [Joan. 13. v. 34.] *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem sicut dilexi vos, hogy új parancsolatot ad,* ⁶ *melyhez igazítsuk felebarátunk szeretését,* ⁷ *mely előnke adatott új törvény abban áll, hogy úgy szeressük egymást, sicut dilexit nos, amint*

¹ *Pázm., II, 359:* + Az atyafi-szeretet módját és cselekedetét Isten az ő törvényben kinyilatkoztatta és az új törvényben megújítván arra kötelezett, hogy

² *uo., szálljunk*

³ *uo., Sommában*

⁴ *uo.,* fogyatkozását segítsük, mikor kárunk és veszedelmünk nélkül segíthetjük.

⁵ *Pázm., II, 360:* és célját az atyafi szeretetnek Krisztus

⁶ *uo., új zsinórt vonson*

⁷ *uo., Szabad és böcsületes ... parancsolatjával (10 sor)*

Krisztus szeretett minket. Ez a cél, melyre kell arányoznunk, ez a szeretetnek felséges⁸ nagysága, melyre kell igyekeznünk, de ki tudná megérteni, ki tudná előszámlálni a Krisztus⁹ szerelmének méltóságát?¹⁰ Énnékem úgy tetszik, hogy a Krisztus szerelmének számtalan felségi között főképpen¹¹ négy tulajdonságok vadnak, melyekben a mi atyafi szeretetünk méltósága, hasonlatossága kívántatik.

Első az, hogy¹² édes Üdvözítőnk nem mondja azt, Sicut dilexi Vestra, a mint szerettem a ti javaitokat, hanem sicut dilexi vos, amint szerettelek benneteket, mert, a mi javainkra Istennek szüksége nem lévén, amint jelenti a koronás királyi próféta Psal. 15. [Psal. 15. v. 1.] Quoniam bonorum meorum non egēs, nem azokat, hanem minket, kiket maga képére, hasonlatosságára teremtett, szeret. Szent Pál is avval dicsekedik, 2. Cor. 12. [2. Cor. 12. v. 14.] Non quaero quae vestra sunt, sed vos, hogy magokat keresi a korintusbelieket, nem amiek vagyon. Krisztus sem szerette a mi értékünket, mert így a¹³ szegényeket nem szerette volna; nem szerette a mi bölcsességünket,¹⁴ tudományunkat, mert így a tudatlányokat kirekesztette volna szerelméből; nem szerette szépségünket,¹⁵ becsületes állapotunkat, mert így a¹⁶ rútak és az alávaló nyomorultak az ő¹⁷ szerelmébe részesek nem lehettek volna, hanem dilexit nos, magunkat szeretett, kik szegények, tudatlanok, rútak, gyalázatosok voltunk, hogy szegényekből gazdagok, tudatlanokból bölcsék,¹⁸ ocsmány rútakból szépek¹⁹ len[259]nénk. Ebben kívánja Krisztus, hogy űtet kövessük, és²⁰ ne nemességit, szépségit, értékeit, tudományát²¹ szeressük felebarátunknak, hanem önnön magát, mert aki ezeket szereti, nem felebarátját, hanem önnön magát szereti,²² és mihent

⁸ *uo.*, magasságra

⁹ *uo.*, szeretetinek

¹⁰ *uo.*, Nékem

¹¹ *uo.*, négy

¹² *uo.*, Dilexit nos, minket szeretett, nem a mi javainkat, melyekre néki szüksége nem volt.

¹³ *uo.*, fogyatkozott

¹⁴ *uo.*, és

¹⁵ *uo.*, méltóságos tisztünket

¹⁶ *uo.*, sennyvedékes

¹⁷ *uo.*, szeretetiben

¹⁸ *uo.*, ocsmányokból

¹⁹ *uo.*, alacson rendekből böcsületesek

²⁰ *uo.*, felebarátunkat, nem szerencsését

²¹ *uo.*, szépségét, nyájasságát

²² *uo.*, magának vár segítséget, kedvet, gyönyörűséget

ezeiktől megfosztatik, elolvad a szeretet. Ab ki sokan megcsalják magatokat, mikor atyafi szeretetnek állítják azt, ami csak világi kívánság.²³

Másik a Krisztus²⁴ szeretetiben az, hogy amint Szent János apostol szól, 1. Joan. 4. [1. Joan. 4. v. 19.] Prior dilexit nos,²⁵ előbb szeretett minket.²⁶ Vajon, keresztyén hallgatóim, volt-e valami érdemünk és méltóságunk arra, hogy szeressen minket Krisztus? Semmit nem talált bizonyára bennünk, szeretetre méltót, de nemcsak szeretetre méltó jót nem talált bennünk,²⁷ de sokat talált gyűlölségre méltót; s nemdenem gyűlölségre méltó volt bennünk az eredeti bűn, amelyben születünk mindnyájon, és azok a²⁸ számtalan bűnök²⁹ gonoszsági nemdenem méltók-e gyűlölségre, melyekkel naponként lelkünket ocsmányítjuk? Mindazonáltal, [Rom. 5. v. 10.] *Cum adhuc inimici essemus*, Rom. 5., mikor még ellenségi³⁰ volnánk, akkor szeretett, akkor adta a keserves halálra magát értetünk. Amint Jeremiás próféta is bizonyítja, ezt mondván, [Jerem. 31. v. 3.] *dilectione perpetua dilexi etc.* Jer. 31., öröktől fogva való szeretettel szeretett bennünket, mert Isten maga lévén a szeretet, miképpen isteni létének kezdete nem volt, úgy szereteti is öröktől fogva való és emberi elmével gondolható örök üdők után is rajtunk leszen. Ezt a szeretetet kívánja Krisztus mitőlünk, nem akarja, hogy csak azokat szeressük, akiket minket szeretnek³¹ és jót tisznek velünk, hanem azt kívánja, hogy³² azokat is szeressük, akikről³³ nemcsak semmi jót nem vettünk, de sok gyalázatokat, károkat és bosszúságokat szenvedtünk. Jóllehet ugyan, hogy az ó törvényben azt parancsolta Isten, [Levit. 19.] *Diliges proximum et odio habebis inimicum*, szeressük felebarátunkat és gyűlöljük ellenségünket, de az új törvényben arra kötelez szerelmes Megváltónk, Math. 5. [Mat. 5. v. 44.], *Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros, én pedig azt mondom néktek, szeressétek ellenségeketek, jól tegyetek azokkal, akik titeket gyűlölnek.* Nemcsak azokat köll tehát

²³ Pázm., II, 361: + Valaki ... nyomorultnál. (6 sor)

²⁴ Pázm., II, 361: szeretésében

²⁵ *uo.*, ő szeretett előbb

²⁶ *uo.*, Sem érdemünk, sem méltóságunk nem volta arra

²⁷ *uo.*, nem talált szeretetre méltót, hanem ... bennünk (3 sor)

²⁸ *uo.*, Mert mindnyájan ... születünk és (2 sor)

²⁹ *uo.*, gonoszsággal ocsmányítottuk lelkünket. Ennek felette jövendő háladatlanságunkat is látta

³⁰ *uo.*, voltunk

³¹ *uo.*, kedvünket keresik és javokban részeltetek

³² *uo.*, ingyen

³³ *uo.*, soha

szeretnünk, kik velünk [259v] jót tesznek, de ellenséginket is. *Mert*³⁴ azokat *szeretni, a[kéi]*³⁵ minket *szeret, oly dolog, mehet a pogányok is gyakorolnak.*

³⁶ Harmadik tulajdonsága a *Krisztus szeretésének* az, hogy természet fölött való lelki és mennyei jókat kíván és ad azoknak, akiket *szeret*, mert a szeretet, amint Szent Tamás szól, 1. p. q. 20. a. 2. [*S. Thom. L. 1. q. 20. a. 2.*], *amare est velle bonum alicui bonum illius non sui gratia*,³⁷ *abban áll, hogy jót akarjunk és kívánjunk, és midőn a szükség kívánja, jót cselekedjünk azzal, akit szeretünk, nem magunk tulajdon hasznáért, hanem az ő kedvéért. Tehát csak azt szeretjük, akinek jót kívánunk és jót akarunk, de azzal sem elégszik meg a szeretet, hogy jót kíván, hanem ugyan jót cselekeszik azzal, akét szeret, mivel a szeretet, valamint a tűz, rejtve nem maradhat, hanem lángot vet és kimutatja magát.* Nézd el, keresztyén lélek, a *Krisztus*³⁸ szeretetét, vajon hivalkodó volt-e, vagy *erőtlen?* Nem, bizonyára, *mert* azt olvasom az Apostoli cselekedetiről írt k. 10. részében [*Act. 10. v. 35.*] *Pertransit bene faciendo et sanando omnes oppressos a Diabolo*,³⁹ *keresve kereste Krisztus a szűkölködőket és mindeneket megmentett az Ördög rabságától.*⁴⁰ Sőt *ami nagyobb, [Joan. 3. v. 16.] animam posuit, életét letette, hogy üdvösségre vigye szerelmesit.* Ó véghetetlen nagy szeretet!⁴¹ *Ennek*⁴² követését *parancsolja Krisztus*, midőn azt mondja: *Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Ezt az én parancsolatom, hogy szeressétek egymást, amint szerettelek titeket, *mert nem elég*⁴³ világi és testi jókat *kíválni felabarátunknak,*⁴⁴ *hanem elsöben és főképpen lelki és mennyei jókat kívánni az igaz szeretet,* és cselekedettel be is teljesíti.⁴⁵

⁴⁶ Utolsó tulajdona a *Krisztus*⁴⁷ *szeretetének* az, hogy [1. Cor. 13.] *Charitas benigna est, kegyes, irgalmas, nagytűrhető.*⁴⁸ *Mert az igaz szeretet természete az, hogy irigységet*

³⁴ *uo.*, azt

³⁵ *uo.*, téged

³⁶ *Pázm.*, II, 361–362: + Harmadik ... szeretjük. Negyedik (34 sor) [Az itteni kihagyással lesz az öt okból négy.]

³⁷ *Pázm.*, II, 362: + a szeretés nem egéb ... nem elégszik azzal (5 sor)

³⁸ *uo.*, szeretése sem volt hívalkodó és

³⁹ *uo.*, szerén-szerzte járt

⁴⁰ *uo.*, + Valakit ... gazdagodjék. (5 sor)

⁴¹ *Pázm.*, II, 362–363: + Hogy pedig ... tanítványit. (9 sor)

⁴² *Pázm.*, II, 363: a szeretésnek

⁴³ *uo.*, azt

⁴⁴ *uo.*, + amivel ... éljen (3 sor)

⁴⁵ *uo.*, + Azt akarja ... igaz legyen. (14 sor)

⁴⁶ *uo.*, Ötödik

⁴⁷ *uo.*, szeretésének

és egymásra törést⁴⁹ kirekesszen. Legjobban tündöklött a Krisztus életében, mert, ne szóljak ámbár arról, mely nagy szelédséggel és alázatos együgyűséggel ment az iszonyú halálra,⁵⁰ csak az jusson eszünkben, mit mívelt, mikor Szamáriában szállást nem adának nékie. Szent Jakab és Szent János megháborodván⁵¹ a városiak embertelen gonoszságán,⁵² azt mondák: [Luc. 9. v. 55.] Domine vis dicamus ut ignis des[260]cendat de coelo consumat eos. Luc. 9. Uram, ha akarod, szállítsunk tüzet az égből,⁵³ hogy megemissze őket. De a kegyes szerelmű Jézus megfeddte őket: Nem tudjátok, úgymond, ki fiait vadatok, filius hominis non venit animas perdere, sed salvare, nem azért jöttem,⁵⁴ hogy valakit elveszsek, hanem hogy üdvözítsem a lelkeket. Ezt a szeretetnek minden⁵⁵ gyűlölség és irigység nélkül való tisztaságát kívánja Krisztus, hogy kövessük,⁵⁶ mert valamint a tűz ellenkezik a vízzel, úgy az irigység igényesen ellenkezik az atyafi szeretettel.⁵⁷

[2da pars.]⁵⁸ Hogy pedig híveit édesdebben vonná édes Üdvözítőnk az atyafiú szeretetre, nemcsak⁵⁹ sokképpen parancsolta⁶⁰ felebarátunk szeretését, hanem ennek nagy jutalmat mutogatta, és nagy büntetéssel⁶¹ fenyegeti azokat, kik gyűlölik felebarátjokat. S nemde nagy haszna-e felebarátunk szeretésének az, hogy Isten kedvében és szerelmében⁶² nem juthatunk, hanem ha⁶³ felebarátunkat szeretjük,⁶⁴ tehát valaki felebarátját nem szereti,⁶⁵ az Istent sem⁶⁶ szereti az. Bizonságom nékem ebben Szent János apostol, ekképpen szólván: 1. Joan. 4. [1. Joan. 4. v. 20.] Si quis dixerit quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est, valaki azt mondja,

⁴⁸ *uo.*, + Természetes ... nem indul. (3 sor)

⁴⁹ *uo.*, kirekeszt. Ezek a Krisztus életében leginkább tündöklöttek. Bár ne szóljunk

⁵⁰ *uo.*, + és iszonyú ... háborogván (2 sor)

⁵¹ *uo.*, embertelen gonoszságán a városiaknak

⁵² *uo.*, a városiaknak

⁵³ *uo.*, és égessük fel ezeket. Krisztus

⁵⁴ *uo.*, én

⁵⁵ *Pázm.*, II, 364: idegenség,

⁵⁶ *uo.*, + Azért miképpen ... szeretet nincsen. (25 sor)

⁵⁷ *Pázm.*, II, 364–365: + és mint a moly ... akiket szeretünk. (43 sor)

⁵⁸ *Pázm.*, II, 365–366: + Meghallátok ... hallók (9 sor)

⁵⁹ *Pázm.*, II, 366: sokszor és

⁶⁰ *uo.*, Isten az atyafi szeretetet

⁶¹ *uo.*, fenyegette, akik ettől üresek. Legtekinteteseb és üdvösségesb haszna az atyafi szeretetnek

⁶² *uo.*, különben

⁶³ *uo.*, atyánkfíát

⁶⁴ *uo.*, Azért

⁶⁵ *uo.*, hazud, ha azt mondja, hogy Istent szereti, mert a láthatatlan

⁶⁶ *uo.*, nem szeretheti az

hogy az Istent szereti, felebarátját pedig gyűlöli, hazud és igazság nincsen benne. *Együtt jár tehát az Isten* ⁶⁷ *szeretete felebarátunk szeretetivel.* Innét azt mondja Szent János [ibidem v. 12.] *Si diligimus invicem, Deus in nobis manet, hogyha egymást szeretjük, Isten bennünk lakik.* Mert jóllehet ugyan, hogy nem lakhatik Isten a bűnöktől megterhelhetett lélekben, de mivel Szent Péter apostol tanítása szerint [1. Pet. 4. v. 8.] *Charitas operit multitudinem peccatorum, a szeretet elrontja és mosza a bűnök sokaságát, ezért a szeretet által lelkünkben költözik Isten, és kirekeszt minden bűnököt.*

Keresztyének, akarjátok-e tudni, kik legyenek a Krisztus tanítványi és Isten fia. *kik az ördög fiai és tanítványi?* ⁶⁸ *Íme, egy jelt* ⁶⁹ *adott Isten, mely által kimutatja* ⁷⁰ *az ő tanítványit, midőn azt mondotta tanítványinak: [Joan. 13. v. 35.] In hoc condnoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis, [260v] ad invicem. Édes tanítvánim, noha sok csudákat cselekesztetek, noha mennyei bölcsességgel teljesek léstetek, noha az halálon és Ördögön hatalmatok líszen etc., de nem ezek a* ⁷¹ *jelek, melyekből ismértettek meg, hogy én tanítvánim vadtok, hanem csak* ⁷² *egyedül abbul, hogy egymást szeretitek.* Valaki azért felebarátját tisztán és igazán szereti, jele, hogy Isten fia, Krisztus tanítványa: amint Szent János apostol is bizonyítja ezt, ekképpen szólván. [1. Joan. 3. v. 10.] *In hoc manifesti sunt filii Dei et filii Diaboli, non est ex Deo qui non diligit fratrem. 1. Joan. 3. Abban különböznek az Isten és Ördög fiai, hogy aki atyjafiát nem szereti, nem Istentől való, hanem a pokolbeli Ördögnek fia és tanítványa.* Mert Szent Ágoston doktor tanítása szerint, Trac. 5. in Epistolam 1. Joan., *Sola dilectio discernit inter filios Dei et filios diaboli, egyedül a szeretet választja el az Isten fiát az Ördög fiaitól.* ⁷³ *Valaki tehát Krisztus tanítványa és Isten fia akar lenni, szükség, hogy szeresse felebarátját. És ha valakit haragra indít az ördög, jusson eszébe, hogy Krisztusra haragszik,*

⁶⁷ *uo.*, szeretetivel és hozzánk való jóakaratójával felebarátunk szeretése

⁶⁸ *Pázm.*, II, 366–367: + mivel úgy ... kiismértessenek (49 sor)

⁶⁹ *Pázm.*, II, 367: és bélyeget

⁷⁰ *uo.*, fiait, juhait és tanítványit, mikor

⁷¹ *uo.*, bélyegek

⁷² *uo.*, az

⁷³ *uo.*, +Mert miképpen ... akarat vagyón benne. [4 sor] + Ha azért Krisztus tanítványi, fiai és örökösi akarunk lenni, szeressük felebarátunkat. És amikor az ördög haragra indít, vagy arra igat, hogy kíméljük javainkat felebarátunk szükségében, jusson eszünkbe, hogy Krisztusra haragszunk, ha felebarátunkra haragszunk.

ha felebarátjára haragszik.⁷⁴ Mert önnön maga Krisztus mondja azt, [Math. 25. 40.] *Quod uni ex fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis*, Mat. 25. Valamit cselekeszünk legkisebb atyjafiával, övéle cselekeszünk,⁷⁵ mivel felebarátunk bántását úgy vészí Isten, mintha [Zach. 2. v. 8.] *pupillam oculi, szeme fényét sértegetnök, mintha magát háborgatnök*. Így, minek utána mennyekben felment is édes Üdvözítőnk, nagy szóval kiálta a keresztyének üldözőjére: [Actor. 9. 5.] *Saule Saule, quid me prosequeris?* Act. 9. Saulus Saulus, mit üldözs engem? Ahol ki nem tudja, hogy az égbe nem fírt őhozzája senki, őtet nem üldözheté másképpen, hanem a földön lévő keresztyénekből, amint Szent Ágoston doktor szól Homil. 15. tom. 10. in appendice ser. 17. *Quoniam erat ipse in Christianis compatiens membris quibus ut verum autem illud. 1. Cor. 12. Si patitur unum membrum compatiuntur omnia membra*. Azért kiált az Krisztus Saulusra, mert minden szenvedő tagjaiban szenvedett, hogy igaz lenne az, amit maga megismért [261] Szent Pál, ha egy tag szenved, minden tagok szenvednek.

⁷⁶ Nemcsak törvénnyel, parancsolattal kötelez Isten felebarátunk szeretetire, avagy üdvösséges hasznokkal ösztönöz, hanem ennek fölötté röttenetes ostorokkal fenýít, azért, hogy ha *igérettel* nem *hajolunk, félelemmel lágyuljunk*. Azt mondja⁷⁷ Szent János apostol. 1. levelének 3. részében: *Qui non diligit, manet in morte, qui odit fratrem suum, homicida est*,⁷⁸ valaki felebarátját nem szereti,⁷⁹ lelki halálban vagyon, *akéi* atyjafiát *gyűllöli, gyilkos*,⁸⁰ az örök boldogságnak véghetetlen örömitül *kirekesztetik*. *Ó szörnyű ostor! Ó röttenetes fenýíték!* Íme *kétszeres halálra ítéltetnek, akik felebarátjokat nem szeretik*, mert *evilágon az Istennek lelkek elevenítõ malasztjátul megfosztatnak, a másvilágon az Isten színe látásátul kirekesztetnek* és az örökkön való röttenetes tömlöcben vettetnek. Ah, keresztyén lélek, ha nem akarsz megfosztatni az örökkön való mennyei boldogságtul, ha nem akarsz örökkén az ördögökkel pokolban kínoztatni: *Dilige proximum*, szeresed a felebarátodat, mert aki felebarátját szereti [1. Joan. 3.] *translatum est de morte ad vitam*, a lelki halálból az isteni malasznak elevenítõ állapotjára vitetik. De keresztyén hallgatóim, jól eszünkben köll azt is vennünk,

⁷⁴ *uo.*, [de az első bekezdésben, ami imént teljes egészében hiányzott a kéziratból:] + De mivel ő ... arra kötötte magát, hogy

⁷⁵ *uo.*, mert miképpen

⁷⁶ *Pázm.*, II, 366: [Vö. az első bekezdéssel.]

⁷⁷ *uo.*, [5. bekezdésben]: Isten, hogy

⁷⁸ *uo.*, non habet vitam aeternam, non est justus, non novit Deum; halálban vagyon, aki

⁷⁹ *uo.*, gyilkos

⁸⁰ *uo.*, mind egyik, mind másik örök boldogságból

hogy a szeretet nem áll csak az szóban, hanem a cselekedetben, mert Szent János apostol a szeretetre intvén mindnyájunkat, azt mondja: [1. Joan. 3.] Filioli non diligamus verbo et lingua, sed opere et veritate. Fiacskáim, ne szeressük egymást szóval és nyelvvel, hanem cselekedettel és igazsággal. Ha abbul ösmertük meg az Isten szeretetét, hogy ő az ő lelkét adta miérettünk, nekünk is lelkünket köll adnunk atyánkfiáért, akinek pedig világi marhája vagyon és látja az atyafiát szűkölködni és bészárja szívét azelőtt, miképpen marad az Isten szeretete abban? Nem pompás és hivalkodó szóban áll tehát a szeretet, hanem cselekedetben. Parancsolattal is előnkben adta ezt Isten, midőn azt mondotta, hogy nemcsak [Tob. 4. v. 16.] Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne aliquando alteri feceris, amit nem akarunk, hogy más cselekedjék nekünk, mi azt másnak soha ne cselekedjük, hanem ennek fölötte [261v] arra kötelez, [Math. 7. v. 12.] omnia quae vultis ut faciant vobis homines et vos facite illis, valamit akarunk, hogy egyebek cselekedjenek velünk, mi is azt cselekedjük másokkal. Ezek a szeretet törvényi, nemcsak tilalmazzák, hogy meg ne károsítsuk felebarátinkat, hogy nyelvvel és gonosz beszéddel ne sértegensük híreket, neveket és böcsületeket, vagy csak hívságos beszéddel szeressük, hanem arra köteleznek, hogy nyomorult és igyefogyott atyánkfiainak szívekben öltözzünk, nyavalyájokat úgy érezzük, úgy szánjuk, mintha magunk nyavalyája volna, úgy igyekezzünk segítségekre, mint kívánnánk, hogy segítenének minket, ha olyan fogatkozásban esnénk; az éhezőket tápláljuk, a szomjúhozókat itassuk, a mezíteleneket ruházzuk, az útonjárókat házunkban fogadjuk, beteget látogatassuk és vigasztaljuk, és ha szükségek vagyon, étellel is segítsük. Erre int Bölcs Salamon is, midőn azt mondja. [Eccli. 7. v. 39.] Non te pigeat visitare infirmum, ex eo enim in dilectione firmaberis. Eccli. 7. Ne restelljed, mint valami haszontalan fáradságot a betegek látogatását, mert ebből, mint egy aranybányából, sok jókat vehetsz, és ezáltal erősödöl meg a szeretetben. Ezek, keresztyén hallgatóim, az igaz szeretet cselekedeti, melyeket leginkább azzal mutatja Krisztus böcsületeseknek, hogy noha az váloztottakban sok tökéletes és üdvösséges jószágok vadnak, de az utolsó ítélet szentenciájában csak a szeretet cselekedetét említi, melyekért az örök boldogságban viszi őket, és csak a szeretet cselekedetinek elhagyását adja okul, hogy pokolra kárhozzatja a gonoszokat. Ismírtetvén ezzel, hogy kedvesb dolgot nem cselekedhetünk felebarátunk szeretetnél. Jól beplántálta volt ezt szívében Szent Jób pátriárka és cselekedettel is beteljesítette, s azért mondotta: [Job. 29.] Oculus fui caeco et pes claudo, hogy szeme volt a vaknak, lába a sántának, apja a szegé-

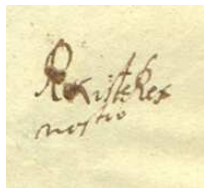
nyeknek, mert mint fiait az édesanya, úgy szánta és orvosolta a szegényeket és nyomorultakat. Ó hatalmas szeretet! [262]

⁸¹ *Végezetre, hogy* ⁸² *az atyafi szeretetről adott parancsolatnak méltóságát világosan értetőnk,* ⁸³ *nyilván valósókkal előnkben adja Krisztus, hogy diligere proximum majus est omnibus holocaustomatibus et sacrificiis, Marci 12. nagyobb és Isten előtt* ⁸⁴ *kedvesebb mindenféle* ⁸⁵ *áldozatnál az atyafi szeretet. Erre nézve parancsolta* ⁸⁶ *azt édes Üdvözítőnk, hogyha az oltár előtt lévén áldozatunk, és eszünkben jut, hogy felebarátunkat megsértettük, hagyjuk ott az áldozatot, és felkeresvén felebarátunkat előbb megbékéljünk vele, és azután áldozzunk. Mert [Oseea 9. v. 6.] Misericordiam vult et non sacrificium,* ⁸⁷ *Örömeštyebb látja, ha felebarátunkat segítjük szeretetből, hogysem ha áldozatokat mutatunk* ⁸⁸ *tiszteletire.*

Fr. Anselmus 1699.

Fr. Anselmus

[Tollpróbák között: Rex iste Rex Noster és a Pannonhalmi Alapítólevélről átvett Szent István-kézjegy.]

f. 263.: Selectae Sententiae de Charitate proximi, quae in hac contione includi non poterant propter temporis brevitatem. Auctoritates [A beszéd szerzőjének írása.]

⁸¹ *Pázm., II, 358[!]: ennek*

⁸² *uo., ennek*

⁸³ *uo., világos szókkal olvassuk ez evangéliomban*

⁸⁴ *uo., kedvesb*

⁸⁵ *uo., áldozatoknál*

⁸⁶ *uo., Krisztus*

⁸⁷ *uo., ömőmesben*

⁸⁸ *uo., az ő*

XVIII.

LAURENCICS Anzelm

Dominica decima nona post Pentecosten *

[A margón:] 1702.

Mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium.

Vessétek őtet a külső setétségre, ott leszen sírás és fogok csikorgatása. Matth. 22.

De Inferno

A békességes tűrésnek fényes tüköre, Szent Jób pátriárka, le akarván ábrázolni sokféle nyomorúságit, testének hallatlan fájdalmat, elébbi szenvedésének boldogtalan változását, minden tagjainak sebesítését s minden féle kínjait a világ eleiben terjeszteni, zokogó siránkozásai s jajgatásai közt egy csudálatos földről térszen emlékezetet, [Job. 10.] melyet terram miseriae et tenebrarum, sötét földnek nevez, mely be vagyon fődve az halálnak homályával, és a nyomorúság és sötétség földé, hol a halálnak árnyéka vagyon, és semmi jó rendtartás nincsen, hanem örökké tartó röttögés vagyon, mely, Szent Jób mondásául midőn gondolkodnám, el kellene hitetnem magammal, hogy nem egyebet akara ezzel jelenteni Szent Jób, hanem a pokolnak földét és annak kimondhatatlan kínjait, tűrhetetlen fájdalmat, melyet az elkárhozott lölkök abban szenvednek, szemeink eleiben adni. Mert a pokol neveztetetik valóságos igazsággal nyomorúság és setétség és halál árnyékával befödöttetett földnek, hol soha világosság, soha fényes nap nem láttatik, hanem mindenek temérdek homállyal beburíttatnak, hol szüntelen való étszaka, keserűség és örök nyomorúság vagyon. Az pokol azért terra tenebrosa, sötét föld, halálnak homályával beburíttatott föld, nyomorúságnak földé, sötétségnek helye, halálnak árnyéka, röntetlenségnek barlangja, kiben minduntalan való röttögés, félelem vagyon.

Izaiás prófita pedig Isa. 24. oly tömlöcnek nevezi a pokolt, melyben ligatis manibus et pedibus, kezek és lábok kötözve tartatnak minden kiszabadulás reménsége nélkül azok, akik a felséges Úristent halálos bűnnel megbántván, poenitentia tartás nélkül múlnak ki a világbul, Ó siralmas dolog! Ó szöröncsétlen

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 264–267v. – Felhasznált forrás: *Pázmány, II, 552–565: Pünkösöd után huszonegyedik vasárnap, Prédikáció, A pokolnak örök kínjárul.*

nyomorult állapot! Eredsz-e[?] tehát bűnben elmerült emberi állat, heveny régi döglötes gonoszságidban, adjad teljességgel magadat a testi gyönyörűségeknek, kedveskedjél érzékenségednek, hasad legyen istened, utáld meg a jóságos cselekedeteket is, kövessed az undok vétkeket, feledkezzél el Istenedről, üdvösségedről, az Istennek röttenetes ítéletiről, a mennyei paradicsomnak gyönyörűségéről, a pokolnak örök kínjairól, és a bűn[ö]z[ő] ördögökről, mintha csak mesék, tréfa beszédek volnának, csak mégse emlékezel? Élj úgy, mint valami oktalan állat, a Krisztus szegényeinek szopjad ki véreket, részegségben, dobzódásban etc. élj! Teljes életedet nem úgy, mint Krisztus tanítványa, hanem mint pogány, mint török, sőt mint pokolbéli ördög töltsed, mintha semmi cselekedetidet Isten nem látná, mintha bűneidről [264v] számot soha nem volnál adandó. Öregbítsed, mondám, szaporítsad bűnöknek sokaságával gonoszságidat, vége mi lesz ennek? Az véghetetlen pokolnak soha el nem fogyó kója és gyötrelme. Kétkeddel erről? Halljad mit mond Szent Lukács c. 16. [Luc. 16.] ama dúsgazdarul: Homo quidam erat dives, qui induebatque purpura et bysso et epulabatur quotidie splendide. Vala egy néminemő gazdag, ki bársonyban öltözködik vala és minden nap frissen vendégeskedik vala. Ilyen a bűnös embernek élése, de halljad a végét is, s rémulj meg rajta, mortuus est dives et sepultus est in inferno, meghala a gazdag és pokolban temettetett el. Hasson be füledbe az énekének nótája: Crucior in hac flamma. Kínlódok, gyötrettetem a tűznek lángjában. Ó emberi állat, minden márvánkőnél keményebb, minden jégnél hidegjobb lészesz, ha meg nem indulsz ezeken az igéken. Crucior etc.

[Propositio] Keresztyének, úgy vélem, szándékomat máris általláttatok, vagyis azért, mert hallottátok az mái evangéliomból, hogy látván a mennyei királ a menyegzőben egy embert, ki menyegzős ruhában nem öltözött vala, azaz semmi jóságos cselekedet nélkül volt, megparancsolá szolgálainak, hogy kezeit és lábait megkötözvén, vessék őtet a külső sötétségre, azaz a pokolra, ahol leszén sírás és a fogok csikorgatása. A pokolnak röttenetes gyötrelméről szólok tehát előttetek, hogy azok szörnyűségiből itt ez világi éltetekben irtózáván ne köllessék a másvilágon részerteteknek lenni. ¹ *Legyetek azért figyelmesek, és a pokol félelmét szívetekbe oltátok, ha örökkén nem akartok* ² *kínlódni.*

¹ *Pázm., II, 553.*

² *no., félni és*

[Confirmatio] Valahányszor olvasom a Királyok könyvének 23 részében Sedechiás királynak nyomorult állapotját, [4. Reg. 2. 5.8.] alig tartóztathatom meg szemeimet a keserves könyvhullatástul, mert kősziklához hasonló, kemény szívű ember volna az, azkinek szeme könyvhullatásokkal nem ázna, látván vagy értvén ily hatalmas kiálnak nyomorult boldogtalan állapotját, hallván a babiloniai mély, setét, bődös tömlőcben siránkozó jajgatását, látván szemeitül, fiaitul s házo népitül megfosztatottan összebilicselt kézzel, láncokkal megsúlosított, öszvekötöztetett lábbal az utálatos tömlőcnek bődös ganaján ülni, kinek országa népektül megfosztatott, városi fölprédáltattak, tartománi elpusztítottak, hajléki elégettettek, népe súlyos fogságra vitetett. De bizonyára, valaki lölki szemeit az elkárhozott lölkőknek nyomorult s siralmas állapotjokra fordítja, sokkal nagyobbokot talál a keserves siralomra, mert halott-e valaha valaki siralmasb s keservesb dolgot annál, hogy a királyok királyának, a Krisztus Jézusnak halálával, keserves kínszenvedésével, szentséges vérével megváltott keresztyén lélekek, az pokolbéli kegyetlen ördög örök hatalmában esvén, tüzes láncokkal megkötöztessenek, kigondolhatlan kínoztatásának és minden szabadulásnak reménsége nélkül, az örök kárhozatnak tömlőcében, ahol fletus et stridor dentium, szüntelen való sírás és fogok csikorgatása lészen [265]* vettessenek. ³ *Leggonoszabbnak tartjuk a tömlőcöt, ha igen mély, ha setét,* ⁴ *ha bődös.* Mindezek a pokolban mérték nélkül föltaláltatnak. Mert a Szentírás tanítása szerént a föld fenekén vagyon a pokol; azért nevezzi Szent Pál a poklot. [Ephes. 4. v. 9.] *inferiores partes terrae, föld alsó részeinek.* ⁵ *Ha pedig a föld gyomrában vagyon a pokol, tehát oly setetéség vagyon ott, melynél nagyobb nem lehet, mivel sem a fényes nap,* ⁶ *bold,* és ⁷ *csillagok* ⁸ *világossága oda nem hat, sőt a tűz is, mely őbenne vagyon,* ⁹ *éget* ¹⁰ *ugyan, de nem világosít.* ¹¹ *Az iszonyú bődösség is benne vagyon a* ¹² *pokolnak tömlőcében, mert ha*

* A két lap közti szöveghiányra korrektúrajel és megjegyzés (NB. Vide infra) utal.

³ *Pázm.*, II, 554.

⁴ *uo.*, + ha oly szoros ... sem lehet (1 sor)

⁵ *uo.*, + Mojzes ... vettetést. (3 sor)

⁶ *uo.*, sem

⁷ *uo.*, sem

⁸ *uo.*, világoskodása

⁹ *uo.*, noha

¹⁰ *uo.*, és füstölög

¹¹ *Pázm.*, II, 554–555: + Mert vagy ... tapodják. (23 sor) Utolsó rosszsága a tömlőcnek bődösség. Az iszonyú bődösség

¹² *Pázm.*, II, 555: pokolban a szörnű bődösség.

Isten Sodomára egyszer kénköves tüzet bocsátván, a mai napig büdösségét megtartja, vajon mint leszén a pokol állapotja, melyet a Szentírás [Isa. 30. 33.] torrentem sulphuris, kénkö patakának, ¹³ tűzes kénkö tónak nevez? ¹⁴ Ihen, ilyen palotát építenek az istentelenek gonosz életekkel örök lakásokra. ¹⁵ Szent Isten! Mely igen iszonyodunk a ¹⁶ pogányok rabságátul, ¹⁷ és a pokol tömlöcétől mely keveset félünk? Vajha valóban meggondolnók ennek a tömlöcnek szörnyűségét, mely minden utálatos undoksággal, büdös, rút kénkövel, röttenetes sötétséggel teljes, melyben ¹⁸ reménség nélkül való örök rabság vagyon, bizonyára szorgalmatosbak volnánk ennek elkerülésében. ¹⁹

[Tortores] ²⁰ Ha pedig ennek a tömlöcnek lakosait ²¹ megtekintem, látom, hogy az ²² isteni igazságnak hóhéri lakenak benne: ²³ az ördög, ²⁴ a kárhozott lölkök és kinek kinek maga lölkiismerete. Szent Isten! Minémű rút társaság ez! Bár az ördög ne kínozná semmivel a kárhozottakat, csak az is elég kín volna, hogy az ²⁵ iszonyú, rút ördögökkel együtt köll lenni. Jusson itt eszetekebe Mezentius, ²⁶ kit híres kegyetlennek tartottak a ²⁷ bölcssek ²⁸ azért, hogy amely embert szörnyű kínokkal meg akart ölni, egy holttesthez kötöztette úgy, hogy kezét kezével, száját szájával ²⁹ illetné, mindaddig, míg a holttest büdös ³⁰ rotbadásból nevelt ³¹ férgek az eleven testet megrothasztának ³² és elfogyatnák. De semmi ez abhoz képest, hogy a kárhozottak örökké ördögök között lesznek. ³³ Mert ha természet

¹³ *uo.*, + vagy Stagnum ignis ... 21. v. 8. (2 sor)

¹⁴ *uo.*, + és ezzel ... előnkbe adja. (2 sor)

¹⁵ *uo.*, ilyen temető-helyt ... temettetett. (2 sor)

¹⁶ *uo.*, török

¹⁷ *uo.*, a budai csonka-torony tömlöcétül

¹⁸ *uo.*, örök rabság és kedves szabadság-vesztés vagyon, melyben szabadulás reménsége nincsen, bezzeg

¹⁹ *uo.*, + és gyakrabban ... földét. (4 sor)

²⁰ *uo.*, Másodszor

²¹ *uo.*, megtekintjük, azt találjuk

²² *uo.*, Isten

²³ *uo.*, + de nem egyféle ... hóhér (2 sor)

²⁴ *uo.*, + mert ennek ... együttlagnak. (3 sor)

²⁵ *uo.*, iszonyatos

²⁶ *uo.*, mely

²⁷ *uo.*, régi

²⁸ *uo.*, Mezentiuust

²⁹ *uo.*, szemét szemével

³⁰ *Pázm.*, II, 556: sennyedéke és

³¹ *uo.*, férgek

³² *uo.*, megdöglélnék

³³ *uo.*, + Hallottatok ... elvesztek. (5 sor)

szerént mindnyájan röttögünk csak egy holt ember árnyékátul is, úgy, hogy éjjeli setétségben koporsóhoz és holttesthez rettegve megyünk, minémő nagy félelem³⁴ és szörnyű reszketés legyen a kárhozottakban, mikor a sokezer ördögök között forognak? Kik valamennél³⁵ röttenetesb s undokabb ábrázatot gondolhatnak, azokat formálják³⁶ az iszonyú oktalan állatok³⁷ képibül,³⁸ és amint Szent Jób mondja, Job 20. [Job. 20. 25.] Venient super eum horribiles, ugyan *reájo* robannak a szörnyűséges³⁹ sok ördögök.⁴⁰ Ez pedig nem egy vagy két nap; nem egy vagy két ördög, hanem⁴¹ szüntelen, mindörökké, számtalan sok ördögök *cselekszik*,⁴² azért a Szentírás [Job. 10.]⁴³ sempiternus horror,⁴⁴ a poklot szüntelen rettegés és fogyhatatlan félelem⁴⁵ házának nevezi. Ó szörnyű társóság! [265v] Ó rettenetes nyájoskodás! Ilyen társóságot érdemlenek,⁴⁶ kik evilágon éltekben az Istennel⁴⁷ társolkodni, nyájoskodni nem akarnak, noha az Isten minden érdemek nélkül, amint a máj evangéliombul hallátok, *kívánja velek létét*.

Úgye, talántán állítjátok, hogy a kárhozott emberektül, kik pokolra rekesztettek, nincsen-e vigasztalása, nemde solatium est miseris, a nyomorúságban találatik vigasztaló.⁴⁸ Ah, *ezek sem egyebek hóbéroknál, mert az ő*⁴⁹ társolkodások gyötrellem, senkitül vigasztalást nem hall senki, sőt *senkit*⁵⁰ sem talál,⁵¹ *aki*⁵² jót kívánjon,⁵³ hamar[?] *rajta szánokodjék*,⁵⁴ *hanem* mindnyájoktul *káromlást, átközödést, átkot,*

³⁴ *uo.*, nagy iszonyodás

³⁵ *uo.*, undokabb és rettentőbb

³⁶ *uo.*, a pokol füstiből és

³⁷ *uo.*, képében

³⁸ *uo.*, + Infremuit ... gonoszokat (3 sor)

³⁹ *uo.*, rút

⁴⁰ *uo.*, Ezt

⁴¹ *uo.*, szüntelen

⁴² *uo.*, melyre nézve azért mondja

⁴³ *uo.*, hogy pokolban

⁴⁴ *uo.*, inhabitat

⁴⁵ *uo.*, és szűdobogás lakozik.

⁴⁶ *uo.*, akik

⁴⁷ *uo.*, nem akarnak

⁴⁸ *uo.*, + Az ördögökön ... nevez. (2 sor)

⁴⁹ *uo.*, + társolkodásokból ... vigasságost (3 sor)

⁵⁰ *uo.*, nem

⁵¹ *uo.*, csak egyet is

⁵² *uo.*, néki

⁵³ *uo.*, vagy

⁵⁴ *uo.*, + és kínját ... hallják (2 sor)

szítkeot, ordítást, fogcsikorgatást hallja. ⁵⁵ Az, *anya mardossa szülöttét, az,* ⁵⁶ atya *átkozza gyermekét, felesége* ⁵⁷ *szidalmazza urát, ura feleségét, etc.. És* ⁵⁸ *mindnyájan,* ⁵⁹ *mint a dübös ebek, mardossák egymást azért a dús gazdagok.* ⁶⁰

Noha mind az ördögök, mind a kárhozott gonoszok ⁶¹ társolkodása szörnyűséges, de nagyobb, nehezebb és kínosb gyötrője a kárhozott ⁶² embereknek nem leszen, mint önnen ⁶³ magok, mert ha *e földön is*, Sanct. Aug. lib. 1. Conf. tanítása szerint, *Inordinatus animus sibi ipsi poena est, a gonosz lelkiismeret magának büntetője, de* ⁶⁴ mennyivel inkább büntetődnek a másvilágon, *meggondolván, mely nagy dücsőséget veszettek el, örökkén mennyországból kirekedvén,* ⁶⁵ mert a Szentlélek tanítása szerint, [Isa. 66. 24.] ⁶⁶ *vermis eorum non morietur*, oly féreg leszen lelkiismeretek a gonoszoknak, *mely szüntelen mardossa* ⁶⁷ őket, *soha nyugodni nem hagyja,* ⁶⁸ melyből *iszonyú röttögs, félelem, szomorúság,* ⁶⁹ *harag, dübösség, kétségbeesés származik, melyek annyira elfogják* ⁷⁰ a kárhozottak *elméjét* ⁷¹ s gondolatját, *hogy soha olyat nem gondolhatnak, ami* ⁷² könnyebbségekre *volna, hanem csak örökké* ⁷³ a magok *romlását* ⁷⁴ forgatják elméjükben, és kínokban nemcsak magokat átkozzák, tépik és szaggatják, *hanem* amint Apoc. 16., *az Úristent is iszonyú káromlásokkal* ⁷⁵ *szidalmazták.* ⁷⁶ Keresztyének! *Most vagyon* ⁷⁷

⁵⁵ *uo.*, + Egyéb ... szaggatás. (2 sor)

⁵⁶ *uo.*, apa

⁵⁷ *uo.*, pöki

⁵⁸ *uo.*, noha

⁵⁹ *uo.*, a kárhozottak gyűlölik, átkozzák, pökik és

⁶⁰ *Pázm.*, II, 556–557: + de főképpen ... kínjára. (11 sor)

⁶¹ *Pázm.*, II, 557: együttléte, sőt hohérsága

⁶² *uo.*, embernek

⁶³ *uo.*, maga

⁶⁴ *uo.*, + amint az ... magoknak. Mert (4 sor)

⁶⁵ *uo.*, + mely kicsiny szűszorongatosokat (15 sor)

⁶⁶ *uo.*, halhatatlan féregnek nevez

⁶⁷ *uo.*, a gonoszokat

⁶⁸ *uo.*, őket. Ebből

⁶⁹ *uo.*, unatkozás

⁷⁰ *uo.*, minden

⁷¹ *uo.*, és gondolkodását

⁷² *uo.*, könnyebbségére

⁷³ *uo.*, csak a maga

⁷⁴ *Pázm.*, II, 557–558: forgatja gondolatjában és megdühödve efféle gondolatokban nemcsak magát átkozza, tépi, szaggatja,

⁷⁵ *Pázm.*, II, 558: szidalmazza

⁷⁶ *uo.*, Atyámfiai

módunk, alkalmatosságunk, hogy ezeket a bóbérokot elkerüljük, most nagyon ideje, hogy penitenciát tartsunk, mert akik⁷⁸ evilágon penitenciát nem tartanak, haszontalan fognak pokolban penitenciát tartani és magok⁷⁹ boldogtalanságokon siránkozni.

[Poenae]⁸⁰ Ha valóságos igazság az, hogy Isten ő szent Felsége az igazaknak oly örömet és dicsőséget készített⁸¹ mennyországban, melyet szem nem látott etc., elme meg nem gondolhatott, úgy bizonyára ellenbe igaz az is, hogy a kárhozottaknak oly kínokat rendelt, melyeket emberi nyelv ki nem magyarázhat. Mert ha itt is, az irgalmasságnak helyén ennyi sok kemény csapásokkal⁸² bünteti Isten az Ádám bűnét még az igazakban is,⁸³ könnyen meg[266]gondolhatod, keresztyén lélek, mint ostorozza az igazság szolgáltatása helyén a kárhozottak tulajdon gonoszságát. Két rettenetes büntetéssel büntetődnek a kárhozottak a bölcs teológusok tanítása szerint. Az első⁸⁴ [Poena damni] poena damni az, hogy Isten színe látásátul, mennyei dücsőségétül, örök boldogságtul megfosztatnak,⁸⁵ minden átokkal és gonoszságokkal teljesen lesznek. Soha semmi⁸⁶ reménységgel és Istenben való bizodalommal⁸⁷ nem enyhítetik nyavalyájok, hanem minden cselekedetek⁸⁸ dübös harag, istenkáromlás, kétségbeesés lesznek.⁸⁹ És noha Aranyszájú Szent János⁹⁰ tanítása szerint nagy kín az örök tűzben való égés, de Amisio regni coelorum, major poena est,⁹¹ sokkal nagyobb kín a mennyország elvesztése.⁹² Második kínja a kárhozottaknak [Poenae sensus] poenae sensus, a testnek és léleknek iszonyú gyötrelme.⁹³ Mert a gonoszok *in caminum ignis ardentis*, örök tűzre égő kemencébe vettetnek,⁹⁴ úgy, hogy sem éjjel, sem nappal soha semmi

⁷⁷ *uo.*, abban

⁷⁸ *uo.*, itt

⁷⁹ *uo.*, boldogtalanságán

⁸⁰ *uo.*, Harmadik ... Miképpen azért (5 sor)

⁸¹ *uo.*, Isten

⁸² *uo.*, sőt halállal

⁸³ *uo.*, könnyű meggondolni

⁸⁴ *uo.*, és legrettenetesebb büntetése a kárhozottaknak

⁸⁵ *uo.*, minden lelki jószágoktól és áldomásoktól megüresednek

⁸⁶ *uo.*, áztatós indulatokkal, semmi

⁸⁷ *uo.*, semmi vigasztalások könnyebbítésével

⁸⁸ *uo.*, lelki vakság

⁸⁹ *uo.*, minden dolgok.

⁹⁰ *uo.*, azt írja, hogy noha

⁹¹ *uo.*, + *quam* ... Gehenna (2 sor)

⁹² *uo.*, hogysesem a tűz égetése.

⁹³ *Pázm.*, II, 558–559: + Igazán ... azt mondja, hogy (16 sor)

⁹⁴ *Pázm.*, II, 559: + Szám nélkül ... 14. v. 11. (9 sor)

könnyebbségek nem lesznek, hanem a kínzások füstje örökkön örökké gőzölög.⁹⁵ Noha pedig a pokol tűzében nem mindnyájan egyaránt kínoztatnak,⁹⁶ mert a bűnök gonoszsága lesznek mértéke a büntetésnek,⁹⁷ mindazonáltal együtt-együtt a kárbozottak⁹⁸ minden részeikben kínoztatnak. A szem sírással, pokol⁹⁹ füstivel teljes, és mint a Bölcs jelenti,¹⁰⁰ szörnyű állatok ábrázatit látják,¹⁰¹ melyeknek csak látása is félelemmel ölbeti embert.¹⁰² A fül egyéb muzsikát nem hallhat iszonyú fogcsikorgatásnál. Az illatozás teli lesznek¹⁰³ kénköves büdösséggel¹⁰⁴ és kárbozottak teste perzseléséből¹⁰⁵ származott utálatos szagokkal. A kóstolásnak¹⁰⁶ keserű öröm lesznek étele, és sárkány epe és az áspis kígyó mérge lesznek italja.¹⁰⁷ Az illetés, mivel az egész testen terjed, annak is kínja,¹⁰⁸ minden tagokat elfog, úgy, hogy,¹⁰⁹ amint¹¹⁰ Jób pátriárka¹¹¹ szól: 20. c. *Omnis dolor irruet super eum, mindenféle fájdalmak sereggel rohannak rá. Ha*¹¹² pedig csak egy nyavala is oly keservesen gyötri az¹¹³ embert, *mentül nagyobb a nyavala, mikor mind együtt lesznek a kínok tengerében? Ó átkozott gyönyörűség, melyért ily nagy kínokkal fizetnek! Ó temérdek vaklás, ó oktalan gondatlanság, hogy egy kis világi jócskákért, egy óráig való alkalmatlanságért,¹¹⁴ hívságért, etc. ily nagy kínokat keresünk! Mit használ embernek, bár a széles világnak minden birodalmát, dücsőségét,¹¹⁵*

⁹⁵ *uo.*, + Láttatok-e ... maradnánk. (13 sor)

⁹⁶ *uo.*, hanem Pro mensura peccati erit plagarum modus

⁹⁷ *uo.*, + és amint ... sírása (4 sor)

⁹⁸ *Pázm., II*, 559–560: + olyanok ... pokolban. (15 sor)

⁹⁹ *Pázm., II*, 560: füstinek csipásításával szüntelen

¹⁰⁰ *uo.*, az egyiptomiak példájával

¹⁰¹ *uo.*, + melyek ... potest (3 sor)

¹⁰² *uo.*, + Soha ... látások előtt. (2 sor)

¹⁰³ *uo.*, nemcsak

¹⁰⁴ *uo.*, hanem

¹⁰⁵ *uo.*, és büdös izzadásából

¹⁰⁶ *uo.*, azt mondja Jeremiás, hogy

¹⁰⁷ *uo.*, + Mojzes ... nyújthat. (6 sor)

¹⁰⁸ *uo.*, minden részekre oszol

¹⁰⁹ *uo.*, + tetétül fogva ... emberen, és (4 sor)

¹¹⁰ *uo.*, Szent

¹¹¹ *uo.*, mondja

¹¹² *uo.*, azért ezeknek a nyavalyáknak csak egyik is

¹¹³ *uo.*, embereket

¹¹⁴ *Pázm., II*, 561: ezért a szenpillantásig tartó életünkért

¹¹⁵ *uo.*, gazdagságát, örömét

gyönyörűségét etc. elnyerje is, ha egy órában ily végtelen tűzre ¹¹⁶ vettetik, melyhez képest embernek élete ha ¹¹⁷ százezer esztendő volna is, olyan, mint egy szempillantás?

Keresztyének! Ha az egész emberi nemzet közül csak egynek ¹¹⁸ köllének erre a ¹¹⁹ tűzre vettetni, méltó volna mindnyájunknak reszketve őrizkedniünk, hogy ez a veszedelmes sors reánk ne esnék. Most pedig tudjuk Krisztus szavaiból, multi vocati, pauci electi etc., sokan vannak a hivatalosok, de kevesen a választottak, [f. 266v] tudjuk, hogy a kárhozottak sokaságához képest kevesen üdvözülnek; annyira, hogy amint Hieronymus Platus írja, egy látásban megjelentetett Istentől, hogy midőn Isten eleibe ¹²⁰ egy szempillantásban 60.000 ember lelke vitetett volna, mindazok közül csak három üdvözült, a többi pokolra taszítottatott. ¹²¹ Mi ezt tudjuk, és mintha semmi veszedelemtől nem köllene félnünk, csak játszadozva múlatjuk életünket, csak ritkán gondolkodunk az örök veszélyről. Azért ¹²² fel akarván ébreszteni bennünket Izaiás próféta azt kérdi tőlünk c. 33.: *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante?* ¹²³ Vagyon-e, úgymond, közületek, aki együtt lakhassék az emésztő tűzzel? Bíz-e valaki magáboz, hogy elszenvedheti az örök ¹²⁴ égést? Ha ¹²⁵ egy kevés nyavala gyötör, esztendőnek tetszik ¹²⁶ egy étszaka, ¹²⁷ noha vetett ágyban fekszik és ¹²⁸ reménségünk vagyon a gyógyulásban; ¹²⁹ mint maradhatunk tehát az örök tűzben, ahol semmi könnyebbség, ¹³⁰ semmi reménség nincsen szabadulásunkban? ¹³¹ Hic applico: quando caro etc. tentat. ponas ad candelam unum digitum et vide quamdiu potes

¹¹⁶ *uo.*, és perselésre

¹¹⁷ *uo.*, tízezer

¹¹⁸ *uo.*, köllene

¹¹⁹ *uo.*, kínra

¹²⁰ *uo.*, egyszersmind a széles világból

¹²¹ *uo.*, + Aranyszájú ... 9. v. 24. (4 sor)

¹²² *uo.*, + hogy egyszer ... és halljuk, mit (2 sor)

¹²³ *uo.*, quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

¹²⁴ *uo.*, égetést

¹²⁵ *uo.*, + fejünk ... éjjel (2 sor)

¹²⁶ *uo.*, az

¹²⁷ *uo.*, holnapnak az óra; maga

¹²⁸ *uo.*, maga jóakaróink jelenlétével vigasztatunk, maga

¹²⁹ *uo.*, + maga, ezek ... ha nehéz (5 sor)

¹³⁰ *uo.*, semmi tágitás, semmi pihenés,

¹³¹ *Pázm.*, II, 561–562: + Keresztyén ember ... kárhozottak testét. (24 sor) [A latinul írt applikálás két mondata Pázmány prédikációjának e jegyzetben jelzett többletének egy-egy mondata. „Keresztyén ember, mikor a test és világ kísért, nyújtsd egy újodat a tűzbe, lássad, meddig állhatod a fájdalmat és szólj így magadnak ... Kesess egy embert, ki leginkább elmerült e világi dolgokban és vidd egy nagy égő kemence eleiben...]

sustinere et alloquere te ipsum. Item quaere hominem qui magis implicatus est mundo et duc ad fornacem.

[Aeternitas] Jóllehet hogy ¹³² *iszonyú kínok* azok, *melyekről* ¹³³ emlékezőm, mindazonáltal *túrhetők volnának, ha valamikor végek lenne,* ¹³⁴ *de leginkább súlyosítja* ¹³⁵ *a szörnyű kínokat az, hogy soha ezektől szabadulás nem lehet, méltán is büntetőd[ik]* ¹³⁶ *örök kínnal,* ¹³⁷ *aki halálos bűnben meghal, mert az ő gonoszága a végetlen Isten ellen* ¹³⁸ *vagyon.* ¹³⁹ *Nincs emberi elme, mely megfoghassa, nincsenek szók, melyekkel kimondhassuk, mit tévszen az, hogy örökké kínoztatnak pokolban a gonoszok, valámíg Isten Isten létszen, addig kínlódnak a tűzben.* ¹⁴⁰ Fordítsátok szemeiteket az egész tengerre, ki a földkerekséget körülállja, és elmétekkel az ő megszámlálhatatlan csöpp vizeiről okoskodjatok, mely sok légyen az, mégis, ha Isten azt ígérné a pokolbelieknek, hogy minden százezer esztendő után egy hangya egy kis csöppöcskét, mely az ő szájacskájába férne, kimerítene onnan, mindaddig, míg idő jártával az egész tengert kimerítené mindenestül, ha mondom, azt ígérte volna Isten, hogy akkor kiszabadulnak, mikor a hangya kiüresítené a tengert, mégis reménlenék valaha kiszabadulásokat, de ahol örökség vagyon, ki vagyon onnan rekesztve a vég felől való reménség. Ó örökkén való ideig tartó örök idő! Bezzeg nagy félelemben ejtesz. Ide figyelmezzetek körösztyények! ¹⁴¹ *A megvetetteknek[?]. büntetése annyi ideig tart, hogy amennyin lesznek a kárhözottak, százezer esztendő múlva mindenik egymás után csak egy csöpp könnyvet hullatna, és ezek mind megtartatnának, valaha oly nagy vízözönt támosztanának, hogy az egész világot elburítanák, csak akkor kezdenék kínlódásokat,* [267] ¹⁴² *ha az ég és a föld közit fövénybeggyel megtöltenék, és minden* ¹⁴³ *százezer esztendőben csak egy fövényecske vütnék abbul más helyre,* ¹⁴⁴ *minek*

¹³² *Pázm., II, 562: az*

¹³³ *uo., emlékezőm*

¹³⁴ *uo., és szabadulás reménségével lágyulnának*

¹³⁵ *uo., és halálos szomorúsággal keseríti*

¹³⁶ *uo., végetlen*

¹³⁷ *uo., a halálos véték, egyért*

¹³⁸ *uo., lévén, végetlen.*

¹³⁹ *Pázm., II, 562–563: A véték nagy volta ... mégyen. (45 sor)*

¹⁴⁰ *Pázm., II, 563: [A hangya-hasonlat helyén Pázmánynál 4 sor áll a tenger kikanalazásáról.]*

¹⁴¹ *uo., [A kéziratban következő gondolatmenet olvasható Pázmány prédikációjában (564, első bekezdés végén).]*

¹⁴² *Pázm., II, 563–564: + Azért, mikor ... mondják, hogy (11 sor)*

¹⁴³ *Pázm., II, 564: ezer*

¹⁴⁴ *uo., ezerszer és ezernyi ezerszer mind*

utána *másuva bordatnék* ¹⁴⁵ *e nagy hegy, mégsem volna vége a kárhozottak kínjának, sőt akkor kezdetnék az örökkén-valóság.* Ó megfoghatatlan örökkén valóság! NB. Hic potis applicari si pro damnato orarent omnes sancti, B. V. et Christus, denuo vellet crucifigi non possent liberare, quia sententia dei semel lata est immortalis.

Vajha ezeket valóba meggondolnók, lehetetlen, hogy ily gondviseletlenek volnánk üdvösségünk dolgában. Mert ¹⁴⁶ *valaki jól elméjében forgatja s foglalja az örökké való állapotot, semmi illetlent nem cselekszik, etc., semmi mulandót nagyon nem böcsül. Ez* ¹⁴⁷ *indítja az embereket a penitencia tartásra és minden világi gyönyörűség megutálására, ínségek etc.* ¹⁴⁸ *szenvedésére. Mert valaki az örök kárhozat félelmét eszében forgatja, könnyen megszabolázza testi kívánságait, örömmel viseli világi* ¹⁴⁹ *nyomorúságait, minden szenvedést* ¹⁵⁰ *örömet eltűr, csak ezáltal az örök kínoktól megmenekedjék. S vajon mit vélték? Vélték talán, hogy sok gyilkosság etc. kívántatik, hogy ily röttenetes kínokra, örökkén való gyötremre jusson valaki? Ah, nem szükség a gonoszságoknak öszvegyűjtött sokasága, egy halálos bűn; egy gonosz szándék etc. sőt egy tisztátalan gondolatban való gyönyörködés elegendő az örök kárhozatra. ↔ De jaj,* ¹⁵¹ *mely kevesen tartják elméjében az örök kínok emlékeztit?* ¹⁵² *Ugyanis az elmúlendő gazdagságra* ¹⁵³ *etc. feletébb vigyáznak az emberek,* ¹⁵⁴ *de az örökkén való kínládásról ritán gondolkodnak. Ó kimondhatatlan balgatagság!* ¹⁵⁵

[Conclusio] Azért keresztyének, minthogy még minékünk időnk etc. vagyon, amely nem engedtetik a kárhozottaknak, most nyissuk föl szemünket, most szemléljük a kárhozottak kínját; hogy ezt elkerülhessük, igaz penitenciatartással és keresztyényi szent étellel, mert tempus non erit amplius, e jelen való üdő után nem engedtetik más idő a jó cselekedetre. Azért dum tempus est, operemus bonum. Még időnk vagyon, cselekedjünk jót, mert eljő az éj, melyben senki nem

¹⁴⁵ *uo.*, a

¹⁴⁶ *Pázm.*, II, 564–565: + igazán írja ... viselnének (19 sor)

¹⁴⁷ *Pázm.*, II, 565: indította

¹⁴⁸ *uo.*, békességes

¹⁴⁹ *uo.*, keresztit

¹⁵⁰ *uo.*, semminek tart

¹⁵¹ *uo.*, ki

¹⁵² *uo.*, + Egyéb dolgokban ... tompák. (2 sor)

¹⁵³ *uo.*, + a rövid ... nyugalomra (2 sor)

¹⁵⁴ *uo.*, ezekért éjjel-nappal fáradnak

¹⁵⁵ *uo.*, + maga a Salamon ... örökké. Amen. [A kézirat befejezése nem követi Pázmány prédikációját.]

cselkedhetik jót, etc. Szent Bernárd apátúrral végzem a beszédemet, arra kérvén midnyjátokat, [S. Bern. De modo bene vivendi] Antequam puteus te absorbeat poenite, hogy, minek előtte elnyeljen a kút, szánjátok, bánjátok bűneiteket, minek előtte a pokol elragadjon, keseregjetekeket vétkeiteken, mert ott többé nem lesz a bocsánatnak helye, mert nincs ott váltság és szabadulás. [267v]

Tehozzád folyamodom már ezen félelmes állapot közt helyheztetvén, híveimmel együtt, mennynek, földnek Ura Istene, buzgószagos imádsággal kérvén, ki hogy megrontanád a poklot az egekből alászállál, hogy a pokol tüzét eloltanád, a kertben és a körösztfán drágálatos szent véredet hullattad, segíts szent malasztoddal, ne vess az örök kárhozatba, ahol senki nem dicsír téged, hanem akiket szent véreddel megváltottál irgalmasan, végtelen irgalmatossággal, irgalmasan a szent társóságában helyheztess. Amen.

[f. 267v, alsó bal margón:] P. A. L.

XIX.

[FÖLDES Rupert]

†

Dominica 20. post Pentecosten*

[Részben a margón:] *Praesentia Dei ob oculos sit*

Domine descende priusquam moriatur filius meus.

Uram, jöjj alá, minekelőtte meghaljon az én fiam. Joann. 4.

Csudálkozva tudakozzik Szent Gergely, mi az oka, hogy Krisztus ezt a királyi embert, mely az ő fiának ily szorgalmatosan kér segítséget, feddi és dorgálja hitetlenségéül, azt mondván néki, nisi signa non videretis, non credistis, ¹ nem ² hisztek, hanemba csudákat ³ lát-tok. Holott senki sem tagadhatja, hogy ennek hite lett volna, mert, ⁴ mivel fiának ⁵ egészséget kért Urunktul, kétség nélkül elhitte, hogy ő legyen az életnek ura: Neque enim ab eo quaereret salutem, quem non crederet Salvatorem, ⁶ soha attul nem kívánná a betegségül való szabadulást, akit szabadítónak nem hinne, mindazonáltal ⁷ igaz az is, hogy ebben a királyi emberben hitetlenség volt, és a csudatétel után hit mind maga, mind háza népe.

Szépen megfejti ezt a kérdést Szent Gergely, s azt mondja, hogy, noha elhitte, hogy Krisztus meggyógyíthatta fiát, de oly vélekedésben volt, hogy különben egészséget nem adhat, hanem ha világi orvosok nődjára a beteghez mégyen, annak nyavalyáit testi szemeivel látja és jelenlétében orvosolja. ↔ Ez tehát az oka, hogy oly esedezve kéri, és nem egyszer, hanem egymás után, hamar, két ízben szorgalmaztatja Urunkat, hogy siessen, menjen a beteghez, minek előtte ⁸ meghaljon fia. Minus itaque in illum credidit, quem non putavit salutem posse

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 268–269v. – Felhasznált forrás: Pázmány, II, 538–550: Pünkösöd után huszadik vasárnap, Prédikáció, *Isten mindenütt jelen vagon és ezzel szent életre köteleztetünk.* Pázmány prédikációja első felének majdnem szó szerinti átvétele.

¹ Pázm., II, 539: hogy különben

² *uo.*, hiszen

³ *uo.*, látandó

⁴ *uo.*, aki

⁵ *uo.*, életet

⁶ *uo.*, mivel

⁷ *uo.*, bizonyos

⁸ *uo.*, meghal

*dare, nisi praesens esset corpore, nem volt tehát tökéletes hit abban, aki nem ítélte, hogy különben meggyógyíthassa Krisztus a beteget, hanem ha test szerént hozzája mégyen.*⁹

Még Szent Péter sem menekedhetett meg efféle dorgálástul, mert noha látná az ő szent mesterét a vízen járni, mégis mikor merülni kezd vala, valami kit[!] titovázás vala benne, hogy az hallaná Krisztus Urunktul: Modicae fidei quare dubitasti, gyöngö, erőtlen hitű, miért kételkedté.

*Adná Isten, hogy sok emberekben ne találhatnák ez a hitetlenség, hanem mindnyájan lelki szemeink előtt*¹⁰ *viselnénk minden időben, hogy az Isten mindenütt jelen legyen, tud és lát mindenedeket; bezzeg sem a világi féslettségek és rít vétkesek, sem az isteni dolgokban veszedelmes restségek nem uralkodnának ennyire közöttünk. De*¹¹ *valaminthogy Ádám az eset után rejteket kerest, noha a nagy bölcs ember meggondolbatta, hogy hejában*¹² *bujkálódik Isten előtt,*¹³ *nemkülönbem mi is, noha értelmiinkkel általlátjuk, hogy Isten előtt forgunk, de erkölcsünket* [268v] *oly*¹⁴ *rendetlenül viseljük, mintha Istennek*¹⁵ *szemei előtt rejtezne volnánk. ↔ Mivel azért keresztyéni tekéleteség és istenes szent élet fő eszköze, sőt fundamentoma az, hogy eleven*¹⁶ *hittel mindenütt jelen lenni higgyük Istenünket,*¹⁷ *ez jelen való*¹⁸ *órában megmondom, mely szükséges, mely hasznos minden cselekedetünkben meggondolnunk, hogy mindenkör Istenünk előtt állunk és az ő láttára cselekszünk mindenedeket. Legyetek figyelmetesek a hallgatásban.*

¹⁹ A régi pogányok isteni, tudniillik a faragott képek, kikkül az ördög szólott, azt olvasom, hogy mindenütt az erdőkön és magas hegyeken akarták magokat²⁰ helyheztenni. Így Szent Benedek is, midőn Cassinus hegyére ment volna: evertit lucos, a magosan felállatott bálvánt elrontá és semmivé tévé; így Gedeon is az erdőt kivágta, ahol az bálványoknak szolgáltak, evvel jelentették, hogy ők messze vannak a segítség adással az emberi segedelemtül: [Dan. 2.] Non est conversatio

⁹ *uo.*, + Ha fogyatkozás ... nincsen. (3 sor)

¹⁰ *uo.*, viselnők

¹¹ *uo.*, miképpen

¹² *uo.*, bujdoklik

¹³ *uo.*, úgy

¹⁴ *uo.*, mocskosan

¹⁵ *uo.*, tisztaságos

¹⁶ *uo.*, és vastag

¹⁷ *uo.*, + és minden ...élnünk (2 sor)

¹⁸ *uo.*, + rövid órát ... töltöm (1 sor)

¹⁹ *Pázm., II, 540: Fundamentumul ... et excelsis (20 sor)*

²⁰ *uo.*, tiszteltetni

eorum cum hominibus, nem nyájaskodnak az emberekkel, mert semmiben nem segíthetik. ↔ Nem ilyen az mi Istenünk: [Deut. 32.] Non est Deus noster ut Dii eorum: hanem mindenütt jelen vagyok, mindenütt segítőtársunk, oltalmazó pásztorunk; azért akarta az ő szentegyházat a városokban, az emberek lakóhelyin csinalják, mert Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. Nem vagyok, édes nyájom távol túletek, hanem egész világ végéig minden nap veletek lakozom.

²¹ *Azért mondja Szent Pál, [Actor. 17. v. 27.] hogy az Isten senkitül távol nincsen, ²² mert őbenne élünk, őbenne mozgunk, őbenne vagyunk, nemcsak mi, hanem ²³ minden állatok ötüle, őáltala, őbenne vannak. És ²⁴ valaminthogy az hal valahová uszkál, víz között marad; a madár, valahová röpi, a levegő égtül környékeztetéke, úgy mi is mindnyájan, valahol járunk s kelünk, Istenben vagyunk. Azért mondja Szent Dáviddal Ámos próféta, hogy sobova nem mehet Isten előtt, mert ha az égbe fölmégyen, ott van az Isten, ha pokolba leszáll, jelen van, ha a föld és tenger végső határára röpi, oda is Isten viszi és szent kezében tartja őtet. ↔ ²⁵ Valamint tehát az napfénynek világossága mindenestül megtölti a levegő eget, ²⁶ azonképpen a széles világnak minden rejtekit bétölti az isteni természetnek jelenléte. ²⁷ ↔ Ez azért a tekéletes igazság így lévén: Nem köll Istenhez úgy fobászkodnunk, mint távol lévőböz, hanem soha az gondolat elménkbül ki ne szakadjon, hogy minden helyeken, minden dolgok között az Isten előtt forgunk, aki látja és szemléli nemcsak külső cselekedetinket, hanem belső indulatinkat is, gondolatinkat, vágyódásinkat. [269]*

²⁸ *Miért köll az Istennek jelenlétét mindenkor lelki szemünk előtt viselnünk? Oka az: mert Isten azt kívánja tőlünk, sőt parancsolja. Mert az istenfelő szent embernek példája erre viszen, mert a bűnöknek erősebb szabója ennél nincsen, mert ezzel mindig tekéletes jószágok gyakorlására eszteneztetünk. ↔ ²⁹ Közönségesen minden embertül mit kíván Isten, halljad Mikeás prófétátul k. 6. r.: [Mich. 6. v. 8.] Megjelentem (úgymond) ember néked, mit kíván Isten tőled: bizony nem egyebet, hanem azt, sollicitum ambulare cum Deo tuo: hogy az te Iste-*

²¹ *uo.*, + mint emberektül ... laknék. (13 sor)

²² *uo.*, Non longe abest ab unoquoque nostrum

²³ *uo.*, Ex ipso, per ipsum, et in ipso sunt omnia

²⁴ *uo.*, miképpen

²⁵ *Pázm.*, II, 541: Miképpen azért

²⁶ *uo.*, + vagy a tiszta kristályt ... általfárja (4 sor)

²⁷ *uo.*, + Ipse manet ... megítéli. (17 sor)

²⁸ *uo.*, Oka,

²⁹ *Pázm.*, II, 541–542: + A felséges ... feledkezzünk. (16 sor)

neddel szorgalmasan jársz, azaz, mindenkor meggondold, és szorgalmasan gondold, hogy akárból jársz, egyedül nem jársz, hanem ambulas cum Deo tuo, a te Istennel jársz, őelőtte, ő láttára mívelsz mindenedet. ↔ Ugyanerre nézett bölcs Salamon is, mikor azt parancsolta: In omnibus viis tuis cogita Deum et ipse diriget gressus tuos, minden cselekedetedben Istenre nézz, és ne útd, hogy ez hejába való munka, mert ha te óréa függeszted szemeidet, ő igazgatja a te lépteidet, hogy meg ne ütközzél és meg ne essél. ↔ Másutt pedig a Szentírás boldog embernek mondja, aki mindenkor azt gondolja: hogy látja és szemléli Isten őtet, és ezzel a gondolattal ébreszti magát az isteni szolgálatra.

Ezt mívelték mindnyájan a régi szentek.³⁰ Noé pátriárkárul az[t]³¹ olvasom Mojses 1..k..6..r., hogy igaz és tekéletes ember volt. Vajon miért? Cum Deo ambulavit. Mert Istennel járt, azaz soha egyedül nem volt, hanem mindenkor Istent jelen lenni gondolta, őbozjá adta magát, ővele szólt, beszélt, őtet viselte és szerette.³² Innéd volt, hogy³³ Noé megoltalmaztatott az ő idejében eláradott gonoszságok veszedelméül,³⁴ az vízözön romlásátul. ↔³⁵ Szent Jób nem egyszer írja, hogy az Isten minden járásunkat szemléli és lépésünket³⁶ számlálja. Királyi próféta Szent Dávid³⁷ azt írja magáról k..15..r.: [Ps. 15.] Providebam Dominum in conspectu meo semper, propter hoc laetatum est cor meum, nem egy vagy két³⁸ nap, hanem semper, szüntelen, minden időben szeme előtt lenni gondolta az Istent, és abbul volt minden nehéz ügyben legnagyobb vigasztalása.³⁹ ↔ A vén Tóbiás üdvösséges tanúságokat akarván adni fiának, azon kezdé oktatását: [Tob. 4. v. 6.] Omnibus diebus vitae tuae in mente habeto Deum, életednek minden⁴⁰ napján elmédben viseld az Istent, kit ha cselekeszel, minden bűnököt eltávoztatsz és minden jókkal teljes léssesz. ↔ Mit mondjak amaz istenfélő vén⁴¹ Zakariásrul, ki azt kívánja, [Luc. 1.] hogy coram ipso omnibus diebus vitae nostrae, életünk minden napjain Isten előtt szentül éljünk, jelentvén ezzel, hogy úgy élhetünk szentül, ha mindenkor azt gondoljuk, hogy Isten előtt vagyunk. [269v]

³⁰ Pázm., II, 542: + Enochrul ... Istent. (2 sor) Noérul

³¹ *uo.*, írja

³² *uo.*, Innen

³³ *uo.*, ha Enoch elragadtatott Istentül

³⁴ *uo.*, és

³⁵ Pázm., II, 542–543: + Ábrahám ...nézte volna. (17 sor)

³⁶ Pázm., II, 543: megszámlálja.

³⁷ *uo.*, próféta

³⁸ *uo.*, napon

³⁹ *uo.*, + Másutt ... tekéletesség. (9 sor)

⁴⁰ *uo.*, napjain

⁴¹ *uo.*, Simeonrul

Szent Pál apostol ⁴² azt írja, [2 Cor. 2.] hogy *coram Deo loquor, mikor szól, Isten előtt szól, mikor pedig emberekkel vagyok, az* ⁴³ *égben nyájoskodik.* ⁴⁴ ↔ Egy szóval, valamennyi szent voltak, mélyen szívébe oltották, amit Szent Bernárd mondott, ⁴⁵ hogy nincs olyan szempillantás, melyben Istennek irgalmassága reánk nem terjed, azért kötelesek vagyunk, hogy az ő jelenlétét mindenkor szemléljük, ⁴⁶ és veszett üdőnek tartjuk, melyben Istenről nem gondolkodunk.

Valamint, hogy sok és nagy hasznai vannak annak, ⁴⁷ hogy Istent mindenkor ve-
lünk lenni gondoljuk; ⁴⁸ úgy minden gonoszságok forrása és kútfeje az, ha ember Istenről elfeledkezik és őtet jelen lenni nem hiszi, vagy nem gondolja. ↔ Szent Dávid a gonosz emberek feslettségeknél okát adván azt írja: [Psal. 9.] *Non Deus in conspectu ejus, inquinatae sunt viae illius omni tempore, mivelhogy Isten nincs a szemek előtt, azért minden üdőben fertelmes az útjok, mert valamint a délceg ló szabola nélkül, mint a bajó kormány nélkül, veszedelemben esnek; úgy aki az Istent szem előtt nem viseli, semmi gonosztul meg nem tartózik.* ↔ Minekutána Isten megjelentette Ezekiel prófátának, mennyi rút undokságokat cselekesznek naponta az Izrael fiai, okát adja, miért vetemedtek ennyi gonoszságra. Azt mondják, úgymond, [Ezech. 8. v. 12.] *Dereliquit Dominus terram, etc. non videt, elhadt a földet és nem lát minket.* ↔ Magyarán ezt Szent Hieronymus, azt írja: ⁴⁹ Midőn a gonoszságba merültek, ha előbb megdölgött volna, hogy Isten jelen van, és látja őket, soha azokat nem cselekedték volna. ↔ Izaiás prófeta pedig azt írja, hogy abban bizakodnak az istentelenek, mikor gonoszságban úsznak, hogy *Non est qui videant, senki nem látja őket.* ⁵⁰

[A beszéd itt ér véget, befejezetlen. Utolsó lapjának harmada beíratlan.]

⁴² Páz. II, 544: magyarul

⁴³ *uo.*, egekben

⁴⁴ *uo.*, + Nostra ... vagyok. (8 sor)

⁴⁵ *uo.*, + Sicut ... memoria (3 sor)

⁴⁶ *uo.*, + In omni ... computemus (3 sor)

⁴⁷ *uo.*, Ki győzné előszámlálni sok és nagy hasznait annak

⁴⁸ *uo.*, + Amit a teremtésről ... Ellenben (13 sor)

⁴⁹ *uo.*, Ha

⁵⁰ Páz. II, 545–550: + És amint Szent Jób ... bizony Isten. Amen.

XX.

[KELLER Gergely]

Concio pro Dominica 22. post Pentecosten *

1683 in Majori Ölbő dicta

[Az alsó margón:] P. Gregorii Keller O. S. Ben.

ad S. Marth. Professi

Cujus est haec Imago? Kíé ez a kép? Matth. c. 22.

Mely igazán ¹ mondotta a *Szentlélek* Isten Jeremiás próféta által [Jerem. 4.] ² az ember szívéül, hogy *álnoksággal teljes az ember szíve*, ³ kinek titkos *röjtökét* az egy Istennél egyéb [...] senki meg *nem vizsgálhatja*, se ⁴ csalárd [Jerem. 17.] *álnokságát által nem láthatja*. Ezt vagy a *mái szent evangéliomban* ⁵ említett heródiánusok és farizeusok csele[ke]deti bizonyítsa, kik Krisztus Urunk színe eleiben menvén igaz vallás tétel színe [alatt] azt mondják vala: Scimus quia a Deo venisti Magister, et viam Dei in veritate doces, nec est tibi curae dequoquam. Tudjuk, hogy mester vagy és tudatlansággal nem vétkezől. Tudjuk, hogy igazmondó vagy és hazugságot nem beszélesz; tudjuk, hogy sem félelemtül, sem reménségtül nem viseltetöl, holott minden személyválogatás nélkül, igazán hirdeted az Istennek útját, úgymint az ő parancsolatinak megtartását. De lásd, mely nagy álnokság és elrejtetett kelepce és tőr vala ez az heródiánusok és farizeusok mondása, mely által akarák és pretendálják vala Urunkat szavaiban megfognyi és a pogányoknak elárulnyi és elveszteni. Innejd kérdezik vala, licetne centum dare caesari, an non? Ha szabad volna-e adót adnyi a császárnok, vagy nem? Ennek a kérdezésnek gyökere, töve és eredete abbul származott, hogy mivel ők szent népnek, azaz Isten népének állították lennyi magukat, igen illetlennek ítélték, hogy pogány császároknak adózzanak.

* Budapesti Egyetemi Könyvtár, Ms. A 163. ff. 273/b–276. – Felhasznált forrás: *Pázmány, II, 566–579*: Pünkösöd után huszonkettedik vasárnap, Első prédikáció, *Mindnyájan Istené vagyunk, akinek hasonlatosságát viseljük*.

¹ *Pázm, II, 566*: mondja

² *uo.*, hogy

³ *uo.*, és Istennél egyéb annak

⁴ *uo.*, csalárdságát

⁵ *Pázm, II, 566–567*: folyásából kitetszik. Mert ... szólana előttök (10 sor) [A prédikáció a továbbiakban nem Pázmány prédikációjából építkezik.]

Másképpen is, Istentől vett törvényekben adatott volt, hogy magok nemzetségiből választanának magoknak fejedelmeket és királyokat, akiknek tartozának adóznia. [273v] Melyre nézve, ha azt felelné, hogy nem tartoznak, bévádolták volna őtet, úgymint hogy ő volna az, aki tiltja az adózást az császárnak: ha pedig kötelezné az adózásra, mint Isten törvénye ellen való tanítót kárhoztatták volna.

De Üdvözítőnk, aki egyedül általlátja a szíveket, hogy őket magok szívük forgásában megfoghassa, előlhozatja az adópénzt és kérdezi tőlök, kié volna az rajta való kép, és fölül való írás? Kik midőn felelnének, hogy császáré, megparancsolá nékiek, *Reddite quae sunt caesaris caesari, et quae sunt Dei, Deo*, hogy adnák meg, azmi az császáré, az császárnak, és ami az Istené, az Istennek.

De mi nem azért kérdezte édes Üdvözítőnk, mintha nem tudta volna, (azmint némely eretnekek vélik) holott valaki látta az képet és fölül való írást, könnyű úttal megtudhatta volna, henem hogy szavokban őtet megfoghatná, amint ők is akarták Urukat megfognyi, aminthogy úgy is lött a dolog. Mert midőn mondanák, hogy a császáré volna, mondá Urunk, hogy adnák meg a császárnak, azmi az császár jussát és igazságát illeti, és Istennek, azmi Istent illeti. De vajon micsoda az, mi Istent illet és kíván, hogy megadjuk, tudniillik mivel az garason az császár képe láttotik, császárt illet tehát; aztot Istennek, azmi az Isten képe. Mi légyen pedig az, megmondja Aranyszájú Szent János, így szólván: [Chrisost. homil. in Matth.] *Imago Dei non in auro depicta, sed in hominibus figurata. Numisma caesaris, aurum est, numisma Dei, homo, in solidis caesar videtur, in hominibus Deus agnoscitur.* Az Istennek képe nem az aranyra íratott, hanem az emberen formáltatott, az császár adópénze az arany, az Isten adópénze ő maga az ember. Az pénzen az császár láttatik, az embereken az Isten ismértetik. [274] Lölki adópénzt kíván tehát Krisztus mitőlünk, hogy Istennek adjuk, úgymint jó lölkiismeretet és szent életet, azmint azon szent atya, Aranyszájú Szent János mondja: *Divitias Vestras caesari date, Deo autem conscientiae vestrae solam innocentiam reservate, ubi Deus videtur.* Gazdagságokat az császárnak adjátok, az Istennek pedig az ti lölkötök ismértetinek tisztaságát tartsátok, melyen Isten láttotik és ismértetik.

Én is azért ez jelen való prédikációmban Isten kegyelméből csak egyedül az Isten képérül szólok, hogy miképpen köllessék azt megadnunk Istenünknek. *Attenti estote.*

[Confir. 1. Expositio] Mindennapi közforgó dolog, hogy mennél méltóságosb, mennél ékebb dolgot végben akarnak vinni az emberek, annál több fárodtságot

és mesterséget töltenek benne. Így az Krónika második könyvben, mivel Salamon magának méltóságos királyi házot építtete, melyen noha sok százezer ember munkálkodott volna, és bölcs fundáló mesterek, mindazonáltal mégis tizennégy esztendeig alig végeződik vala el. Xerxes igen nevezetes képíró, Trója-béli Heléna képét la akarván ábrázolnia, nem kevés üdőt töltött annak leábrázolásában, mely vontató késedelmességet, mint illetlen dolgot egy ilyen tudós és bölcs képíróban, amidőn csudálkoznának némelyek és az okát tudakozva kérdeznék, miért oly sokáig írná, azt felelé: *Diu pingo, quia aeternitati pingo*, sokáig írom, mert örök-kén valóságnak írom, azaz örök emlékezetemet, híretem, nevemet ezzel akarom hirdetni és terjeszteni.

Egy illen képírónak láttotik nékem lenni az fölséges Szentháromság Isten az ember teremtésében, mikor azt mondja: [Gen. 2.] *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, alkossunk embert [274v] az mi képünkre és hasonlatosságunkra, azhol (azmint jól eszében vette Cornelius a *Lapide in Genesim*) nem mondotta Isten, alkossatok angyalok, hanem alkossunk, se angyalok hasonlatosságárhoz, hanem hasonlatosságunkra.

Eztet magyarázván Szent Rupertus apátúr, igen szépen fontolja különbségét az ember és több teremtetett állatok teremtetésének. Mert mikor az Isten több teremtetett állatokat, az eget és földet teremtetete, *dixit et facta sunt*. Egy szóval mondá, hogy legyenek, azontul lettenek. Mi szükség volt tehát, hogy a Szentháromság tanácsot tartana, *faciamus hominem*. Alkossunk embert az mi ábrázatunkra és hasonlatosságunkra. És előlvén a sárt, vagy inkább az vörös agyagot, előbb formálá az embernek minden tagjait, azután *inspiravit in eum spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem*, lehele az ő orcájárhoz életnek az ő leheletit, és lőn az ember élő lélekké. Nemdenem, valamint hogy egy szóval teremtetete az széles ez világot, azon egy úttal és azon formán teremthette volna az lölkös okos állatot, az embert is?

Igen szép okát adja ennek Szent Rupertus apátúr in *Genesim*: *Quia scilicet non repente, sed operose agendum erat, ut consummatum fieret ad creatoris sui imaginem et similitudinem*, nem hirtelen, hanem fontos elmélkedésnek munkájával köllött véghez menni az Isten teremtetésének, mert Istennek képe és hasonlatossága teremtetett. Holott mennél nagyobb és méltóságosb dolgot teszünk, azmint mondám előbb, annál nagyobb elmélkedés és több üdő kívántatik ahhoz.

Hasonlóképpen, de más értelemmel fontolja az zsidó Philo is az Istennek nagy szorgalmatosságát az ember teremtésében. [275] Miért, hogy az Isten teremtvén az eget, melyet szépen fölcsinosított tündöklő és ragyagó szép csillagokkal, planétákkal, világoskodó nappal és holddal; és az földet, melyet sok különböző-különbféle állatokkal és madarakkal megrakott és töltött, sok szép fákkal, füvekkel és illatozó virágokkal fölékesített, azután oly szorgalmatossággal, azmint mondám, azelőtt teremttette az embert. Azt adja okul az zsidó Philo: [Philo] Ne mireris, Domus enim et templum fabricabatur animae rationali. Ne csudálkozzál, mert templom és hajlék építettett az okos állotnak, mely Isten képe, azért méltó volt, hogy fontosan teremtetnék.

Nissaenus Szent Gergely hasonló értelemben vagyón, és azt mondja: [In Genesim] ut egregius invitator, antequam cibi parati sint, si deducit convivam in domum suam, sed prius omnibus elegantissime dispositis convivam excipit. Valaminthogy az okos vendég hívó, minek előtte megkészüljenek az étkek, nem viszi bé ebédlő házában az vendéget, hanem csinosan előbb elrendölvén mindeket, úgy befogadja.

Így az Isten elkészítette előbb az paradicsomot minden gyönyörűségivel, és úgy teremttette az embert.

Nézd azért, ó ember, méltóságodat, úgy, mint akire Istennek oly nagy gondja volt, hogy maga hasonlatosságára teremtetnél, és minden teremttett állatoknak ura és fedelme lennél! De, ó mely nagy jaj leszen, hogyha meg nem felelsz te méltóságodnak!

Mojzes azt mondja: [Gen. c. 1.] Creavit Deus hominem ad imaginem, teremttette Isten az embert az ő képére, azonnal utána veti, ad imaginem Dei creavit illum, az Isten képére teremttete őtet. Boldog Isten, a mit akar ezzel Mojzes? Nem lett volna elegendő egyszer mondanyi, hogy Isten az embert maga képére teremttette, hanem utána veti másodszor is, az Isten képére teremttette őtet. Az több okok közül azt adja okul [275v] Cajetanus, mért mondja Mojzes kétszer: Scit ad rectius imprimendum hominibus tanti beneficii magnitudinem, hogy ember jobban elméjében tartaná Istennek nagy jóvoltát és kegyességét, hogy őtet maga képére és hasonlatosságára teremttette, és soha róla el nem feledkezvén, mindenkor hálaadó lenne teremttőjének.

De mivel csak nem természete embernek az hálaadatlanóság és jótéteményrül való feledékenség, alig vivé bé Isten az első embert, Ádámot, az Paradicsomban,

és annak dücsőségében helyeztette, ottan megfélelkezett az Isten jótéteményéről. S mert Szent Dávid mondása szerint: [Psal.] Homo cum in honore esset, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis, az ember midőn nagy dücsőségben és méltóságban lett volna, elfeledkezett maga állapotjárul, baromhoz hasonlított és hasonló lett az baromhoz, általhágván és megszegvén Istennek akaratját és parancsolatját. Azért legottan megbomlott Istennek képe és ábrázatja az emberben.

Tudjuk, keresztények, ha királytul kiadatott levélen fölbomlik az pöcsét, egyébként helyre nem állíthatnyi, hanemha újobban az viaszra nyomatik az király pöcsétje, és ha az képrül letöredezik vagy kopik az festék, ha újonnan az képíró meg nem festi, abban marad. Az kegyelmes Istennek nem marad abban szeretete, hogy csak teremptene, hanem mivel az ördögnek irigységébül az Isten ábrázatja elromlott és törültetett az emberen, mit cselekedik a mennyei képíró? (Ó Istennek soha elegendőképpen meg nem hálálható kegyessége és kegyelme!) Nem gyűrűjét vagy pöcsétjét, hanem egyetlen egy Fiát, azki Imago Patris, az Atyaistennek képe, elküldötte, ki emberi természetet magáro fölvévén, úgy magához kapcsolta az emberi természetet, hogy isteni ábrázatot, képít és hasonlatosságát megújította az emberen. Ó Istennek nagy kegyessége, megfoghatatlan szeretete! Ki adhat Istennek elegendő hálát ily nagy kegyességéről? Ó mely helyesen int Szent Leó pápa: [S. Leo] Agnosce o Christiane, et memento cujus capitis es membrum, quodque erutus de potestate tenebrarum, translatus es in Dei lumen [276] et regnum, nolite iterum Diaboli servitute subjirere, quia pretium tuum sanguis Christi est. Vedd eszedben, ó körösztvény lélek, és megemlékezzél, ki tagja légy, és hogy Istennek hasonlatosságára teremptetett, és hogy az ördög hatalmábul kiragadtattál, és általvitettél, és örököse lettél az Isten országának, azért ne add magadat tovább ördög hatalma alá és szolgálotja alá, mert az te árod és váltságod az Krisztus vére. És Szent Ágoston is hálákot ád Istennek, így szólván, libro Soliloquiorum: Íme Úristen éppen valami vagyok, mindenestül tied vagyok, és elegendő hálát nem adhatok, hogy teremptettél, hát mivel háláljom meg, quid reddam pro me refecto, hogy újonnan előbbényi ártatlanságra hoztál, képedre, hasonlatosságodra állítottál, azhol nemcsak egy szóval, de sok véres verejtékeddel, tanításoddal és haláloddal fárodttál.

Nem elégszik azzal Isten, hogy maga képcsináló légyen, vagy képíró, hanem azt akarja, hogy mi is azok legyünk. De vajon micsoda az kép? Megmondja amaz

angyali doktor, Aquinásbéli Szent Tamás: [S. Thomas] Imago ab imitando dicitur, quasi imitago, vel aliquid ago ad imitationem alterius. Az kép nem egyéb, hanem követés, melyben követünk valakit, valami cselekedetiben vagy természetiben. Világos dolog, hogy amit követnyi akarunk, annak, sőt magát és példáját vagy elménkben, vagy szemünk láttárára előnkbe teszünk. Így Xerxes, ékes képíró, azkit előbb is említettem, le akarván írny trójabéli Helenát, ékes ábrázatú szüzeket állíta maga eleiben, kikben ha mi szépséget és ékességet láta, annak formájára festette és írta Helena ékes termetét.

Hogy mi is hivatalunknak és tisztünknek, s mind pedig Isten akaratjának eleget tegyünk, s vajon micsoda képet, hanem melyet Szent Pál ad előnkben, azt előttünk viseljük, tudniüllik az áldott Jézust, [Hebr. 12.] Aspicientes in auctorem fidei, et consumatorem Jesum, letévén úgymond Szent Pál minden terhet, az környül való bűnt, fussuk az előnkben adatott viadalt, nézvén az hitnek elkezdőjére és végezőjére, a Jézust.

Névmutató

A névmutató tartalmazza a bevezető tanulmányban és a prédikációk szövegeközlésében előforduló neveket, a bibliai nevek és a szövegeközléshez számmal jelölt jegyzetek neveinek kivételével.

- Ágoston, Szent – 21, 27, 76, 77, 97, 106,
108, 119, 127, 130, 165, 170, 176, 177,
185, 201
Albert, Nagy Szent – 168
Alkibiadész – 47
Ambrus, Szent – 42, 159
Ansericus – 76
Antal, Szent – 79
Antal, Szent, remete – 139
Anzelm, Szent – 168
Apelles – 144
Arisztotelész – 56, 121
Augustinus → Ágoston
Balázs Mihály – 8
Baldus de Ubaldis – 113
Basilius → Vazul
Bayerlink → Beyerlink
Benedek, Szent – 19, 193
Bernát, Szent – 30, 45, 48, 72, 111, 191, 196
Beyerlink, Laurentius – 76
Bitskey István – 8
Boka László – 8
Bonaventura, Szent – 149
Cajetanus, Thomas – 21, 108, 200
Calamatus, Alexander – 9, 22
Caracciolo, Roberto – 8
Chilon, ókori bölcs – 44
Chrysologus → Péter, Aranyszavú
Chrysostomus → János, Aranyszájú
Círill, Szent – 91, 145
Claudianus, Claudius – 161
Corbinianus püspök, Szent – 76
Cornelius a Lapide – 21, 199
Cyrillus → Círill
Csernátoni Miklós – 11, 18, 19, 22, 25, 81
Csete István – 8, 22
Csorba Dávid – 8
Diogenész – 52
Enyedi György – 8, 16
Erdélyi László – 10
Fabius – 164
Fábri Kolumbán – 11, 13, 18, 20–22, 25, 74, 80
Fazakas Gergely Tamás – 8
Ferenc, Szalézi Szent – 17
Ferrerius → Vince
Florentius, Szent – 76
Fortunatus, Szent – 109
Földes Ádám – 13
Földes Rupert – 11, 13, 18, 19, 21–24, 26,
27, 29, 31, 43, 99, 150, 192
Gábor Csilla – 8
Gacs Emilián Béla – 11
Gallus, Szent – 76
Geleji Katona István – 15
Gellérd Imre – 8
Gencsi Egyed – 9, 11, 12, 19, 21–24, 26, 38,
57, 58, 90, 97, 106
Gergely, Nagy Szent – 170, 192
Gergely, Nazianzi Szent – 41, 129
Gergely, Niszai Szent – 21, 200
Gerson (Gersen), Johannes – 89
Gildeboddus diákonus – 76
Gregorius → Gergely
Hajtman Kornél – 16
Hegyfalusi György – 16
Hieronymus → Jeromos
Hilarius, Szent – 143
Holcot → Rupertus
Horatius Flaccus, Quintus – 20
Hubert Ildikó – 16
Hugo kardinális (Hugo de Sancto Caro) – 79
Humbertus, Szent – 76
Ignác, Szent, Antiochiai – 135
Imre Mihály – 8
István király, Szent – 21, 31, 179
István, Szent – 79
Jacoponus – 109
Jankovics József – 7
János, Aranyszájú (Chrysostomus) Szent –
21, 53, 79, 92, 113, 160, 168, 186, 198
Jeromos, Szent – 39, 53, 54, 56, 79, 145, 160,
196
Josephus Flavius – 153
József, II. – 10
Juvenalis, Decimus Junius – 161
Káldi György – 8

- Káldi Márton – 8
Káldos János – 8
Kanyurszky György – 34
 Karner Egyed – 12
 Karthauzi Névtelen – 8
Kecskeméti Gábor – 7
 Keller Gergely – 11, 12, 18, 21, 22, 31, 197
Kőszeghy Péter – 11
 Kulcsár György – 15, 1621
 Lajos, Szent, király – 55
 Lancsics Bonifác – 11–13, 21, 22
 Landovics István – 9, 13, 14, 19, 27, 33, 34, 37, 90, 98
 Laurencics Anzelm – 10– 13, 20–22, 30, 31, 167, 180
 Leó pápa, Szent – 21, 201
 Liffardus (szerzetes) – 111
 Lohner, Tobias – 15
Lovas Borbála – 8, 16
 Lőrinc, Jusztiniani Szent – 108
 Lucretius – 55
Lukácsy Sándor – 7
Maczák Ibolya – 7, 14
 Magger Placid – 12
 Magnus, Szent – 76
Mainsberg, Ottho – 12
 Maximilianus I., császár – 110
 Mezentius –183
 Nádasdy Ferenc – 13
 Oleaster, Hieronymus – 170
 Optatus Milevitanus – 98
 Pachonius, Szent – 79
 Pázmány Péter – 7, 10, 14–21, 28, 33, 34, 43, 50, 58, 66, 81, 99, 116, 117, 124, 133, 142, 150, 157, 167, 180, 192, 197
 Péter, Aranyzavú (Chrysologus) Szent – 94
 Philón (Alexandriai) – 21, 200
 Platón – 10, 56
 Plinius Secundus, Caius – 56
 Plutarchus – 52, 54
 Posgai Adalbert – 10, 12, 17, 22, 27–29, 31, 116
 Protogenész – 144
 Raderus, Matthaeus – 109
 Radó Cecília → Tóthné
Restás Attila – 15
 Richeomus, Ludovicus – 114
 Romedius, Szent – 76
 Rucker Ildefonz – 13
 Rumer Márton – 11
 Rupertus Holcot – 21, 199
Schleicher Elek – 13
 Schönleben, Johannes Ludovicus – 9, 10, 22, 24
 Seneca, Lucius Annaeus – 20, 39, 47, 50, 70, 160, 161
Sirató Ildikó – 8
 Soarius, Cyprianus – 13, 15
 Socrates → Szókratész
 Solon → Szolón
 Soós Kristóf – 8
Sörös Pongrácz – 10
 Strabo → Sztrabón
 Surius (?) – 28
Szabó Flóris – 11
Szárász Orsolya – 8
Szelestei N. László – 8, 15, 16, 18
 Szentpéteri István – 8
 Szerapion, Szent – 79
 Szókratész -- 47
 Szolón – 87
 Szoszna Demeter – 11
 Sztrabón – 41
 Tamás, Aquinói Szent – 21, 170, 174, 202
 Tarquinius (bíró) – 164
Tasi Réka – 7
 Telegdi Miklós – 10, 30
 Tertullianus, Quintus Septimius Florens – 42, 142
 Thalész, filozófus – 44, 45
 Titus, római császár – 152–154
Tóthné Radó Cecília – 8
 Ulmarus, Szent – 79
Varga Imre – 11
 Vazul (Basilius), Szent – 75
 Victorinus Antiochenus – 167
 Vince, Ferreius Szent – 76
 Worpitz, Georgius – 15
 Xerxes (képiró) – 199, 202
Zoltványi Irén – 13

Pázmány Irodalmi Műhely

Lelkiségtörténeti források

Lelkiségtörténeti forráskiadás-sorozatunkban 1800 előtti vallásos áhitatot tápláló és az áhitat megnyilvánulását bemutató magyarországi szövegemlékeket adunk közre.

Szeretnénk témájuk miatt kitagadott egyházi irodalmi műfajokat, műveket hozzáférhetővé tenni kutatók és érdeklődők számára, hogy ezáltal értékük szerint legyenek jelen a régi magyarországi irodalom történetében.

*
* * *

